

PĀRSKATS PAR
SATVERSMES TIESAS
DARBU
2020

Pārskats par Satversmes tiesas darbu 2020.

Rīga: Satversmes tiesa, 2021. – 126 lpp.

© Satversmes tiesa, 2021.

ISBN 978-9934-8948-2-4

Izdevumā izmantotas Augstākās tiesas,
Aleksandra Kravčuka, Karīnas Miezājas,
Zandas Meinartes, Toma Nordes, Elinas Podzorovas
un Ketijas Strazdas uzņemtās fotogrāfijas,
kā arī fotogrāfijas no Satversmes tiesas arhīva un
interneta resursiem: pixabay.com, unsplash.com,
pexels.com un momenti.lv.

IEVADS

Šajā pārskatā atspoguļots Satversmes tiesas veikums no 2019. gada 9. decembra līdz 2020. gada 8. decembrim. Pārskata robežšķirtne ir 9. decembris – Satversmes tiesas izveidošanas diena.

Pārskatu ievada Satversmes tiesas priekšsēdētājas Sanitas Osipovas priekšvārds. Tālāk seko jaunumi par Satversmes tiesu. Savukārt pēc tam aplūkota statistika par saņemto pieteikumu skaitu, kā arī ierosināto un izskatīto lietu skaitu.

Pārskata trešajā sadaļā atrodama informācija par Satversmes tiesas judikatūru. Tā visupirms ir informācija par judikatūras attīstības tendencēm pārskata posmā izskatītajās lietās, kā arī īsi minēto lietu apraksti. Izskatītās lietas iedalītas atbilstoši šādām tiesību nozarēm – pamattiesības, valststiesības, nodokļu un budžeta tiesības, starptautiskās un Eiropas Savienības tiesības, civiltiesības un civilprocess, kā arī krimināltiesības un kriminālprocess. Minētais iedalījums gan ir visai nosacīts, jo gandrīz visās Satversmes tiesas izskatītajās lietās aplūkotas kādas no pamattiesībām, turklāt viena un tā pati lieta var attiekties uz dažādām tiesību nozarēm. Līdzās judikatūras attīstības tendencēm un lietu aprakstiem pārskatā aplūkoti arī Satversmes tiesas lēmumi par tiesvedības izbeigšanu, kā arī Satversmes tiesas kolēģiju lēmumi par lietas ierosināšanu vai atteikšanos ierosināt lietu.

Pārskata ceturtajā sadaļā raksturots Satversmes tiesas dialogs ar sabiedrību un valsts institūcijām, kā arī tiesu dialogs Eiropas tiesiskajā telpā un starptautiskā sadarbība. Publicētas arī Satversmes tiesas priekšsēdētājas Inetas Ziemeles un Valsts prezidenta Egila Levita runas Satversmes tiesas darba gada atklāšanas svinīgajā sēdē 2020. gada 10. janvārī. Visbeidzot pārskatā iekļauts Satversmes tiesas tiesnešu un darbinieku publikāciju saraksts, kā arī atziņas no šīm publikācijām.

SATURS

1. Jaunumi	12
2. Statistika	14
3. Judikatūra	19
3.1. Pamattiesības	20
Lieta Nr. 2019-05-01	27
Lieta Nr. 2019-12-01	28
Lieta Nr. 2019-20-03	29
Lieta Nr. 2019-24-03	31
Lieta Nr. 2019-25-03	32
Lieta Nr. 2019-27-03	33
Lieta Nr. 2019-32-01	35
Lieta Nr. 2019-33-01	36
Lieta Nr. 2019-35-01	37
Lieta Nr. 2019-36-01	38
Lieta Nr. 2020-13-01	39
3.2. Valststiesības (Satversmes institucionālā daļa)	41
Lieta Nr. 2019-03-01	44
Lieta Nr. 2019-08-01	46
Lieta Nr. 2019-09-03	47
Lieta Nr. 2019-10-0103	48
Lieta Nr. 2019-17-05	49
Lieta Nr. 2019-37-0103	50
Lieta Nr. 2020-16-01	51
3.3. Nodokļu un budžeta tiesības	53
Lieta Nr. 2019-29-01	53
3.4. Starptautiskās un Eiropas Savienības tiesības	55
3.5. Civiltiesības un civilprocess	58
Lieta Nr. 2019-11-01	59
Lieta Nr. 2019-13-01	60
Lieta Nr. 2019-23-01	61
Lieta Nr. 2020-05-01	62
Lieta Nr. 2020-14-01	63
3.6. Krimināltiesības un kriminālprocess	64
Lieta Nr. 2019-15-01	64
Lieta Nr. 2019-22-01	65
3.7. Lēmumi par tiesvedības izbeigšanu	67
Lieta Nr. 2019-02-03	67
Lieta Nr. 2019-14-03	68
Lieta Nr. 2019-21-01	69
Lieta Nr. 2020-22-01	70
3.8. Kolēģiju lēmumi	71
4. Dialogs	89
4.1. Dialogs ar sabiedrību	93
4.2. Dialogs ar valsts institūcijām	100
4.3. Tiesu dialogs Eiropas tiesiskajā telpā	101
4.4. Starptautiskā sadarbība	103
4.5. Satversmes tiesas darba gada atklāšana	105
4.6. Publikācijas	113
4.7. Atziņas no publikācijām	121

PRIEKŠVārds

Ikkatram gadam ir savi neatkārtojami vaibsti. Ikkatram gadam ir savs unikāls laika tecējuma ritms. Kas raksturoja 2020. gadu? Satversmes tiesā tas noteikti ir bijis spraiga darba, straujas pielāgošanās, sevis pilnveidošanas, kā arī jaunu ceļu meklēšanas un atrašanas gads.

Ja ieskatās plašsaziņas līdzekļu vēstījumā, tad var šķist, ka Satversmes tiesa pērn ir izskatījusi tikai četras vai piecas lietas atkarībā no konkrētā plašsaziņas līdzekļa intereses: par valodas lietošanu privātajās augstskolās, finansējuma piešķiršanu augstskolām, viendzimuma pāru veidotām ģimenēm un pabalstiem trūcīgajiem. Patiesībā Satversmes tiesa ir strādājusi tik ražīgi kā vēl nekad, ne uz brīdi, pat ārkārtējā situācijā, nepārtraucot tiesvedības procesu un līdz gada beigām izskatot 30 lietas. Lai gan šajā lietu klāstā bija arī ar valsts pārvaldi un varas dalīšanu saistītas lietas, tomēr lielākā daļa bija pamattiesību jautājumi.

Visā šajā dažādībā, pārpilnībā un satura bagātībā akcentēšu tikai dažas tendences, kas skaidri iezīmējas aizvadītā gada nolēmumos.

Visupirms jāmin, ka Satversmes tiesā pērn nonāca problēmas, kuras gadiem un pat gadu desmitiem nav tikušas risinātas. Gadiem ilgi dažādos veidos gan pašas personas, kuru tiesības aizskartas, gan tiesībsargs un citas valsts amatpersonas ir normas izdevējam – Saeimai vai Ministru kabinetam – norādījušas, ka pastāv kāda konkrēta tiesiska problēma un šīs problēmas risinājums ir ilgstoši ticis novilcināts un atlikts. Tas attiecas gan uz tiesībsarga pieteikumiem par sociālā nodrošinājuma jautājumiem, kuri nav tikuši pārskatīti kopš iepriekšējās krīzes, gan iespēju homoseksuālām personām juridiski nostiprināt partnerattiecības, gan valsts budžetā iekļaujamo finansējuma pieaugumu augstskolām, kas kopš 2014. gada ne reizi nav piešķirts.

Vienlaikus Satversmes tiesa vērtēja tādas apstrīdētās tiesību normas, kas kā prioritāte bez īpašām debatēm un plašāka vērtējuma par to saderību ar pārējo tiesību sistēmu vai atbilstību Latvijas starptautiskajām saistībām pēkšņi tikušas iekļautas likumprojektā otrajā vai trešajā lasījumā un tad pieņemtas kā likums. Te spilgts piemērs ir normas, kas noteica ierobežojumus privātajās augstskolās docēt svešvalodā, vienlaikus uzliekot tām pienākumu kopt latviešu valodu.

Iezīmētās tendences ir pretējas – no vienas puses, risinājuma novilcināšana, kas noved pie problēmas risināšanas konstitucionālajā tiesvedībā, un, no otras puses, strauja jaunu, neizsvērtu personas pamattiesību ierobežojumu noteikšana, kas tāpat noved pie konstitucionālās tiesvedības.

Ja man būtu jāizvēlas viens citāts no 2020. gadā pieņemtajiem Satversmes tiesas spriedumiem, tad tas būtu: “Ar cilvēka cieņas principu nav savienojams uzskats, ka viena cilvēka cieņai varētu būt mazāka vērtība nekā cita cilvēka cieņai. Cilvēka cieņas princips neļauj valstij atteikties no pamattiesību nodrošināšanas noteiktai personai vai personu grupai. Sabiedrībā pastāvoši stereotipi nevar kalpot par konstitucionāli attaisnojamo pamatu noteiktas personas vai personu grupas pamattiesību liegšanai

Satversmes tiesas priekšsēdētāja Sanita Osipova. Foto: Karīna Miezāja.

vai ierobežošanai demokrātiskā tiesiskā valstī.”¹ Tā ir visa gada judikatūras esence: cilvēka cieņā balstīta personas pašnoteikšanās tiesība jeb privātautonomijas princips, kas jāievēro ne tikai valstij, bet arī sabiedrībai.

Vērtējot izskatīto lietu klāstu, atklājas vēl viena kopsakarība – lielā mērā tiesa ir vērtējusi normas, kas skar tādas personu grupas, kuras īpaši asi var izjust jebkuru tiesību aizskārumu. Tie ir bērni, seniori un personas ar īpašām vajadzībām, trūcīgās personas, maznodrošinātie, ieslodzītie u. c. Tāpat tikušas vērtētas minoritāšu tiesības: gan nacionālo, gan seksuālo. Var secināt, ka Satversmes tiesa ar spriedumiem risināja tiesību jautājumus, kas ir īpaši svarīgi tiesiskā valstī, kurā tiek respektētas ikvienas personas pamattiesības.

Pamattiesību īstenošana ir iespējama tikai tiesiskā valstī. Lai gan kopš neatkarības atjaunošanas ir izdarīts milzīgs darbs, ir pāris padomju varas atstātā mantojuma iezīmju, kas joprojām kavē tālāku tiesiskuma nostiprināšanos. Varētu izcelt trīs, manuprāt, būtiskākās:

1) Valsts joprojām ierobežo personas pamattiesības ar mērķi pārveidot, uzlabot sabiedrību. Šo problēmu kā vienu no tiesiskuma draudiem minēja prof. Edgars Melķis 1988. gadā Tautas frontes 1. kongresā: “Tātad tiesiskā valstī jāvalda likumam. Taču šādā prasībā slēpjas arī bīstamība... Var rasties vai, pareizāk

1 Satversmes tiesa 2020. gada 12. novembrī pasludināja spriedumu lietā Nr. 2019-33-01 “Par Darba likuma 155. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 110. panta pirmajam teikumam”.

sakot, saglabāties, ilūzija, ka ar likumiem un dekrētiem var pārveidot sabiedrību. Šāda tendence, kas radās jau staļinisma pašā sākotnē, ir atnesusi tautām neskaitāmus zaudējumus un ciešanas.”²

2) Likumdevēja attieksme pret paša pieņemtiem likumiem. Proti, tas, ka visi likumi ir ar vienādu juridisko spēku un tie ir jāievēro ikvienam, tostarp likumdevējam. Šo apdraudējumu tiesiskai valstij Satversmes tiesa vērtēja augstskolu finansējuma lietā. Lai cik tas šodien neliktos apbrīnojami, bet arī šajā ziņā sākotne problēmai sakņojas padomju tiesiskajā kārtībā. Atkal citējot prof. E. Melķiša teikto: “Diemžēl likums pie mums ir lielā mērā devalvējies... Mēs visi zinām, ka ekonomiskās un sociālās attīstības plāni tiek pieņemti ar likumu, bet vai kāds zina gadījumu, kad šie divi likumi tiktu izpildīti pilnā apjomā? Diez vai. Bet vainīgo nav.”³

3) Tomēr vissāpīgākais padomju kultūras mantojums atrodams sabiedriskās domas un arī valsts attieksmē pret ikviena cilvēka cieņu un izpratni, ka ikviens cilvēks ir vienlīdzvērtīgs. Padomju varai tas tā nebija: “Tie, kas nav ar mums, ir pret mums.” Padomju vara mums mācīja neiecietību pret šķiras un ideoloģijas pretiniekiem, tautas ienaidniekiem, visiem savādākajiem, kas neiederējās padomju ideālajā sabiedrībā: disidentiem intelektuāļiem, homoseksuālām personām, reliģiskām grupām, vienkārši cilvēkiem ar brīvības alkām. Padomju varu padzinām, bet neiecietība pret savādākajiem palika. “Nav tautas pasaulē, kas būtu no pirmļaunuma brīva. Tādēļ bezjēdzīgi kādu tautu ienīst. Nicināms ir ļaunais, nežēlīgais cilvēks, un īpaši jācīnās pret sistēmu, kas cilvēku pārvērš necilvēkā un velnā,”⁴ raksta Zenta Mauriņa. Padomju sistēmu mēs uzvarējām, tagad atliek tikai izravēt pēdējos tās iedēstītos ļaunuma ziedus...

Tas, kas Latvijas kultūrtelpā ir visvairāk nepieciešams, lai pamattiesības tiktu īstenotas atbilstoši to patiesajai jēgai, ir iecietības un tolerances kultūra, kurā ikviena persona ir vienlīdzīga savā cilvēka cieņā un vienlīdzvērtīga pilsoniskajā sabiedrībā.

Prof. Dr. iur. Sanita Osipova
Satversmes tiesas priekšsēdētāja

2 Melķis E. Runa LTF 1. kongresā 1988. gada 8. oktobrī. Pieejams: <https://www.barikadopedija.lv/raksti/837036>

3 Turpat.

4 Mauriņa Z. Dzintargraudi. Rīga: Zvaigzne, 2018, 88. lpp.

1 JAUNUMI

Pārskata posmā ir mainījies Satversmes tiesas sastāvs. Ineta Ziemeļe, kura 2020. gada 6. maijā tika atkārtoti ievēlēta par Satversmes tiesas priekšsēdētāju, 2. oktobrī atstāja Satversmes tiesas tiesneša amatu, lai sāktu pildīt Eiropas Savienības Tiesas tiesneša amata pienākumus. Par Satversmes tiesas priekšsēdētāju 2020. gada 14. oktobrī tika ievēlēta Sanita Osipova, bet Aldis Laviņš 2020. gada 28. oktobrī tika ievēlēts par Satversmes tiesas priekšsēdētāja vietnieku. Līdz pārskata posma beigām Satversmes tiesa darbojās sešu tiesnešu sastāvā.

Izmaiņas ir notikušas arī Satversmes tiesas struktūrā un tiesas darbinieku sastāvā. Lai modernizētu Satversmes tiesas pārvaldību, tika izveidots Satversmes tiesas Administrācijas vadītāja amats. Šā amata pienākumus kopš 2020. gada 31. augusta pilda Marika Laizāne-Jurkāne. Tāpat izveidotas arī divas jaunas struktūrvienības – Administratīvā nodaļa, kā arī Sabiedrisko attiecību un protokola nodaļa. Turklāt ir pieaudzis arī tiesnešu palīgu skaits – katram tiesnesim tagad ir divi palīgi.

Lai nostiprinātu Satversmes tiesas neatkarību, Saeima pieņēma grozījumus Satversmes tiesas likumā, kuri stājās spēkā 2020. gada 29. septembrī. Grozījumi citstarp paredz papildu garantijas Satversmes tiesas tiesnešiem pēc pilnvaru termiņa beigām un Satversmes tiesas budžeta autonomiju.

Sākoties Covid-19 infekcijas pandēmijai, valstī tika noteikti dažādi ierobežojumi un pat izsludināta ārkārtējā situācija. Pielāgojoties šiem apstākļiem, darbs Satversmes tiesā lielākoties tika organizēts attālināti. Tiesas sēdes ar lietas dalībnieku piedalīšanos, kā arī tiesas priekšsēdētāja un vietnieka vēlēšanas notika videokonferencēs, kuras tika translētas tiesas *YouTube* kanālā. Arī lietas dalībnieku iepazīšanās ar lietas materiāliem tika nodrošināta elektroniskā formā.

Pārskata posmā Tirgus un sabiedriskās domas pētījumu centrs SKDS pirmoreiz veica pētījumu par Latvijas iedzīvotāju attieksmi pret Satversmes tiesu. Pētījumā secināts, ka Satversmes tiesa ir tas tiesu varas konstitucionālais orgāns, kuram iedzīvotāji uzticas visvairāk. Proti, 51 % respondentu snieguši atbildes, ka Satversmes tiesai “pilnībā uzticas” vai “drīzāk uzticas”.

Visbeidzot jāpiemin, ka ir paplašinājušās Satversmes tiesas telpas. Satversmes tiesa atrodas Rīgā, Jura Alunāna ielā 1 – ēkā, kurā līdz šim kopā ar Satversmes tiesu atradās vēl viena iestāde. Pārņemot visu ēku, Satversmes tiesa ir ierīkojusi mūsdienīgu konferenču zāli, kā arī papildu telpas tiesnešiem un tiesas darbiniekiem.

2 STATISTIKA

Satversmes tiesas tiesnesis Jānis Neimanis, Satversmes tiesas tiesnese Daiga Rezevska, Satversmes tiesas priekšsēdētāja Sanita Osipova, bijusī Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemeļe, Satversmes tiesas priekšsēdētājas vietnieks Aldis Laviņš, Satversmes tiesas tiesnesis Gunārs Kušņš, Satversmes tiesas tiesnesis Artūrs Kučs. Foto: Toms Norde.

Satversmes tiesā no 2019. gada 9. decembra līdz 2020. gada 8. decembrim saņemti 728 iesniegumi. No tiem 470 atzīti par acīmredzami nepiekritīgiem vai uz tiem atbildēts Informācijas atklātības likuma noteiktajā kārtībā, bet 258 reģistrēti kā pieteikumi par lietas ierosināšanu un nodoti izskatīšanai Satversmes tiesas kolēģijās.

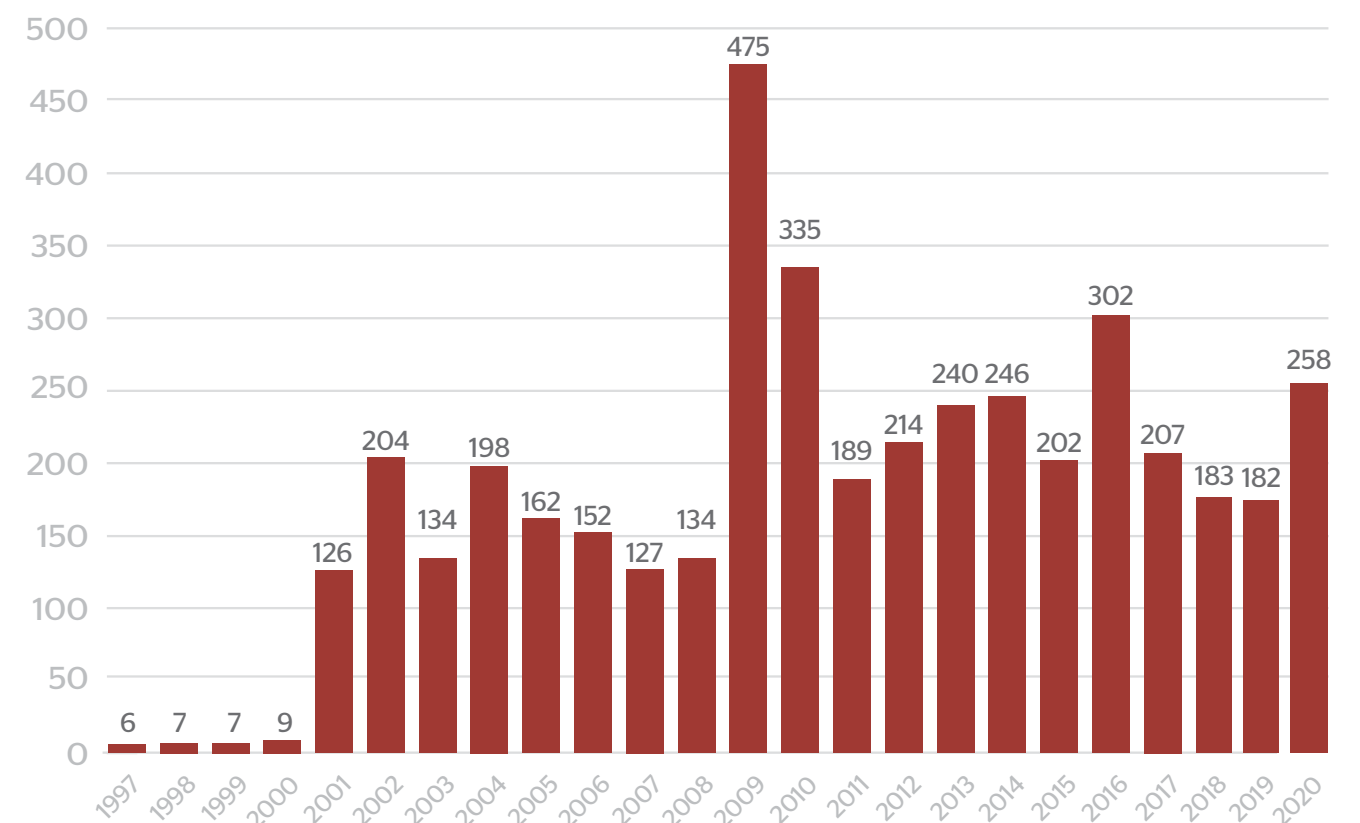
Satversmes tiesa pērn ierosināja 70 lietas. No minētajām lietām 25 ierosinātas pēc konstitucionālās sūdzības, 22 lietas – pēc tiesas pieteikuma, 17 lietas – pēc pašvaldības domes pieteikuma, 4 lietas – pēc tiesībsarga pieteikuma, savukārt 2 lietas – pēc ne mazāk kā divdesmit Saeimas deputātu pieteikuma.

Satversmes tiesa pārskata posmā izskatīja 30 lietas. Spriedumi pieņemti 26 lietās, bet tiesvedība izbeigta 4 lietās. Sakarā ar jautājumu uzdošanu Eiropas Savienības Tiesai prejudiciāla nolēmuma pieņemšanai tiesvedība apturēta 4 lietās. Spriedumos izvērtēta 39 tiesību normu (aktu) satversmība.⁵ Par Latvijas Republikas Satversmei (turpmāk – Satversme) atbilstošām atzītas 19 tiesību normas, bet par neatbilstošām – 20 tiesību normas (akti). Satversmes tiesas tiesneši spriedumiem pievienojuši 15 atsevišķas domas.⁶

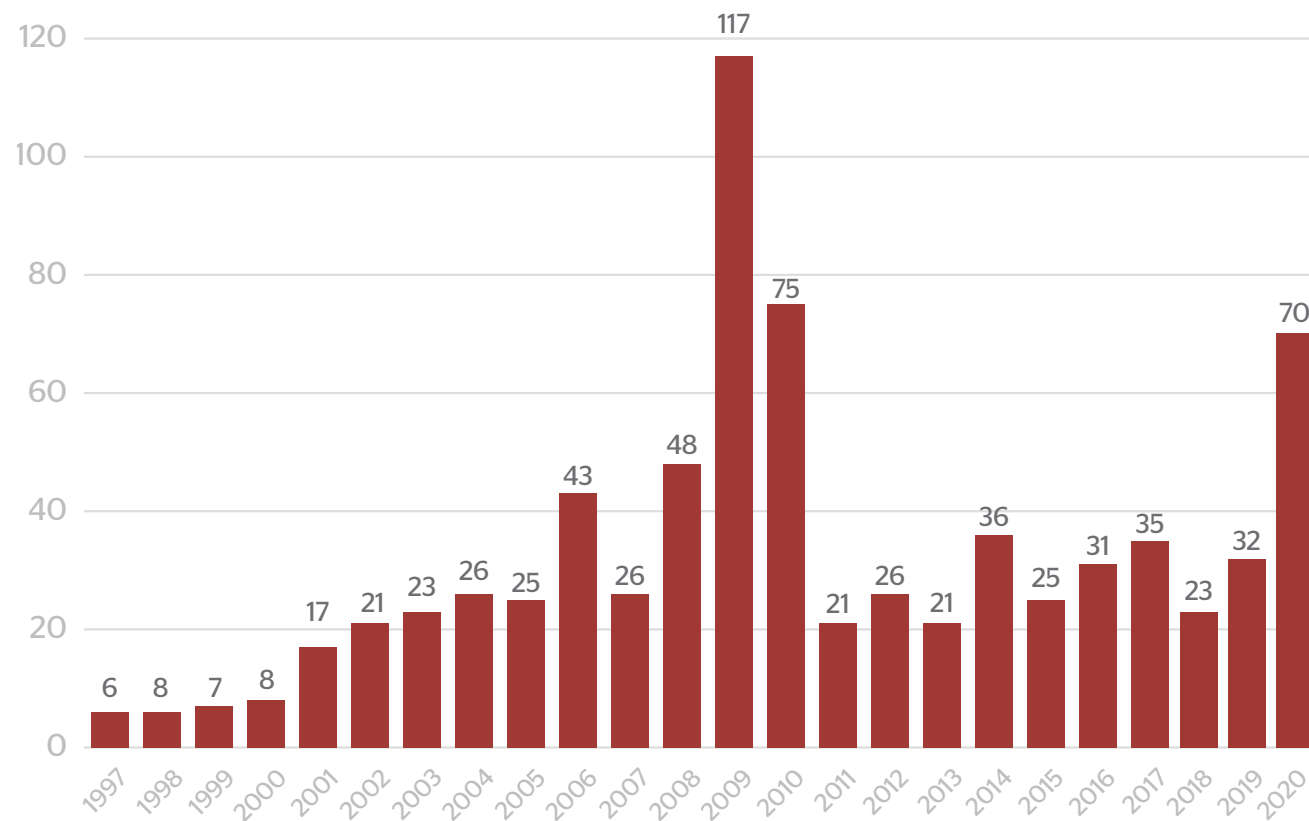
⁵ Lietā Nr. 2019-29-01 vērtētās likuma “Par valsts budžetu 2019. gadam” programmas un apakšprogrammas statistikas nolūkos tiek skaitītas kā viena tiesību norma (akts).

⁶ Tostarp iepriekšējā pārskata posmā parakstītas, bet atbilstoši Satversmes tiesas likuma 33. panta pirmajai daļai tobrīd vēl nepublicētās Satversmes tiesas tiesneša J. Neimaņa 2019. gada 27. novembra atsevišķās domas lietā Nr. 2018-22-01, Satversmes tiesas tiesneša A. Kuča 2019. gada 27. novembra atsevišķās domas lietā Nr. 2018-22-01, Satversmes tiesas tiesneses I. Ziemeles 2019. gada 21. novembra atsevišķās domas lietā Nr. 2018-25-01.

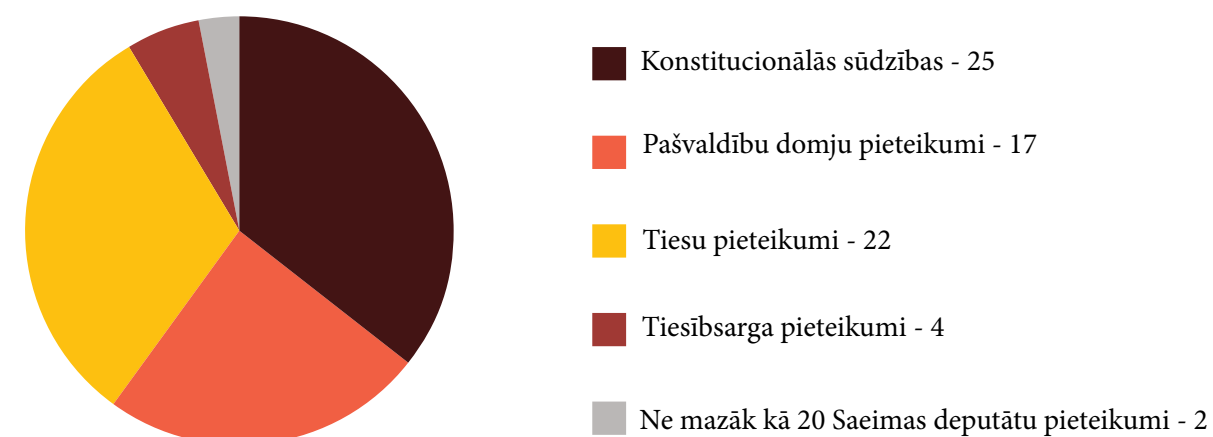
Saņemto pieteikumu skaits

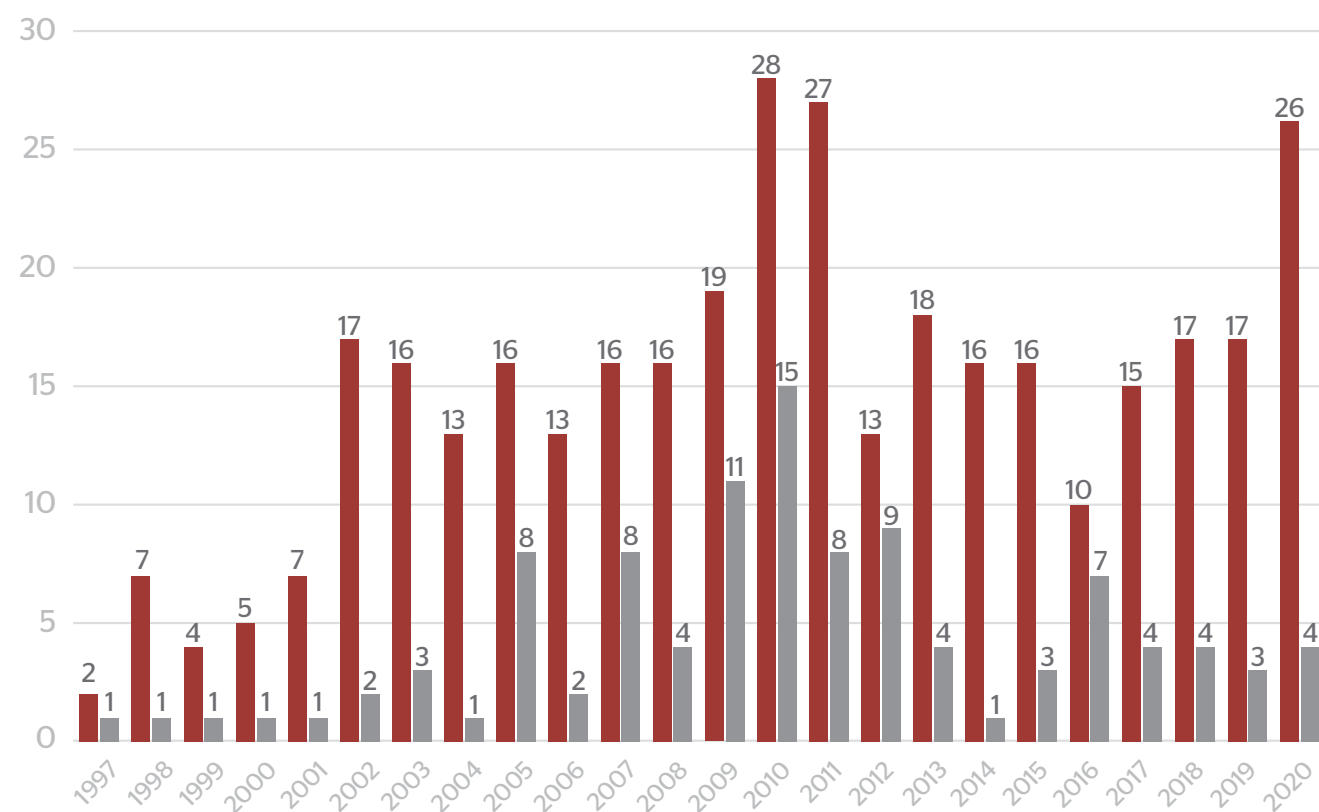
Ierosināto lietu skaits

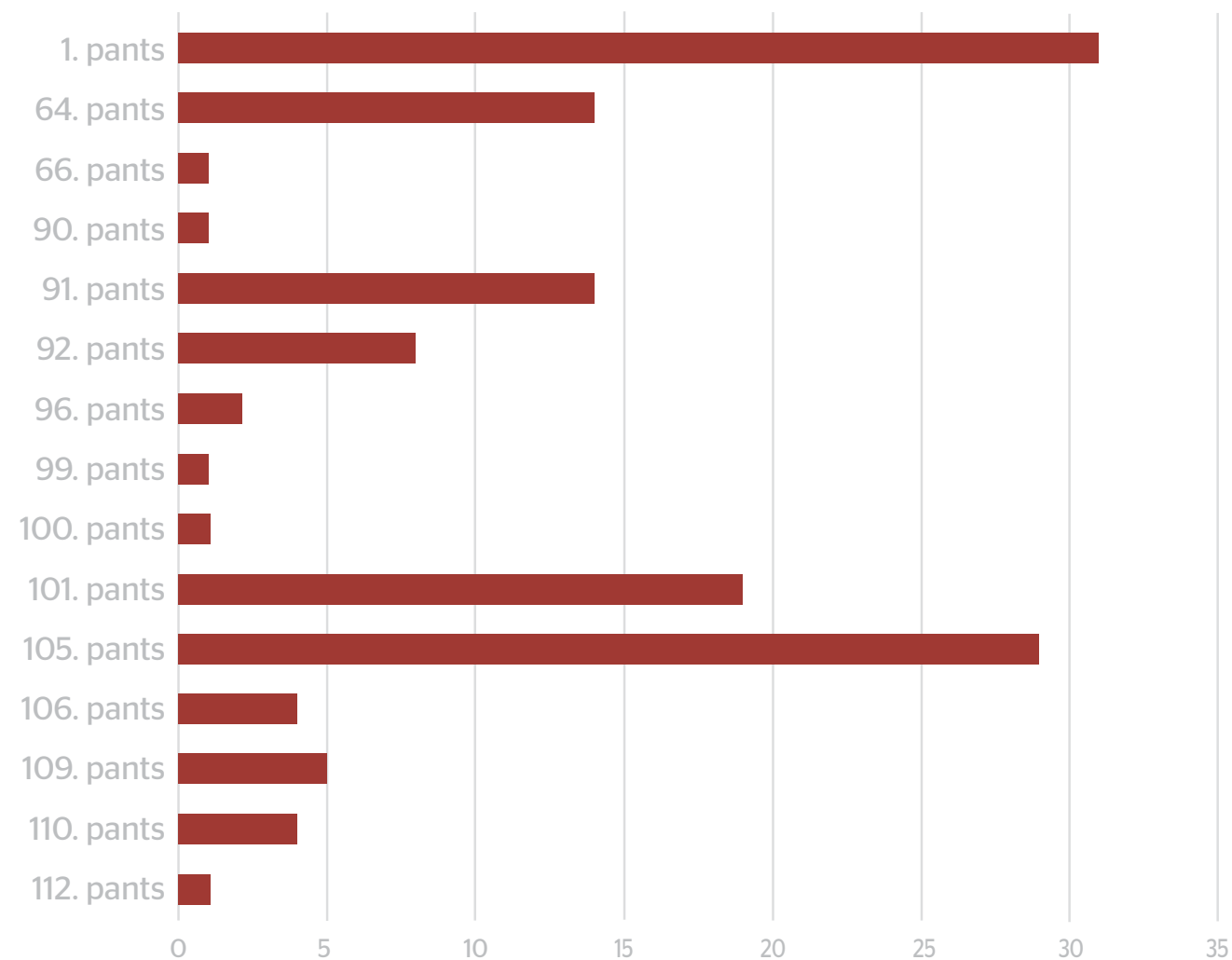
Ierosināto lietu sadalījums pēc pieteikuma iesniedzēja

Izskatīto lietu skaits (spriedumi un lēmumi par tiesvedības izbeigšanu)

Ierosinātās lietas pēc Satversmes pantiem

3 | **JUDIKATŪRA**

3.1. PAMATTIESĪBAS

Šajā nodaļā ietverta informācija par lietām, kurās vērtēta tiesību normu atbilstība Satversmē noteiktajām pamattiesībām un kurās aplūkoti tiesību jautājumi nav cieši saistīti ar kādu citu tiesību nozari. Vispirms analizētas Satversmes tiesas judikatūras attīstības tendences attiecīgajā pamattiesību jomā, bet pēc tam sniegts ieskats izskatītajās lietās.

Cilvēka cieņa

Satversmes tiesas līdzšinējā judikatūrā cilvēka cieņas princips ticis aplūkots saistībā ar procesuālo taisnīgumu – tiesībām uz taisnīgu tiesu,⁷ tiesībām uz veselības aizsardzību un tiesībām dzīvot labvēlīgā vidē,⁸ valsts pienākumu regulēt ar miruša cilvēka apbedīšanu saistītus jautājumus,⁹ kā arī personas tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību.¹⁰

Pārskata posmā cilvēka cieņas aizsardzības jautājumi bijuši aktuāli kā nekad iepriekš un galvenokārt saistībā ar sociāli atbildīgas valsts principu – lietā Nr. 2019-24-03, Nr. 2019-25-03 un Nr. 2019-27-03. Piemēram, lietā Nr. 2019-24-03 par garantēto minimālo ienākumu tiesa atzina: cilvēka cieņa kā pamattiesība piemīt ikvienam cilvēkam neatkarīgi no jebkādiem nosacījumiem. No cilvēka cieņā balstītas sociāli atbildīgas valsts principa izriet valsts pienākums rūpēties par taisnīgu sociālo kārtību, izlīdzinot sabiedrībā būtiskākās sociālās atšķirības, sekmējot sociālo iekļaušanos un katrai iedzīvotāju grupai nodrošinot iespēju dzīvot tādu dzīvi, kas atbilst cilvēka cieņai.

Savukārt lietā Nr. 2019-32-01 par cietuma atstāšanu tuva radnieka bērnu gadījumā tiesa pilnveidoja atziņu par cilvēka cieņu pēc nāves,¹¹ norādot, ka pēc cilvēka nāves pret viņa ķermeni ir jāizturas ar cieņu, tostarp, cik iespējams, ņemot vērā aizgājēja pēdējo gribu. Savukārt

lietā Nr. 2019-33-01 par atvaļinājumu bērna mātes partnerei Satversmes tiesa uzsvēra: ar cilvēka cieņas principu nav savienojams uzskats, ka viena cilvēka cieņai varētu būt mazāka vērtība nekā cita cilvēka cieņai. Cilvēka cieņas princips neļauj valstij atteikties no pamattiesību nodrošināšanas noteiktai personai vai personu grupai. Sabiedrībā pastāvoši stereotipi nevar kalpot par konstitucionāli attaisnojamu pamatu noteiktas personas vai personu grupas pamattiesību liegšanai vai ierobežošanai demokrātiskā tiesiskā valstī.

Tiesiskās vienlīdzības un diskriminācijas aizlieguma princips

Līdzīgi kā iepriekšējos gados arī pērn Satversmes 91. pantā nostiprinātie principi atšķirīgos aspektos piemēroti vairākkārt.

Lietā Nr. 2019-03-01 par pašvaldības domes deputāta amatu savienošanas ierobežojumiem tiesa pilnveidoja savu judikatūru par likumdevēja ricības brīvības robežām valsts pārvaldes organizēšanā vienlīdzības principa kontekstā un atzina, ka šādos gadījumos ir jāizvērtē tas, vai likumdevējs nav rīkojies patvaļīgi. Proti, jāizvērtē, vai apstrīdētajai normai ir leģitīms mērķis, vai tā ir pieņemta, ievērojot labas likumdošanas principu, un izvēlēta, balstoties uz objektīviem kritērijiem, vai tā sasniedz leģitīmo mērķi un nav acīmredzami nesamērīga.¹² Lietā Nr. 2019-09-03 par Finanšu un kapitāla tirgus komisijas darbības finansēšanu tiesa atzina, ka atšķirīgā attieksme pret vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos esošiem finanšu un kapitāla tirgus dalībniekiem nav noteikta saskaņā ar normatīvajos aktos paredzētā kārtībā pieņemtu tiesību normu.¹³ Lietā Nr. 2019-11-01 par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību civilprocesā noteiktos mantiskos strīdos tiesa secināja, ka apstrīdētās

normas piemērošanas rezultātā neveidojas personu grupas, pamatojoties uz kādu personisku pazīmi, tādēļ pieteikuma iesniedzēja identificētās personu grupas nav salīdzināmas vienlīdzības principa aspektā.¹⁴

Lietā Nr. 2019-20-03 tiesa piemēroja Satversmes 91. pantu divos aspektos, vērtējot: 1) vai apstrīdētās normas rada nepamatotu atšķirīgu attieksmi mazākumtautībai piederošām personām un valstsnācijai piederošām personām; 2) vai apstrīdētās normas rada nepamatotu vienādu attieksmi pret bērniem ar īpašām vajadzībām un bērniem, kuriem šādu vajadzību nav. Attiecībā uz pirmo aspektu tiesa, ievērojot līdzšinējo judikatūru,¹⁵ secināja, ka valstsnācijai piederoši izglītojamie un mazākumtautībai piederoši izglītojamie neveido salīdzināmās grupas. Savukārt attiecībā uz otro aspektu tiesa norādīja, ka Satversmes 91. pantā ir ietverts ne tikai uz aizliegtu kritēriju – bērna īpašās vajadzības – balstītas nevienlīdzīgas attieksmes aizliegums, bet arī valsts pienākums īstenot papildu pasākumus, lai pēc iespējas nodrošinātu to, ka aizliegtais kritērijs nav šķērslis bērnam izmantot Satversmē ietvertās tiesības, tostarp tiesības uz izglītību. Tiesa atzina, ka apstrīdētās normas paredz vienādu attieksmi pret bērniem, kas atrodas atšķirīgos apstākļos. Vienlaikus tiesa secināja: lai arī sasniedzamā mērķa aspektā likumdevējs ir noteicis vienādu attieksmi pret bērnu ar īpašām vajadzībām un bērnu, kuram šādu vajadzību nav, tomēr šā mērķa sasniegšanā tiek veikti pozitīvi pasākumi, lai pārliecinātos, ka bērns ar īpašām vajadzībām pēc iespējas labāk iekļaujas Latvijas izglītības sistēmā un līdz ar to sabiedrībā, apgūstot latviešu valodu savu iespēju robežās. Līdz ar to apstrīdētās normas atzītas par atbilstošām Satversmes 91. pantam.

Lietā Nr. 2019-27-03 par sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru Satversmes tiesa pirmoreiz aplūkoja invaliditāti kā vienu no Satversmes 91. panta saturā ietilpstošajiem kritērijiem, uz kuru pamata diskriminācija ir aizliegta. Tiesa arī uzsvēra, ka personas ar invaliditāti ir īpaši aizsargājama personu grupa un valstij citstarp ir jāīsteno arī īpaši pasākumi, lai nodrošinātu šīm personām vienlīdzīgas iespējas un likumiskās brīvības. Savukārt attiecībā uz šā panta saturā ietilpstošo vecuma kritēriju¹⁶ tiesa papildus norādīja, ka valstij ir atbilstoši jā rūpējas par senioriem, citstarp sekmējot viņu sociālo iekļaušanu un mazinot viņu sociālo atstumtību. Tiesa secināja, ka ar apstrīdēto normu pieļauta vienāda attieksme pret atšķirīgos apstākļos esošām personu grupām un šāda attieksme nav noteikta ar normatīvajos aktos paredzētā kārtībā pieņemtu tiesību normu. Savukārt lietā Nr. 2019-36-01 par personas ar invaliditāti sociālo apdrošināšanu tiesa

pilnveidoja atziņas, kas saistītas ar tiesiskās vienlīdzības principu un valsts veiktajiem īpašajiem pasākumiem, norādot, ka īpašajiem pasākumiem jāatbilst noteiktiem kritērijiem. Tiesa norādīja: lai atzītu, ka atšķirīgā attieksme ir daļa no īpašā pasākuma, ir jāizvērtē, vai šī atšķirīgā attieksme ir konkrētās personu grupas interesēs un vai šai personu grupai no tās rodas īpašā pasākuma mērķim atbilstošs ieguvums.

Lietā Nr. 2020-05-01 par valsts nodevas atmaksu atteiktas apelācijas sūdzības gadījumā tiesa secināja, ka pieteikuma iesniedzējas identificētās personu grupas neatrodas salīdzināmos apstākļos, tādēļ atzina apstrīdēto normu par atbilstošu tiesiskās vienlīdzības principam.¹⁷ Savukārt lietā Nr. 2020-14-01 par tiesību uz valsts nodevas atmaksu izmantošanas termiņu civilprocesā tiesa precizēja tiesību normas atbilstības Satversmes 91. panta pirmajam teikumam izvērtējuma metodoloģiju, norādot, ka visupirms tiesai jānoskaidro, vai un kuras personas (personu grupas) ir salīdzināmas un vai tās atrodas vienādos vai atšķirīgos apstākļos. Savukārt pēc tam jāvērtē, vai apstrīdētā norma paredz vienādu attieksmi pret atšķirīgos apstākļos esošām personām vai arī atšķirīgu attieksmi pret vienādos apstākļos esošām personām.¹⁸

Savukārt lietā Nr. 2020-13-01 par pabalstiem priekšlaikus dzimušu bērnu vecākiem tiesa secināja, ka bērna dzimšanas brīdi un bērna veselības stāvokli nevar uzskatīt par tādām pazīmēm, kuras nošķirtu salīdzināmās grupas un kuru dēļ būtu pielāgojams bērna kopšanas pabalsta un vecāku pabalsta izmaksas termiņš. Paredzot diferencētu vecāku pabalsta un bērna kopšanas pabalsta izmaksas termiņu tikai tiem vecākiem, kuru bērns piedzimis priekšlaikus, tiktu nonivelētas to vecāku tiesības, kuru bērnam ir veselības vai attīstības traucējumi, kaut arī viņš dzimis ārsta prognozētajā laikā vai vēlāk. Citstarp tādēļ tiesa atzina, ka sociāli apdrošināti vecāki, kuru bērns ir dzimis ārsta prognozētajā laikā, un sociāli apdrošināti vecāki, kuru bērns ir dzimis priekšlaikus, atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Apstrīdētās normas paredz vienādu attieksmi pret minētajām personu grupām un tādēļ nepārkāpj tiesiskās vienlīdzības principu.

Tiesības uz taisnīgu tiesu

Satversmes 92. pantā noteiktās procesuālās garantijas, ar šīm garantijām saistītie principi un pamattiesības pārskata posmā aplūkotas astoņos nolēmumos. Lietā Nr. 2019-08-01 tiesa vērtēja apstrīdētās normas atbilstību nevainīguma prezumpcijai,¹⁹ lietā Nr. 2019-11-01 aplūkoja tiesības uz pārsūdzību kasācijas instances

⁷ Sk. Satversmes tiesas 2005. gada 17. janvāra sprieduma lietā Nr. 2004-10-01 9.1. punktu un 2008. gada 5. novembra sprieduma lietā Nr. 2008-04-01 11. punktu.

⁸ Sk. Satversmes tiesas 2017. gada 19. decembra sprieduma lietā Nr. 2017-02-03 19.1. punktu.

⁹ Sk. Satversmes tiesas 2019. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2018-08-03 14.2. punktu.

¹⁰ Sk. Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 16.1. punktu.

¹¹ Sk. Satversmes tiesas 2019. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2018-08-03 11. punktu.

¹² Informācija par lietu Nr. 2019-03-01 ietverta pārskata sadaļā “Valststiesības (Satversmes institucionālā daļa)”.

¹³ Informācija par lietu Nr. 2019-09-01 ietverta pārskata sadaļā “Valststiesības (Satversmes institucionālā daļa)”.

¹⁴ Informācija par lietu Nr. 2019-11-01 ietverta pārskata sadaļā “Civiltiesības un civilprocess”.

¹⁵ Sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 13. punktu un 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 21.1. punktu.

¹⁶ Sk. Satversmes tiesas 2003. gada 20. maija sprieduma lietā Nr. 2002-21-01 secinājumu daļas 1. punktu.

¹⁷ Informācija par lietu Nr. 2020-05-01 ietverta pārskata sadaļā “Civiltiesības un civilprocess”.

¹⁸ Informācija par lietu Nr. 2020-14-01 ietverta pārskata sadaļā “Civiltiesības un civilprocess”.

¹⁹ Informācija par lietu Nr. 2019-08-01 ietverta pārskata sadaļā “Valststiesības (Satversmes institucionālā daļa)”.

tiesā mantiskos strīdos,²⁰ lietā Nr. 2019-13-01 tiesa vērtēja Civilprocesa likuma regulējuma, saskaņā ar kuru lēmumu par attiešanos ierosināt kasācijas tiesvedību civillietā var sastādīt rezolūcijas formā, atbilstību pamatojuma principam,²¹ lietā Nr. 2019-15-01 – kasācijas sūdzības iesniegšanai kriminālprocesā noteiktā termiņa atbilstību tiesībām uz pietiekamu laiku aizstāvības sagatavošanai,²² lietā Nr. 2019-21-01 tiesa pilnveidoja iepriekšējo judikatūru par tiesībām uz atbilstīgu atlīdzinājumu,²³ lietā Nr. 2019-22-01 vērtēja Krimināllikumā noteiktā valsts amatpersonas jēdziena atbilstību principam *nullum crimen, nulla poena sine lege*,²⁴ bet lietā Nr. 2019-23-01 – Civilprocesa likuma regulējuma, kas neparedz tiesības pieteikt noraidījumu tiesnešiem, kuri lemj par kasācijas tiesvedības ierosināšanu, atbilstību tiesas objektivitātes garantijai.²⁵

Lietā Nr. 2019-35-01 tiesa izvērtēja, vai kārtība, kādā pārsūdzams lēmums par ārzemnieka, kurš līdz izraidīšanai ir likumīgi uzturējies Latvijā, iekļaušanu to ārzemnieku sarakstā, kuriem iecelšana Latvijā ir aizliegta (turpmāk – Saraksts), nodrošina personai pieeju neatkarīgai un objektīvai institūcijai, kā arī, vai šajā procesā ir paredzētas tiesībām uz taisnīgu tiesu atbilstošas procesuālās tiesības. Satversmes tiesa jau ir vērtējusi tiesību normu, kas regulē ārzemnieku iekļaušanu Sarakstā, atbilstību tiesībām uz taisnīgu tiesu. Lietā Nr. 2004-14-01 tiesa, konkretizējot Satversmes 92. panta pirmo teikumu kopsakarā ar Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas

(turpmāk arī – Konvencija) 13. pantu, atzina normu, kas ārzemniekam vispār neparedzēja tiesības pārsūdzēt iekšlietu ministra lēmumu par viņa iekļaušanu Sarakstā, par Satversmei neatbilstošu.²⁶ Savukārt lietā Nr. 2019-35-01 tiesa visupirms norādīja, ka no Satversmes 92. panta pirmā teikuma, konkretizējot to kopsakarā ar Konvencijas 7. protokola 1. pantu, izriet ārzemnieka tiesības ar izraidīšanu saistīto lēmumu pārsūdzēt neatkarīgā un objektīvā institūcijā. Tiesa secināja: lai gan ģenerālprokurors ir tiesu sistēmai piederīga amatpersona, tomēr konkrētajā gadījumā nav novērstas šaubas par viņa objektivitāti. Neskatoties uz šo secinājumu, tiesa arī izvērtēja, vai lēmuma par ārzemnieka iekļaušanu Sarakstā pārsūdzības procesā tiek nodrošinātas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam atbilstošas procesuālās tiesības. Tiesa atzina, ka arī tādā gadījumā, kad ārzemnieks izraidīts no valsts tās drošības apsvērumu dēļ, viņam tiesības tikt uzklautam nedrīkst tikt atņemtas pēc būtības un nepieciešams viņam paziņot vismaz tādas informācijas kopsavilkumu, kas neapdraud valsts drošību. Savukārt tad, ja svarīgu, ar valsts drošību saistītu apsvērumu dēļ šāds kopsavilkums par izraidīšanas iemesliem nevar tikt izsniegts, ir svarīgi, lai ārzemnieka tiesību tikt uzklautam ierobežojums tiktu līdzsvarots ar citām procesuālajām garantijām. Proti, lai neatkarīga un objektīva institūcija izvērtētu apstākļus, kas ir pamatā lēmumam par ārzemnieka izraidīšanu, tostarp noteiktā procedūrā arī valsts noslēpumu saturošu informāciju. Visbeidzot tiesa secināja, ka konkrētajā gadījumā šāds

līdzsvars netiek nodrošināts un pat minimālā apmērā netiek garantētas Satversmes 92. panta pirmajā teikumā noteiktās procesuālās tiesības.

Tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību

Pārskata posmā tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību saturs atklāts divos spriedumos: lietā Nr. 2019-32-01 par cietuma atstāšanu tuva radnieka bērū gadījumā un lietā Nr. 2019-33-01 par atvaļinājumu bērna mātes partnerei.

Lietā Nr. 2019-32-01 Satversmes tiesa attīstīja jau iepriekš izteikto atziņu, ka Satversmes 96. pantā citstarp ir ietvertas tiesības dibināt un attīstīt attiecības ar citiem cilvēkiem,²⁷ un pirmoreiz savā judikatūrā nostiprināja, ka šo tiesību tvērumā ietilpst arī tuva radnieka bērū apmeklējums, kas attiecināms arī uz personu, kas notiesāta ar brīvības atņemšanu. Šāds secinājums pamatots ar to, ka tuva radnieka bērū apmeklēšana ir būtiska personas autonomijas un pašnoteikšanās izpausme. Bēres citstarp ir ģimenes locekļu kolektīva atvadišanās no mirušā un ļauj ne tikai atdot viņam pēdējo godu, bet arī nostiprināt ģimenes locekļu savstarpējās attiecības. Tiesa secināja, ka aizliegums notiesātajam, kas brīvības atņemšanas sodu izcieš slēgtā cietumā vai daļēji slēgtā cietuma soda izciešanas režīma zemākajā pakāpē, ir vērsti uz sabiedrības drošības aizsardzību. Tomēr šo leģitīmo mērķi iespējams sasniegt ar mazāk ierobežojošu līdzekli – individuālu konkrētā notiesātā lūguma īslaicīgi atstāt brīvības atņemšanas vietu izvērtēšanu. Vienlaikus tiesa uzsvēra, ka personas izdarītā noziedzīgā nodarījuma veids un smagums nedrīkst būt vienīgais kritērijs, kas ņemams vērā šāda lūguma izlemšanā. Savukārt atvadišanās no miruša radnieka brīvības atņemšanas vietas teritorijā nespēj aizstāt piedalīšanos apbedīšanas rituālā un tādēļ nevar tikt uzskatīta par alternatīvu līdzekli.

Savukārt lietā Nr. 2019-33-01 Satversmes tiesa, pamatojoties uz Satversmes vienotības principu,²⁸ secināja, ka Satversmes 110. panta pirmajā teikumā noteiktās tiesības uz ģimenes aizsardzību ir cieši saistītas ar personai Satversmes 96. pantā noteiktajām tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību. Savukārt viens no personas privātās dzīves elementiem

ir tās dzimumuzvedība. Privātās dzīves ietvaros cilvēkam tiek nodrošināta iespēja nodibināt dažāda rakstura attiecības, tostarp arī seksuālas. Personas dzimumuzvedības brīvība ir aizsargājama neatkarīgi no tā, kāda ir personas seksuālā orientācija.

Tiesības piedalīties valsts un pašvaldību darbībā

Satversmes 101. pants paredz tiesības, kas kalpo par demokrātiskas iekārtas pastāvēšanas garantu un ir vērstas uz valsts iekārtas leģitimitātes nodrošināšanu. Taču šīs tiesības nav absolūtas, jo Satversme noteic, ka šo tiesību izmantošanas veids nosakāms ar likumu.²⁹ Šajā pantā ietvertās pamattiesības Satversmes tiesas judikatūrā līdz šim aplūkotas saistībā ar dažādiem vēlēšanu tiesību ierobežojumiem,³⁰ ierēdņiem, kā arī citām valsts un pašvaldības iestāžu amatpersonām izvirzītajām prasībām³¹ un tiesībām piedalīties tautas nobalsošanā.³² Savukārt pārskata posmā izskatītajā lietā Nr. 2019-08-01 par tiesībām pildīt Saeimas deputāta amatu tiesa citstarp atzina, ka Satversmes 101. pants paredz personai, ja tā ievēlēta Saeimā, tiesības pildīt deputāta amatu bez tādas iejaukšanās šā amata funkciju izpildē, kas būtu pretēja vispārējiem tiesību principiem un Satversmē noteiktajām tiesībām.³³

Tiesības uz īpašumu

Pārskata posmā tiesību uz īpašumu jautājumi aplūkoti lietā Nr. 2019-05-01 par patērētāja kredīta kopējām izmaksām, lietā Nr. 2019-12-01 par izglītības valodu augstskolās,³⁴ kā arī lietās Nr. 2019-10-0103 un Nr. 2019-37-0103 par kompensāciju dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpuma gadījumā.³⁵

Lietā Nr. 2019-05-01 Satversmes tiesa ņēma vērā tās judikatūrā jau atzīto, ka tiesību uz īpašumu tvērumā ietilpst arī personas uz licences pamata iegūtās tiesības veikt komercdarbību.³⁶ Vienlaikus, atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru,³⁷ tiesa arī norādīja uz jaunu kritēriju šādu pamattiesību ierobežojumu izvērtējumā. Proti, tā atzina, ka konkrētajā gadījumā nepieciešams ne vien noskaidrot, vai apstrīdētā norma traucē pieteikumu iesniedzējam veikt komercdarbību uz licences pamata, bet arī, vērtējot ierobežojuma samērīgumu, jānoskaidro, vai kredīta devēju komercdarbība tiek traucēta tādējādi,

20 Informācija par lietu Nr. 2019-11-01 ietverta pārskata sadaļā “Civiltiesības un civilprocess”.

21 Informācija par lietu Nr. 2019-13-01 ietverta pārskata sadaļā “Civiltiesības un civilprocess”.

22 Informācija par lietu Nr. 2019-15-01 ietverta pārskata sadaļā “Krimināltiesības un kriminālprocess”.

23 Informācija par lietu Nr. 2019-21-01 ietverta pārskata sadaļā “Lēmumi par tiesvedības izbeigšanu”.

24 Informācija par lietu Nr. 2019-22-01 ietverta pārskata sadaļā “Krimināltiesības un kriminālprocess”.

25 Informācija par lietu Nr. 2019-23-01 ietverta pārskata sadaļā “Civiltiesības un civilprocess”.

26 Sk. Satversmes tiesas 2004. gada 6. decembra spriedumu lietā Nr. 2004-14-01.

27 Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2009. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-42-01 8. un 10. punktu.

28 Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 8. marta sprieduma lietā Nr. 2016-07-01 16.3. punktu.

29 Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-30-01 secinājumu daļas 1. punktu un 2009. gada 7. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-35-01 12. punktu.

30 Sk. Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta spriedumu lietā Nr. 2000-03-01, 2006. gada 15. jūnija spriedumu lietā Nr. 2005-13-0106, 2015. gada 5. februāra spriedumu lietā Nr. 2014-03-01.

31 Sk. Satversmes tiesas 2003. gada 18. decembra spriedumu lietā Nr. 2003-12-01, 2006. gada 11. aprīļa spriedumu lietā Nr. 2005-24-01, 2007. gada 10. maija spriedumu lietā Nr. 2006-29-0103, 2013. gada 7. novembra spriedumu lietā Nr. 2012-24-03.

32 Sk. Satversmes tiesas 2009. gada 7. aprīļa spriedumu lietā Nr. 2008-35-01.

33 Informācija par lietu Nr. 2019-08-01 ietverta pārskata sadaļā “Valststiesības (Satversmes institucionālā daļa)”.

34 Sk. arī informāciju par lietu Nr. 2020-33-01 pārskata sadaļā “Starptautiskās tiesības un Eiropas Savienības tiesības”.

35 Informācija par lietu Nr. 2019-10-0103 un Nr. 2019-37-0103 ietverta pārskata sadaļā “Valststiesības (Satversmes institucionālā daļa)”.

36 Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 20. aprīļa lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2009-100-03 8.2. punktu un 2014. gada 12. decembra sprieduma lietā Nr. 2013-21-03 10.1. punktu.

37 Sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2012. gada 7. jūnija sprieduma lietā “Centro Europa 7 S.R.L. and di Stefano v. Italy”, pieteikums Nr. 38433/09, 177.–178. punktu un 2018. gada 8. novembra sprieduma lietā “O’Sullivan McCarthy Mussel Development Ltd v. Ireland”, pieteikums Nr. 44460/16, 88. punktu.

ka pēc būtības tiek atņemta tām izsniegto licenču jēga. Turklāt apstrīdētās normas atbilstība tiesībām uz īpašumu vērtējama kopsakarā ar tiesiskās paļāvības principu. Tiesa secināja, ka apstrīdētā norma ierobežo pieteikumu iesniedzēju tiesības veikt komercdarbību uz licences pamata, jo paredz kredīta devējiem nelabvēlīgākus nosacījumus nekā iepriekš, ar kuriem turpmāk jārēķinās, plānojot savu komercdarbību patērētāju kredītēšanas jomā. Izvērtējot minētā ierobežojuma satversmību, tiesa uzturēja jau citās lietās atzīto, ka Satversmes 105. pants neparedz tiesisko aizsardzību personas iespējām gūt peļņu.³⁸ Tādējādi kredīta devējam nevar veidoties aizsargājama tiesiskā paļāvība uz to, ka attiecīgās nozares tiesiskais regulējums netiks mainīts tādā veidā, kas varētu negatīvi ietekmēt tā saimniecisko darbību, samazinot iespējas gūt iecerētā apmēra peļņu.

Lietā Nr. 2019-10-0103 par māsasaimniecības lietotāja pienākumu maksāt kompensāciju dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpuma gadījumā Satversmes tiesa pilnveidoja jau citās lietās secināto, ka ar tiesībām uz īpašumu saprotamas visas mantiska rakstura tiesības,³⁹ norādot, ka personas naudas līdzekļi ir tiesību uz īpašumu objekts. Tiesa atzina, ka personas naudas līdzekļu, kurus māsasaimniecības lietotājam, ja viņš pārkāpis dabasgāzes lietošanas noteikumus, jāiegulda, lai samaksātu kompensāciju energoapgādes komersantam, aizsardzība ietilpst Satversmes 105. panta tvērumā. Apstrīdētajā likuma normā noteiktais pienākums veikt minētos maksājumus samazina personas naudas līdzekļu apmēru, tādējādi šī norma ietver īpašuma tiesību ierobežojumu Satversmes 105. panta izpratnē. Lietā Nr. 2019-37-0103 Satversmes tiesa balstījās uz lietā Nr. 2019-10-0103 sniegto Satversmes 105. panta interpretāciju. Proti, atzina, ka apstrīdētā likuma norma paredz obligāta maksājuma veikšanas pienākumu un tādējādi ierobežo enerģijas lietotāja, kas nav māsasaimniecības lietotājs, tiesības uz īpašumu.

Lietā Nr. 2019-12-01 Satversmes tiesa attīstīja tās judikatūrā jau nostiprināto atziņu, ka Satversmes 105. panta interpretāciju ietekmē arī Eiropas Savienības tiesības un to piemērošanas prakse.⁴⁰ Satversmes 105. pantā ietvertās tiesības uz īpašumu aptver ikviena tiesības izmantot savu īpašumu, tostarp nodarbojoties ar uzsākto uzņēmējdarbību. Savukārt no saistībām, ko Latvija uzņēmusies līdz ar dalību Eiropas Savienībā, izriet tas, ka Satversmes 105. pants ir konkretizējams kopsakarā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pantā ietverto uzņēmējdarbības brīvību. Ievērojot to, ka sprieduma lietā Nr. 2019-12-01 taisīšanas laikā Eiropas Savienības Tiesa skatīja lietu, kurai varēja būt būtiska nozīme, konkretizējot Satversmes 105. panta

saturu, Satversmes tiesa uzskatīja par nepieciešamu lietu Nr. 2019-12-01 sadalīt un jaunizveidotajā lietā vērsties Eiropas Savienības Tiesā ar lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu.⁴¹

Tiesības uz sociālo nodrošinājumu

Satversmes tiesa pārskata posmā ir izskatījusi četras lietas par Satversmes 109. pantā ietvertajām tiesībām uz sociālo nodrošinājumu: lietu Nr. 2019-24-03, Nr. 2019-25-03, Nr. 2019-27-03 un Nr. 2019-36-01.

Šajos spriedumos tiesa vērtēja jautājumus, kas attiecas uz: garantēto minimālo ienākumu līmeni; ienākumu līmeni, atbilstoši kuram persona vai ģimene ir atzīstama par trūcīgu; sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru; personas ar invaliditāti tiesībām uz sociālo apdrošināšanu. Visās minētajās lietās apstrīdētās normas tika atzītas par neatbilstošām Satversmei.

Lietās Nr. 2019-24-03 un Nr. 2019-25-03 aplūkots līdzīgs tiesību jautājums – dažādu sociālā atbalsta pasākumu minimālā apmēra satversmība. Tie atklāj un pilnveido sociāli atbildīgas valsts principa saturu, kā arī paplašina Satversmes tiesas judikatūru attiecībā uz cilvēka cieņu kā pamattiesību, kas raksturo cilvēku kā augstāko demokrātiskas tiesiskas valsts vērtību. Šajos spriedumos īpaša vērība pievērsta tam, ka valsts, pieņemot konkrētu tiesisko regulējumu, nav balstījusies uz pamatotu un argumentētu metodi tādu sociālā atbalsta pasākumu noteikšanā un piešķiršanā, kas ikvienai personai radītu iespēju veidot cilvēka cieņai atbilstošu dzīvi. Tāpat tiesa uzsvēra, ka valsts izveidotie sociālā atbalsta pasākumi attiecībā uz šā minimuma nodrošināšanu skar sabiedrībā vismazāk aizsargāto personu būtiskas pamattiesības. Līdz ar to konceptuāli ar šo jomu saistīti tiesību jautājumi būtu jāizlemj likumdevējam.

Lietā Nr. 2019-27-03 vērtēts, vai valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmērs atbilst Satversmei. Tiesa atzina, ka minētais pabalsts ir likumdevēja ieviests sociālās drošības sistēmas pasākums. Tātad valsts rīcībai attiecībā uz šo pabalstu ir jāatbilst vispārējiem tiesību principiem, tostarp Satversmes 91. pantā ietvertajiem vienlīdzības un diskriminācijas aizlieguma principiem. Tiesa norādīja, ka gan invaliditāte, gan arī vecums ir uzskatāms par vienu no Satversmes 91. panta saturā ietilpstošajiem kritērijiem un valstij ir atbilstoši jā rūpējas gan par personām ar invaliditāti, gan arī par senioriem, citstarp sekmējot šo personu sociālo iekļaušanu un mazinot viņu sociālo atstumtību.

Savukārt lietā Nr. 2019-36-01 aplūkots jautājums par to, vai Satversmei atbilst tāds regulējums, saskaņā ar kuru personas ar I vai II grupas invaliditāti netika

pakļautas invaliditātes apdrošināšanai. Tiesa norādīja, ka valsts var un noteiktos gadījumos tai pat ir pienākums veikt pašai vai noteikt, ka citas personas veic saprātīgus pielāgojumus, lai nodrošinātu personām ar invaliditāti iespējas īstenot tiesības vienlīdzīgi ar pārējām sabiedrības grupām. Diskriminācijas aizlieguma principa kontekstā plašāk tika arī analizēti īpašie pasākumi, kas īstenojami, lai mazinātu diskrimināciju veicinošos apstākļus. Tiesa akcentēja, ka šādiem īpašajiem pasākumiem ir jābūt efektīviem un vērstiem uz iekļaujošas vienlīdzības panākšanu, piemēram, attiecībā uz taisnīgu līdzekļu pārdali un personu ar invaliditāti līdzdalību sabiedriskajos procesos, lai nodrošinātu šo personu pilnīgu iekļaušanu sabiedrībā. Tiesa arī uzsvēra, ka valsts drīkst izturēties pret salīdzināmām personu grupām atšķirīgi, lai labotu kādas sabiedrības grupas faktisko nevienlīdzību.

Tiesības uz laulības, ģimenes, vecāku un bērna tiesību aizsardzību

Satversmes 110. panta pirmajā teikumā noteikto tiesību saturu pārskata posmā Satversmes tiesa atklāja lietā Nr. 2019-33-01 par atvaļinājumu bērna mātes partnerei un lietā Nr. 2020-13-01 par pabalstiem priekšlaikus dzimušu bērnu vecākiem.

Spriedums lietā Nr. 2019-33-01 sniedz būtisku pienesumu laulības un ģimenes jēdziena, kā arī attiecīgo valsts pozitīvo pienākumu satura noskaidrošanā. Satversmes tiesa atzina, ka Satversmes 110. panta pirmajā teikumā visupirms noteikts valsts pienākums aizsargāt laulību kā savienību starp vīrieti un sievieti. Laulība ir vēsturiski izveidojusies ģimenes attiecību forma, kuras aizsardzība paredzēta, citstarp apzinoties laulības ceļā izveidotas ģimenes dabisko potenciālu radīt jaunu dzīvību un tādējādi sekmēt sabiedrības ilgtspēju. Savukārt ģimenes jēdziens neizvirza dzimumu par kritēriju tādu personu noteikšanai, kuras atzīstamas par ģimeni. Valsts pozitīvais pienākums

aizsargāt un atbalstīt ģimeni neattiecas tikai un vienīgi uz laulības ceļā izveidotu ģimeni. Proti, šajā aspektā tiesa vadījās no tās judikatūrā jau esošās atziņas, ka Satversmes 110. panta pirmais teikums nosaka valsts pozitīvo pienākumu aizsargāt un atbalstīt ikvienu ģimeni, tostarp arī faktisku ģimeni.⁴² Precizējot konkrētā valsts pienākuma saturu, tiesa interpretēja Satversmes 110. panta pirmo teikumu kopsakarā ar cilvēka cieņas principu, tiesībām uz ģimenes dzīves neaizskaramību, diskriminācijas aizlieguma principu, bērna vislabāko interešu prioritātes principu un Latvijas starptautiskajām saistībām cilvēktiesību jomā. Tiesa norādīja, ka valstij vienādā mērā jārespektē arī tie sabiedrības locekļi, kuri pēc savas dabas veido personiskas attiecības ar sava dzimuma pārstāvjiem, kā arī jārespektē tas, ka uz šo attiecību pamata var izveidoties ģimene. Tiesa atzina, ka likumdevējam ir pienākums nodrošināt citstarp arī viendzimuma partneru ģimenes juridisku aizsardzību un paredzēt arī šādai ģimenei atbilstošus sociālās un ekonomiskās aizsardzības un atbalsta pasākumus, ievērojot vispārējos tiesību principus un citas Satversmes normas. Tiesa arī secināja, ka konkrētajā gadījumā likumdevējs minēto pienākumu nav izpildījis.

Savukārt lietā Nr. 2020-13-01 Satversmes tiesa izmantoja tās judikatūrā jau vairākkārt nostiprinātās atziņas par valsts pienākumu nodrošināt sociālo aizsardzību ģimenei ar bērniem.⁴³ Tiesa norādīja, ka valstij ir pienākums sniegt saprātīgu un mērķētu sociālo atbalstu ģimenei bērna pirmajos dzīves gados. Tieši neilgi pēc bērna dzimšanas atbalsts ģimenei ir visvairāk nepieciešams, jo bērns ir pilnībā atkarīgs no vecāku aprūpes un vecāki bērna kopšanas dēļ var nespēt gūt pietiekamus ienākumus ģimenes vajadzību apmierināšanai. Tādējādi no Satversmes 110. panta valstij izriet pienākums izveidot un uzturēt tādu sociālās drošības sistēmu, kura atbalsta ģimeni bērna pirmajos dzīves gados.

38 Sk. Satversmes tiesas 2011. gada 3. novembra sprieduma lietā Nr. 2011-05-01 15.2. punktu.

39 Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 20. aprīļa lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2009-100-03 8.2. punktu un 2019. gada 16. maija sprieduma lietā Nr. 2018-17-03 14. punktu.

40 Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 18. decembra sprieduma lietā Nr. 2016-04-03 18.4. un 19. punktu.

41 Sk. Satversmes tiesas 2020. gada 14. jūlija lēmumu par jautājumu uzdošanu Eiropas Savienības Tiesai prejudiciāla nolēmuma pieņemšanai lietā Nr. 2020-33-01.

42 Sk. Satversmes tiesas 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 16.2.2. punktu.

43 Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 4. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-09-01 8.2. punktu, 2010. gada 15. marta sprieduma lietā Nr. 2009-44-01 11. punktu, 2015. gada 23. novembra sprieduma lietā Nr. 2015-10-01 13. punktu un 2018. gada 15. februāra sprieduma lietā Nr. 2017-09-01 14.2. punktu.

Tiesības uz izglītību

Līdzīgi kā iepriekš arī pārskata posmā Satversmes tiesā bija aktuāli izglītības ieguves valodas jautājumi.⁴⁴ Tie aplūkoti lietā Nr. 2019-12-01 par augstākās izglītības studiju programmu īstenošanas valodu privātajās augstākās izglītības iestādēs un lietā Nr. 2019-20-03 par pirmsskolas izglītības ieguves valodu.

Lietā Nr. 2019-12-01 Satversmes tiesa norādīja, ka augstākā izglītība harmoniski apvieno gan izglītības procesu, gan zinātnisko darbību un pētniecību. Tādēļ tiesa nolēma vērtēt apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 112. pantam kopsakarā ar Satversmes 113. pantu. Ievērojot pieteikuma iesniedzēja sniegto argumentāciju, tiesa atsevišķi vērtēja katru no iespējamiem minētajās Satversmes normās noteikto pamattiesību ierobežojumiem attiecībā uz trīs subjektiem: privāto augstākās izglītības iestāžu mācībspēkiem, šo izglītības iestāžu studējošajiem un pašām privātajām augstākās izglītības iestādēm. Tiesa citstarp atzina, ka no Satversmes 112. un 113. panta neizriet tiesības prasīt sev vēlāmā svešvalodā īstenojamu studiju programmu akreditāciju un iegūt valsts atzītu augstākās izglītības diplomu par sekmīgu šādas studiju programmas apguvi.⁴⁵ Vienlaikus tiesa secināja, ka divas no lietā apstrīdētajām normām⁴⁶ ierobežo Satversmes 112. pantā kopsakarā ar 113. pantu ietvertu privāto augstskolu mācībspēku un studējošo akadēmisko brīvību un ar to saistīto privāto augstskolu autonomiju. Savukārt, vērtējot šāda ierobežojuma samērīgumu, tiesa norādīja, ka atsevišķās zinātnes nozarēs vai noteikta līmeņa studijās tiktu mazāk ierobežota augstskolu autonomija, kā arī mācībspēku un studējošo akadēmiskā brīvība, ja šajos izņēmuma gadījumos augstskolas drikstētu īstenot studiju programmas to kvalitātes celšanai nepieciešamajās svešvalodās.

Lietā Nr. 2019-20-03 Satversmes tiesa pirmoreiz atzina, ka Satversmes 112. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības uz izglītību aptver pirmsskolas izglītības pakāpi abos tās posmos. Atsaucoties uz Latvijas starptautiskajām saistībām cilvēktiesību jomā,⁴⁷ tiesa norādīja, ka tiesības uz izglītību pieļauj zināmu valsts rīcības brīvību attiecībā uz to, kādu izglītības sistēmu valsts izveido. Tāpat tiesa atzina, ka Satversmes 112. panta pirmais teikums ietver tiesības pilnvērtīgi izmantot visas iespējas, ko sniedz izglītības sistēma. Valsts rīcībai, veidojot ikvienam izglītojamam pieejamu izglītības sistēmu, jāatbilst tādām pamatprasībām

kā izglītības iespējas, pieejamība, pieņemamība un pielāgošanās. Spriedumā citstarp tika padziļināti analizēts tas, kāda ir pirmsskolas izglītības sistēma Latvijā. Savukārt pieteikumā ietvertos argumentus par pirmsskolas izglītības ieguves valodu, ievērojot savu līdzšinējo judikatūru,⁴⁸ tiesa vērtēja tiesību iegūt kvalitatīvu izglītību aspektā. Tiesa norādīja, ka pirmsskolas izglītībai jānodrošina tas, lai izglītojamais, beidzot pirmsskolas izglītības iestādi un turpinot mācības pamatzglītības pakāpē, spētu mācību saturu apgūt valsts valodā tādā apmērā, kāds noteikts pamatzglītības ieguvei. Tiesa secināja: ar apstrīdētajām normām ieviestā kompetenču pieejā balstītā izglītība un bilingvālās metodes izmantošana nodrošina arī mazākumtautībai piederošam izglītojamam pieejamu un pieņemamu izglītību, proti, abos pirmsskolas izglītības posmos ir saglabāta iespēja lietot divas vai vairākas valodas; valstī ir izveidots izglītības kvalitātes uzraudzības un kontroles mehānisms un nav secināms, ka apstrīdētās normas, ciktāl ir paredzēta pielāgošanās izglītojamā vajadzībām, izraisītu izglītības kvalitātes kritumu; apstrīdētās normas arī nepārkāpj vecāku tiesības līdzdarboties pirmsskolas izglītības procesā. Līdz ar to apstrīdētās normas tika atzītas par atbilstošām Satversmes 112. panta pirmajam teikumam.

Zinātniskās, mākslinieciskās un citādas jaunrades brīvība

Spriedums lietā Nr. 2019-12-01 par augstākās izglītības studiju programmu īstenošanas valodu privātajās augstākās izglītības iestādēs sniedz nozīmīgu pienesumu akadēmiskās brīvības jēdziena satura atklāšanā. Līdz šim Satversmes tiesas judikatūrā tas ticis aplūkots reti – lietā Nr. 2000-01-04 par Ministru kabineta tiesībām lemt par vairāku augstākās izglītības iestāžu reorganizāciju un likvidāciju,⁴⁹ kā arī lietā Nr. 2018-15-01 par asociēto profesoru un profesoru darba līgumiem, kas noslēgti uz noteiktu laiku.⁵⁰

Lietā Nr. 2019-12-01 tiesa atzina, ka akadēmiskā brīvība ir ietverta gan Satversmes 112., gan 113. pantā.⁵¹ Citstarp atsaucoties uz autoritatīviem starptautiskajiem dokumentiem šajā jomā,⁵² Satversmes tiesa norādīja, ka akadēmiskā brīvība saistāma ar augstskolu mācībspēku tiesībām brīvi, gan individuāli, gan kolektīvi veikt pētījumus tos interesējošās jomās, izplatīt šo pētījumu rezultātus un citas zināšanas, apmainīties ar idejām un paust savus viedokļus. Tāpat akadēmiskā brīvība aptver studējošo tiesības nodarboties ar zinātnisko

jaunradi un izvēlēties studiju virzienu un programmu valsts izveidotās izglītības sistēmas ietvaros. Viena no Satversmē ietvertajām vērtībām – brīvība – ir pamats akadēmiskajai brīvībai un tās īstenošanai nepieciešamajai augstskolu autonomijai. Tomēr akadēmiskās brīvības nodrošināšanai nepieciešamā augstskolu autonomija, tāpat kā citas Satversmes 112. un 113. pantā ietvertās tiesības, nav absolūta. Šo tiesību ierobežošana var būt nepieciešama, lai aizsargātu citas Satversmē un Latvijai saistošajos starptautisko tiesību dokumentos ietvertās pamattiesības.

Mazākumtautību tiesības

Jau pieminētajā lietā Nr. 2019-20-03 tiesa izvērtēja arī ar apstrīdētajām normām ieviestā kompetencēs balstītās izglītības modeļa atbilstību Satversmes 114. pantam. Visupirms atbilstoši tās judikatūrā nostiprinātajiem kritērijiem⁵³ tiesa pārliecinājās, vai pieteikuma iesniedzēji pieder kādai no Latvijā vēsturiski dzīvojošām mazākumtautībām. Secinājusi, ka pieteikuma iesniedzēji pieder Latvijas vēsturiskajai krievu mazākumtautībai, tiesa pārbaudīja, vai ar apstrīdētajām normām bērnam ir nodrošināta iespēja apzināt un nostiprināt savu – kā krievu mazākumtautībai piederoša indivīda – identitāti. Tiesa atzina, ka valstij ir jānodrošina mazākumtautībai piederoša bērna tiesības apgūt dzimto valodu sākotnējos izglītības posmos. Savukārt, atbildot uz pieteikumā pausto iebildumu pret to, ka pirmsskolas izglītības otrajā posmā rotaļnodarbībā galvenais saziņas līdzeklis ir latviešu valoda, izņemot mērķtiecīgi organizētas aktivitātes mazākumtautības valodas un etniskās kultūras apguvei, tiesa secināja, ka šajā izglītības posmā virknē mācību jomu pastāv iespēja ieviest un apgūt mazākumtautības kultūru un valodu. Tādējādi izglītojamam tiek nodrošināta iespēja lietot dzimto valodu un saglabāt savu identitāti.

Lieta Nr. 2019-05-01

Par lietu
Spriedums
Preses relīze

Satversmes tiesa 2020. gada 12. februārī pieņēma spriedumu lietā Nr. 2019-05-01 “Par 2018. gada 4. oktobra likuma “Grozījumi Patērētāju tiesību aizsardzības likumā” 1. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam”.

Lietā tika vērtēta tiesību norma, kas ierobežo kredīta kopējās izmaksas patērētājam.

Lieta tika ierosināta pēc divām konstitucionālajām sūdzībām. Tajās norādīts, ka pieteikumu iesniedzējas ir kapitālsabiedrības, kuras sniedz patērētāju kredītešanas pakalpojumus. Apstrīdētā norma ierobežojot kredīta kopējās izmaksas patērētājam un tādējādi liedzot pieteikumu iesniedzējām saņemt pienācīgu kapitāla lietošanas maksu par izsniegtajiem aizdevumiem. Līdz ar to pieteikumu iesniedzējas vairs nespēšot veikt komercdarbību izraudzītajā jomā, proti, izsniegt īstermiņa aizdevumus patērētājiem. Apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums neesot pienācīgi apsvērts, turklāt tas neesot arī samērīgs. Tādēļ apstrīdētā norma neatbilstot tiesībām uz īpašumu, kā arī pārkāpjot tiesiskās paļāvības principu.

Pirmkārt, Satversmes tiesa secināja, ka likumdevējs apstrīdētās normas izstrādes procesā ir nodrošinājis ieinteresēto personu līdzdalību un viedokļu uzklaušīšanu. Likumdevējs arī ir apzinājis konkrēto situāciju patērētāju kredītešanas jomā, noskaidrojis citu valstu praksi, kā arī vērtējis dažādas iespējas ierobežot kredīta kopējās izmaksas patērētājam. Turklāt apstrīdētā norma ir pietiekami skaidri formulēta, lai persona varētu izprast no tās izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tās piemērošanas sekas. Tādējādi likumdevējs ir ievērojis labas likumdošanas principu.

Otrkārt, Satversmes tiesa norādīja, ka kredīta devējs mantiskā ziņā ir nesalīdzināmi spēcīgāks par patērētāju. Tādēļ patērētāju aizsardzības tiesību būtībai un mērķim atbilst kredīta devēja mantisko interešu ierobežošana

44 Iepriekšējā pārskata posmā Satversmes tiesas izskatīšanā bija lietas Nr. 2018-12-01 un Nr. 2018-22-01 par izglītības ieguves valodu.

45 Sk. arī Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 20.5. punktu.

46 Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa un pārejas noteikumu 49. punkts.

47 Sk. Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām 13. pantu un attiecīgajiem Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību komitejas sniegtajiem šā panta skaidrojumiem, kā arī Konvencijas Pirmā protokola 2. pantu un atbilstošo Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru.

48 Sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 20.1. punktu.

49 Sk. Satversmes tiesas 2000. gada 10. maija spriedumu lietā Nr. 2000-01-04.

50 Sk. Satversmes tiesas 2019. gada 7. jūnija spriedumu lietā Nr. 2018-15-01.

51 Sal. sk. Satversmes tiesas 2019. gada 7. jūnija sprieduma lietā Nr. 2018-15-01 11.3. punktu.

52 Sk. 1988. gada septembrī pieņemto Limas deklarāciju par akadēmisko brīvību un augstākās izglītības iestāžu autonomiju, Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācijas rekomendāciju par augstākās izglītības iestāžu mācībspēku statusu, kā arī Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību komitejas Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām 13. panta komentāru.

53 Sk. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2018-12-01 22. punktu.

ar mērķi aizsargāt patērētāja kā vājākā tirgus dalībnieka tiesības un intereses. Turklāt dažādu veidu preču un pakalpojumu pārpilnības apstākļos nepieciešamība nodrošināt patērētāju tiesību aizsardzību ir pieaugusi.

Treškārt, Satversmes tiesa atzina, ka īstermiņa aizdevumi, ja tie ir pienācīgi regulēti un tos izmanto zinoši un informēti patērētāji, var efektīvi apmierināt noteiktas patērētāju vajadzības. Tomēr īstermiņa aizdevumi, īpaši augstu izmaksu patēriņa aizdevumi savas specifikas dēļ var radīt patērētājam arī papildu riskus, tostarp novest viņu pie vairākkārtēju aizņēmumu cikla un lielākām izmaksām nekā citu finanšu produktu izvēles gadījumā. Šie riski īpaši attiecas uz tiem patērētājiem, kuru ienākumi ir zemi vai nepastāvīgi un kuru finanšu pratība arī ir zema, uz jauniem vai – tieši pretēji – vecāka gadagājuma cilvēkiem. Tiesiskais regulējums, kas bija spēkā pirms apstrīdētās normas spēkā stāšanās, pieļāva to, ka daudziem patērētājiem radās grūtības ar izsniegtā aizdevuma atmaksāšanu noteiktajā termiņā. Tādēļ likumdevējam bija pienākums veikt pasākumus, lai nodrošinātu taisnīgu attieksmi pret patērētāju un novērstu tādas situācijas, ka kredīta devējs, izmantojot savas ekonomiskās priekšrocības, varētu gūt nesamērīgu mantisku labumu uz patērētāja rēķina. Valstij ir jānodrošina efektīva patērētāju tiesību aizsardzība.

Ceturtkārt, Satversmes tiesa secināja, ka kredīta devējam uz nenoteiktu laiku izsniegtā licence var radīt aizsargājamu tiesisku palāvību uz iespējām turpināt komercdarbību patērētāju kredītešanas jomā. Tomēr komersantam nevar veidoties aizsargājama tiesiskā palāvība uz to, ka attiecīgās nozares tiesiskais regulējums netiks mainīts tādā veidā, kas varētu negatīvi ietekmēt tā saimniecisko darbību, samazinot iespējas gūt iecerētā apmēra peļņu. Tiesa arī uzsvēra, ka kredīta devējiem bija aptuveni deviņi mēneši laika, lai pielāgotu savu komercdarbības praksi jaunajam regulējumam un nodrošinātu to, ka kredīta kopējās izmaksas patērētājam iekļaujas apstrīdētajā normā noteiktajās robežās. Turklāt pieteikuma iesniedzējam

izsniegtā licence dod tām tiesības sniegt patērētājam jebkura veida kredītešanas pakalpojumus. Tādējādi nav pamata izdarīt secinājumu, ka ar apstrīdētajā normā paredzēto ierobežojumu kredīta devēju komercdarbība tiktu traucēta tādējādi, ka pēc būtības tiktu atņemta tām izsniegto licenču jēga.

Ievērojot minēto, Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 1. un 105. pantam.

Patērētāju tiesību aizsardzība ir demokrātiskas tiesiskas valsts vērtība, un tā ir svarīga arī sabiedrības ilgtspējīgas attīstības aspektā.

Lieta Nr. 2019-12-01

Par lietu

Spriedums

Preses relīze

Preses konference

Atsevišķās domas

Satversmes tiesa 2020. gada 11. jūnijā pasludināja spriedumu lietā Nr. 2019-12-01 “Par Augstskolu likuma 5. panta pirmās daļas trešā teikuma, 56. panta trešās daļas un pārejas noteikumu 49. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 105. un 112. pantam”.

Lietā tika vērtētas tiesību normas, kas paredz augstskolām savā darbībā izkopt un attīstīt valsts valodu un kas paredz augstskolās un koledžās īstenot studiju programmas valsts valodā.

Lietā tika ierosināta pēc divdesmit 13. Saeimas deputātu pieteikuma. Tajā norādīts, ka apstrīdētās normas nesamērīgi ierobežo privāto augstskolu autonomiju, kā arī mācībspēku un studējošo akadēmisko brīvību. Privātajām augstskolām un to mācībspēkiem esot ierobežotas iespējas īstenot studiju programmas

svešvalodās, savukārt studējošie nevarot izvēlēties iegūt augstāko izglītību svešvalodās īstenotās studiju programmās. Tādējādi esot pārkāptas tiesības uz izglītību. Turklāt apstrīdētās normas neatbilstot arī tiesībām uz īpašumu un tiesiskās palāvības principam, jo nepamatoti ierobežojot privāto augstskolu tiesības nodarboties ar uzņēmējdarbību.

Pirmkārt, Satversmes tiesa atzina, ka Satversmes 105. pantā ietvertās tiesības nodarboties ar uzņēmējdarbību ir konkretizējams kopsakarā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pantā ietverto uzņēmējdarbības brīvību. Līdz ar to nepieciešams noskaidrot uzņēmējdarbības brīvības saturu, vienlaikus apsverot iespēju vērsties Eiropas Savienības Tiesā ar lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu. Tomēr nav vēlama tāda situācija, ka saistībā ar iespējamo vēšanos Eiropas Savienības Tiesā jautājums par apstrīdēto normu atbilstību Satversmei netiktu vismaz daļēji atrisināts ilgāku laika posmu. Tādēļ tiesa nolēma sadalīt izskatāmo lietu divās lietās – lietā par apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 112. pantam un lietā par apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 1. un 105. pantam. Pirmajā lietā taisāms spriedums, savukārt otrajā lietā atsākama tās izskatīšana pēc būtības.

Otrkārt, Satversmes tiesa norādīja, ka tiesības uz augstāko izglītību ir viens no tiesību uz izglītību aspektiem. Augstākā izglītība harmoniski apvieno gan izglītības procesu, gan zinātnisko darbību un pētniecību. Šie augstākās izglītības aspekti nav šķirami. Tādēļ, ņemot vērā augstākās izglītības ciešo saistību ar zinātniskās, mākslinieciskās un citas jaunrades brīvību, izskatāmajā lietā papildus apstrīdēto normu atbilstībai Satversmes 112. pantam nepieciešams izvērtēt to atbilstību arī Satversmes 113. pantam.

Treškārt, Satversmes tiesa secināja, ka viens no tiesību uz izglītību un zinātniskās jaunrades brīvības aspektiem ir akadēmiskā brīvība. Tā ir personas brīvība individuāli vai kopīgi ar citiem iegūt, pilnveidot un nodot zināšanas, veicot pētniecību, studējot, piedaloties diskusijās, dokumentējot, veicot izstrādi, īstenojot jaunradi, mācot, lasot lekcijas un rakstot. Šādas tiesības ir visām personām, kas māca, studē, veic pētījumus un strādā kādā augstākās izglītības iestādē. Savukārt, lai tiktu aizsargāta studējošo un akadēmiskā personāla akadēmiskā brīvība, augstskolām nepieciešama autonomija. Augstskolas savas autonomijas ietvaros var pieņemt no ārējā spiediena brīvus lēmumus akadēmiskās brīvības nodrošināšanai, ciktāl tas ir saskaņā ar demokrātiskas tiesiskas valsts principiem un Satversmi. Augstskolu autonomija ietver arī augstskolu tiesības pieņemt lēmumus par to akadēmisko darbību un stratēģiju. Tomēr augstskolu autonomija nav absolūta. Valstij ir pienākums izveidot tādu augstākās izglītības sistēmu, kas nodrošina šo izglītības iestāžu darbību visas sabiedrības interesēs.

Ceturtkārt, Satversmes tiesa uzsvēra, ka valstij ir pozitīvs pienākums veicināt valsts valodas lietojumu ikvienā izglītības pakāpē. Valsts valodas iekopšana

un attīstīšana ir viens no uzdevumiem, kas izriet no augstskolu vispārīgā pienākuma darboties sabiedrības interesēs. Tādējādi gan augstskolu autonomija un akadēmiskā brīvība, gan Augstskolu likuma 5. panta pirmās daļas trešajā teikumā paredzētais augstskolu pienākums izkopt un attīstīt valsts valodu ir vērsti uz sabiedrības interešu aizsardzību. Līdz ar to minētā norma atbilst Satversmes 112. pantam kopsakarā ar Satversmes 113. pantu.

Piektkārt, Satversmes tiesa atzina, ka Augstskolu likuma 56. panta trešajā daļā un pārejas noteikumu 49. punktā paredzētais pienākums īstenot studiju programmas valsts valodā ierobežo privāto augstskolu autonomiju un to akadēmiskā personāla un studējošo akadēmisko brīvību. Šim pamattiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis – stiprināt valsts valodas lomu augstākajā izglītībā un tādējādi aizsargāt demokrātisko iekārtu un citu personu tiesības. Tomēr minētais ierobežojums nav samērīgs, jo pastāv saudzējošāki līdzekļi leģitīmā mērķa sasniegšanai. Par vienu no tiem atzīstams visaptverošs visu privāto augstskolu kvalitātes izvērtējums, uz kura pamata tiktu piešķirta atļauja īstenot studiju programmas svešvalodās. Tāpat arī regulējums, kas atsevišķām zinātnes nozarēm vai noteikta līmeņa studijām paredzētu izņēmumus no Augstskolu likuma 56. panta trešās daļas, mazāk ierobežotu augstskolu autonomiju un akadēmisko brīvību. Līdz ar to Augstskolu likuma 56. panta trešā daļa un pārejas noteikumu 49. punkts neatbilst Satversmes 112. pantam kopsakarā ar 113. pantu, ciktāl šīs apstrīdētās normas attiecas uz privātajām augstskolām.

Satversmes tiesas tiesnesis Artūrs Kučs pievienoja spriedumam atsevišķās domas. Tiesnesis norādīja, ka Augstskolu likuma 56. panta trešajā daļā un pārejas noteikumu 49. punktā ietvertais pamattiesību ierobežojums nav noteikts ar likumu, jo pieļauti būtiski labas likumdošanas principa pārkāpumi. Izstrādājot šīs apstrīdētās normas, neesot vērtēta to ietekme uz pamattiesībām, neesot analizēta to saskanība ar tiesību sistēmu, kā arī neesot aplūkota to saderība ar politikas plānošanas dokumentiem.

Brīvība - viena no Satversmē ietvertajām vērtībām - ir pamats akadēmiskajai brīvībai un tās īstenošanai nepieciešamajai augstskolu autonomijai.

Lieta Nr. 2019-20-03

Par lietu

Spriedums

Preses relīze

Preses konference

Satversmes tiesa 2020. gada 19. jūnijā pieņēma spriedumu lietā Nr. 2019-20-03 “Par Ministru kabineta 2018. gada 21. novembra noteikumu Nr. 716

“Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlinijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem” 2. pielikuma 9. punkta un 4. pielikuma 9. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. pantam, 91. pantam, 112. panta pirmajam teikumam un 114. pantam”.

Lietā tika vērtētas tiesību normas, kas noteic, ka visā pirmsskolas izglītības posmā tiek sekmēta latviešu valodas apguve un ka latviešu valoda tiek lietota ikdienas saziņā, savukārt bērnam no piecu gadu vecuma rotaļnodarbībā latviešu valoda ir galvenais saziņas līdzeklis.

Lieta tika ierosināta pēc konstitucionālajām sūdzībām, kuras iesnieguši krievu mazākumtautībai piederoši bērni un viņu vecāki. Tajās norādīts, ka apstrīdētās normas nenodrošina nedz bērna tiesības uz kvalitatīvu izglītību dzimtajā valodā, nedz bērna un vecāku tiesības uz mazākumtautību etniskās, kultūras un lingvistiskās identitātes saglabāšanu. Tādējādi arī tiekot radīta nepamatota atšķirīga attieksme pret izglītojamajiem. Vienlaikus apstrīdētās normas radot nepamatotu vienādu attieksmi pret divām mazākumtautību izglītojamo grupām. Proti, bērniem ar īpašām vajadzībām esot nepieciešama atšķirīga attieksme attiecībā uz valodas lietošanu. Visbeidzot apstrīdētās normas neesot izdotas pienācīgā procedūrā, turklāt tās neatbilstot likumdevēja piešķirtajam pilnvarojumam.

Pirmkārt, Satversmes tiesa atzina, ka Latvijā pirmsskolas izglītībā mācību darbs tiek iedalīts divos posmos. Pirmais posms ir pirmsskolas izglītība bērnam no pusotra gada līdz pieciem gadiem. Otrais posms ir obligātā pirmsskolas izglītība bērnam vecumā no pieciem līdz septiņiem gadiem. Satversmes 112. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības uz izglītību aptver pirmsskolas izglītības pakāpi abos tās posmos. Kā vienā, tā otrā posmā ir saglabāta iespēja lietot divas vai vairākas valodas. Tādējādi bilingvālās metodes izmantošana nodrošina arī mazākumtautībai piederošam izglītojamam pieejamu un pieņemamu izglītību.

Otrkārt, Satversmes tiesa norādīja, ka valstij saskaņā ar Satversmes 114. pantu ir pienākums respektēt un garantēt mazākumtautībām piederošo personu tiesības saglabāt un attīstīt savu identitāti. Neatņemams šo pamattiesību elements ir tiesības apgūt konkrētās mazākumtautības valodu un izmantot to kā mācību valodu izglītības procesā. Atbilstoši apstrīdētajām normām pirmsskolas izglītības posmā no pusotra gada līdz pieciem gadiem mācību satura apguvē izmantojama gan krievu valoda, gan latviešu valoda. Arī pirmsskolas izglītības posmā izglītojamam vecumā no pieciem līdz septiņiem gadiem tiek nodrošināta iespēja lietot krievu valodu. Līdz ar to likumdevējs, regulējot valodu lietojumu pirmsskolas izglītības iestādēs, ir nodrošinājis krievu mazākumtautībai piederošam izglītojamam tiesības uz savas identitātes un kultūras saglabāšanu un attīstīšanu tādā veidā, kas atbilst krievu mazākumtautību raksturojošiem apstākļiem Latvijas vēsturiskajā kontekstā.

Treškārt, Satversmes tiesa secināja, ka Latvijā pirmsskolas izglītojamais, kura dzimtā valoda ir nevis valsts valoda, bet kāda cita valoda, neatrodas salīdzināmos apstākļos ar izglītojamo, kura dzimtā valoda ir valsts valoda. Šis secinājums ir pamatots ar valsts valodas konstitucionālo statusu un nozīmi demokrātiskas valsts funkcionēšanā, kā arī to, ka ne Satversme, ne Latvijai saistošās starptautisko tiesību normas neuzliek valstij pienākumu nodrošināt, ka izglītojamais izglītības ieguves procesā var izmantot sev vēlamo valodu vai sev vēlamā proporcijā lietot citu valodu, kas nav valsts valoda.

Ceturtkārt, Satversmes tiesa uzsvēra, ka mazākumtautībai piederošam bērnam ar īpašām vajadzībām ir īpašs risks tikt izstumtam no sabiedrības, tādēļ valsts valodas apgūšana šādā situācijā ir vēl jo svarīgāka. Latvijā tiek īstenoti īpaši pasākumi, lai bērns ar īpašām vajadzībām iekļautos izglītības sistēmā. Šā mērķa sasniegšanai citstarp ir izveidota speciāla izglītības programma, kuras mērķis un pamatprasības, tostarp latviešu valodas apguve, pēc iespējas sakrīt ar mazākumtautību izglītības programmas noteikumiem.

Šīs programmas īstenošanā bērnam ar īpašām vajadzībām tiek nodrošināts atbalsts, kā arī īpaša un individuāla pieeja un attieksme, kas nepieciešama, lai viņam būtu iespēja iegūt atbilstošu izglītību vienlīdzīgi ar citiem. Proti, tiek veikti pozitīvi pasākumi, lai pārliecinātos, ka bērns ar īpašām vajadzībām pēc iespējas labāk iekļaujas Latvijas izglītības sistēmā un līdz ar to sabiedrībā, apgūstot latviešu valodu savu iespēju robežās.

Piektkārt, Satversmes tiesa noraidīja pieteikuma iesniedzēju viedokli, ka apstrīdētās normas pieņemtas, pārkāpjot Saeimas piešķirto pilnvarojumu un normatīvajos aktos paredzēto kārtību, kā arī neuzklausot mazākumtautību pārstāvjus.

Ievērojot minēto, Satversmes tiesa atzina apstrīdētās normas par atbilstošām Satversmes 112. panta pirmajam teikumam, 114. pantam, 91. pantam un 64. pantam.

Valsts valodas apguve un lietošana Latvijas izglītības sistēmā ir viens no tās centrālajiem principiem. Prasība pēc valsts valodas zināšanām caurstrāvo visu izglītības sistēmu, tā noteiktā līmeni un proporcijā izmantojama katrā izglītības pakāpē.

Lieta Nr. 2019-24-03

Par lietu

Spriedums

Preses relīze

Preses konference

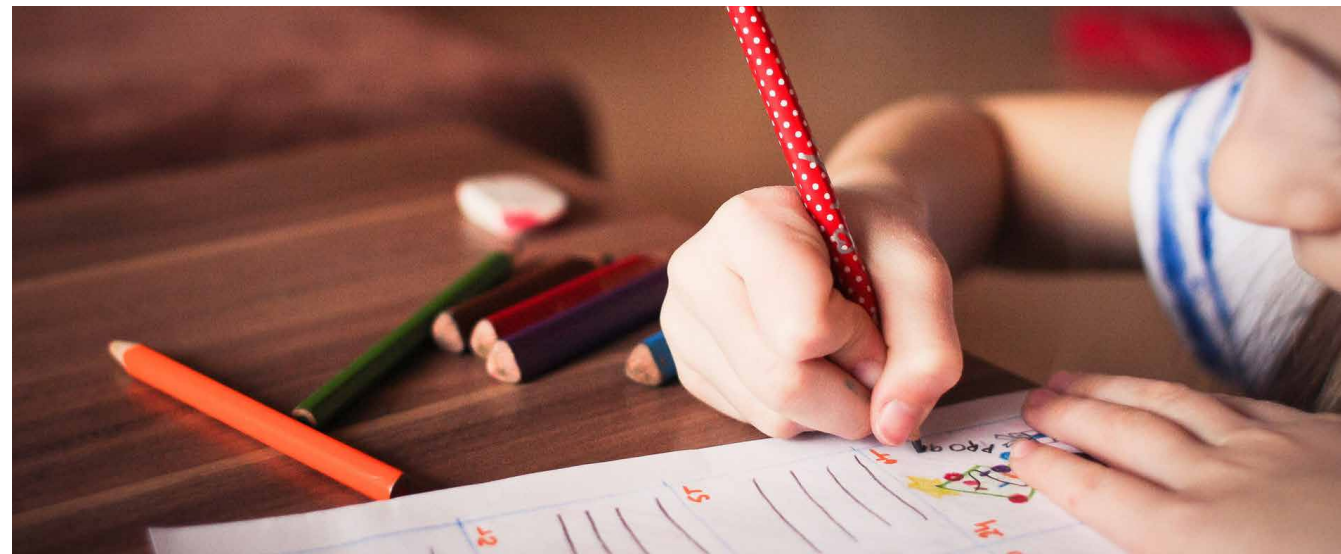
Satversmes tiesa 2020. gada 25. jūnijā pasludināja spriedumu lietā Nr. 2019-24-03 “Par Ministru kabineta 2012. gada 18. decembra noteikumu Nr. 913 “Noteikumi par garantēto minimālo ienākumu līmeni” 2. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 109. pantam”.

Lietā tika vērtēta tiesību norma, kas noteic garantēto minimālo ienākumu līmeni 64 *euro* mēnesī.

Lieta tika ierosināta pēc tiesībsarga pieteikuma. Tajā norādīts, ka garantētais minimālais ienākumu līmenis ir pārāk zems, lai nodrošinātu minimālos cilvēka cienīgas eksistences priekšnoteikumus. Šis līmenis tiekot noteikts, politiski vienojoties, bez konkrētas, ar ekonomiskiem apsvērumiem pamatotas metodoloģijas. Lai gan apstrīdētā norma un ar to cieši saistītais pabalsts garantētā minimālā ienākumu līmeņa nodrošināšanai neesot vienīgais atbalsta pasākums, kas pieejams trūcīgai personai, tomēr valsts un pašvaldību sniegtais atbalsts neesot pietiekams personas pamatvajadzību apmierināšanai vismaz minimālā apmērā. Līdz ar to apstrīdētā norma neatbilstot sociāli atbildīgas valsts un tiesiskas valsts principiem, kā arī nenodrošinot personai iespēju izmantot tiesības uz sociālo nodrošinājumu vismaz minimālā apmērā.

Pirmkārt, Satversmes tiesa atzina, ka no cilvēka cieņā balstītas sociāli atbildīgas valsts principa izriet likumdevēja pienākums izveidot tādu sociālo nodrošinājumu, kas vērsts uz cilvēka cieņas kā demokrātiskas tiesiskas valsts augstākās vērtības aizsardzību, sociālās nevienlīdzības izlīdzināšanu un valsts ilgtspējīgu attīstību. Lai ikviens varētu dzīvot tādu dzīvi, kas atbilst cilvēka cieņai, sociālās palīdzības minimumam vajadzētu būt tādām, ka ikviens var nodrošināt sev pārtiku, apģērbu, mājokli un medicīnisko palīdzību, kā arī izmantot savas tiesības uz pamatizglītību. Turklāt sociālajai palīdzībai ir jāgarantē iespējas piedalīties sociālajā, politiskajā un kultūras dzīvē, tādējādi ikvienai personai nodrošinot pilnvērtīga sabiedrības locekļa statusu.

Otrkārt, Satversmes tiesa norādīja, ka viens no sociālās palīdzības pabalstu veidiem ir pabalsts garantētā minimālā ienākumu līmeņa nodrošināšanai. Minētais pabalsts tiek izmaksāts cilvēkiem, kuriem nav nekādu ienākumu vai kuru ienākumi ir ļoti zemi. Tomēr likumdevējs nav noteicis nedz konkrētas pamatvajadzības, kuru apmierināšanai paredzēts šis pabalsts, nedz tādas metodes pamatprincipus, pēc kuras Ministru kabinetam būtu jāvadās garantētā

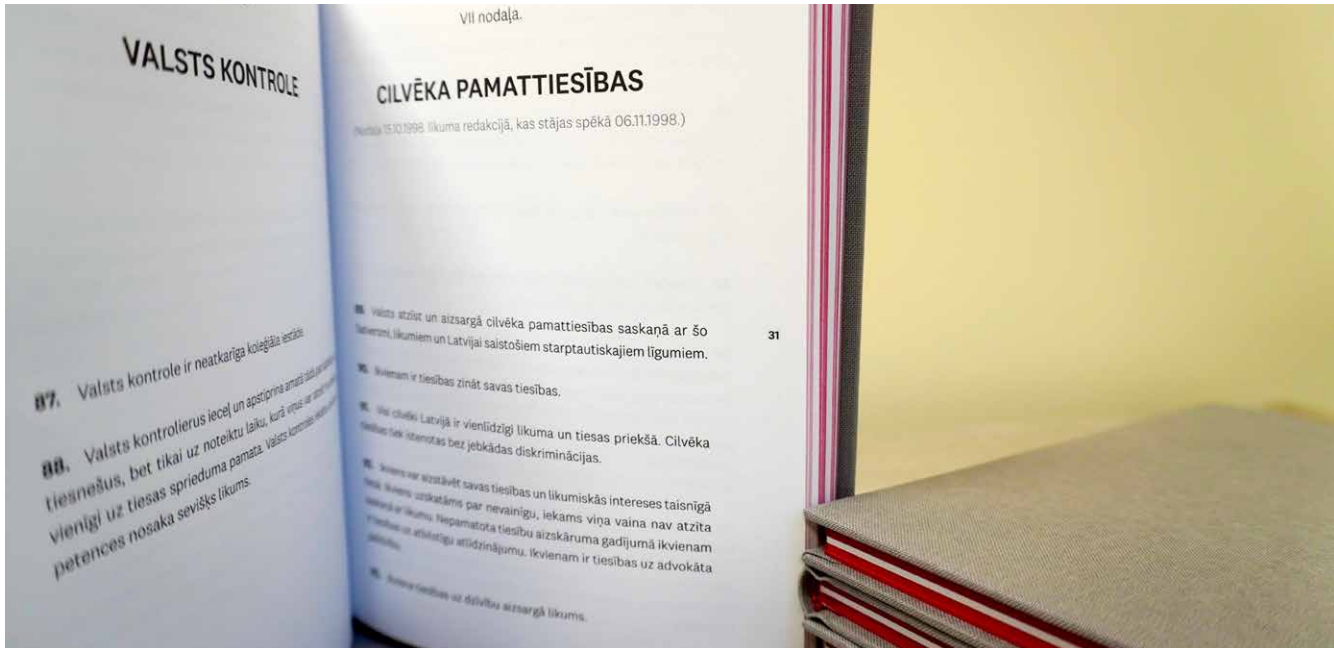
minimālā ienākumu līmeņa noteikšanā. Līdz ar to likumdevējs nav izlēmis būtiskākos ar minētā līmeņa noteikšanu saistītos jautājumus.

Treškārt, Satversmes tiesa uzsvēra, ka Ministru kabinetam ir jānosaka garantētais minimālais ienākumu līmenis pēc pamatotas un argumentētas metodes. Tikai tādā veidā būs iespējams pārliecināties par to, ka noteiktais līmenis kalpo cilvēka cieņas aizsardzībai, sociālās nevienlīdzības izlīdzināšanai un valsts ilgtspējīgai attīstībai. No apstrīdētās normas izstrādes materiāliem tiesa neguva pamatojumu tam, kādēļ garantētais minimālais ienākumu līmenis ir noteikts 64 *euro* apmērā. Proti, pirms apstrīdētās normas pieņemšanas Ministru kabineta rīcībā nav bijusi pamatota un argumentēta metode garantētā minimālā ienākumu līmeņa noteikšanai.

Ceturtkārt, Satversmes tiesa secināja, ka sociālās drošības sistēmas ietvaros trūcīgai personai ir pieejami dažādi sociālā atbalsta pasākumi. Tomēr valsts sociālie pabalsti nav vērtējami kā tādi, kas būtu izmantojami personas pamatvajadzību apmierināšanai, jo to mērķi ir citi. Turklāt tie tiek piešķirti pie noteiktām iedzīvotāju grupām piederīgām personām konkrētās situācijās. Savukārt sociālās palīdzības ietvaros trūcīgu personu iespējas saņemt sociālo atbalstu ir atšķirīgas. Tādējādi apstrīdētajā normā noteiktais garantētais minimālais ienākumu līmenis kopsakarā ar citiem sociālās drošības sistēmas pasākumiem nenodrošina to, ka ikviena trūcīga persona var dzīvot tādu dzīvi, kas atbilst cilvēka cieņai.

Ievērojot minēto, Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 1. un 109. pantam.

Cilvēka cieņa kā pamattiesība piemīt ikvienam cilvēkam neatkarīgi no jebkādiem nosacījumiem.

Lieta Nr. 2019-25-03

[Par lietu](#)
[Spriedums](#)
[Preses relize](#)
[Tiesneša video](#)

Satversmes tiesa 2020. gada 16. jūlijā pieņēma spriedumu lietā Nr. 2019-25-03 “Par Ministru kabineta 2010. gada 30. marta noteikumu Nr. 299 “Noteikumi par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu” 2. punkta vārdu “ja tās vidējie ienākumi katram ģimenes loceklim mēnesī pēdējo triju mēnešu laikā nepārsniedz 128,06 *euro*” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 109. pantam”.

Lietā tika vērtēta tiesību norma, kas noteic vidējo ienākumu līmeni, kādu nepārsniedzot persona vai ģimene atzīstama par trūcīgu.

Lieta tika ierosināta pēc tiesībsarga pieteikuma. Tajā norādīts, ka ar apstrīdēto normu noteiktais trūcīgas personas statusam atbilstošais vidējo ienākumu līmenis 128,06 *euro* ir pārmērīgi zems, lai personu atzītu par trūcīgu un attiecīgi dotu tai tiesības uz trūcīgām personām pieejamiem sociālā atbalsta pasākumiem. Nepieciešamība pēc šāda sociālā atbalsta esot daudz lielākam Latvijas iedzīvotāju skaitam, nekā to pieļauj apstrīdētā norma. Tādējādi pārkāpti cilvēka cieņas, tiesiskas valsts un sociāli atbildīgas valsts principi, kā arī nav izpildīts valsts pienākums sniegt sociālo atbalstu visām personām, kurām tas nepieciešams.

Pirmkārt, Satversmes tiesa atzina, ka sociālās palīdzības uzdevums ir uzņemties rūpes par grūtībās nonākušām ģimenēm un personām, palīdzot tām nodrošināt pamatvajadzības un sekmējot to iekļaušanos sabiedrībā – tikmēr, kamēr tās nav spējīgas par to parūpēties pašas. Sociālajai palīdzībai vismaz minimālajā līmenī jābūt tādai, lai katrai personai, kura pati saviem spēkiem nespēj sev nodrošināt pietiekamus līdzekļus,

radītu iespēju veidot tādu dzīvi, kas atbilst cilvēka cieņai, un tas nozīmē arī iespēju iekļauties mūsdienīgas demokrātiskas tiesiskas valsts sabiedrībā. Proti, ikvienam ir tiesības uz sociālās palīdzības minimumu, savukārt šim minimumam ir jānodrošina personai iespēja saglabāt pilnvērtīga sabiedrības locekļa statusu.

Otrkārt, Satversmes tiesa norādīja, ka tieši likumdevējam ir jānosaka ne tikai sociālās palīdzības minimuma noteikšanas mērķis, bet arī galvenie tā noteikšanas kritēriji. Likumdevējam ir jāņem vērā sociālā realitāte atbilstoši konkrētajam laikam un patiesajiem apstākļiem valstī un jāparedz pienācīgs sociālās palīdzības minimums. Likumdevējam ir pienākums noteikt, kādos gadījumos un kādām personām jābūt nodrošinātam sociālās palīdzības minimumam, kā arī noteikt veidu, kādā šāds pienācīgs sociālās palīdzības minimums nodrošināms. Sociālās palīdzības minimuma nodrošināšanas metodes pamatprincipu noteikšanu nedrīkst deleģēt Ministru kabinetam vai pieļaut, ka dažādas pašvaldības nodrošina atšķirīgu sociālās palīdzības minimumu iedzīvotājiem atbilstoši savām finansiālajām iespējām.

Treškārt, Satversmes tiesa uzsvēra, ka Ministru kabinetam, konkretizējot likumdevēja noteikto sociālās palīdzības minimumu, ir pienākums šai nolūkā izmantot pamatotu un argumentētu metodi. Tikai tādējādi var pārliecināties par to, ka noteiktie atbalsta pasākumi kalpo cilvēka cieņas aizsardzībai, sociālās nevienlīdzības mazināšanai un valsts ilgtspējīgai attīstībai. Personas vai ģimenes atzīšanai par trūcīgu noteiktajam ienākumu līmenim jābūt aktuālam, zinātniski un statistiski pamatotam.

Izvērtējusi lietas apstākļus, Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētajā normā norādītais vidējo ienākumu līmenis, no kura ir atkarīgs to personu loks, kurām ir tiesības saņemt trūcīgas ģimenes vai personas sociālās palīdzības atbalsta pasākumus, ir noteikts bez pamatotas un argumentētas metodes. Likumdevējs nav noregulējis būtiskākos ar sociālās palīdzības piešķiršanu saistītos jautājumus, un valsts nav izstrādājusi tādu tiesisko regulējumu, kas būtu vērsts uz sociālās nevienlīdzības mazināšanu un radītu iespēju ikvienai personai veidot tādu dzīvi, kas atbilst cilvēka cieņai. Apstrīdētā norma kopsakarā ar citiem sociālās palīdzības atbalsta pasākumiem nenodrošina ikvienai personai iespēju veidot cilvēka cieņai atbilstošu dzīvi. Tādējādi pasākumi, kurus valsts veikusi, lai nodrošinātu personām iespēju īstenot sociālās tiesības, nav veikti pienācīgi. Šie pasākumi nenodrošina ikvienai personai iespēju īstenot savas sociālās tiesības vismaz minimālā apmērā. Tas nozīmē, ka valsts nav izpildījusi pozitīvos pienākumus, kas tai izriet no personas sociālajām pamattiesībām kopsakarā ar pamattiesībām uz cilvēka cieņas aizsardzību, sociāli atbildīgas valsts principu un valsts ilgtspējīgas attīstības principu. Līdz ar to apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 1. un 109. pantam.

Kad persona nespēj sev nodrošināt līdzekļus tādai dzīvei, kas atbilstu cilvēka cieņai, valstij ir pienākums nodrošināt šai personai sociālo palīdzību un sniegt to tādējādi, lai radītu personai iespēju veidot cilvēka cieņai atbilstošu dzīvi.

Lieta Nr. 2019-27-03

[Par lietu](#)
[Spriedums](#)
[Preses relize](#)
[Preses konference](#)
[Atsevišķās domas](#)

Satversmes tiesa 2020. gada 9. jūlijā pasludināja spriedumu lietā Nr. 2019-27-03 “Par Ministru kabineta 2009. gada 22. decembra noteikumu Nr. 1605 “Noteikumi par valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta un apbedīšanas pabalsta apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalstu piešķiršanas un izmaksas kārtību” 2. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam, 91. panta otrajam teikumam un 109. pantam”.

Lietā tika vērtēta tiesību norma, kas noteic valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru personām ar invaliditāti un tādām pensijas vecumu sasniegušām personām jeb senioriem, kam nav tiesību uz vecuma pensiju.

Lieta tika ierosināta pēc tiesībsarga pieteikuma. Tajā norādīts, ka atbilstoši apstrīdētajai normai valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts personām ar invaliditāti kopš bērnības ir 122,69 *euro* mēnesī, citām personām ar invaliditāti – 80 *euro* mēnesī, bet senioriem, kuriem nav tiesību saņemt vecuma pensiju – 64,03 *euro* mēnesī. Pabalsta apmērs neesot pietiekams, jo liedzot pabalsta saņēmējiem apmierināt viņu pamatvajadzības. Tādējādi apstrīdētā norma neatbilstot cilvēka cieņas un sociāli atbildīgas valsts principiem. Turklāt ar apstrīdēto normu pret pabalsta saņēmējiem tiekot pieļauta diskriminācija uz invaliditātes, vecuma un sociālā stāvokļa pamata.

Pirmkārt, Satversmes tiesa atzina, ka personas ar invaliditāti ir īpaši aizsargājama personu grupa un valstij ir jāīsteno īpaši pasākumi, lai nodrošinātu šīm personām vienlīdzīgas iespējas un likumiskās brīvības. Tāpat valstij ir atbilstoši jā rūpējas arī par senioriem, citstarp sekmējot viņu sociālo iekļaušanu un mazinot viņu sociālo atstumtību.

Otrkārt, Satversmes tiesa norādīja, ka likumdevējs tiesības saņemt valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu ir attiecinājis uz atšķirīgām personu grupām – gan nodarbinātām, gan nodarbinātām personām. Nodarbinātai personai pabalsts ir papildu atbalsts, kuru persona var izlietot pēc saviem ieskatiem. Savukārt nenodarbinātai personai pabalsts primāri kalpo pamatvajadzību apmierināšanai. Ne apstrīdētā

norma, nedz arī kāda cita tiesību norma nediferencē pabalsta apmēru atkarībā no tā, vai pabalsts tā saņēmējam ir pamata vai papildu iztikas līdzekļu avots. Tātad Ministru kabinets, nosakot pabalsta apmēru, nav ņēmis vērā to, vai šā pabalsta saņēmējs ir nodarbināts un gūst citus ienākumus. Tādējādi ar apstrīdēto normu pieļauta vienāda attieksme pret atšķirīgos apstākļos esošām personu grupām.

Treškārt, Satversmes tiesa secināja, ka nenodarbinātajām personām ar invaliditāti ir paredzēta virkne valsts un pašvaldības sniegtu sociālās drošības sistēmas pasākumu, un katrs no tiem ir nozīmīgs. Tomēr katram no šiem pasākumiem ir savs mērķis. Turklāt Latvijā nav veikts visaptverošs novērtējums par nenodarbinātām personām ar invaliditāti pieejamo valsts un pašvaldību atbalsta pakalpojumu atbilstību viņu vajadzībām un to, cik lielā mērā šīs personas var apmierināt savas pamatvajadzības. Ministru kabinets arī nav paredzējis kritērijus, kas objektīvi ļautu noskaidrot tādu valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru, kas kopsakarā ar citiem sociālās drošības sistēmas pasākumiem nodrošinātu tā saņēmēja pamatvajadzību apmierināšanu un ļautu dzīvot dzīvi, kas atbilst cilvēka cieņai. Pabalsta apmērs noteikts vienīgi atkarībā no valsts budžeta iespējām, neizvērtējot ekonomisko situāciju valstī un neņemot vērā vidējo faktisko patēriņa cenu indeksu. Tiesa uzsvēra, ka valstij ir pienākums izveidot visaptverošu personām ar invaliditāti paredzētu sociālā nodrošinājuma standartu. Šim standartam ir jāsekmē ikvienas personas ar invaliditāti sociālā iekļaušana, kā arī jāmazina šādu personu un viņu ģimenes locekļu nabadzība un sociālā atstumtība neatkarīgi no pašvaldības, kurā šīs personas dzīvo. Tiesa neguva apstiprinājumu tam, ka valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts kopsakarā ar pārējiem

atbalsta pasākumiem nenodarbinātajām personām ar invaliditāti apmierinātu vismaz viņu pamatvajadzības un dotu iespēju dzīvot šīm personām tādu dzīvi, kas atbilst cilvēka cieņai. Tādējādi ar apstrīdēto normu pieļautā attieksme pret nenodarbinātajām personām ar invaliditāti nav attaisnojama. Tiesa arī norādīja, ka Saeima, piešķirot Ministru kabinetam pilnvarojumu noteikt valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru, atbilstoši racionāla likumdevēja principam nevarēja būt vēlējusies, lai Ministru kabinets pieļauj vienādu attieksmi pret atšķirīgos apstākļos esošām personu grupām, proti, nodarbinātajiem un nenodarbinātajiem pabalsta saņēmējiem. Tādējādi Ministru kabinets, izdodot apstrīdēto normu, nav ievērojis likumdevēja pilnvarojumu.

Ceturtkārt, Satversmes tiesa secināja, ka valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmērs senioriem nav paaugstināts jau gandrīz 15 gadus, neraugoties uz valsts ekonomisko izaugsmi un faktisko patēriņa cenu pieaugumu šajā laikā. Gadījumos, kad persona nav varējusi uzkrāt vecuma pensijas saņemšanai likumā noteikto darba stāžu, valstij ir pienākums nodrošināt to, lai persona ar tai pieejamajiem sociālās drošības sistēmas pasākumiem varētu apmierināt vismaz savas pamatvajadzības, tādējādi mazinot sociālo nevienlīdzību un veicinot šo personu sociālo iekļaušanu. Tiesa neguva apstiprinājumu tam, ka valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts kopsakarā ar citiem sociālā atbalsta pasākumiem nodrošinātu senioru pamatvajadzību apmierināšanu un dotu iespēju dzīvot tādu dzīvi, kas atbilst cilvēka cieņai. Šāda valsts attieksme neveicina senioru sociālo iekļaušanu un nemazina viņu sociālo atstumtību, tāpēc nav vērtējama kā atbilstošas rūpes par senioriem un līdz ar to nav attaisnojama. Turklāt, kā secināts iepriekš, Ministru

kabinets, izdodot apstrīdēto normu, nav ievērojis arī likumdevēja pilnvarojumu.

Ņemot vērā minēto, Satversmes tiesa atzina apstrīdēto normu, ciktāl tā nosaka valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru nenodarbinātajām personām ar invaliditāti un senioriem, par neatbilstošu Satversmes 91. pantam kopsakarā ar Satversmes 1. un 109. pantu.

Satversmes tiesas tiesnesis Jānis Neimanis pievienoja spriedumam atsevišķas domas. Tajās norādīts, ka valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts ir t. s. “universālais” pabalsts, kuru maksā personai neatkarīgi no tās mantiskā stāvokļa, ja vien persona šo pabalstu pieprasījusi. Savukārt tiesa piešķirusi valsts sociālā nodrošinājuma pabalstam t. s. “ienākumjutīgā” pabalsta jēgu, uzskatot, ka šāda pabalsta noteikšanā ir jāievēro personas iespējas gūt ienākumus. Tiesnesis arī uzsvēra, ka valsts sociālo pabalstu, tostarp valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta, mērķis nav personas pamatvajadzību apmierināšana. Tāds sociālais atbalsts, kas personai rada iespēju veidot cilvēka cieņai atbilstošu dzīvi, esot nodrošināms ar sociālās palīdzības atbalsta pasākumiem.

Tiesības uz sociālo nodrošinājumu ir jo īpaši būtiskas gadījumā, kad persona pati nevar nodrošināt sev pietiekamu dzīves standartu, jo bezdarba, vecuma vai invaliditātes dēļ nestrādā un nenopelna sev iztiku.

Lieta Nr. 2019-32-01

Par lietu

Spriedums

Preses relīze

Tiesneša video

Satversmes tiesa 2020. gada 18. septembrī pieņēma spriedumu lietā Nr. 2019-32-01 “Par Latvijas Sodū izpildes kodeksa 49.² panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta otrajam teikumam un 96. pantam”.

Lietā tika vērtēta tiesību norma, kas regulē notiesāto personu tiesības atstāt brīvības atņemšanas iestādes teritoriju tuva radnieka nāves gadījumā.

Lieta tika ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības. Tajā norādīts, ka pieteikuma iesniedzējs izcieš brīvības atņemšanas sodu slēgtā cietumā. Soda izciešanas laikā esot nomirusi pieteikuma iesniedzēja māte, un viņš lūdzis brīvības atņemšanas iestādes priekšniekam atļauju apmeklēt mātes bēres. Tomēr atļauja neesot dota, jo apstrīdētā norma neparedz šādas tiesības notiesātajiem, kuri sodu izcieš slēgtā cietumā vai daļēji slēgtā cietuma soda izciešanas režīma zemākajā pakāpē. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētā norma tādējādi neatbilst tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību. Turklāt apstrīdētā norma esot

pretrunā ar diskriminācijas aizlieguma principu, jo sievietes, kuras notiesātas par tāda paša smaguma noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, sodu izcieš vieglākā soda izciešanas režīmā un tādēļ varētu apmeklēt tuva radnieka bēres.

Pirmkārt, Satversmes tiesa atzina, ka tuva radnieka bērū apmeklēšana ir būtiska personas autonomijas un pašnoteikšanās izpausme. Bēres citstarp ir ģimenes locekļu kolektīva atvaidīšanās no mirušā un ļauj ne tikai atdot pēdējo godu mirušajam, bet arī nostiprināt ģimenes locekļu savstarpējās attiecības. Tādēļ tuva radnieka bērū apmeklēšana ietilpst tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību tvērumā. Vienlaikus tiesa uzsvēra, ka Satversmes 96. pantā ietvertais tuva radnieka bērū apmeklējums ir attiecināms arī uz notiesātajiem, kuri izcieš brīvības atņemšanas sodu.

Otrkārt, Satversmes tiesa norādīja, ka aizliegums īslaicīgi atstāt brīvības atņemšanas iestādes teritoriju ir noteikts ar mērķi aizsargāt sabiedrības drošību. Tomēr likumdevējs nav izvērtējis, vai ikviens ieslodzītais, kurš izcieš sodu slēgtā cietumā vai daļēji slēgtā cietuma soda izciešanas režīma zemākajā pakāpē, uzskatāms par tik būtisku draudu sabiedrības drošībai, ka viņam nosakāms aizliegums apmeklēt tuva radnieka bēres. Tiesa secināja, ka apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma mērķi līdzvērtīgā kvalitātē ir iespējams sasniegt saudzējošākā veidā – individuāli izvērtējot katru lūgumu īslaicīgi atstāt brīvības atņemšanas iestādes teritoriju. Vērtējumā jāietver tādi aspekti kā izdarītā noziedzīgā nodarījuma smagums un veids, izciestā soda ilgums, notiesātās personas uzvedība, potenciālais sabiedrības drošības apdraudējums un citi.

Treškārt, Satversmes tiesa noraidīja Saeimas argumentu, ka par saudzējošāku līdzekli uzskatāms šobrīd spēkā esošais regulējums, kas ļauj no miruša tuva radnieka atvaidīties brīvības atņemšanas iestādes teritorijā. Bērēm un bērū rituāliem ir īpaša nozīme katra indivīda un visas sabiedrības dzīvē – atvaidīšanās no mirušā brīvības atņemšanas iestādes teritorijā to nespēj aizstāt.

Ievērojot minēto, Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 96. pantam un ka vērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 91. pantam nav nepieciešams.

Lai būtu iespējama resocializācija, nepieciešams uzlabot notiesāto attiecības ar ģimeni, veicinot atgriešanos tajā. Atļauja īslaicīgi atstāt ieslodzījuma vietas teritoriju ir viens no veidiem, kādos var atbalstīt šādu attiecību veidošanos.

Lieta Nr. 2019-33-01

Par lietu

Spriedums

Preses relīze

Preses konference

Satversmes tiesa 2020. gada 12. novembrī pasludināja spriedumu lietā Nr. 2019-33-01 “Par Darba likuma 155. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 110. panta pirmajam teikumam”.

Lietā tika vērtēta tiesību norma, kas bērna mātes partneri neparedz tiesības uz atvaļinājumu pēc bērna piedzimšanas.

Lieta tika ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības. Tajā norādīts, ka pieteikuma iesniedzēja atrodas stabilās viendzimuma attiecībās ar savu partneri. Pēc kopdzīves uzsākšanas pieteikuma iesniedzējas partneri piedzimuši divi bērni, kuru dzimšanu viņas plānojušas kopīgi. Abi bērni dzīvojot kopīgā māsaimniecībā ar pieteikuma iesniedzēju un viņas partneri. Uzreiz pēc jaunākā bērna piedzimšanas pieteikuma iesniedzēja vēlējusies doties 10 kalendāra dienas ilgā atvaļinājumā, lai būtu klāt jaundzimušajam bērnam viņa dzīves pirmajos brīžos un sniegtu atbalstu savai partneri. Tomēr apstrīdētā norma paredzot tiesības uz šādu atvaļinājumu tikai bērna tēvam, bet ne bērna mātes partneri, kura faktiski esot uzskatāma par vienu no jaundzimušā bērna vecākiem. Tādējādi likumdevējs neesot izpildījis savu pienākumu nodrošināt viendzimuma partneru ģimenes aizsardzību un atbalstu.

Pirmkārt, Satversmes tiesa norādīja, ka Satversmes 110. panta pirmajā teikumā visupirms noteikts valsts pienākums aizsargāt laulību kā savienību starp vīrieti un sievieti. Laulība ir vēsturiski izveidojusies ģimenes attiecību forma, kuras aizsardzība paredzēta, citstarp

apzinoties laulības ceļā izveidotas ģimenes dabisko potenciālu radīt jaunu dzīvību un tādējādi sekmēt sabiedrības ilgtspēju. Vienlaikus Satversmes 110. panta pirmajā teikumā noteikts arī valsts pienākums aizsargāt un atbalstīt ģimeni, vecākus un bērnus. Tiesa uzsvera, ka šis pienākums neattiecas tikai un vienīgi uz laulības ceļā izveidotu ģimeni. Proti, ģimene ir sociāla institūcija, kas balstās uz sociālajā realitātē konstatējamām ciešām personiskām saitēm, kuru pamatā ir sapratne un cieņa. Ciešu personisku saišu pastāvēšana starp personām izriet no to noslēgtās laulības vai radniecības fakta, tomēr sociālajā realitātē ciešas personiskas saites rodas arī citos veidos, piemēram, faktiskas kopdzīves rezultātā. Tādējādi Satversmes 110. panta pirmais teikums nosaka valsts pozitīvo pienākumu aizsargāt un atbalstīt ikvienu ģimeni, tostarp arī faktisku ģimeni. Tiesa arī atzīmēja, ka Satversmes 110. panta pirmajā teikumā ģimenes jēdziens nav konkretizēts un neizvirza dzimumu par kritēriju tādu personu noteikšanai, kuras atzīstamas par ģimeni.

Otrkārt, Satversmes tiesa atgādināja, ka Latvijas valsts konstitucionāla vērtība ir cilvēka cieņa. Ar cilvēka cieņas principu nav savienojams uzskats, ka viena cilvēka cieņai varētu būt mazāka vērtība nekā cita cilvēka cieņai. Cilvēka cieņas princips neļauj valstij atteikties no pamattiesību nodrošināšanas noteiktai personai vai personu grupai. Sabiedrībā pastāvoši stereotipi nevar kalpot par konstitucionāli attaisnojamu pamatu noteiktas personas vai personu grupas pamattiesību liegšanai vai ierobežošanai demokrātiskā tiesiskā valstī. Tāpat tiesa norādīja arī to, ka Satversmes 110. panta pirmais teikums ir cieši saistīts ar Satversmes 96. pantā noteiktajām tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību. Viens no personas privātās dzīves elementiem ir tās dzimumuzvedība. Personas dzimumuzvedības brīvība ir aizsargājama neatkarīgi no tā, kādā formā tā izpaužas vai kāda ir personas seksuālā orientācija.

Treškārt, Satversmes tiesa atzina, ka sabiedrību veido ne vien tādas personas, kas pēc savas dabas veido ciešas personiskas un ģimeniskas attiecības ar pretējā dzimuma pārstāvjiem, bet arī tādas personas, kas pēc savas dabas veido šādas attiecības ar sava dzimuma pārstāvjiem. Atbilstoši cilvēka cieņas principam valstij vienādā mērā jārespektē arī tie sabiedrības locekļi, kuri pēc savas dabas veido personiskas attiecības ar sava dzimuma pārstāvjiem, kā arī jārespektē tas, ka uz šo attiecību pamata var izveidoties ģimene. Attiecīgi Satversmes 110. panta pirmais teikums kopsakarā ar cilvēka cieņas principu un personas tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību nosaka valsts pienākumu aizsargāt un atbalstīt arī viendzimuma partneru ģimenes.

Ceturtkārt, Satversmes tiesa secināja, ka viendzimuma partneru ģimenē juridiskā aizsardzība un sociālās un ekonomiskās aizsardzības pasākumi ir pieejami tikai mātei un viņas bērnam. Tādējādi viendzimuma partneru ģimenei pieejamā aizsardzība un atbalsts pēc būtības neatšķiras no aizsardzības un atbalsta, kas pieejams tādai ģimenei, kura sastāv tikai no mātes un viņas bērna. Tātad spēkā esošais ģimenes attiecību tiesiskais regulējums nenodrošina aizsardzību un atbalstu viendzimuma partnerēm un viņu ģimenē piedzimušiem bērniem kā vienotai ģimenei. Likumdevējs nav noteicis viendzimuma partneru ģimenes attiecību tiesisko regulējumu un nav paredzējis viendzimuma partneru ģimenes sociālās un ekonomiskās aizsardzības un atbalsta pasākumus sakarā ar bērna piedzimšanu. Tātad likumdevējs nav izpildījis tam no Satversmes 110. panta pirmā teikuma izrietošo pozitīvo pienākumu nodrošināt arī viendzimuma partneru ģimenes juridisko, sociālo un ekonomisko aizsardzību. Līdz ar to tiesa atzina apstrīdēto normu par neatbilstošu Satversmes 110. panta pirmajam teikumam.

Cilvēka cieņas princips neļauj valstij atteikties no pamattiesību nodrošināšanas noteiktai personai vai personu grupai. Sabiedrībā pastāvoši stereotipi nevar kalpot par konstitucionāli attaisnojamu pamatu noteiktas personas vai personu grupas pamattiesību liegšanai vai ierobežošanai demokrātiskā tiesiskā valstī.

Lieta Nr. 2019-35-01

Par lietu

Spriedums

Preses relīze

Tiesneša video

Satversmes tiesa 2020. gada 25. septembrī pieņēma spriedumu lietā Nr. 2019-35-01 “Par Imigrācijas likuma 61. panta astotās daļas un 63. panta septītās

daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam”.

Lietā tika vērtēta tiesību norma, kas nosaka kārtību, kādā pārsūdzams lēmums par aizliegumu personai ieceļot Latvijā.

Lieta tika ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības. Tajā norādīts, ka iekšlietu ministrs, pamatojoties uz Valsts drošības dienesta atzinumu, pieņēmis lēmumu iekļaut pieteikuma iesniedzēju to ārzemnieku sarakstā, kuriem ieceļošana Latvijā aizliegta (turpmāk – Saraksts). Pieteikuma iesniedzējs lūdzis iekšlietu ministru šo lēmumu pārskatīt, tomēr ministrs lēmumu atstājis spēkā. Pieteikuma iesniedzējs pārsūdzējis iekšlietu ministra lēmumu ģenerālprokuroram, kurš nolēmis sūdzību noraidīt. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētajās normās noteiktā kārtība, kādā pārsūdzams lēmums par ārzemnieka iekļaušanu Sarakstā, nenodrošina sūdzības izskatīšanu Satversmes 92. panta pirmajam teikumam atbilstošā veidā. Personai neesot pieejama tiesa šā vārda institucionālajā nozīmē, jo galīgo lēmumu pieņemot ģenerālprokurors. Tomēr ģenerālprokurors, izskatot sūdzību par iekšlietu ministra lēmumu, nevarot būt neatkarīgs un objektīvs. Turklāt pārsūdzības procesā personai netiekot nodrošinātas tiesībām uz taisnīgu tiesu atbilstošas procesuālās garantijas.

Pirmkārt, Satversmes tiesa izbeidza tiesvedību daļā par Imigrācijas likuma 63. panta septīto daļu. Lai gan minētā tiesību norma pieteikuma iesniedzējam ir piemērota, tā tomēr nav radījusi viņam nelabvēlīgas tiesiskas sekas tādējādi, ka pati par sevi būtu liegusi pārsūdzēt iekšlietu ministra lēmumu Satversmes 92. panta pirmajam teikumam atbilstošā veidā.

Otrkārt, Satversmes tiesa atzina, ka no Satversmes 92. panta pirmā teikuma izriet ārzemnieka tiesības ar izraidīšanu saistīto lēmumu pārsūdzēt neatkarīgā un objektīvā institūcijā. Ja ārzemnieks iekļauts Sarakstā, pamatojoties uz valsts drošības iestādes izlūkošanas vai pretizlūkošanas darbību rezultātā iegūto informāciju, par iekšlietu ministra lēmumu iesniegtās sūdzības izskatīšana ir piekritīga ģenerālprokuroram. Tomēr ģenerālprokurors iekšlietu ministra lēmuma pārsūdzības procesā pārbauda arī tādu informāciju, kas viņam iepriekš var būt bijusi pieejama, īstenojot uzraudzību pār valsts drošības iestāžu operatīvās darbības, izlūkošanas un pretizlūkošanas procesiem un valsts noslēpuma aizsardzības sistēmu. Tādā gadījumā, kad ģenerālprokurors, īstenojot uzraudzību, ir atzinis valsts drošības iestāžu darbības atbilstību likumiem, viņš pēc būtības ir uzskatījis par tiesisku arī tādu informāciju, kas ir par pamatu ārzemnieka iekļaušanai Sarakstā. Turklāt ģenerālprokurora lēmumā tiek norādīts vienīgi tas, ka, ņemot vērā valsts drošības iestāžu sniegto informāciju, pastāv nepieciešamība ārzemnieka iekļaušanai Sarakstā un tādēļ iekšlietu ministra lēmums ir tiesisks. Šie apstākļi var radīt pamatotas šaubas par to, vai ģenerālprokurors kā galīgais lēmuma pieņēmējs jautājumā par ārzemnieka iekļaušanu Sarakstā ir objektīvs. Līdz

ar to apstrīdētajā normā noteiktajā lēmuma par ārzemnieka iekļaušanu Sarakstā pārsūdzības procesā ārzemniekam nav nodrošināta pieeja tādai institūcijai, kas būtu objektīva.

Treškārt, Satversmes tiesa norādīja, ka valstij ir jānodrošina tāda lēmuma par ārzemnieka iekļaušanu Sarakstā pārsūdzības kārtība, kas nodrošinātu viņa tiesības vismaz rakstveidā iesniegt savus apsvērumus par izraidīšanas pamatojumu. Lai ārzemnieks varētu izmantot tiesības izteikties, viņš informējams par lēmuma pamatā esošajiem apstākļiem, izņemot tādus apstākļus, kuru izpaušana var apdraudēt valsts drošību. Arī tādā gadījumā, kad ārzemnieks izraidīts no valsts tās drošības apsvērumu dēļ, viņam tiesības tikt uzklaustam nedrīkst tikt atņemtas pēc būtības un nepieciešams viņam paziņot vismaz tādas informācijas kopsavilkumu, kas neapdraud valsts drošību. Tiesa secināja, ka procesā, kurā tiek pārsūdzēts lēmums par ārzemnieka iekļaušanu Sarakstā, netiek nodrošinātas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam atbilstošas procesuālās tiesības.

Ņemot vērā minēto, Satversmes tiesa atzina Imigrācijas likuma 61. panta astoto daļu par neatbilstošu Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Ir svarīgi paredzēt pietiekamus procesuālus līdzekļus, kas nodrošinātu taisnīgu līdzsvaru starp personas procesuālo tiesību ierobežojumu un nepieciešamību aizsargāt valsts noslēpumu.

Lieta Nr. 2019-36-01

Par lietu
Spriedums
Preses relīze

Satversmes tiesa 2020. gada 10. jūlijā pieņēma spriedumu lietā Nr. 2019-36-01 “Par likuma “Par valsts sociālo apdrošināšanu” 6. panta otrās daļas (redakcijā, kas bija spēkā no 1998. gada 1. janvāra līdz 2002. gada 31. decembrim) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 109. pantam”.

Lietā tika vērtēta tiesību norma, kas neparedzēja darba ņēmēju ar I vai II grupas invaliditāti pakļaušanu invaliditātes apdrošināšanai.

Lieta tika ierosināta pēc Augstākās tiesas pieteikuma. Tajā norādīts, ka vispārīgi ikviens darba ņēmējs ir sociāli apdrošināts visiem sociālās apdrošināšanas veidiem. Tomēr apstrīdētajā normā likumdevējs noteicis, ka personas ar I vai II grupas invaliditāti nav pakļautas invaliditātes apdrošināšanai. Šāds izņēmums neatbilstot tiesībām uz sociālo nodrošinājumu un tiesiskās vienlīdzības principam.

Pirmkārt, Satversmes tiesa salīdzināja šādas personu grupas: darba ņēmēji, kuriem I vai II grupas invaliditāte noteikta *pēc* tam, kad viņi nostrādājuši vismaz trīs gadus (šīs personas ieguva tiesības uz invaliditātes pensiju); darba ņēmēji, kuriem I vai II grupas invaliditāte noteikta *pirms* tam, kad viņi nostrādājuši vismaz trīs gadus – tostarp personas, kurām invaliditāte noteikta jau pirms darba gaitu uzsākšanas (šīs personas neieguva tiesības uz invaliditātes pensiju). Pret minētajām personu grupām apstrīdētā norma paredz atšķirīgu attieksmi uz invaliditātes pamata.

Otrkārt, Satversmes tiesa atzina, ka likumdevējs ar apstrīdēto normu ir vēlējis samazināt personu ar invaliditāti nodokļu slogu un veicināt šo personu iesaisti darba tirgū. Likumdevējs uzskatījis, ka šim

personām apdrošināšanas gadījums ir iestājies jau pirms darba gaitu uzsākšanas, tāpēc to izslēgšana no invaliditātes apdrošināšanas bijusi vērsta uz atbrīvošanu no nelietderīgiem maksājumiem. Vienlaikus tikusi samazināta arī sociālās apdrošināšanas iemaksu likme darba devējiem, tādējādi sekmējot personu ar invaliditāti iekļaušanu darba un profesionālajā dzīvē.

Treškārt, Satversmes tiesa norādīja, ka atbilstoši valsts pienākumam uzlabot mazaizsargātu sociālo grupu situāciju ir pieļaujami pasākumi, kas atvieglo personu ar invaliditāti stāvokli un veicina to integrāciju sabiedrībā. Valsts drīkst izturēties pret salīdzināmām grupām atšķirīgi, lai labotu to faktisko nevienlīdzību. Tomēr īpašo pasākumu mērķim un rezultātam ir jābūt vērstam uz efektīvas un iekļaujošas vienlīdzības panākšanu pēc būtības. Konkrētajā gadījumā ar apstrīdēto normu paredzētā atšķirīgā attieksme ne tikai nesasniedza īpašā pasākuma mērķi un nenodrošināja personām ar invaliditāti vienlīdzību pēc būtības, bet pat pasliktināja to tiesisko stāvokli. Arī personām ar jau iestājušos I vai II grupas invaliditāti var pastiprināties jau esošie funkcionālie ierobežojumi, rasties jauni funkcionālie ierobežojumi vai kādā citā veidā pasliktināties veselības stāvoklis, tam attiecīgi novedot pie darba attiecību izbeigšanas un darba ienākumu zuduma. Līdz ar to arī personas ar jau noteiktu I vai II grupas invaliditāti var gan strādāt, gan arī nonākt tādā situācijā, ka tās veselības stāvokļa dēļ vairs nevar iesaistīties darba tirgū. Tādējādi arī šai personu grupai var iestāties invaliditātes risks, tāpēc tai ir jānodrošina pieeja invaliditātes apdrošināšanai. Proti, invaliditātes apdrošināšana ir saistīta nevis ar pašu invaliditātes iestāšanos, bet gan tieši ar darba ienākumu zudumu. Personas ar jau esošu invaliditāti ir īpaši pakļautas veselības stāvokļa pasliktināšanās draudiem, tādēļ tām vēl jo vairāk ir nozīmīgs iepriekšējā ienākumu apjoma atvietošanas invaliditātes riska iestāšanās gadījumā. Līdz ar to īpašā pasākuma mērķis – veicināt personu ar I vai II grupas invaliditāti iekļaušanu darba tirgū – nevarēja tikt saistīts ar liegumu veikt tādas sociālās apdrošināšanas iemaksas, kas šīm personām varētu nodrošināt tām nākotnē piemērojamu sociālās apdrošināšanas pakalpojumu.

Ievērojot minēto, Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētā norma rada ar invaliditāti saistītas negatīvas sekas, neļaujot personām ar invaliditāti izmantot tām pienākošās tiesības un nesekmējot iekļaujošu vienlīdzību. Šādai atšķirīgajai attieksmei nevar būt attaisnojuma. Tādējādi minētā atšķirīgā attieksme ir diskriminējoša un apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 91. pantam kopsakarā ar Satversmes 109. pantu.

Personām ar invaliditāti ir tiesības tikt nodarbinātām tāpat kā ikvienai citai personai, un valstij ir pienākums šādu nodarbinātību sekmēt.

Lieta Nr. 2020-13-01

Par lietu
Spriedums
Preses relīze

Satversmes tiesa 2020. gada 19. novembrī pieņēma spriedumu lietā Nr. 2020-13-01 “Par likuma “Par maternitātes un slimības apdrošināšanu” 10.4 panta ceturtās daļas 2. punkta un Valsts sociālo pabalstu likuma 7. panta 1.¹ daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 110. pantam”.

Lietā tika vērtētas tiesību normas, kas paredz vecāku pabalsta un bērna kopšanas pabalsta izmaksas ilgumu priekšlaikus dzimuša bērna vecākiem.

Lieta tika ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības. Tajā norādīts, ka par grūtniecības atvaļinājuma un dzemdību atvaļinājuma dienām sievietēm piešķir maternitātes pabalstu. Parasti grūtniecības atvaļinājuma 56–70 kalendāra dienas tiek piešķirtas pirms ārsta prognozētā bērna dzimšanas brīža, savukārt dzemdību atvaļinājuma 56–70 kalendāra dienas tiek piešķirtas pēc tam, kad beidzies grūtniecības atvaļinājums. Turpretim sievietēm, kurām dzemdības notikušas pirms grūtniecības atvaļinājuma noteikšanas termiņa, grūtniecības un dzemdību atvaļinājums, kā arī maternitātes pabalsts tiek piešķirts par 140 kalendāra dienām jau pēc bērna dzimšanas. Savukārt vecāku pabalsts un bērna kopšanas pabalsts tiek piešķirts pēc maternitātes pabalsta izmaksas beigām. Gan vecāku pabalstu, gan bērna kopšanas pabalstu vienlaikus varot saņemt līdz brīdim, kad bērns sasniedz pusotra gada vecumu, bet laikā no bērna pusotra gada līdz divu gadu vecumam vecāks turpinot saņemt bērna kopšanas pabalstu. Kā norāda pieteikuma iesniedzēja, viņai bērns piedzima priekšlaikus un maternitātes pabalsts tika piešķirts tikai pēc bērna dzimšanas. Līdz ar to atbilstoši apstrīdētajām normām vecāku pabalsts un bērna kopšanas pabalsts viņai esot izmaksāts isāku laiku nekā tiem vecākiem, kuru bērns dzimis ārsta prognozētajā laikā. Tādējādi valsts esot pārkāpusi tiesiskās vienlīdzības principu un bērna vislabāko interešu prioritātes principu.

Pirmkārt, Satversmes tiesa atzina, ka valstij ir pienākums sniegt saprātīgu un mērķētu sociālo atbalstu ģimenei bērna pirmajos dzīves gados. Tieši neilgi pēc bērna dzimšanas atbalsts ģimenei ir visvairāk nepieciešams, jo bērns ir pilnībā atkarīgs no vecāku aprūpes un vecāki bērna kopšanas dēļ var nespēt gūt pietiekamus ienākumus ģimenes vajadzību apmierināšanai. Gan vecāku pabalsts, gan bērna kopšanas pabalsts pēc būtības ir vērsti uz to, lai nodrošinātu iespējami labāko aprūpi un vecāku klātbūtni bērnam līdz divu gadu vecumam, tādējādi ievērojot bērna vislabākās intereses. Pieņemot apstrīdētās normas, likumdevējs ir ievērojis vēlamo bērna kopšanas pabalsta izmaksas termiņu un noteicis salīdzinoši ilgu vecāku pabalsta un bērna kopšanas pabalsta izmaksas periodu. Vienlaikus tiesa uzsvēra, ka minētie pabalsti nav paredzēti tam, lai

risinātu ar bērna veselības stāvokli saistītas situācijas. Gadījumiem, kad ģimenei nepieciešams papildu valsts sociālais atbalsts bērna veselības stāvokļa dēļ, valsts ir paredzējusi vecāku tiesības uz slimības pabalstu slima bērna kopšanai.

Otrkārt, Satversmes tiesa norādīja, ka likumdevējs, paredzot atšķirīgu regulējumu, kas ļauj sievietei, kurai bērns ir dzimis pirms grūtniecības atvaļinājuma un par to aprēķinātā maternitātes pabalsta piešķiršanas brīža, saņemt maternitātes pabalstu pilnā apmērā pēc bērna piedzimšanas, ir nodrošinājis šai sievietei tādu sociālo atbalstu, kas ir līdzvērtīgs sociālajam atbalstam, ko saņēmusi sieviete, kurai bērns dzimis pēc grūtniecības atvaļinājuma un par to aprēķinātā maternitātes pabalsta piešķiršanas brīža. Maternitātes pabalsts parasti ir lielāks nekā vecāku pabalsts un bērna kopšanas pabalsts abi kopā, turklāt sievietei ir tiesības izmantot to sociālā atbalsta veidu, kurš viņai un viņas ģimenei ir izdevīgāks.

Treškārt, Satversmes tiesa secināja: lai gan pieteikuma iesniedzējai vecāku pabalsts un bērna kopšanas pabalsts tika izmaksāts īsāku laiku nekā tiem vecākiem, kuru bērns dzimis ārsta prognozētajā laikā, tomēr arī viņa visu laiku, kamēr nesaņēma darba algu, saņēma konkrētu sociālās apdrošināšanas pakalpojumu un valsts sociālo pabalstu. Savukārt pēc tam, kad pieteikuma iesniedzējas bērns kļuva pusotru gadu vecs,

valsts turpināja viņai sniegt atbalstu līdz bērna divu gadu vecumam – tāpat kā citiem vecākiem ar bērnu līdz divu gadu vecumam. Tiesa arī piebilda, ka lielākā daļa priekšlaikus dzimušo bērnu, sasniedzot divu gadu vecumu, savā attīstībā panāk vienaudžus.

Ņemot vērā minēto, valsts ar apstrīdētajām normām ir izpildījusi pozitīvo pienākumu nodrošināt ģimenes sociālās drošības sistēmu, kā arī ievērojusi bērna vislabāko interešu prioritātes principu un tiesiskās vienlīdzības principu. Līdz ar to Satversmes tiesa atzina apstrīdētās normas par atbilstošām Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 110. pantam.

Valstij ir pienākums sniegt saprātīgu un mērķētu sociālo atbalstu ģimenei bērna pirmajos dzīves gados. Tieši neilgi pēc bērna dzimšanas atbalsts ģimenei ir visvairāk nepieciešams, jo bērns ir pilnībā atkarīgs no vecāku aprūpes un vecāki bērna kopšanas dēļ var nespēt gūt pietiekamus ienākumus ģimenes vajadzību apmierināšanai.

3.2. VALSTSTIESĪBAS (SATVERSMES INSTITUCIONĀLĀ DAĻA)

Pārskata posmā Satversmes tiesa izskatījusi septiņas lietas, kas saistītas ar valststiesību jomu. Tās attiecas uz trīs dažādām valststiesību apakškategorijām: pašvaldību tiesībām (lietas Nr. 2019-03-01, Nr. 2019-17-05 un Nr. 2020-16-01), pilnvarojumu un normatīvo aktu izdevēja leģitīmāciju (lietas Nr. 2019-10-0103, Nr. 2019-37-0103 un Nr. 2019-09-03), kā arī Saeimas deputātu tiesībām (lieta Nr. 2019-08-01).

Pašvaldību tiesības

Lieta Nr. 2019-03-01

Līdzšinējā Satversmes tiesas judikatūrā jau bija izveidojušās atsevišķas atziņas gan par pašvaldību domju deputātiem, gan arī par valsts amatpersonu tiesībām savienot dažādas nodarbošanās. Attiecībā uz pašvaldības deputāta amatu tiesa bija atzinusi, ka tas ir publiski tiesisks amats un ka deputāta amata pienākumu izpilde un tiesību izmantošana ir publiskās varas izmantošana sabiedrības labā.⁵⁴ Savukārt par valsts amatpersonas statusu atzīts, ka to raksturo īpašas uzticamības un lojalitātes attiecības ar valsti. Nosacījums par īpašu uzticamību un lojalitāti pret valsti ir pamatā ar amatpersonas statusu saistītajiem ierobežojumiem, kas paši par sevi nav uzskatāmi par nesamērīgiem no vienlīdzības principa viedokļa.⁵⁵ Turklāt, vērtējot to, vai maksātnespējas administratoru pielīdzināšana valsts amatpersonām atbilst tiesībām brīvi izvēlēties nodarbošanos, tiesa bija norādījusi, ka šo tiesību tvērumā ietilpst arī tiesības izvēlēties vairākas nodarbošanās un tās vienlaikus īstenot. Ja šīs tiesības tiek ierobežotas ar mērķi nepieļaut noteiktu amatu savienojumu, tad tas ir pieļaujams tikai uz likuma pamata kādu īpaši svarīgu sabiedrības interešu aizsardzības labad, ievērojot samērīgumu. Tiesa atzina, ka likumdevējs maksātnespējas administratorus to amata darbībā pielīdzinājis valsts amatpersonām citstarp tādēļ, lai nodrošinātu viņu darbības caurskatāmību, kā arī mazinātu interešu konflikta un korupcijas risku.⁵⁶

Savukārt lietā Nr. 2019-03-01 Satversmes tiesa sasaistīja interešu konflikta novēršanu amatpersonu darbībā ar labas pārvaldības principu, secinot, ka saskaņā ar minēto principu nav pieļaujama tāda situācija, ka persona vienlaikus ieņem divus amatus, kuri atrodas padotības attiecībās. Vienlaikus tiesa atzina, ka publisko amatu nesavienojamības princips ļauj paredzēt arī izņēmumus, kuru noteikšanā likumdevējam ir zināma rīcības brīvība.

Lieta Nr. 2019-17-05

Līdzšinējā Satversmes tiesas judikatūrā par pašvaldību un to iedzīvotāju viedokļa noskaidrošanu saistībā ar administratīvi teritoriālās reformas īstenošanu atzīts, ka pašvaldības princips prasa, lai katrai pašvaldībai tās robežu izmaiņu gadījumā būtu iespējas iepazīties ar pietiekami konkrētu un izstrādātu paredzamo grozījumu projektu, saprātīgā laikposmā to apspriest, pēc iespējas apspriešanās iesaistot arī attiecīgās teritorijas iedzīvotājus; pamatojoties uz šīs apspriešanas rezultātiem, pieņemt pašvaldības domē (padomē) attiecīgu lēmumu un paļauties uz to, ka pašvaldības lēmumā izteikto viedokli valsts institūcija, kas izdod attiecīgo ar teritorijas grozījumiem saistīto aktu, ņems vērā, proti, ka pašvaldības lēmumā izteiktie argumenti tiks izvērtēti pat tādā gadījumā, ja galīgais valsts institūcijas pieņemtais lēmums būs atšķirīgs.⁵⁷

Šīs atziņas tika pilnveidotas lietā Nr. 2019-17-05. Satversmes tiesa uzsvēra, ka pašvaldības tiesības uzklaut attiecīgās administratīvās teritorijas iedzīvotāju viedokli par pašvaldības administratīvās teritorijas robežas izmaiņām izriet no Satversmes 1. un 101. panta un Eiropas vietējo pašvaldību hartas 5. panta. Turklāt tāds ārkārtas risinājums kā pašvaldības apvienošana ar citu pašvaldību ir būtiski svarīgs pašvaldībai un tās iedzīvotājiem un, ja normatīvie akti neparedz obligātu referenduma rīkošanu šādā gadījumā, tad izmantojamas cita veida tiešas vai netiešas iepriekšējas konsultācijas ar attiecīgās pašvaldības iedzīvotājiem.

54 Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-32-05 19. punkts.

55 Satversmes tiesas 2015. gada 23. novembra sprieduma lietā Nr. 2015-10-01 17.2. punkts.

56 Satversmes tiesas 2015. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2015-03-01 14.2. un 24.3. punkts.

57 Satversmes tiesas 2009. gada 30. oktobra sprieduma lietā Nr. 2009-04-06 13.4. punkts.

Lieta Nr. 2020-16-01

Kā norādīts lietā Nr. 2020-16-01 taisītajā spriedumā, šī lieta bija pirmā, kuras ietvaros Satversmes tiesai bija jāvērtē tāda tiesību norma, ar kuru Saeima atlaiž pašvaldības domi. Tomēr jau iepriekšējos nolēmumos Satversmes tiesa bija paudusi atziņas par valsts un pašvaldību savstarpējām attiecībām. Tiesa bija norādījusi, ka no tiesiskas valsts principa pašvaldībai izriet pienākums savā darbībā ievērot padotību likumam un tiesībām, bet valstij – pienākums pārraudzīt, kā pašvaldība šo padotību ievēro, un, ja nepieciešams, panākt, lai tā tiktu ievērota. Turklāt attiecībā uz pašvaldību pārraudzību Satversmes tiesa bija atzinusi, ka ar likumu “Par pašvaldībām” vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministram un citām institūcijām piešķirta virkne tiesību. Pirmkārt, ministram ir tiesības pieprasīt un saņemt no pašvaldības informāciju par visiem tās darbības jautājumiem. Otrkārt, likums paredz arī vairākus pašvaldības darbības pēckontroles veidus. Proti, ministrs ir tiesīgs: pieprasīt, lai pašvaldība atceļ prettiesiskus normatīvos aktus, un apturēt šādu aktu darbību; pieprasīt, lai tiek sasaukta domes ārkārtas sēde, noteikt šādas sēdes darba kārtību un ierosināt lēmuma projektu; pieprasīt domes priekšsēdētāja atbrīvošanu no amata un atstādināt viņu no amata pienākumu pildīšanas. Ministrija ir tiesīga veikt pašvaldības ārkārtas finanšu revīziju, celt tiesā prasību par pašvaldībai nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu, ja to nedara pati pašvaldība. Visbeidzot galējais līdzeklis ir Saeimas tiesības atlaist pašvaldības domi un iecelt pagaidu administrāciju. Uzraugošajai iestādei ir iespēja izvēlēties konkrētajam gadījumam visatbilstošāko pēckontroles līdzekli.⁵⁸

Ņemot vērā, ka pirms Rīgas domes atlaišanas Saeima bija atlaidusi pašvaldības domi tikai trīs gadījumos un nevienā no šiem gadījumiem attiecīgais likums nebija ticis apstrīdēts Satversmes tiesā, šajā lietā tiesai bija jāizšķiras par piemērotāko šāda veida likumu satversmības pārbaudes metodoloģiju. Šai kontekstā tiesa vispirms atzina: lai gan pašvaldības domes atlaišanai Saeimai ir jāpieņem likums un tāpēc zināmā mērā šāds lēmums ir politisks, šāda likuma pamatā ir jābūt juridiskiem argumentiem; turklāt Satversmes tiesa, vērtējot ar pašvaldību darbību saistītus jautājumus, vērtē tiesību (juridiskos) argumentus. Tādēļ tiesa norādīja, ka tā vērtēs, vai likums par pašvaldības domes atlaišanu pieņemts vienā no likumā “Par pašvaldībām” noteiktajiem gadījumiem, tiesiskā procesuālā kārtībā, balstoties uz konkrētiem faktiem un juridiskiem argumentiem.

Turklāt attiecībā uz likumiem par pašvaldības domju atlaišanu Satversmes tiesa secināja, ka, izvērtējot to, vai apstrīdētā norma ir noteikta ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, jāņem vērā tas, ka likumdevējs, pieņemot šādu normu, faktiski darbojas kā tiesību piemērotājs, un tāpēc likumdošanas procesa atbilstība

labas likumdošanas principam vērtējama ierobežotā apmērā – attiecībā uz tiem šī principa konkretizācijas elementiem, kas attiecas uz sabiedrības un ieinteresēto personu iesaisti likumdošanas procesā un pietiekama pamatojuma nepieciešamību apstrīdētās normas pieņemšanai. Tiesa arī atzina, ka pašvaldības domi var atlaist, ja kopš tās ievēlēšanas (darba uzsākšanas) tā pieļāvusi atkārtotus būtiskus tiesību normu pārkāpumus, kas pienācīgi izvērtējami attiecīgā likuma par pašvaldības domes atlaišanu izstrādes un pieņemšanas procesā. Visbeidzot tiesa norādīja, ka jāizvērtē arī tas, vai konkrētajos apstākļos pašvaldības domes atlaišana kā pašvaldības darbības tiesiskuma pēckontroles līdzeklis bija nepieciešama demokrātiskā tiesiskā valstī.

Satversmes tiesa kā atsevišķu ar konkrēto lietu tieši nesaistītu apsvērumu norādīja, ka novērst pašvaldības prettiesisku rīcību, jo īpaši atkārtotu, ir ne tikai valsts pārvaldes tiesības, bet arī pienākums. Ja ar citiem pašvaldības darbības tiesiskuma pēckontroles līdzekļiem nevar panākt pārkāpumu novēršanu, tad Ministru kabinetam bez nepamatoti ilgas kavēšanās jāapsver iespēja iesniegt Saeimai likumprojektu par pašvaldības domes atlaišanu.

Pilnvarojums un normatīvo aktu izdevēja leģitīmācija

Lieta Nr. 2019-10-0103

Pilnvarojumu izdot tiesību aktus Satversmes tiesa ir vērtējusi daudzos nolēmumos. Tā ir norādījusi, ka, pat ja likumdevējs Ministru kabinetam piešķir plašu rīcības brīvību, Ministru kabinetam jāgādā par to, lai tiktu ievērotas likumdevēja noteiktā pilnvarojuma robežas un pieņemtā kārtība radītu taisnīgu rezultātu.⁵⁹ Turklāt tiesa iepriekš vērtējusi arī pilnvarojuma tālāknodošanu, secinot, ka konkrētā gadījumā Ministru kabinetam bija tiesības un pienākums noteikt finanšu izlīdzināšanas fonda papildināšanas kārtību, bet tam nebija tiesību uzticēt šīs kārtības noteikšanu kādam citam, jo likums Ministru kabinetam šādas tiesības neparedzēja. Tiesa arī atsaucās uz Latvijas tiesību zinātnes atziņu, ka izdot noteikumus var tikai tas administratīvais orgāns, kam šī tiesība ar likumu piešķirta jeb deleģēta, bet tas nevar šo tiesību nodot tālāk kādam citam orgānam.⁶⁰

Lietā Nr. 2019-10-0103 Satversmes tiesa papildināja minētās atziņas, citstarp pirmoreiz pilnvarojuma kontekstā pieminot racionāla likumdevēja principu, kas pilnvarotajai institūcijai jāievēro, vērtējot Saeimas piešķirtā pilnvarojuma apjomu un saturu. Proti, tiesa uzsvēra: Ministru kabinetam jāņem vērā, ka, piešķirot pilnvarojumu, Saeima nevar būt vēlējusies, lai Ministru kabinets izdotu tādu normatīvo aktu, kas pārkāpj citu normatīvo tiesību aktu prasības. Turklāt, kā tiesa norādīja attiecībā uz likumdevēja piešķirtā Ministru kabineta pilnvarojuma tālāknodošanu,

nebija pieļaujams, ka Ministru kabinets apstrīdēto normu tiesiskajā sastāvā ietver tādu nosacījumu, kuru noteic privātpersona bez demokrātiskas leģitīmācijas, konkrētajā gadījumā – energoapgādes komersants jeb sistēmas operators.

Lieta Nr. 2019-37-0103

Šī lieta bija cieši saistīta ar iepriekš aprakstīto lietu Nr. 2019-10-0103, tomēr arī tajā Satversmes tiesa ir paudusi vairākas jaunas atziņas. Piemēram, iepriekš minētā atziņa par racionāla likumdevēja principu ir labāk izprotama kontekstā ar atziņu par tiesību sistēmas pilnību: demokrātiskā tiesiskā valstī tiesību normu piemērošanas procesu raksturo aksioma, ka tiesību sistēma ir objektīvi pilnīga. Tātad tas vien, ka konkrēts jautājums netiek regulēts ar rakstītajām tiesību normām, vēl nenozīmē, ka tas vispār netiktu regulēts.

Saistībā ar minēto atziņu tika arī precizēti Ministru kabineta pienākumi likumdevēja dotā pilnvarojuma īstenošanā. Proti, Satversmes tiesa norādīja, ka, īstenojot likumdevēja noteikto pilnvarojumu, Ministru kabinetam ir pienākums izmantot tādas juridiskās metodes, kas respektē valsts varas dalīšanā pastāvošās līdzsvara un atsvara attiecības. Proti, Ministru

kabinetam, apzinoties un izmantojot tiesību avotu daudzveidību, ir jāveic ne tikai gramatiska, bet arī sistēmiska, vēsturiska un teleoloģiska pilnvarojošās normas interpretācija. Tas izriet ne vien no tiesiskuma un varas dalīšanas principiem kā demokrātiskas tiesiskas valsts esības pamata, bet arī no racionāla likumdevēja principa. Ministru kabinetam ir jāveic arī pilnvarojošās normas augstākā un zemākā kritika, pārbaudot tās atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām un spēkā esību, ja nepieciešams, izmantojot Ministru kabineta tiesības iesniegt pieteikumu Satversmes tiesā.

Lieta Nr. 2019-09-03

Satversmes tiesas līdzšinējā judikatūrā jau bija atzīts, ka, lai gan Satversmes 57. pants pieļauj tādu pastāvīgu valsts iestāžu izveidošanu, kas atsevišķas izpildvaras darbības īsteno, nebūdamas padotas Ministru kabinetam, tomēr jānodrošina šādu iestāžu demokrātiskā leģitīmācija un atbildība par savu darbību.⁶¹ Turklāt, ja autonomas valsts pārvaldes iestādes izdod ārējos normatīvos aktus, tam ir nepieciešama atbilstoša demokrātiskā leģitīmācija, un Saeima ir tiesīga pilnvarot autonomas valsts pārvaldes iestādes noteikt saistošas prasības tikai konkrētam tiesību subjektu lokam atbilstoši to darbības specifikai.⁶²

⁵⁸ Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-32-05 14. punkts.

⁵⁹ Satversmes tiesas 2011. gada 6. maija sprieduma lietā Nr. 2010-57-03 13.1. punkts.

⁶⁰ Satversmes tiesas 1998. gada 23. februāra sprieduma lietā Nr. 04-04(97) secinājumu daļas 2. punkts.

⁶¹ Satversmes tiesas 2006. gada 16. oktobra sprieduma lietā Nr. 2006-05-01 16.1. punkts.

⁶² Satversmes tiesas 2016. gada 2. marta sprieduma lietā Nr. 2015-11-03 21.1. un 21.2. punkts.

Lietā Nr. 2019-09-03 tika attīstītas atziņas par autonomo valsts iestāžu demokrātisko leģitīmāciju. Satversmes tiesa norādīja, ka atsevišķos gadījumos deleģētās likumdošanas ietvaros ārējos normatīvos aktus izdod arī tādas institūcijas, kas nav tieši demokrātiski leģitimētas. Tomēr arī šajā gadījumā ir nepieciešams identificēt tautas gribas elementu, lai konstatētu, ka suverēnam ir vismaz pastarpināta iespēja ietekmēt šādas institūcijas lēmumus. Demokrātiskas tiesiskas valsts prasībām neatbilst tāda situācija, ka ārējos normatīvos aktus izdod autonoma valsts iestāde, kurā ar šo normatīvo aktu izdošanu saistītu lēmumu pieņemšanas tiesības ir arī tādām amatpersonām, par kurām Saeima nav lēmusi.

Secinot, ka Finanšu un kapitāla tirgus komisijai nav atbilstošas demokrātiskās leģitīmācijas, Satversmes tiesa lēma par brīdi, no kura apstrīdētā norma atzīstama par spēkā neesošu. Līdzšinējā tiesas judikatūrā, secinot, ka tiesību norma ir tikusi izdota *ultra vires*, tā gandrīz nemainīgi⁶³ tika atzīta par spēkā neesošu no apstrīdētās normas izdošanas brīža.⁶⁴ Tomēr lietā Nr. 2019-09-03 tiesa norādīja, ka atkāpe no šī vispārēja principa ir pieļaujama, ja normas atzīšana par spēkā neesošu no kāda brīža pagātnē nebūtu savienojama ar nepieciešamību nodrošināt valsts ilgtspējīgu attīstību un aizsargāt sabiedrības labklājību.

Saeimas deputātu tiesības

Lietā Nr. 2019-08-01

Satversmes tiesas judikatūrā vairākkārt tikuši vērtēti dažādi ar valsts dienestu un Saeimas deputātu statusu saistīti aspekti. Piemēram, tiesa ir atzinusi, ka valsts dienestā personas atrodas īpašās attiecībās ar valsti, proti – šo personu tiesības ir ierobežotas un tām tiek uzlikti īpaši pienākumi⁶⁵ un ka valsts dienests ietver visus valsts amatus, kas izveidoti likumdošanas, izpildu un tiesu varas institūcijās.⁶⁶ Tomēr tiesa vienlaikus arī norādījusi, ka, reglamentējot tiesiskās attiecības valsts dienestā, likumdevējs ir tiesīgs noteikt tikai tādus pamattiesību ierobežojumus, kas dienesta attiecībās ir nepieciešami.⁶⁷ Par Saeimas deputātiem līdzšinējā Satversmes tiesas judikatūrā secināts, ka tie ir atzīti par tautas priekštāvjiem un ir leģitīmi tautas gribas pādevēji valsts konstitucionālajā institūcijā – Saeimā.⁶⁸ Deputāta statuss prasa, lai valsts noteiktu attiecīgajām personām īpašas prasības, kuru mērķis ir Latvijas valsts neatkarības un demokrātiskas tiesiskas valsts principu aizsardzība.⁶⁹

Savukārt lietā Nr. 2019-08-01 pirmoreiz uzsvērts parlamenta autonomijas princips, kas ietverts Satversmes 21. pantā un saskaņā ar kuru Saeima pati

sev, nevis kāds cits, nosaka darba kārtību. No Saeimas tiesībām pašai noteikt savu iekšējo darba organizāciju un kārtību izriet arī pilnvarojums noteikt Saeimas deputāta tiesību izmantošanas kārtību un nepieciešamos ierobežojumus. Atbilstoši parlamenta autonomijas principam Saeima ir brīva šādas kārtības izveidē; tā ir tiesīga noteikt tādu savu iekšējo darba kārtību, tostarp ierobežojumus Saeimas deputātiem, kas vislabāk nodrošinātu Saeimas efektīvu funkcionēšanu, tomēr deputāta tiesību ierobežojumiem jāatbilst vispārējiem tiesību principiem, jo īpaši samērīguma principam, un citām Satversmes normām.

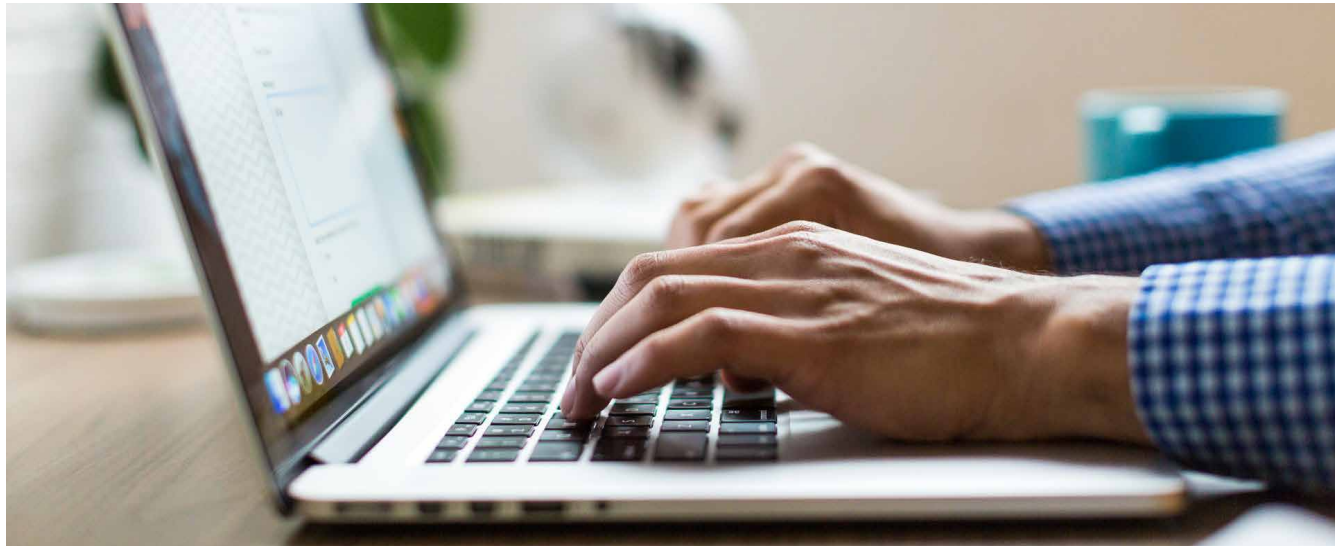
Tāpat lietā Nr. 2019-08-01 atklāts Saeimas deputāta tiesību jēdziens, kas izriet no Saeimas brīvās pārstāvības mandāta. Starp Saeimas deputāta tiesībām minamas tiesības piedalīties Saeimas darbā – Saeimas un tās komisiju sēdēs, tajās izsakoties un balsojot –, kā arī darboties Saeimas vārdā institūcijās, kurās Saeima deputātu ir ievēlējusi vai apstiprinājusi, un saņemt atalgojumu par savu pienākumu izpildi. Plašāk šīs Saeimas deputāta tiesības raksturotas šādi: Satversmes 101. pants paredz personai tiesības ne tikai piedalīties Saeimas vēlēšanās, bet arī tiesības ievēlēšanas gadījumā pildīt deputāta amatu bez tādas iejaukšanās šā amata funkciju izpildē, kas būtu pretēja vispārējiem tiesību principiem un Satversmē noteiktajām tiesībām.

Visbeidzot lietā Nr. 2019-08-01 taisītajā spriedumā ietvertas arī būtiskas atziņas par strīdu risināšanu starp konstitucionālajiem valsts orgāniem vai to daļām. Satversmes tiesa atzina, ka situācijā, kurā likumdevējs nav noteicis tiesību aizsardzības līdzekli, ar kuru atsevišķs Saeimas deputāts – konstitucionāla valsts varas orgāna daļa – varētu aizsargāt sava amata pilnvaras to aizskāruma gadījumā, ir pieļaujama atsevišķa konstitucionālā valsts varas orgāna vai tā daļas tiesību aizsardzības mehānisma nepilnību novēršana ar konstitucionālo sūdzību, kura pēc savas būtības un procesuālajiem priekšnoteikumiem ir vistuvākais tiesību aizsardzības līdzeklis.

Lietā Nr. 2019-03-01

Par lietu
Spriedums
Preses relīze

Satversmes tiesa 2019. gada 17. decembrī pieņēma spriedumu lietā Nr. 2019-03-01 “Par likuma “Par pašvaldībām” 38. panta otrās daļas 4. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam”.

Lietā tika vērtēts aizliegums pašvaldības deputātam ieņemt vadītāja vai viņa vietnieka amatu tādā attiecīgās pašvaldības iestādē, kas īsteno sociālo funkciju.

Lieta tika ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības. Tajā norādīts, ka apstrīdētā norma aizliedz pašvaldības domes deputātam ieņemt attiecīgās pašvaldības iestādes vadītāja vai viņa vietnieka amatu, izņemot iestādē, kas īsteno izglītības, sporta, veselības aprūpes vai kultūras funkciju. Pieteikuma iesniedzējs esot saukts pie administratīvās atbildības par apstrīdētajā normā noteiktā aizlieguma pārkāpumu, jo, būdams pašvaldības domes deputāts, ieņēmis arī sociālās aprūpes iestādes vadītāja amatu. Pēc pieteikuma iesniedzēja ieskata, apstrīdētā norma paredz nepamatotu atšķirīgu attieksmi pret sociālās aprūpes iestāžu vadītājiem, neļaujot viņiem attiecīgo amatu savienot ar pašvaldības deputāta pienākumu pildīšanu. Līdz ar to apstrīdētā norma neatbilstot tiesiskās vienlīdzības principam.

Pirmkārt, Satversmes tiesa atzina, ka no varas dalīšanas principa izriet nepieciešamība nodrošināt efektīvu kontroli starp amatiem, kas īsteno lēmējvaras un izpildvaras funkcijas. Savukārt atbilstoši labas pārvaldības principam valstij ir pienākums uzlabot pārvaldes kārtību un organizēt to pēc iespējas efektīvāk. Tas ietver arī interešu konflikta novēršanu amatpersonu darbībā. Piemēram, lai efektīvi pārvaldītu iespējamās interešu konfliktus, ir paredzēti amatu savienošanas ierobežojumi. Apstrīdētajā normā ietvertu amatu savienošanas ierobežojumu mērķis ir nodrošināt to, ka persona pašvaldībā vienlaikus neieņem vairākus tādus amatus, kuri atrodas padotības attiecībās.

Otrkārt, Satversmes tiesa norādīja, ka publisko amatu nesavienojamības princips ļauj paredzēt izņēmumus, kuru noteikšanā likumdevējam ir zināma rīcības brīvība. Tomēr tā īstenojama vispārējo tiesību principu ietvaros. Tiesiskās vienlīdzības principa kontekstā, nosakot likumdevēja rīcības brīvības robežas valsts pārvaldes organizēšanā, jāpārbauda tas, vai likumdevējs nav rīkojies patvaļīgi. Lai to pārbaudītu,

tiesa izvērtēja, vai apstrīdētajai normai ir objektīvs pamatojums, proti, vai apstrīdētajai normai ir leģitīms mērķis, vai apstrīdētā norma pieņemta, ievērojot labas likumdošanas principu, un izvēlēta, balstoties uz objektīviem kritērijiem, vai apstrīdētā norma sasniedz leģitīmo mērķi un nav acīmredzami nesamērīga.

Treškārt, Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētā norma novērš interešu konfliktus pašvaldību amatpersonu darbībā, bet vienlaikus arī veicina efektīvu pašvaldības darbu, kā arī plašāku un iekļaujošāku demokrātisko pārstāvību pašvaldībās. No pašvaldību efektīvas funkcionēšanas un pieņemto lēmumu kvalitātes viedokļa ir svarīgi, lai pašvaldības vēlēšanās kandidējošo personu loks būtu pietiekami plašs. Apstrīdētā norma paplašina to personu loku, kuras būs ieinteresētas kandidēt uz pašvaldības domes deputāta amatu, nebaidoties zaudēt jau ieņemto amatu. Līdz ar to apstrīdētā norma nav pieņemta patvaļīgi un likumdevēja izvēlētais risinājums nav acīmredzamā pretrunā ar vispārējiem tiesību principiem un citām Satversmes normām.

Ievērojot minēto, Satversmes tiesa atzina apstrīdēto normu par atbilstošu Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

Pārāk plaši amatu savienošanas ierobežojumi iedzīvotāju skaita ziņā nelielām pašvaldībām var liegt iespēju piesaistīt domes darbam personas ar atbilstošu kvalifikāciju. Tādēļ var būt nepieciešams paredzēt izņēmumus, kas ļautu pašvaldības domes deputāta amatu savienot ar citiem amatiem pašvaldības iestādēs.

63 Ar ļoti reti izņemumiem – sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 20. oktobra sprieduma lietā Nr. 2002-04-03 secinājumu daļas 3. punktu.

64 Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2014. gada 12. decembra sprieduma lietā Nr. 2013-21-03 13. punktu.

65 Satversmes tiesas 2006. gada 11. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2005-24-01 7. punkts.

66 Satversmes tiesas 2013. gada 10. maija sprieduma lietā Nr. 2012-16-01 31.1. punkts.

67 Satversmes tiesas 2014. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2013-15-01 10. punkts.

68 Satversmes tiesas 2002. gada 22. februāra sprieduma lietā Nr. 2001-06-03 1.2. punkts.

69 Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-25-01 20.2. punkts.

Lieta Nr. 2019-08-01

Par lietu

Spriedums

Preses relīze

Tiesneša video

Atsevišķās domas

Satversmes tiesa 2019. gada 23. decembrī pieņēma spriedumu lietā Nr. 2019-08-01 “Par Saeimas kārtības ruļļa 17. panta otrās daļas un 19. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta otrajam teikumam un 101. panta pirmajam teikumam”.

Lietā tika vērtētas tiesību normas, kas liedz kriminālvajāšanai izdotam Saeimas deputātam piedalīties Saeimas darbā un saņemt atalgojumu pilnā apmērā.

Lieta tika ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības. Tajā norādīts, ka pieteikuma iesniedzējs ir Saeimas deputāts un Saeima ir piekritusi kriminālvajāšanas uzsākšanai pret viņu. Kopš šā brīža apstrīdētās normas viņam liedzot tiesības piedalīties Saeimas darbā un saņemt atalgojumu par darbu Saeimā pilnā apmērā. Tādējādi esot pārkāpta nevainīguma prezumpcija un nesamērīgi ierobežotas pieteikuma iesniedzēja tiesības piedalīties valsts darbībā.

Pirmkārt, Satversmes tiesa izbeidza tiesvedību daļā par Saeimas kārtības ruļļa 17. panta otrās daļas otrā teikuma un 19. panta otrā un trešā teikuma atbilstību Satversmes 92. panta otrajam teikumam un 101. panta pirmajam teikumam. Pieteikuma iesniedzējs nebija savā pieteikumā izteicis atsevišķus apsvērumus par šo Saeimas kārtības ruļļa normu atbilstību Satversmei. Turklāt Saeimas kārtības ruļļa 17. panta otrās daļas otrais teikums un 19. panta otrais teikums attiecas uz kriminālprocesaālo piespiedu līdzekļu piemērošanu, taču pieteikuma iesniedzējam šādi līdzekļi nav piemēroti. Tādējādi minētās normas nerada pieteikuma iesniedzējam pamattiesību aizskārumu.

Otrkārt, Satversmes tiesa atzina, ka Satversmes 92. panta otrajā teikumā ietvertā nevainīguma prezumpcija pati par sevi neliedz atstādināt personu no amata saistībā ar kriminālprocesu, kas pret to ierosināts, ja šāda atstādināšana ir sabiedrības interesēs un tai nav sodoša rakstura. Tomēr ilgstošas atstādināšanas gadījumā ir jāizvērtē, kā šīs tiesību ierobežojums ietekmē attiecīgās personas tiesības uz nevainīguma prezumpciju. Savukārt Satversmes 101. panta paredzētās tiesības piedalīties valsts darbībā citstarp ietver personas tiesības piedalīties Saeimas vēlēšanās, kā arī tiesības ievēlēšanas gadījumā pildīt deputāta amatu bez tādas iejaukšanās šā amata funkciju izpildē, kas būtu pretēja vispārējiem tiesību principiem un Satversmē noteiktajām tiesībām.

Treškārt, Satversmes tiesa norādīja, ka Saeimas deputāta tiesisko statusu noteic Satversmes 5. pants, paredzot, ka Saeima sastāv no simts tautas priekšstāvjiem. Tādējādi Saeimas deputāta pienākums ir būt par tautas priekšstāvi. No tautas priekšstāvības pienākuma izriet,

ka deputātam ir pārstāvības mandāts. Turklāt atbilstoši Satversmes 5. pantam deputāta statusam imanents ir brīvais pārstāvības mandāts. Brīvā pārstāvības mandāta galvenais mērķis ir pasargāt deputātu no svešas ietekmes un ļaut valsts lēmumiem Saeimā veidoties autonomi. Savukārt no brīvā pārstāvības mandāta principa izriet virkne Saeimas deputāta tiesību. Tiesības piedalīties Saeimas darbā – Saeimas un tās komisiju sēdēs, tajās izsakoties un balsojot –, kā arī darboties Saeimas vārdā institūcijās, kurās Saeima deputātu ir ievēlējusi vai apstiprinājusi, un, visbeidzot, saņemt atalgojumu par savu pienākumu izpildi, ir daļa no deputāta amata tiesībām.

Tiesa arī atzina, ka Saeimas deputāts, īstenojot savam amatam piederīgās tiesības un izmantojot amata pilnvaras, pilda publiski tiesiskas funkcijas un nerīkojas privātpersonas statusā. Tomēr vienlaikus Saeimas deputāti bauda arī pamattiesības, kuras atsevišķos gadījumos var pārkāties ar amata pilnvarām. Likumdevējs nav noteicis tiesību aizsardzības līdzekli, ar kuru atsevišķs Saeimas deputāts – konstitucionāla valsts varas orgāna daļa – varētu aizsargāt sava amata pilnvaras to aizskāruma gadījumā. Tādēļ pašlaik ir pieļaujama atsevišķa konstitucionālā valsts varas orgāna vai tā daļas tiesību aizsardzības mehānisma nepilnību novēršana ar konstitucionālo sūdzību, kura pēc savas būtības un procesuālajiem priekšnoteikumiem ir vistuvākais tiesību aizsardzības līdzeklis.

Ceturtkārt, Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētās normas liedz kriminālvajāšanai izdotam Saeimas deputātam būt Saeimas komisiju sastāvā un ar runām un balsojumu tieši ietekmēt komisijas lēmumus. Tādējādi apstrīdētās normas, lai gan neparedz, ka kriminālvajāšanai izdots Saeimas deputāts zaudētu savu amatu, tomēr liedz šādam Saeimas deputātam visbūtiskākās tiesības, kas saistītas tieši ar dalību pašā likumdošanas procesā (proti, tiesības piedalīties Saeimas un tās komisiju sēdēs, izmantojot savas balsstiesības). Turklāt atbilstoši apstrīdētajām normām Saeimas deputāts tiek atstādināts no būtisku brīvā pārstāvības mandāta tiesību un pilnvaru īstenošanas uz nenoteiktu laiku, proti, līdz kriminālvajāšanas izbeigšanai vai līdz brīdim, kad stājas spēkā notiesājošs tiesas spriedums. Kriminālprocess var ilgt visu Saeimas deputāta amata pilnvaru laiku vai ievērojamu daļu no tā. Tātad apstrīdētās normas rada tādu Saeimas deputāta tiesību ierobežojumu, kas ne tikai uz laiku ierobežo no viņa brīvā pārstāvības mandāta izrietošas tiesības un pilnvaras, bet pēc būtības jau soda Saeimas deputātu par noziedzīgu nodarījumu, saistībā ar kuru viņš izdots kriminālvajāšanai. Tiesa arī norādīja, ka Saeimas deputātam garantētās tiesības saņemt par atstādināšanas laiku viņam neizmaksāto mēnešalgu, kā arī kompensācijas nav pietiekamas, lai varētu atsvērt to, ka Saeimas deputātam, kuru aizsargā nevainīguma prezumpcija, tiek nesamērīgi ierobežotas un pēc būtības atņemtas nozīmīgas Saeimas deputāta brīvā pārstāvības mandāta tiesības un pilnvaras.

Ievērojot minēto, Satversmes tiesa atzina apstrīdētās normas par neatbilstošām Satversmes 5. pantam, 92. panta otrajam teikumam un 101. panta pirmajam teikumam.

Satversmes tiesas tiesneši Gunārs Kušiņš un Jānis Neimanis pievienoja spriedumam atsevišķās domas. Tajās norādīts, ka apstrīdētās normas neatbilst nevainīguma prezumpcijai tā paša iemesla dēļ, kura dēļ tās neatbilst Satversmes 5. un 101. pantam. Proti, apstrīdētās normas neatbilst nevainīguma prezumpcijai, jo pārmērīgi ietiecas deputāta brīvā pārstāvības mandāta tiesībās.

Tiesiskā iekārtā parlamentam ir būtiska loma demokrātijas politiskajās debatēs. Parlamenta locekļi, pildot sava amata pienākumus, pārstāv vēlētājus, vērš uzmanību uz tiem aktuāliem jautājumiem un aizstāv viņu intereses. Tādējādi deputāta tiesību īstenošana veicina efektīvu demokrātijas funkcionēšanu - likumdevēja leģitimāciju un viedokļu plurālismu parlamenta sastāvā atbilstoši suverēna paustajai gribai.

Lieta Nr. 2019-09-03

Par lietu

Spriedums

Preses relīze

Tiesneša video

Satversmes tiesa 2020. gada 20. februārī pieņēma spriedumu lietā Nr. 2019-09-03 “Par Finanšu un kapitāla tirgus komisijas 2018. gada 20. decembra normatīvo noteikumu Nr. 198 “Finanšu un kapitāla tirgus dalībnieku maksājumu apmēra Finanšu un kapitāla tirgus komisijas finansēšanai 2019. gadā noteikšanas un pārskatu iesniegšanas normatīvie noteikumi” 2.11. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam”.

Lietā tika vērtēta tiesību norma, kas noteic tāda maksājuma apmēru, kuru Finanšu un kapitāla tirgus komisijas darbības finansēšanai veic kredītiestādes.

Lieta tika ierosināta pēc kredītiestādes iesniegtas konstitucionālās sūdzības. Tajā norādīts, ka saskaņā ar apstrīdēto normu vienīgi kredītiestādēm palielināts Finanšu un kapitāla tirgus komisijas (turpmāk – Komisija) finansēšanai veicamā maksājuma apmērs, savukārt citiem finanšu un kapitāla tirgus dalībniekiem tas palicis iepriekšējā apmērā vai pat samazināts. Līdz ar to apstrīdētā norma neatbilstot tiesiskās vienlīdzības principam.

Pirmkārt, Satversmes tiesa atzina, ka Latvijā finanšu un kapitāla tirgus uzraudzību pilnībā finansē šā tirgus dalībnieki – kredītiestādes, apdrošinātāji, privātie pensiju fondi u. c. Tirgus dalībnieku maksājumu apmēru noteic Komisijas padome, nepārsniedzot likumā noteikto apmēru. Ar apstrīdēto normu kredītiestādēm noteiktais maksājuma apmērs procentuālā izteiksmē 2019. gadā pieauga gandrīz par 30 procentiem. Savukārt nevienai citai tirgus dalībnieku grupai maksājuma apmērs netika paaugstināts, bet dzīvības apdrošināšanas ar uzkrājuma veidošanu jomā tas tika pat samazināts. Tādējādi apstrīdētā norma paredz atšķirīgu attieksmi pret personu grupām, kuras atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos.

Otrkārt, Satversmes tiesa secināja, ka Komisija ir autonoma valsts iestāde, kas savas funkcijas īsteno patstāvīgi un nav padota Ministru kabinetam vai kādai citai institūcijai. Autonomās valsts iestādes tiek veidotas nozīmīgās un sabiedrības interesēm būtiskās jomās. Šīs iestādes savas jomas pārzina autonomi, balstoties uz profesionālajām zināšanām un ilgtermiņa skatījumu uz attiecīgās jomas attīstību. Viena no šādām jomām ir finanšu un kapitāla tirgus uzraudzība, kuru īsteno Komisija.

Treškārt, Satversmes tiesa norādīja, ka likumdevējs ir piešķīris Komisijas padomei tiesības izdot ārējos normatīvos aktus, kuri ir saistoši finanšu un kapitāla tirgus dalībniekiem. Obligāts priekšnoteikums tam, lai valsts orgāns demokrātiskā valstī varētu iegūt tiesības izdot ārējos normatīvos aktus, ir demokrātiskā leģitimācija. Proti, tas, lai šis valsts orgāns būtu ietverts demokrātiskās leģitimācijas ķēdē, kas to piesaista valsts suverēnās varas nesēja – tautas – gribai. Atsevišķos gadījumos deleģētās likumdošanas ietvaros ārējos normatīvos aktus izdod arī tādas institūcijas, kas nav tieši demokrātiski leģitimētas. Tomēr arī šajā gadījumā ir nepieciešams identificēt tautas gribas elementu, lai konstatētu, ka suverēnam ir vismaz pastarpināta iespēja ietekmēt šādas institūcijas lēmumus. Tauta savu ietekmi uz netieši leģitimētām institūcijām var īstenot caur šādu institūciju politisko atbildību Saeimas priekšā. Proti, Saeimai ir jābūt iespējai lemt par šādas institūcijas sastāvu, balstoties uz politiskās lietderības apsvērumiem.

Apstrīdētās normas izdošanas laikā Komisijas padome sastāvēja no pieciem locekļiem. Komisijas padomes priekšsēdētāju un viņa vietnieku amatā iecēla Saeima, savukārt trīs pārējos padomes locekļus amatā iecēla Komisijas priekšsēdētājs. Tādējādi par triju padomes locekļu iecelšanu amatā vai atbrīvošanu no amata Saeimai nebija tiesību lemt.

Ceturtkārt, Satversmes tiesa secināja: ņemot vērā Komisijas būtisko nozīmi valsts finanšu sektorā un iespēju lemt par tirgus dalībnieku tiesībām un to ierobežojumiem, kā arī nepieciešamību nodrošināt Komisijas darbības neatkarību un no tās izrietošās ierobežotās parlamentārās uzraudzības iespējas,

Komisijas padomes kā ārējo normatīvo aktu izdevējas institūcijas atbilstoša demokrātiskā leģitīmācija ir īpaši svarīga. Demokrātiskas tiesiskas valsts prasībām neatbilst tāda situācija, ka ārējos normatīvos aktus izdod autonoma valsts iestāde, kurā ar šo normatīvo aktu izdošanu saistītu lēmumu pieņemšanas tiesības ir arī tādām amatpersonām, par kurām Saeima nav lēmusi. Tādējādi Komisijas padome nebija atbilstoši demokrātiski leģitimēta apstrīdētās normas izdošanai.

Ievērojot minēto, apstrīdētā norma izdota *ultra vires*, jo tajā paredzētā atšķirīgā attieksme nav noteikta saskaņā ar normatīvajos aktos paredzētā kārtībā pieņemtu tiesību normu. Līdz ar to apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

Gadījumos, kad apstrīdētā norma atzīta par izdotu *ultra vires*, Satversmes tiesa parasti lemj, ka tā nav spēkā no tās izdošanas brīža. Taču, ņemot vērā finanšu un kapitāla tirgus uzraudzības būtisko nozīmi valsts tautsaimniecības un sabiedrības labklājības jomā, kredītiestāžu maksājumu īpatsvaru Komisijas budžeta ieņēmumos, kā arī likumdevēja rīcību, kas vērsta uz atbilstošu padomes demokrātisko leģitīmāciju, apstrīdēto normu nav iespējams atzīt par spēku zaudējušu no kāda brīža pagātnē. Šāds risinājums nebūtu savienojams ar nepieciešamību nodrošināt valsts ilgtspējīgu attīstību un aizsargāt sabiedrības labklājību. Tādējādi apstrīdētā norma uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas.

Obligāts priekšnoteikums tam, lai valsts orgāns demokrātiskā valstī varētu iegūt tiesības izdot ārējos normatīvos aktus, ir demokrātiskā leģitīmācija. Valsts orgānam jābūt ietvertam demokrātiskās leģitīmācijas ķēdē, kas to piesaista valsts suverēnās varas nesēja – tautas – gribai.

Lieta Nr. 2019-10-0103

**Par lietu
Spriedums
Preses relīze
Atsevišķās domas**

Satversmes tiesa 2020. gada 20. martā pieņēma spriedumu lietā Nr. 2019-10-0103 “Par Enerģētikas likuma 42.³ panta pirmās daļas (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2016. gada 7. martam) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105. pantam un Ministru kabineta 2008. gada 16. decembra noteikumu Nr. 1048 “Dabaszāģes piegādes un lietošanas noteikumi” 56., 58. un 87. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105. pantam un Enerģētikas likuma 42.³ panta pirmajai daļai (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2016. gada 7. martam)”.

Lietā tika vērtēta kārtība, kādā aprēķina izlietotās dabaszāģes daudzumu un kompensāciju, ko enerģijas lietotājs maksā dabaszāģes lietošanas noteikumu pārkāpuma gadījumā.

Lieta tika ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības un tiesu pieteikumiem. Tajos norādīts, ka normas, kas regulē samaksu par dabaszāģi gadījumos, kad enerģijas lietotājs pārkāpis dabaszāģes piegādes un lietošanas noteikumus vai līgumu par dabaszāģes piegādi (turpmāk - dabaszāģes lietošanas noteikumi), kā arī normas par kompensāciju, ko enerģijas lietotājs šādos gadījumos maksā sistēmas operatoram, neatbilst Satversmei. Pēc pieteikumu iesniedzēju ieskata, apstrīdētajā likuma normā ietvertais pilnvarojums Ministru kabinetam nav pietiekami skaidrs, tādēļ šī norma neatbilst Satversmes 64. un 105. pantam. Turklāt minētajiem Satversmes pantiem neatbilstot arī Ministru kabineta 2008. gada 16. decembra noteikumu Nr. 1048 “Dabaszāģes piegādes un lietošanas noteikumi” (turpmāk – Ministru kabineta noteikumi) 87. punkts. Proti, ar apstrīdēto likuma normu tieši Ministru kabinets esot pilnvarots noteikt kārtību, kādā energoapgādes komersants nosaka pārkāpuma gadījumā patērētās dabaszāģes daudzumu. Tomēr Ministru kabinets esot pārdeleģējis šo uzdevumu sistēmas operatoram, tādējādi pārkāpdams pilnvarojuma robežas.

Pieteikumu iesniedzēji arī norāda, ka apstrīdētajā likuma normā, kā arī Ministru kabineta noteikumu 56. un 58. punktā paredzētā kompensācija ir sods par enerģijas lietotāja izdarītu pārkāpumu. Nosakot šo sodu, Ministru kabinets esot pārkāpis likumdevēja piešķirto pilnvarojumu. Turklāt apstrīdētajās normās noteiktais pamattiesību ierobežojums neesot samērīgs.

Pirmkārt, Satversmes tiesa atzina, ka likumdevējs, īstenojot savu rīcības brīvību noteikt speciālu energoapgādes komersanta un māsjsaimniecības lietotāja tiesisko attiecību neregulējumu, bija izlēmis, ka dabaszāģes lietošanas noteikumu pārkāpuma gadījumā māsjsaimniecības lietotājs samaksā par izlietoto dabaszāģi un samaksā kompensāciju energoapgādes komersantam. Šim pienākumam bija disciplinējošs raksturs, un tas bija vērst uz dabaszāģes lietošanas noteikumu pārkāpumu novēršanu. Minētie pārkāpumi var novest ne vien pie dabaszāģes bezatlīdzības patērēšanas un no tās izrietošas tarifu paaugstināšanās, bet arī pie dabaszāģes apgādes sistēmas funkcionāliem traucējumiem. Tādējādi māsjsaimniecības lietotāja pamattiesību ierobežojums bija samērīgs un apstrīdētā likuma norma atbilda Satversmes 64. un 105. pantam.

Otrkārt, Satversmes tiesa norādīja, ka kompensācija tiesisko seku ziņā pildīja līgumsoda funkcijas. Tomēr, nosakot fiksētu kompensācijas apmēru, Ministru kabinets nebija nodrošinājis soda individualizācijas principa ievērošanu, proti, to, ka soda apmērs katrā konkrētā gadījumā tiktu samērots ar personas izdarīto nodarījumu. Turklāt: ja reiz samaksas par dabaszāģi un kompensācijas noteikšana un ierobežošana bija vērst uz patērētāju aizsardzību no monopolstāvokli esoša energoapgādes komersanta, tad Saeima, apstrīdētajā likuma normā piešķirot pilnvarojumu Ministru kabinetam, atbilstoši racionāla likumdevēja principam nevarēja būt vēlējusies, lai Ministru kabinets nosaka tādu kompensācijas apmēra noteikšanas metodi, kuras ietekme uz patērētāju varētu pārkāpt patērētāju tiesību aizsardzību regulējošo normatīvo tiesību aktu prasības. Konkrētajā gadījumā Ministru kabinets nevis pats bija noteicis, kā dabaszāģes lietošanas noteikumu pārkāpuma gadījumā nosakāms izlietotās dabaszāģes daudzums, bet gan pilnvarojis to izdarīt sistēmas operatoru, uzliekot sistēmas operatoram pienākumu tā apstiprinātajā norēķinu kārtībā noteikt diferencētās patēriņa normas. Tātad Ministru kabinets ne vien nebija ievērojis apstrīdētajā likuma normā noteiktās pilnvarojuma robežas, bet arī apstrīdēto Ministru kabineta noteikumu normu kā vienota tiesiskā regulējuma tiesiskajā sastāvā ietvēris tādu nosacījumu, kuru noteica privātpersona bez demokrātiskas leģitīmācijas. Tā kā apstrīdētās Ministru kabineta noteikumu normas bija izdotas, pārkāpjot likumdevēja piešķirto pilnvarojumu, tiesa tās atzina par neatbilstošām Satversmes 105. pantam.

Satversmes tiesas tiesnesis Jānis Neimanis pievienoja spriedumam atsevišķās domas. Tajās norādīts, ka Ministru kabineta noteikumu 56. un 58. punkts atbilst likumdevēja pilnvarojumam. Nonākot pie

pretēja secinājuma, Satversmes tiesa neesot detalizēti izvērtējusi minēto tiesību normu atbilstību samērīguma principam.

Līgumsodam vai citai kompensācijai par līgumsaistību neizpildi vai nepienācīgu izpildi ir jābūt samērīgam ar līgumsaistību neizpildīšanas vai nepienācīgas izpildīšanas rezultātā radītajiem zaudējumiem.

Lieta Nr. 2019-17-05

**Par lietu
Spriedums
Preses relīze
Tiesneša video
Atsevišķās domas: 1; 2.**

Satversmes tiesa 2020. gada 15. maijā pieņēma spriedumu lietā Nr. 2019-17-05 “Par vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministra 2019. gada 25. aprīļa rīkojuma Nr. 12/59 “Par Ikšķiles novada iedzīvotāju aptaujas “Ikšķiles novada balsojums” nolikuma darbības apturēšanu” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 101. pantam un Eiropas vietējo pašvaldību hartas 5. pantam”.

Lietā tika vērtēts vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministra rīkojums, ar kuru apturēta Ikšķiles novada iedzīvotāju aptaujas “Ikšķiles novada balsojums” nolikuma darbība. Ministrs uzskatīja, ka ne likums “Par pašvaldībām”, nedz citi normatīvie akti neparedz pašvaldības domei tiesības rīkot iedzīvotāju aptauju, kas atgādina vēlēšanas vai vietējo referendumu.

Lieta tika ierosināta pēc Ikšķiles novada domes pieteikuma. Tajā norādīts, ka administratīvi teritoriālās reformas ietvaros Ikšķiles novada administratīvo teritoriju plānots apvienot ar citiem novadiem. Tādēļ pieteikuma iesniedzēja esot izdevusi aptaujas nolikumu, lai organizētu Ikšķiles novada iedzīvotāju aptauju par šo novadu kā patstāvīgu administratīvo teritoriju. Pieteikuma iesniedzējas tiesības rīkot iedzīvotāju aptauju izrietot no Satversmes un Eiropas vietējo pašvaldību hartas. Līdz ar to ministrs, apturot aptaujas nolikuma darbību, esot rīkojies prettiesiski.

Pirmkārt, Satversmes tiesa atzina, ka pašvaldība ir izveidota tieši iedzīvotāju interešu nodrošināšanai, tāpēc iedzīvotāju viedokļa uzklauššana ir viens no pašvaldības ikdienas darba elementiem, kuru tā var izmantot dažādos savā kompetencē esošos jautājumos. Pašvaldības tiesības uzklaušīt attiecīgās administratīvās teritorijas iedzīvotāju viedokli par pašvaldības administratīvās teritorijas robežas izmaiņām ir ietvertas Satversmes 1. un 101. pantā un Eiropas vietējo pašvaldību hartas 5. pantā.

Otrkārt, Satversmes tiesa norādīja, ka pašvaldības iedzīvotāju viedokļa noskaidrošana aptaujas veidā ir palīgdarbība, kuras forma likumā nav noteikta. Pašvaldība ir tiesīga to īstenot, arī neregulējot aptaujas organizēšanu atsevišķā tiesību aktā. Pieteikuma iesniedzēja izvēlējās izdot aptaujas nolikumu kā iekšējo normatīvo aktu. Lai gan aptaujas nolikumā lietotā terminoloģija drīzāk raksturīga vēlēšanām vai referendumam, tomēr nekur nav norādīts, ka aptaujas rezultāti varētu būt saistoši pašvaldībai vai citām valsts institūcijām. Līdz ar to pieteikuma iesniedzēja, noskaidrojot iedzīvotāju viedokli aptaujas nolikumā neregulētajā aptaujas organizēšanas kārtībā, ir rīkojusies savas kompetences ietvaros.

Treškārt, Satversmes tiesa atzina: ja ministrs saskatīja nepieciešamību pilnveidot aptaujas nolikumu, viņš varēja izmantot citus, mazāk ierobežojošus pašvaldību kontroles līdzekļus – tostarp pieprasīt, lai tiek sasaukta pašvaldības domes ārkārtas sēde. Tajā ministrs varētu skaidrot savu viedokli un rosināt pašvaldību izmantot atbilstošāku iedzīvotāju viedokļa noskaidrošanas modeli. Tiesa uzsvēra, ka valdības un pašvaldību attiecības ir veidojamas dialoga formā, ievērojot labas ticības principu un savstarpējo cieņu, lai nodrošinātu efektīvu valsts pārvaldību un resursu izmantošanu.

Ievērojot minēto, Satversmes tiesa secināja, ka ministram nebija tiesību apturēt aptaujas nolikuma darbību. Līdz ar to apstrīdētais rīkojums neatbilst Satversmes 1. pantā ietvertajam tiesiskuma principam. Tiesa arī norādīja, ka tādējādi nav nepieciešams vērtēt apstrīdētā rīkojuma atbilstību Satversmes 101. pantam un Eiropas vietējo pašvaldību hartas 5. pantam.

Vienlaikus tiesa citstarp vērsa uzmanību uz to, ka pieteikuma iesniedzēja organizēja aptauju pēc tam, kad ministrs bija apturējis aptaujas nolikuma darbību, kā arī nesagaidot Satversmes tiesas nolēmuma spēkā stāšanos. Tādējādi pieteikuma iesniedzēja ir rīkojusies pretēji demokrātiskā tiesiskā valstī pieņemtajai kārtībai un nav ievērojusi likuma “Par pašvaldībām” 49. panta trešo daļu.

Satversmes tiesas tiesnesis Gunārs Kušīņš pievienoja spriedumam atsevišķās domas. Pašvaldības tiesības uzklaut attiecīgās administratīvās teritorijas iedzīvotāju viedokli par pašvaldības administratīvās teritorijas robežu izmaiņām neizrietot no Satversmes 101. panta, jo pašvaldība nevarot būt pamattiesību subjekts. Spriedumā arī neesot pienācīgi izvērtēta Ikšķiles novada domes izdotā aptaujas nolikuma juridiskā daba.

Atsevišķās domas spriedumam pievienoja arī Satversmes tiesas tiesnesis Jānis Neimanis. Gadījumos, kad valsts izlemj ar likumu apvienot vairākas pašvaldības, atbilstošā iedzīvotāju viedokļa uzklautišanas forma esot publiskā apspriešana. Tiesnesis arī norādīja, ka Ikšķiles novada domes izdots aptaujas nolikums bija vērstš uz ārēju tiesisko attiecību neregulēšanu. Tāpat tiesnesis nepiekrita secinājumam, ka ministram

bija iespējams izvēlēties citus, mazāk ierobežojošus pašvaldības kontroles līdzekļus – ministra tiesības pieprasīt informāciju un ierosināt sasaukt domes sēdi esot neefektīvs risinājums tad, ja pašvaldības dome jau pieņēmusi galīgu lēmumu.

Valdības un pašvaldību attiecības ir veidojamas dialoga formā, ievērojot labas ticības principu un savstarpējo cieņu, lai nodrošinātu efektīvu valsts pārvaldību un resursu izmantošanu.

Lieta Nr. 2019-37-0103

Par lietu

Spriedums

Preses relīze

Tiesneša video

Satversmes tiesa 2020. gada 28. septembrī pieņēma spriedumu lietā Nr. 2019-37-0103 “Par Enerģētikas likuma 42.³ panta pirmās daļas (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2016. gada 7. martam) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105. pantam un Ministru kabineta 2016. gada 9. februāra noteikumu Nr. 85 “Dabasgāzes piegādes un lietošanas noteikumi” 98. punkta, 99.2. apakšpunkta un 100. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. un 105. pantam un Enerģētikas likuma 42.³ panta pirmajai daļai (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2016. gada 7. martam)”.

Lietā tika vērtēta kārtība, kādā aprēķina izlietotās dabasgāzes daudzumu un kompensāciju, ko enerģijas lietotājs maksā dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpuma gadījumā.

Lieta tika ierosināta pēc tiesu pieteikumiem. Tajos norādīts, ka normas, kas regulē samaksu par dabasgāzi gadījumos, kad enerģijas lietotājs pārkāpis dabasgāzes lietošanas noteikumus, kā arī normas par kompensāciju, ko enerģijas lietotājs šādos gadījumos maksā sistēmas operatoram, neatbilst Satversmei. Enerģētikas likuma 42.³ panta pirmajā daļā ietvertais pilnvarojums Ministru kabinetam neesot pietiekami skaidrs, tādēļ šī norma neatbilstot Satversmes 64. un 105. pantam. Turklāt arī Ministru kabineta 2016. gada 9. februāra noteikumu Nr. 85 “Dabasgāzes piegādes un lietošanas noteikumi” (turpmāk – Ministru kabineta noteikumi) 99.2. apakšpunkts neatbilstot Satversmes 64. un 105. pantam, jo ar apstrīdēto likuma normu tieši Ministru kabinets esot pilnvarots noteikt kārtību, kādā energoapgādes komersants nosaka pārkāpuma gadījumā patērētās dabasgāzes daudzumu. Ar minēto noteikumu normu Ministru kabinets pēc būtības esot pārdelegējis šo uzdevumu sistēmas operatoram, tādējādi pārkāpdams tam likumā noteiktā pilnvarojuma robežas. Pieteikumu iesniedzējas arī norāda, ka apstrīdētajā likuma normā, kā arī Ministru kabineta noteikumu 98. un 100. punktā paredzētā kompensācija ir sods par enerģijas lietotāja izdarītu pārkāpumu. Nosakot šo sodu, Ministru kabinets esot pārkāpis likumdevēja

pilnvarojumu. Turklāt apstrīdētajās normās noteiktais pamattiesību ierobežojums neesot samērīgs.

Pirmkārt, Satversmes tiesa izbeidza tiesvedību daļā par apstrīdētās likuma normas atbilstību Satversmes 64. un 105. pantam, ciktāl apstrīdētā likuma norma attiecas uz mājsaimniecības lietotāju. Minētais prasījums jau ticis izspriests lietā Nr. 2019-10-0103. Savukārt apstrīdēto likuma normu, ciktāl tā attiecas uz tādu enerģijas lietotāju, kas nav mājsaimniecības lietotājs, tiesa atzina par atbilstošu Satversmei. Tiesa izmantoja līdzīgus apsvērumus kā lietā Nr. 2019-10-0103.

Otrkārt, Satversmes tiesa nolēma paplašināt prasījuma robežas un kā vienotu tiesisko regulējumu izvērtēt ne tikai Ministru kabineta noteikumu 98. punktu, 99.2. apakšpunktu un 100. punktu, bet arī 99.1. apakšpunktu.

Tiesa norādīja, ka Ministru kabinets noteicis vairākus veidus, kādos dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpuma gadījumā nosakāms izlietotās dabasgāzes daudzums, proti – atkarībā no faktiski patērētās dabasgāzes daudzuma līdzīgos apstākļos līdzīgā laikposmā, enerģijas lietotājam atļautā maksimālā dabasgāzes patēriņa stundā, enerģijas lietotāja dabasgāzes iekārtu maksimālā iespējamā dabasgāzes patēriņa stundā vai energoapgādes komersanta apstiprinātajā norēķinu kārtībā noteiktajām dabasgāzes diferencētajām patēriņa normām. Tiesa secināja, ka metode, kurā tiek izmantotas energoapgādes komersanta apstiprinātajā norēķinu kārtībā noteiktās diferencētās patēriņa normas, nav satversmīga. Ministru kabinets pilnvarojis demokrātiski nelegitimētu energoapgādes komersantu konkretizēt daļu no tādām likumdevēja neregulētām tiesiskajām attiecībām, kuras ietver mājsaimniecības lietotāja pamattiesību ierobežojumu. Līdz ar to Ministru kabinets pārkāpis likumdevēja noteiktā pilnvarojuma robežas.

Treškārt, Satversmes tiesa uzsvēra, ka patērētās dabasgāzes daudzuma noteikšanas metodes ir satversmīgas tikai tad, ja atbilstoši taisnīguma principam nodrošina energoapgādes tiesisko attiecību dalībnieku ekonomisko ekvivalenci un to, ka patērētās dabasgāzes daudzums tiek noteikts iespējami tuvu tam, kas patērēts faktiski. Ekonomisko ekvivalenci nodrošina vienīgi metode, kura paredz izmantot faktiski patērētās dabasgāzes daudzumu līdzīgā laikposmā līdzīgos apstākļos. Savukārt dabasgāzes daudzums, kas noteikts pēc pārējām metodēm, ir lielāks par faktisko dabasgāzes patēriņu. Tādējādi minētās metodes ir acīmredzami nesamērīgas.

Ceturtkārt, Satversmes tiesa atzina, ka kompensācijai, ko enerģijas lietotājs maksā dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpuma gadījumā, jābūt noteiktai tādā apmērā, lai sekmētu pārkāpumu prevenciju. Tas nozīmē, ka kompensācijas kā līgumsodam pielīdzināma maksājuma apmēram jābūt pielāgojamam iespējamā pārkāpuma apstākļiem. Tomēr kompensācijas apmēra aprēķināšanas metode nav saistīta ar šādiem apstākļiem.

Turklāt nav pamata kompensācijas apmēru saistīt ar tādiem iespējamiem energoapgādes komersanta zaudējumiem, kuru apmēra noteikšana dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpuma gadījumā nav objektīvi apgrūtināta. Šādā situācijā kompensācijas apmēra aprēķināšanas metode, saskaņā ar kuru tas tiek noteikts divkārsā dabasgāzes tirdzniecības tarifa apmērā atbilstoši apstrīdētajās Ministru kabineta noteikumu normās paredzētajā kārtībā noteiktajam dabasgāzes daudzumam, ir acīmredzami nesamērīga un netaisnīga.

Dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpuma gadījumā patērētās dabasgāzes daudzuma aprēķināšanas metodēm jābūt tādām, kas atbilstoši taisnīguma principam nodrošina energoapgādes tiesisko attiecību dalībnieku ekonomisko ekvivalenci un to, ka patērētās dabasgāzes daudzums tiek noteikts iespējami tuvu tam, kas patērēts faktiski.

Lieta Nr. 2020-16-01

Par lietu

Spriedums

Preses relīze

Tiesnešu video

Satversmes tiesa 2020. gada 3. decembrī pieņēma spriedumu lietā Nr. 2020-16-01 “Par Rīgas domes atļaišanas likuma 1. panta 2. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 101. pantam”.

Lietā tika vērtēta tiesību norma par Rīgas domes atļaišanu tādēļ, ka Rīgas dome pieļauj nelikumīgu rīcību un nepilda savu autonomo funkciju organizēt sadzīves atkritumu apsaimniekošanu.

Lieta tika ierosināta pēc divdesmit 13. Saeimas deputātu pieteikuma. Tajā norādīts, ka Rīgas dome ir pienācīgi organizējusi sadzīves atkritumu apsaimniekošanu un Rīgas domes atļaišana ir politiski motivēta. Turklāt, izstrādājot un pieņemot likumprojektu “Rīgas domes atļaišanas likums”, esot pieļauti būtiski labas likumdošanas principa pārkāpumi. Tādējādi likumdevējs esot pārkāpis demokrātijas principu un pašvaldības principu.

Pirmkārt, Satversmes tiesa atzina, ka pašvaldības domes atļaišana ir galējais pašvaldības domes darbības tiesiskuma pēckontroles līdzeklis, kuram ir vismagākās tiesiskās sekas, jo tā piemērošanas rezultātā tiek atlaista demokrātiski ievēlēta institūcija. Demokrātiskā tiesiskā valstī likums par pašvaldības domes atļaišanu nevar tikt pieņemts patvaļīgi, pamatojot to vienīgi ar politiskiem apsvērumiem. Šāda likuma pieņemšanas pamatā jābūt konkrētiem faktiem un to juridiskam izvērtējumam.

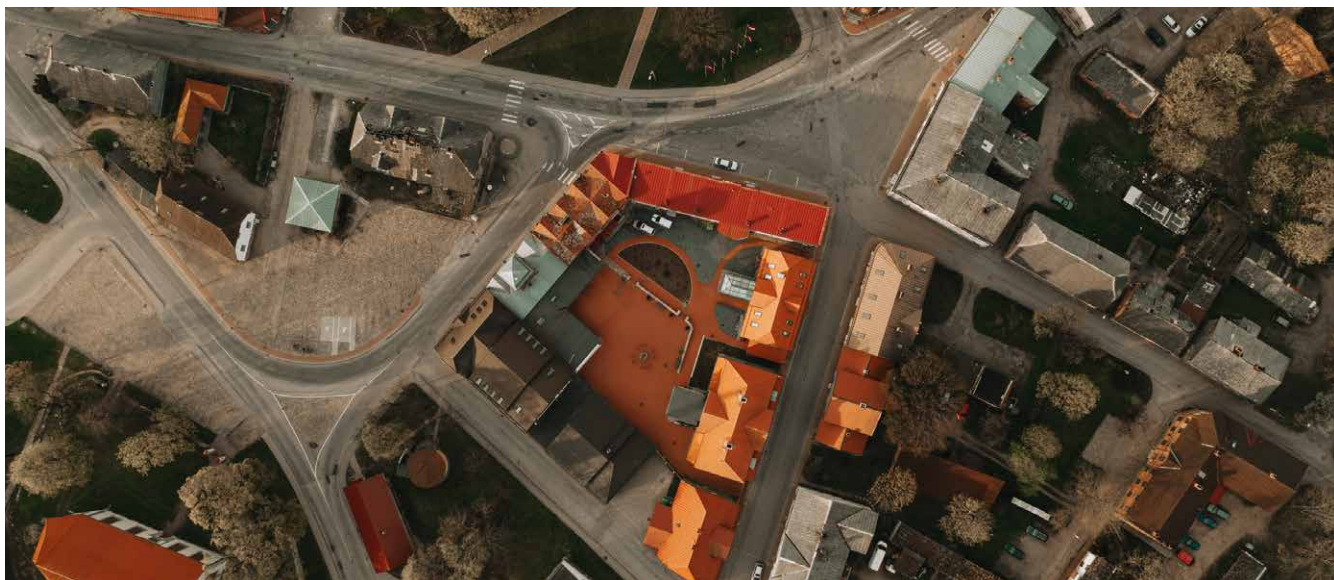
Otrkārt, Satversmes tiesa secināja, ka likumprojekta “Rīgas domes atļaušanas likums” izstrādes procesā tika pienācīgi uzklauts Rīgas domes un Latvijas Pašvaldību savienības viedoklis. Arī apstrīdētās normas pieņemšanas procesā Saeimā tika vērtēti Rīgas domes pieļautie tiesību normu pārkāpumi un uzklauts ieinteresēto personu viedoklis. Tādējādi, pieņemot apstrīdēto normu, ir ievērota pašvaldības domes atļaušanas procesuālā kārtība.

Treškārt, Satversmes tiesa norādīja, ka pašvaldības domē var atļaut, ja kopš tās ieviešanas (darba uzsākšanas) tā pieļāvusi atkārtotus būtiskus tiesību normu pārkāpumus. Par pašvaldības domes pieļauto tiesību normu pārkāpumu būtiskumu citstarp liecina sekas, ko šie pārkāpumi var radīt attiecībā uz konkrētās administratīvās teritorijas iedzīvotāju un visas sabiedrības likumiskajām interesēm, kā arī šo pārkāpumu sistemātiskums. Arī tāda spēkā esoša tiesas sprieduma nepildīšana, kurā nepārprotami konstatēts kādas pašvaldības rīcības prettiesiskums, ir būtisks tiesību normas pārkāpums. Tiesa secināja, ka Rīgas domes rīcībā, tai organizējot sadzīves atkritumu apsaimniekošanu, ir konstatējami atkārtoti būtiski tiesību normu pārkāpumi. Gadiem ilgi, arī atļautās Rīgas domes darbības laikā, sadzīves atkritumu apsaimniekošana Rīgā tika organizēta, pārkāpjot tiesību normās noteiktās prasības un neievērojot Satversmes tiesas spriedumu lietā Nr. 2012-01-01. Tādā veidā patvaļīgi tika aizskartas iedzīvotāju, kā arī visas sabiedrības likumiskās intereses un apdraudēts tiesiskums.

Ceturtkārt, Satversmes tiesa uzsvēra, ka Rīgas domes atļaušanas likuma mērķis visupirms bija novērst tādu situāciju, kad dome ne tikai pieļauj atkārtotus būtiskus tiesību normu pārkāpumus, bet arī ignorē atbildīgo institūciju vairākkārt izteiktus brīdinājumus. Rīgas domes attieksme un prettiesiskā rīcība, īstenojot savu autonomo funkciju, liecina par to, ka pārkāpumu novēršana netiktu panākta arī ar citiem Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas rīcībā

esošajiem pašvaldības darbības tiesiskuma uzraudzības līdzekļiem. Pieņemot apstrīdēto normu, vērā tika ņemts arī sadzīves atkritumu apsaimniekošanas kā pašvaldības autonomās funkcijas nozīmīgums un nepieciešamība to pildīt pienācīgi un efektīvi, kas izriet no šīs jomas ievērojamās ietekmes uz personas tiesībām dzīvot labvēlīgā vidē, uz sabiedrības veselību un labklājību, kā arī uz valsts ilgtspējīgu attīstību. Vēl jo lielāka šī ietekme uz sabiedrības likumiskajām interesēm un vides aizsardzības, kā arī ilgtspējīgas attīstības mērķiem ir tik lielā pilsētā kā Rīga. Tādējādi konkrētajos apstākļos Rīgas domes atļaušana kā pašvaldības darbības tiesiskuma pēckontroles līdzeklis bija nepieciešama demokrātiskā tiesiskā valstī. Līdz ar to apstrīdētā norma atbilst Satversmes 1. un 101. pantam.

Demokrātiskā tiesiskā valstī nav pieļaujama tāda situācija, kad pašvaldība ilgstoši nepilda tiesas spriedumu un atkārtoti pieļauj būtiskus tiesību normu pārkāpumus, tādējādi apdraudot sabiedrības likumiskās intereses un tiesiskumu, kā arī mazinot sabiedrības uzticēšanos valstij un tiesībām.

3.3. NODOKĻU UN BUDŽETA TIESĪBAS

Pārskata posmā Satversmes tiesa nodokļu un budžeta tiesību jomā taisījusi tikai vienu spriedumu, tomēr tajā atrodamas vairākas jaunas atziņas par budžeta veidošanas procesu un varas dalīšanas principa izpaušmēm šajā jomā.

Satversmes tiesas judikatūrā jau iepriekš bija nostiprināti vairāki pamatprincipi, kas attiecas uz valsts budžeta veidošanu. Jau 1998. gadā tiesa atzina, ka, pieņemot kādu likumu vai citu lēmumu, kas saistīts ar izmaksām no valsts kases, Saeimai jāreķinās ar pastāvošo budžetu. Ja Saeima pieņem lēmumu, kas saistīts ar ikgadējā valsts budžetā neparedzētu līdzekļu tērēšanu, tās pienākums ir paredzēt līdzekļus, ar kuriem šos izdevumus segt.⁷⁰ Savukārt 2010. gadā tiesa detalizēti raksturoja valsts budžeta pieņemšanas procesu un īpaši uzsvēra Ministru kabineta sevišķo lomu tajā, norādot, ka valsts budžeta projekta izstrādāšana ir vienīgi Ministru kabineta kompetencē, bet Saeima budžetu izvērtē un apstiprina.⁷¹ Visbeidzot 2012. gadā tiesa atzina, ka ierobežotie ieņēmumi nosaka gan valdības, gan Saeimas rīcības brīvību, lemjot par valsts finanšu līdzekļu izlietojumu. No Satversmes 66. panta izriet konstitucionālo institūciju pienākums gādāt par ilgtspējīga valsts budžeta izstrādāšanu un pieņemšanu, tādēļ, lemjot par valsts budžetu, ilgtermiņā ir jānodrošina līdzsvars starp valsts ekonomiskajām iespējām un visas sabiedrības labklājību. Turklāt tiesa raksturoja savas kompetences robežas jautājumos, kas saistīti ar valsts budžetu, norādot, ka, ciktāl uz valsts budžetu attiecināmu jautājumu izlemšana nepārkāpj valsts varas dalīšanas principu, piemēram, liedzot kādai konstitucionālajai institūcijai iespējas pildīt Satversmē noteiktos uzdevumus vai funkcijas, Ministru kabinets un Saeima šajā jomā bauda prognozēšanas un lemlēmšanas brīvību.⁷²

Lietā Nr. 2019-29-01 tika vērtēta 2019. gada valsts budžeta likuma atsevišķu programmu atbilstība Satversmes 1. un 66. pantam. Pieteikuma iesniedzējs apgalvoja, ka attiecīgās programmas neatbilst

minētajām Satversmes normām, jo neparedz Augstskolu likuma 78. panta septītajā daļā noteikto ikgadējo valsts finansējuma pieaugumu studijām valsts dibinātās augstskolās ne mazāku par 0,25 procentiem no iekšzemes kopprodukta. Tomēr Satversmes tiesa izlēma paplašināt prasījuma robežas un izvērtēt arī minētās Augstskolu likuma normas atbilstību Satversmes 66. pantam.

Saistībā ar šo pēdējo jautājumu Satversmes tiesa visupirms norādīja, ka no tiesiskas valsts principa izriet prasība pēc tā, lai ikvienas valsts iestādes rīcība būtu patiesa. No tā savukārt izriet, ka tādu tiesību normu pieņemšana, kuras jau no sākta gala ir tikai tukši vēlētajiem adresēti solījumi, kas netiks pildīti ar tautas uzticētajiem līdzekļiem, neatbilst tiesiskas valsts principam. Tālāk tiesa plašāk izvērsa kompetenču sadalījumu starp Saeimu un Ministru kabinetu valsts budžeta sastādīšanas un izskatīšanas jomā. Tiesa norādīja, ka Satversmes 66. pantā atklājas varas dalīšanas princips, atbilstoši kuram valsts budžeta sastādīšanas un izskatīšanas jomā izpildvaras un likumdevējvaras īpašās kompetences tiek nošķirtas. Savukārt ar noteiktas būtiskas izdevumu daļas pastāvīgu ilgtermiņa “iezīmēšanu” dažādos likumos, kas pārsniedz viena saimnieciskā gada ietvarus, Saeima pārņem budžeta sastādīšanas kompetenci sev un būtiski sašaurina to Ministru kabinetam. Tādējādi budžeta sastādīšanas kompetence faktiski tiek pārnesta no izpildvaras uz likumdevējvaru, bet šāda pārnese ir pretēja varas dalīšanas principam un Satversmes 66. panta pirmajam teikumam.

Lieta Nr. 2019-29-01
Par lietu
Spriedums
Preses relīze
Preses konference

Satversmes tiesa 2020. gada 29. oktobrī pasludināja spriedumu lietā Nr. 2019-29-01 “Par likuma “Par valsts

⁷⁰ Satversmes tiesas 1998. gada 27. novembra sprieduma lietā Nr. 01-05 (98) 1. punkts.

⁷¹ Satversmes tiesas 2010. gada 25. novembra sprieduma lietā Nr. 2010-06-01 12. punkts.

⁷² Satversmes tiesas 2012. gada 3. februāra sprieduma lietā Nr. 2011-11-01 10., 11.2. un 17.5. punkts.

budžetu 2019. gadam” programmu 03.00.00 “Augstākā izglītība”, 02.03.00 “Augstākā medicīnas izglītība”, 20.00.00 “Kultūrizglītība” un apakšprogrammas 22.02.00 “Augstākā izglītība”, ciktāl tās neparedz Augstskolu likuma 78. panta septītajā daļā noteikto ikgadējo valsts finansējuma pieaugumu studijām valsts dibinātās augstskolās ne mazāku par 0,25 procentiem no iekšzemes kopprodukta, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 66. pantam”.

Lietā tika vērtēts likums “Par valsts budžetu 2019. gadam”, ciktāl tas neparedz Augstskolu likuma 78. panta septītajā daļā noteikto ikgadējo valsts finansējuma pieaugumu valsts dibinātām augstskolām.

Lieta tika ierosināta pēc trīsdesmit viena 13. Saeimas deputātu pieteikuma. Tajā norādīts, ka atbilstoši Augstskolu likuma 78. panta septītajai daļai valsts budžetā ik gadus jāparedz finansējuma pieaugums studijām valsts dibinātās augstskolās, līdz tas sasniedz vismaz divus procentus no iekšzemes kopprodukta. Taču likumdevējs jau no 2014. gada neesot šo likuma normu ievērojis, tādējādi pārkāpjot tiesiskuma, tiesiskās drošības, labas likumdošanas un ilgtspējas principus.

Pirmkārt, Satversmes tiesa atzina: lai arī valsts budžeta likums ir izteikti “politisks” lēmums, tomēr demokrātiskā tiesiskā valstī valsts budžeta likuma sagatavošanā un pieņemšanā, izpildē un izpildes kontrolē ir jāievēro tiesības. Tā kā Satversmes 66. pantā noteiktās budžeta tiesības Saeima izmanto likuma formā, Satversmes tiesai ir pilnīga kompetence pārbaudīt to, vai likuma “Par valsts budžetu 2019. gadam” sagatavošanā un apstiprināšanā ir ievērota Satversme. Vienlaikus tiesa nolēma paplašināt prasījuma robežas un izvērtēt arī Augstskolu likuma 78. panta septītās daļas satversmību. Minētā tiesību norma ietiecas gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta sastādīšanas procesā, un tās spēkā esība tieši ietekmē arī apstrīdēto regulējumu.

Otrkārt, Satversmes tiesa norādīja, ka Satversmes 66. pantā atklājas varas dalīšanas princips, atbilstoši kuram valsts budžeta sastādīšanas un izskatīšanas jomā tiek nošķirtas izpildvaras un likumdevējvaras īpašās kompetences. Izpildvarai Ministru kabineta personā ir jāsastāda saimnieciskā gada valsts ienākumu un izdevumu budžeta projekts, bet likumdevējvarai Saeimas personā tas jāizlemj. Turklāt Satversmes 66. panta tekstā atklājas arī vairāki valsts budžeta tiesību konstitucionālie principi. Atbilstoši pilnīguma principam valsts budžetā jāatspoguļo visi gaidāmie valsts ieņēmumi un ieplānotie izdevumi. Patiesuma princips prasa, lai Ministru kabinetam un Saeimai būtu patiesi un skaidri priekšstats par gaidāmajiem valsts ienākumiem un plānotajiem izdevumiem. Savukārt no saimnieciskuma principa izriet, ka valsts budžeta likuma projektam pēc iespējas ir jāatbilst faktiskajai valsts ekonomiskajai situācijai. Minētie principi aizliedz Saeimai noteikt Ministru kabinetam pienākumu atvēlēt konkrēta apmēra finansējumu tā, ka tas liedz Ministru kabinetam ņemt vērā sociālekonomisko

tautsaimniecības attīstības prognozi, kā arī sabalansēt plānotos izdevumus starp visām nozarēm.

Treškārt, Satversmes tiesa secināja, ka Augstskolu likuma 78. panta septītā daļa prasa, lai Ministru kabinets ik gadus paredz noteikta apjoma finansējumu un tā pieaugumu valsts augstskolu izdevumu segšanai sasaistē ar valsts iekšzemes kopproduktu. Šāda prasība būtiski ierobežo Ministru kabineta kompetenci un iespējas sastādīt ekonomiski sabalansētu valsts budžetu. Ar noteiktas būtiskas izdevumu daļas pastāvīgu ilgtermiņa “iezīmēšanu” dažādos likumos, kas pārsniedz viena saimnieciskā gada ietvarus, Saeima pārņem budžeta sastādīšanas kompetenci sev un būtiski sašaurina to Ministru kabinetam. Tādējādi budžeta sastādīšanas kompetence faktiski tiek pārnesta no izpildvaras uz likumdevējvaru. Līdz ar to Augstskolu likuma 78. panta septītā daļa neatbilst varas dalīšanas principam un Satversmes 66. panta pirmajam teikumam. No tā savukārt izriet, ka apstrīdētais regulējums atbilst Satversmes 1. un 66. pantam.

Vienlaikus Satversmes tiesa uzsvēra, ka Saeimai ir īpaša politiskā atbildība tautas priekšā valsts budžeta lēmumu sakarā. Tādu tiesību normu pieņemšana, kuras jau no sākta gala ir tikai tukši veltējumi adresēti solījumi, kas netiks pildīti ar tautas uzticētajiem līdzekļiem, neatbilst tiesiskās valsts principam. Šāda rīcība apdraud pašus ar Satversmi aizsargātās valsts demokrātiskās iekārtas pamatus.

Ministru kabinetam ir jāievēro un jānodrošina likumos noteikto pienākumu izpildei nepieciešamais finansējums, bet tā, lai netiktu iedragāts valsts ekonomiskais līdzsvars.

3.4. STARPTAUTISKĀS UN EIROPAS SAVIENĪBAS TIESĪBAS

Satversmes tiesa pārskata posmā izskatījusi vairākas lietas, kas saistītas ar starptautisko tiesību un Eiropas Savienības tiesību piemērošanu.

Starptautiskās tiesības

Starptautiskās tiesības pārskata posmā ir tikušas piemērotas lietā Nr. 2019-12-01 saistībā un universitāšu autonomijas jēdzienu, kā arī lietā Nr. 2019-20-03 saistībā ar tiesībām lietot mazākumtautību valodu pirmsskolas izglītības iestādēs un iekļaujošas izglītības jēdzienu.⁷³

Lietā Nr. 2019-12-01 Satversmes tiesa atsaucās uz starptautiskajām tiesībām, lai definētu Satversmē aizsargāto zinātniskās, mākslinieciskās un citādas jaunrades brīvību. Proti, tiesa atsaucās uz Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām 13. pantu, no kura skaidrojuma izriet, ka tiesības uz izglītību, jo īpaši augstāko izglītību, nav iespējams īstenot bez mācībspēku un studējošo akadēmiskās brīvības un izglītības iestāžu autonomijas. Definējot izglītības iestāžu autonomiju, tiesa atsaucās arī uz autoritatīviem ieteikumiem instrumentiem – Limas deklarāciju par akadēmisko brīvību un augstākās izglītības iestāžu autonomiju, kā arī Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācijas (UNESCO) rekomendāciju par augstākās izglītības iestāžu mācībspēku statusu.

Lietā Nr. 2019-20-03 Satversmes tiesa piemēroja starptautiskās tiesības, lai definētu tiesību uz izglītību tvērumu saistībā ar mazākumtautību valodu izmantošanu pirmsskolas izglītības iestādēs un lai definētu iekļaujošas izglītības jēdzienu.

Pirmkārt, attiecībā uz tiesībām izmantot mazākumtautību valodu saistībā ar Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām 13. pantā paredzētajām tiesībām uz izglītību tiesa norādīja, ka tiesības uz izglītību tiek īstenotas atbilstoši konkrētajā dalībvalstī dominējošiem apstākļiem. Savukārt, atsaucoties uz ANO Bērna tiesību konvenciju, tiesa atzina, ka dalībvalstij ir jānodrošina

tāda izglītības sistēma, kas papildina vecāku lomu, lai nodrošinātu, ka bērns iegūst izglītību tās plašākajā izpratnē. Tomēr Bērna tiesību konvencija dalībvalstīm tiešā veidā neparedz pienākumu nodrošināt bērnam izglītības iespējas pirms skolas gaitu uzsākšanas. Tiesa arī secināja, ka minētās starptautisko cilvēktiesību normas attiecībā uz pirmsskolas izglītību neparedz konkrētu vecumu, no kura bērnam ir tiesības izmantot tiesības uz izglītību. Lai gan šīs tiesības bērnam piemīt no agrīna vecuma, to izmantošanas veidi ir dažādi atkarībā no valsts iespējām un konkrētās sabiedrības tradīcijām un vērtībām.

Otrkārt, Satversmes tiesa norādīja, ka ANO Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 24. pantā ir ietverts saprātīgas pielāgošanās princips. No tā ir atvasināmi iespējamie pasākumi, kas veicami, lai palīdzētu izglītojamam ar īpašām vajadzībām iegūt izglītību vienlīdzīgi ar citiem. Tas nozīmē, ka likumdevējam ir pozitīvs pienākums nodrošināt, lai bērns ar īpašām vajadzībām netiktu, citstarp uz valodas pamata, izslēgts no vispārējās izglītības sistēmas. Likumdevējam ir jāparedz tāds iekļaušanas veids un forma, kas pēc iespējas atbilstu katra bērna individuālajām izglītības vajadzībām un sekmētu viņa efektīvu izglītību.

Eiropas Savienības tiesības

Pārskata posma tendence ir gan pieteikuma iesniedzēju biežāka atsaukšanās uz Eiropas Savienības primāro un sekundāro tiesību aktu normām, lai pierādītu Satversmē garantēto pamattiesību aizskārumu, gan arī skarto jautājumu loka dažādošanās.

Satversmes tiesa pārskata posmā ir četras reizes – lietā Nr. 2019-28-0103, lietā Nr. 2020-02-0306, lietā Nr. 2020-24-01 un lietā Nr. 2020-33-01 – vērsusies Eiropas Savienības Tiesā ar lūgumu sniegt prejudiciālo nolēmumu.

Lietā Nr. 2019-28-0103 Satversmes tiesai saistībā ar Latvijas tiesiskajā regulējumā paredzēto iespēju ikvienam dabasgāzes lietotājam pieslēgties pārvades sistēmai bija jālemj par to, kā interpretēt Direktīvu

2009/73/EK⁷⁴. Tiesa norādīja, ka Direktīvas 2009/73 32. panta 1. punktā dalībvalstīm, šķiet, ir noteikti pienākumi attiecībā uz trešo personu piekļuvi, bet ne pieslēgumu dabasgāzes apgādes sistēmai, un dalībvalstīm paliek izvēles iespējas, lai sistēmas lietotājus virzītu uz viena vai otra veida sistēmas lietošanu, savukārt minētās direktīvas 23. pantā dalībvalstīm ir izvirzītas konkrētas prasības par rūpniecisko lietotāju pieslēgšanu dabasgāzes pārvades sistēmai. Vienlaikus Direktīvas 2009/73/EK 23. pantā un 32. panta 1. punktā dalībvalstīm ir noteikti pienākumi attiecībā uz trešo personu piekļuvi, kā arī attiecībā uz pieslēgumu dabasgāzes apgādes sistēmai, tostarp paredzot rūpniecisko lietotāju pieslēgšanos gan dabasgāzes pārvades, gan dabasgāzes sadales sistēmai. Līdz ar to, tiesas ieskatā, bija jāaptur tiesvedība, lai noskaidrotu būtībā to, vai Direktīva 2009/73/EK paredz tādu tiesisko regulējumu, atbilstoši kuram dabasgāzes pārvades sistēmai var pieslēgties ikviens tiešais dabasgāzes lietotājs, un sistēmas operatoram ir pienākums tam atļaut pieslēgties attiecīgajai sistēmai. Vai arī atbilstoši šai direktīvai dalībvalstīm ir noteikts pienākums pieņemt tādu tiesisko regulējumu, atbilstoši kuram dabasgāzes pārvades sistēmai drīkst pieslēgties tikai tas tiešais lietotājs, kas nav māsaimniecības lietotājs.

Lietā Nr. 2020-02-0306 Satversmes tiesai bija jālemj, vai Latvijas tiesību normās paredzētā zaļu reklamēšanas kārtība ir saderīga ar Direktīvā 2001/83⁷⁵ paredzētajiem noteikumiem. Tiesai radās šaubas par trim minētās direktīvas aspektiem. Pirmkārt, vai pieteikuma iesniedzēja apstrīdētās normas ir uzskatāmas par zaļu reklāmas regulējumu šīs direktīvas izpratnē? Otrkārt, ievērojot šīs direktīvas raksturu (proti, tas ir Eiropas Savienības sekundāro tiesību akts, ar kuru ir veikta pilnīga saskaņošana), vai dalībvalstij ir jebkādas iespējas paplašināt šādā direktīvā ietvertu aizliegtu reklāmas paņēmieni uzskaitījumu? Treškārt, kā ir interpretējams šajā direktīvā ietvertais racionālas zaļu lietošanas jēdziens pārmērīgas un nepārdomātas zaļu reklāmas novēršanai?

Lietā Nr. 2020-24-01 Satversmes tiesai radās šaubas par to, vai atbilstoši Direktīvai 2006/112⁷⁶ likumdevējs bija tiesīgs pieņemt tādu regulējumu, atbilstoši kuram zemes iznomāšana piespiedu nomas gadījumos ir aplikama ar pievienotās vērtības nodokli. Proti, tiesai radās jautājumi par likumdevēja rīcības brīvības apjomu, nosakot, kuri iznomāšanas vai izīrēšanas darījumi ir aplikami ar pievienotās vērtības nodokli. Tiesa secināja, ka atbilstoši Direktīvai 2006/112 dalībvalstis atbrīvo no pievienotās vērtības nodokļa par nekustamā īpašuma iznomāšanu vai izīrēšanu. Tai pašā laikā Direktīva 2006/112 dalībvalstīm piešķir tiesības

pieņemt tādu regulējumu, saskaņā ar kuru noteikti nekustamā īpašuma nomas vai īres darījumi tiek aplikti ar pievienotās vērtības nodokli. Tiesa uzsvēra, ka zemes iznomāšana piespiedu nomas gadījumos ir atšķirīgs nomas attiecību veids, kas rodas uz likuma pamata un pastāv neatkarīgi no zemes īpašnieka un ēkas īpašnieka gribas. Piespiedu nomas gadījumos zemes iznomāšana ir izteikti pasīva darbība, jo zemes īpašnieks tam piederošo zemi zem ēkas vienīgi uz likuma pamata atļauj izmantot ēkas īpašniekam. Tiesas ieskatā, šie apstākļi ietekmē secinājumu par to, vai patiešām zemes iznomāšana piespiedu nomas gadījumā ir aplikama ar pievienotās vērtības nodokli Direktīvas 2006/112 izpratnē. Visbeidzot tiesa norādīja, ka šajā lietā ir būtiski noskaidrot pievienotās vērtības nodokļa neitralitātes principa saturu, proti, vai likumdevējs būtu tiesīgs zemes iznomāšanu piespiedu nomas gadījumos atbrīvot no pievienotās vērtības nodokļa, ja visos citos gadījumos zemes iznomāšana joprojām tiktu aplikta ar pievienotās vērtības nodokli.

Lietā Nr. 2020-33-01 Satversmes tiesai bija jāizlemj, vai noteikumi par noteiktu valodu lietojumu privātās augstskolās atbilst Satversmes 105. pantā ietvertajām tiesībām uz īpašumu. Tiesa norādīja, ka šo tiesību ierobežojums, iespējams, vērtējams kopsakarā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 49. pantā paredzēto brīvību veikt uzņēmējdarbību, vai – alternatīvi – Līguma 56. pantā paredzēto pakalpojumu sniegšanas brīvību, kā arī Eiropas Savienības Pamattiesību hartā nostiprināto darījumdarbības brīvību. Tiesas ieskatā, atbilstoši Eiropas Savienības Tiesas judikatūrai pienākums izmantot dalībvalsts oficiālo valodu vai veicināt tās attīstību kādā uzņēmējdarbības aspektā var tikt uzskatīts par uzņēmējdarbības brīvības ierobežojumu. Tomēr tiesai radās šaubas, vai šāds ierobežojums ir attaisnojams tādās situācijās kā šī, kad tas tiek piemērots Eiropas Savienības dalībvalstu kompetencē esošā jomā un saistīts ar nepieciešamību aizsargāt valsts valodu kā konstitucionāli aizsargājamu vērtību.

Līdzās iepriekš aplūkotajām lietām, kurās Satversmes vērsās Eiropas Savienības Tiesā ar lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu, Eiropas Savienības tiesības piemērotas arī citās lietās – tostarp lietā Nr. 2019-05-01 un lietā Nr. 2019-12-01.⁷⁷

Lietā Nr. 2019-05-01 tika apstrīdēta norma, ar ko likumdevējs noteica ierobežojumus kredīta kopējām izmaksām, ko kredīta devējs bija tiesīgs pieprasīt no patērētāja. Pārbaudot to, vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, Satversmes tiesai bija jāizlemj, vai atbilstoši labas likumdošanas principam likumdevējs ir izvērtējis

likumprojektā paredzēto tiesību normu atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām, tostarp starptautiskajām un Eiropas Savienības tiesību normām. Tiesa citstarp pārbaudīja, vai apstrīdētā norma nav tehniskais noteikums, par kuru dalībvalstij ir jāinformē Eiropas Komisija atbilstoši Direktīvai 2015/1535⁷⁸. Tiesa norādīja, ka Direktīva 2015/1535 uzliek valsts iestādēm pienākumu informēt Eiropas Komisiju par jebkuru tehnisko noteikumu projektu pieņemšanu par produktiem un informācijas sabiedrības pakalpojumiem, pirms šie noteikumi tiek iekļauti valsts tiesību aktos. Minētās direktīvas mērķis ir nodrošināt to, ka dalībvalstis ir informētas par jebkuras citas dalībvalsts plānotajiem tehniskajiem noteikumiem. Tomēr, tā kā apstrīdētā tiesību norma attiecas uz kredītēšanu, kas ir finanšu pakalpojums Direktīvas 2006/123⁷⁹ izpratnē, tiesa secināja, ka apstrīdētā norma neietilpst Direktīvas 2015/1535 piemērošanas jomā, jo atbilstoši šīs direktīvas 1. panta 4. punktam tā neattiecas uz noteikumiem, kuri skar jautājumus, kas ietverti Eiropas Savienības tiesību aktos finanšu pakalpojumu jomā. Vienlaikus, izvērtējot apstrīdētajā normā noteiktā pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, tiesa atgādināja, ka patērētāju tiesību aizsardzības nozīme ir atzīta arī Eiropas Savienības tiesībās. Proti, Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 38. pantā ir noteikts, ka Eiropas Savienības politika nodrošina augstu patērētāju tiesību aizsardzības līmeni. It īpaši Direktīvas 2008/48⁸⁰ 8. pantā ir noteikts dalībvalstu pienākums nodrošināt to, ka kreditors

pirms kredītīguma noslēgšanas novērtē patērētāja kredītspēju. Latvija šajā direktīvā ietvertās prasības ieviesusi Patērētāju tiesību aizsardzības likumā, vairākās tā normās paredzot kredīta devēja pienākumu pirms patērētāja kredītēšanas līguma noslēgšanas izvērtēt patērētāja spēju atmaksāt kredītu.

Lietā Nr. 2019-12-01 Satversmes tiesa norādīja uz to, ka dalībvalstis saglabā savu kompetenci noteikt valodu lietojumu augstākās izglītības iestādēs. Saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 165. pantu Eiropas Savienība respektē dalībvalstu atbildību par mācību saturu un izglītības sistēmas organizāciju, kā arī kultūru un valodu dažādību. Turklāt tiesa atsauca arī uz Eiropas Savienības Pamattiesību hartu. Tā norādīja, ka uzņēmējdarbības brīvība ir saistīta ar Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 16. pantā nostiprināto darījumdarbības brīvību. Tiesa atzīmēja, ka atbilstoši Pamattiesību hartas 13. pantam pētījumu veikšana humanitārajās un eksaktajās zinātnēs ir brīva, proti, tiek respektēta pētnieka akadēmiskā brīvība. Tas nozīmē, ka valstij, izstrādājot regulējumu, kas skar augstskolu mācībspēku profesionālās darbības aspektus, ir pienākums gan ievērot un aizsargāt, gan arī nodrošināt attiecīgo personu tiesības uz zinātnisko, māksliniecisko un citādu jaunrades brīvību.

74 Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2009/73/EK (2009. gada 13. jūlijs) par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz dabasgāzes iekšējo tirgu un par Direktīvas 2003/55/EK atcelšanu, OV, L 211, 94. lpp.

75 Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2001/83/EK (2001. gada 6. novembris) par Kopienas kodeksu, kas attiecas uz cilvēkiem paredzētām zālēm, OV, L 311, 67. lpp.

76 Padomes Direktīva 2006/112/EK (2006. gada 28. novembris) par kopējo pievienotās vērtības nodokļa sistēmu, OV, L 347, 1. lpp.

77 Papildu informācija par lietu Nr. 2019-05-01 un lietu Nr. 2019-12-01 ietverta pārskata nodaļā “Pamattiesības”.

78 Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2015/1535 (2015. gada 9. septembris), ar ko nosaka informācijas sniegšanas kārtību tehnisko noteikumu un informācijas sabiedrības pakalpojumu noteikumu jomā, paredzētajai kārtībai, OV, L 241, 1. lpp.

79 Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2006/123/EK (2006. gada 12. decembris) par pakalpojumiem iekšējā tirgū, OV, L 376, 36. lpp.

80 Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2008/48/EK (2008. gada 23. aprīlis) par patēriņa kreditlīgumiem un ar ko atceļ direktīvu 87/102/EEK, OV, L 133, 66. lpp.

3.5. CIVILTIESĪBAS UN CIVILPROCESS

Satversmes tiesa pārskata posmā ir izskatījusi piecas lietas, kurās risināti tādi ar civilprocesu saistīti jautājumi kā valsts nodevas atmaksāšana, atteikšanās ierosināt kasācijas tiesvedību un noraidījuma pieteikšana tiesnešiem, kuri lemj par kasācijas tiesvedības ierosināšanu.

Satversmes tiesa iepriekš ir izskatījusi vairākas lietas par civilprocesā maksājumu valsts nodevu vai citiem līdzīgiem maksājumiem.⁸¹ Pārskata posmā izskatītajās lietās – lietā Nr. 2020-05-01 un lietā Nr. 2020-14-01 – pirmoreiz vērtēta valsts nodevas atmaksāšana.

Lietā Nr. 2020-05-01 vērtēta Civilprocesa likuma norma, kas neparedz valsts nodevas atmaksāšanu, ja atteikts pieņemt apelācijas sūdzību. Tiesa atzina, ka pēc vispārīgā principa valsts nodeva nav atmaksājama. Tomēr likumdevējs ir tiesīgs noteikt izņēmumus no šā principa. Tiesa arī uzsvēra, ka izņēmuma gadījumi, attiecībā uz kuriem likumdevējs ir izšķīries par valsts nodevas atmaksāšanu, nav savstarpēji salīdzināmi – jo īpaši starp atšķirīgām civilprocesa stadijām.

Savukārt lietā Nr. 2020-14-01 vērtēta Civilprocesa likuma norma, kas tiesības uz valsts nodevas atmaksu ierobežo ar triju gadu termiņu. Tiesa atzina, ka gadījumā, kad tiesvedība civillietā ilgst vairāk par trim gadiem, personai nav iespējas īstenot minētās tiesības. Proti, tiesvedības ilguma dēļ personai tiesības uz valsts nodevas atmaksu ir zudušas, lai gan viņai vispār nav radusies iespēja tās izmantot. Šāds regulējums neatbilst taisnīguma principam.

Atteikšanās ierosināt kasācijas tiesvedību civilprocesā līdz šim aplūkota divās lietās.⁸² Pārskata posmā šīm lietām pievienojās vēl divas – lieta Nr. 2019-11-01 par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību mantiska rakstura strīdos un lieta Nr. 2019-13-01 par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību ar rezolūcijas veidā sastādītu lēmumu.

Lietā Nr. 2019-11-01 ir zīmīga ar to, ka tajā raksturota tiesas rīcības brīvība. Likumdevējam ir jānodrošina tiesas rīcības brīvība, lai tiesa varētu radoši īstenot tiesas spriešanas funkciju. Pretēja tiesas rīcības brīvības principam būtu tāda kazuistiska pieeja, ka likumdevējs uzskaitītu visus tiesību jautājumus, kuri katrā konkrētajā gadījumā būtu atzīstami par pamatu kasācijas tiesvedības ierosināšanai.

Lietā Nr. 2019-13-01 līdzās divām savulaik izskatītajām lietām veido Satversmes tiesas judikatūru par tiesas lēmumiem, kas sastādīti rezolūcijas veidā.⁸³ Lietā Nr. 2017-23-01 šādi lēmumi aplūkoti saistībā ar atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību kriminālprocesā, lietā Nr. 2017-16-01 – saistībā ar atteikšanos ierosināt apelācijas tiesvedību administratīvo pārkāpumu procesā –, bet pērn izskatītajā lietā Nr. 2019-13-01 – saistībā ar atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību civilprocesā. Būtiski, ka lietā Nr. 2017-23-01 un lietā Nr. 2017-16-01 lēmumu sastādīšana rezolūcijas veidā tika atzīta par Satversmei neatbilstošu, bet lietā Nr. 2019-13-01 – par atbilstošu. Tas izskaidrojams gan ar dažādo tiesas procesa veidu, gan ar dažādo tiesas procesa stadiju atšķirībām.

Minētajām atšķirībām bija nozīme arī lietā Nr. 2019-23-01. Tajā tika vērtēts, vai likumdevējs pamatoti liedzis tiesības pieteikt noraidījumu tiesnešiem, kuri lemj par kasācijas tiesvedības ierosināšanu civilprocesā. Līdzīgu jautājumu par noraidījuma pieteikšanu tiesnešiem, kuri lemj par apelācijas tiesvedības ierosināšanu administratīvo pārkāpumu procesā, tiesa vērtēja lietā Nr. 2017-16-01. Minētajās lietās tiesa nonāca pie atšķirīgiem secinājumiem. Kā tiesa norādīja lietā Nr. 2019-23-01, atšķirīga rakstura tiesvedības procesa veidos un stadijās tiesas objektivitāte var tikt nodrošināta ar atšķirīgiem līdzekļiem. Satversmes 92. panta pirmais teikums neprasa nodrošināt tiesas objektivitāti kasācijas tiesvedības ierosināšanas stadijā civilprocesā ar tādiem pašiem līdzekļiem kā apelācijas

tiesvedības ierosināšanas stadijā administratīvo pārkāpumu lietās.

Jāpiebilst, ka līdzās iepriekš aplūkotajām lietām, kurās risināti ar civilprocesu saistīti jautājumi, lietā Nr. 2019-10-0103 un lietā Nr. 2019-37-0103 citstarp raksturots tāds civiltiesību institūts kā līgumsods. Informācija par šīm lietām ietverta pārskata nodaļā “Valststiesības (Satversmes institucionālā daļa)”.

Lietā Nr. 2019-11-01

Par lietu

Spriedums

Preses relīze

Tiesneša video

Atsevišķas domas: **1**; **2**.

Satversmes tiesa 2020. gada 12. martā pieņēma spriedumu lietā Nr. 2019-11-01 “Par Civilprocesa likuma 464.¹ panta trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 92. panta pirmajam teikumam”.

Lietā tika vērtēta tiesību norma, kas ļauj atteikties ierosināt kasācijas tiesvedību civilprocesā mantiska rakstura strīdos, ja tā daļa, par kuru spriedums tiek pārsūdzēts, ir mazāka par 2000 euro.

Lietā tika ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības. Tajā norādīts, ka apstrīdētā norma nesamērīgi ierobežo pieeju kasācijas instances tiesai un minētajā normā ietvertais ierobežojums paredz nepamatotu atšķirīgu attieksmi pēc finansiāla rakstura pazīmes. Līdz ar to apstrīdētā norma neatbilstot tiesībām uz taisnīgu tiesu un tiesiskās vienlīdzības principam.

Pirmkārt, Satversmes tiesa atzina, ka likumdevējs var noteikt procesuālo kārtību un nosacījumus pieejai kasācijas instances tiesai. Tomēr šai kārtībai un nosacījumiem jāatbilst tiesiskuma principam, kura mērķis ir taisnīguma nodrošināšana. Vienlaikus tiesa uzsvēra, ka demokrātiskā tiesiskā valstī tiesu varu raksturo neatkarība un rīcības brīvība. Līdz ar to likumdevēja pieņemtajam regulējumam jānodrošina tiesas neatkarība un nepieciešamā rīcības brīvība, lai tiesa varētu radoši īstenot tiesas spriešanas funkciju pamatnormas ietvaros.

Otrkārt, Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētā norma pēc sava rakstura nav imperatīva. Tiesnešu kolēģija, izlemjot jautājumu par kasācijas tiesvedības ierosināšanu, visos gadījumos visupirms izvērtē Civilprocesa likuma 464.¹ panta pirmajā daļā ietvertos kritērijus, bet pēc tam var piemērot šā panta otro un trešo daļu. Tādējādi likumdevējs ir paredzējis tiesnešu kolēģijai noteiktu rīcības brīvību arī attiecībā uz apstrīdētajā normā ietvertā finansiāla rakstura kritērija piemērošanu. Proti, ja tā daļa, par kuru spriedums tiek pārsūdzēts kasācijas instances tiesā, ir mazāka par 2000 euro, bet tiesnešu kolēģija saskata būtiskas sabiedrības intereses vai personas tiesību aizsardzības intereses, var tikt pieņemts lēmums par kasācijas tiesvedības ierosināšanu.

Treškārt, Satversmes tiesa uzsvēra, ka kasācijas instances tiesas rīcības brīvība izlemēt jautājumu par kasācijas sūdzības atbilstību kasācijas principam, ņemot vērā apstrīdētajā normā ietvertos nosacījumus, demokrātiskā tiesiskā valstī ir nepieciešama un saprātīga. Pretēja tiesas rīcības brīvības principam būtu tāda kazuistiska pieeja, ka likumdevējs uzskaitītu visus tiesību jautājumus, kuri katrā konkrētajā gadījumā būtu atzīstami par pamatu

⁸¹ Sk. Satversmes tiesas 2006. gada 14. marta spriedumu lietā Nr. 2005-18-01, 2008. gada 20. novembra spriedumu lietā Nr. 2008-07-01 un 2012. gada 20. aprīļa spriedumu lietā Nr. 2011-16-01.

⁸² Sk. Satversmes tiesas 2008. gada 2. jūnija spriedumu lietā Nr. 2007-22-01 un 2013. gada 21. oktobra spriedumu lietā Nr. 2013-02-01.

⁸³ Sk. Satversmes tiesas 2018. gada 15. marta spriedumu lietā Nr. 2017-16-01 un 2018. gada 14. jūnija spriedumu lietā Nr. 2017-23-01.

kasācijas tiesvedības ierosināšanai. Izlemjot jautājumu par kasācijas tiesvedības ierosināšanu, tiek vērtēts, kāds būtu sabiedrības ieguvums iepretim indivīda tiesiskajai interesei konkrētajā lietā tad, ja šī lieta kasācijas instances tiesā tiktu ierosināta un tiktu taisīts pilns spriedums. Apstrīdētā norma ļauj veikt šo izvērtējumu, katrā konkrētajā gadījumā līdzsvarojot publiski tiesiskās intereses ar indivīda tiesiskajām interesēm.

Ceturtkārt, Satversmes tiesa norādīja, ka apstrīdētajā normā ietvertais finansiāla rakstura kritērijs pats par sevi nav uzskatāms par pazīmi, pēc kuras būtu nosakāmas personu grupas Satversmes 91. panta izpratnē. Līdz ar to pieteikuma iesniedzēja identificētās personu grupas nav salīdzināmas tiesiskās vienlīdzības principa aspektā.

Ievērojot minēto, apstrīdētā norma tika atzīta par atbilstošu Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 92. panta pirmajam teikumam.

Satversmes tiesas tiesnesis Artūrs Kučs pievienoja spriedumam atsevišķās domas. Tiesnesis nepiekrita spriedumā secinātajam, ka salīdzināmas personu grupas tiesiskās vienlīdzības principa aspektā veidojas tikai uz kādas personiskas pazīmes pamata. Atšķirīga attieksme varot būt aizliegta arī tad, ja tā balstīta uz pazīmēm, kas nav strikti personiskas. Vienlaikus tiesnesis piekrita, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam. Proti, minētā norma neesot imperatīva un ļaujot ierosināt kasācijas tiesvedību arī tad, ja pārsūdzētajā spriedumā ietvertais lietas iznākums ir nepareizs – līdz ar to norma neparedzot atšķirīgu attieksmi.

Atsevišķās domas spriedumam pievienoja arī Satversmes tiesas tiesneši Aldis Laviņš un Jānis Neimanis. Apstrīdētā norma pieļaujot to, ka tiesnešu kolēģija var atteikties ierosināt kasācijas tiesvedību pat tad, ja pārsūdzētajā spriedumā ietvertais lietas iznākums ir nepareizs. Tādējādi netiekot nodrošināts tas, ka tiesas process noslēdzas ar taisnīgu, pamattiesībām atbilstošu spriedumu civillietā, tādēļ apstrīdētā norma neatbilstot Satversmes 92. panta pirmajam teikumam. Turklāt apstrīdētā norma neatbilstot arī Satversmes 91. panta pirmajam teikumam, jo tā paredzot nepamatotu atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos.

Likumdevēja pieņemtajam regulējumam jānodrošina tiesas neatkarība un nepieciešamā rīcības brīvība, lai tiesa varētu radoši īstenot tiesas spriešanas funkciju pamatnormas ietvaros.

Lieta Nr. 2019-13-01

Par lietu

Spriedums

Preses relīze

Tiesneša video

Satversmes tiesa 2020. gada 12. martā pieņēma spriedumu lietā Nr. 2019-13-01 “Par Civilprocesa likuma 464. panta 4.¹ daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam”.

Lietā tika vērtēta tiesību norma, kas lēmumu par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību civilprocesā ļauj sastādīt rezolūcijas veidā.

Lieta tika ierosināta pēc konstitucionālajām sūdzībām. Tajās norādīts, ka apstrīdētā norma ļauj sastādīt lēmumu par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību rezolūcijas veidā, nenorādot tā motivāciju. Tādējādi ne kasācijas sūdzības iesniedzējs, ne sabiedrība kopumā nevarot noskaidrot tiesnešu kolēģijas argumentus, uz kuru pamata tā pieņēmusi šādu lēmumu. Līdz ar to apstrīdētā norma liedzot tiesības uz motivētu tiesas nolēmumu un tādēļ neatbilstot tiesībām uz taisnīgu tiesu.

Pirmkārt, Satversmes tiesa atzina, ka viens no procesuālā taisnīguma elementiem ir pamatojuma princips, no kura izriet prasība ikvienā nolēmumā obligāti norādīt tā tiesisko pamatu jeb tiesību normu, uz kuras pamata ir atrisinātas konkrētās tiesiskās attiecības. Savukārt tas, vai atbilstoši pamatojuma principam nolēmumā obligāti jānorāda tā motivācija un kāds ir nepieciešamais motivācijas apjoms un detalizācijas pakāpe, ir atkarīgs no vairākiem savstarpēji saistītiem faktoriem, kas raksturo šo nolēmumu. Šādi faktori citstarp ir tiesiskās attiecības, kas ar attiecīgo nolēmumu tiek atrisinātas, kā arī tā pieņemšanas tiesiskā kārtība un pamats.

Otrkārt, Satversmes tiesa norādīja: ņemot vērā kasācijas instances tiesas nozīmi un funkcijas demokrātiskā tiesiskā valstī, kā arī lēmuma par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību nozīmi civilprocesā, likumdevējam ir jānodrošina, ka šī tiesa efektīvi īsteno savas funkcijas. Tas nozīmē, ka likumdevējam citstarp ir jāatslogo kasācijas instances tiesa no nepamatotu sūdzību izskatīšanas un nebūtisku uzdevumu veikšanas. Pat ja viena lēmuma motivācijas formulēšana rakstveidā, iespējams, neprasītu pārmērīgu resursu ieguldījumu, tiesības nemotivēt lēmumus par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību ļauj ilgtermiņā ietaupīt vērā ņemamu kasācijas instances tiesas laika un darba resursu apjomu un nodrošināt šo resursu efektīvu izlietojumu kasācijas instances tiesas funkciju īstenošanai.

Treškārt, Satversmes tiesa uzsvēra, ka lēmums par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību civillietā tiek pieņemts koleģiāli un vienbalsīgi. Šā lēmuma koleģiāla pieņemšana nodrošina vispusīgu vērtējumu jautājumā par to, vai ir pamats ierosināt kasācijas tiesvedību pēc konkrētās kasācijas sūdzības. Turklāt lēmumā par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību

ietvertā norāde uz tā tiesisko pamatu sniedz personai pietiekamu informāciju par atteikuma iemesliem. Tādējādi, ņemot vērā civiltiesisko attiecību ietekmi uz personas tiesībām, kasācijas instances tiesas funkcijas un kasācijas tiesvedības īpatnības, kā arī šā lēmuma pieņemšanas procesu un pamatu, pamatojuma princips neprasa lēmumā par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību civillietā norādīt tā motivāciju. Līdz ar to apstrīdētā norma atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Tas, vai atbilstoši Satversmes 92. panta pirmajā teikumā ietvertajam pamatojuma principam nolēmumā vajag norādīt tā motivāciju, ir atkarīgs no konkrētā nolēmuma rakstura.

Lieta Nr. 2019-23-01

Par lietu

Spriedums

Preses relīze

Preses konference

Satversmes tiesa 2020. gada 16. jūlijā pasludināja spriedumu lietā Nr. 2019-23-01 “Par Civilprocesa likuma 464. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam”.

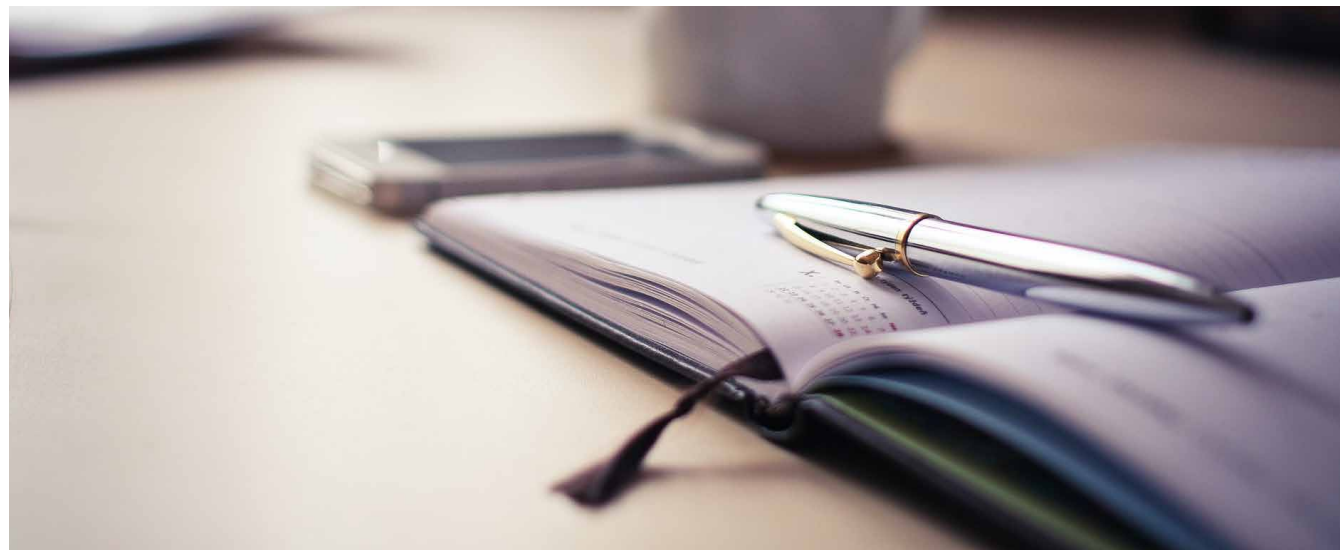
Lietā tika vērtēta tiesību norma, kas neparedz lietas dalībnieku tiesības pieteikt noraidījumu tiesnešiem kasācijas tiesvedības ierosināšanas stadijā civilprocesā.

Lieta tika ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības. Tajā norādīts, ka pieteikuma iesniedzēja kasācijas kārtībā pārsūdzējusi apelācijas instances tiesas spriedumu civillietā. Augstākās tiesas tiesnešu kolēģija saskaņā ar apstrīdēto normu pieņēmusi lēmumu par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību. Pieteikuma iesniedzējai neesot sniegta informācija par tiesnešiem, kas izlems jautājumu par kasācijas tiesvedības ierosināšanu, kā arī

neesot nodrošinātas tiesības pieteikt tiem noraidījumu. Ja pieteikuma iesniedzējai šādas tiesības tiktu nodrošinātas, tā būtu pieteikusi noraidījumu vienam no tiesnešu kolēģijas sastāvā ietilpstošajiem tiesnešiem. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka apstrīdētā norma tādējādi nesamērīgi ierobežo tiesības uz taisnīgu tiesu.

Pirmkārt, Satversmes tiesa sniedza motivāciju tiesas sēdē pieņemtajam lēmumam noraidīt pieteikuma iesniedzējas pārstāves pieteikto noraidījumu Satversmes tiesas tiesnesim Gunāram Kusiņam. Noraidījums bija pamatots ar apsvērumiem par Gunāra Kusiņa darbību Saeimas Juridiskā biroja vadītāja amatā pirms kļūšanas par Satversmes tiesas tiesnesi. Tiesa konstatēja, ka Gunārs Kusiņš kā Saeimas Juridiskā biroja vadītājs nav lēmis par apstrīdētās normas pieņemšanu. Vienlaikus tiesa norādīja, ka konstitucionālās tiesas tiesneša viedoklis par tiesisko regulējumu pats par sevi nevar būt iemesls tam, lai viņš atstatītos no lietas izskatīšanas, vai vienīgais pamats viņa noraidīšanai. Pamats konstitucionālās tiesas tiesneša pienākumam atstatīties no lietas izskatīšanas vai viņa noraidīšanai varētu būt tādi apstākļi, kas liecina par iespējamu tiesneša personisku ieinteresētību panākt konkrētu lietas iznākumu.

Otrkārt, Satversmes tiesa atzina, ka Satversmes 92. panta pirmais teikums prasa nodrošināt personas tiesības uz taisnīgu tiesu ne tikai tad, kad lieta tiek skatīta pēc būtības, bet arī citās tiesvedības procesa stadijās to raksturam atbilstošā veidā. Viens no tiesību uz taisnīgu tiesu aspektiem ir tiesas objektivitāte. Satversmes 92. panta pirmais teikums prasa paredzēt pietiekamus līdzekļus tiesas objektivitātes nodrošināšanai, lai izslēgtu pamatotas šaubas par tiesas objektivitāti, bet neprasa šim nolūkam izmantot kādu vienu konkrētu līdzekli vai noteikt vairākus šā mērķa sasniegšanai paredzētus līdzekļus. Proti, likumdevējam ir pienākums ikvienā tiesvedības procesa stadijā nodrošināt tiesas objektivitāti, bet nav pienākuma šā mērķa sasniegšanai ikvienā tiesvedības procesa stadijā obligāti paredzēt noraidījuma institūtu. Likumdevējs ir tiesīgs, ņemot vērā konkrētās tiesvedības procesa

stadijas raksturu, paredzēt vienu vai vairākus dažādus līdzekļus tiesas objektivitātes nodrošināšanai, ciktāl šie līdzekļi ir pietiekami, lai nodrošinātu tiesas objektivitāti šajā tiesvedības procesa stadijā.

Treškārt, Satversmes tiesa secināja: tas, ka jautājums par kasācijas tiesvedības ierosināšanu civilprocesā tiek izlemts koleģiāli un lēmums par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību var tikt pieņemts tikai vienbalsīgi, kopsakarā ar tiesnešiem noteiktajām augstajām kvalifikācijas un ētikas prasībām novērš iespēju, ka atsevišķs tiesnesis, par kura objektivitāti varētu būt saprātīgas šaubas, spētu panākt to, ka tiek pieņemts lietas dalībniekam nelabvēlīgs lēmums par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību.

Ceturtkārt, Satversmes tiesa noraidīja argumentu, ka kasācijas tiesvedības ierosināšanas stadijā civilprocesā jānodrošina tāda pati iespēja pieteikt tiesnesim noraidījumu kā apelācijas tiesvedības ierosināšanas stadijā administratīvo pārkāpumu procesā. Atšķirīga rakstura tiesvedības procesa veidos un stadijās tiesas objektivitāte var tikt nodrošināta ar atšķirīgiem līdzekļiem. Tiesa arī uzsvēra, ka noraidījuma institūta paredzēšana kasācijas tiesvedības ierosināšanas stadijā civilprocesā citstarp apgrūtinātu tiesnešu kolēģiju darbu, jo tad lietas dalībniekiem būtu iepriekš paziņojams tiesnešu kolēģijas sastāvs, jāuzklausa citu lietas dalībnieku viedoklis par pieteiktu noraidījumu un noraidījums jāizlemj noteiktā procedūrā, kas prasītu neadekvātu darbu un laika resursu ieguldījumu. Lai gan likumdevējs ir tiesīgs arī šajā tiesvedības procesa stadijā ieviest noraidījuma institūtu, no Satversmes 92. panta pirmā teikuma neizriet likumdevēja pienākums to ieviest.

Secinot, ka normatīvajos aktos paredzētie līdzekļi tiesas objektivitātes nodrošināšanai kasācijas tiesvedības ierosināšanas stadijā civilprocesā ir pietiekami un efektīvi, Satversmes tiesa atzina apstrīdēto normu par atbilstošu Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Satversmes tiesas tiesnesis Aldis Laviņš pievienoja spriedumam atsevišķas domas. Tajās norādīts, ka noraidījuma institūts ir jāparedz tādā tiesvedības procesa stadijā, kurā lietas dalībnieku argumenti tiek izvērtēti pēc būtības – tostarp stadijā, kad tiek lemts par kasācijas tiesvedības ierosināšanu. Līdz ar to likumdevējam esot pienākums paredzēt lietas dalībniekiem tiesības pieteikt noraidījumu Augstākās tiesas tiesnešiem, kas lems par kasācijas tiesvedības ierosināšanu.

Atsevišķās domas spriedumam pievienoja arī Satversmes tiesas tiesnesis Gunārs Kušīns. Viņš norādīja, ka Satversmes 92. panta pirmais teikums prasa nodrošināt lietas dalībniekiem tiesības pieteikt noraidījumu tiesas sastāvā ietilpstošajiem tiesnešiem tādā tiesvedības procesa stadijā, kurā tiek vērtēti lietas materiāli un lietas dalībnieku argumenti par lietas pamatā esošā strīda risinājumu un tiesa ir tiesīga pieņemt galīgu, nepārsūdzamu nolēmumu. Tādējādi

civilprocesā kasācijas tiesvedības ierosināšanas stadijā tiesības uz taisnīgu tiesu lietas dalībniekiem tiktu nodrošinātas tikai tad, ja viņiem būtu tiesības uzzināt, kuri tiesneši izlems jautājumu par kasācijas tiesvedības ierosināšanu, kā arī pieteikt tiem noraidījumu.

Likumdevējam ir pienākums ikvienā tiesvedības procesa stadijā nodrošināt tiesas objektivitāti, bet nav pienākuma šā mērķa sasniegšanai ikvienā tiesvedības procesa stadijā obligāti paredzēt noraidījuma institūtu.

Lieta Nr. 2020-05-01

**Par lietu
Spriedums
Preses relīze**

Satversmes tiesa 2020. gada 16. jūlijā pieņēma spriedumu lietā Nr. 2020-05-01 “Par Civilprocesa likuma 37. panta pirmās daļas, ciktāl tā neparedz par apelācijas sūdzību iemaksātās valsts nodevas atmaksāšanu gadījumā, kad tiek atteikts pieņemt apelācijas sūdzību, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam”.

Lietā tika vērtēta tiesību norma, kas neparedz valsts nodevas atmaksāšanu, ja atteikts pieņemt apelācijas sūdzību civilprocesā.

Lietā tika ierosināta pēc Rīgas apgabaltiesas pieteikuma. Tajā norādīts, ka gadījumā, kad tiesa atsakās pieņemt prasības pieteikumu, likumdevējs ir paredzējis valsts nodevas atmaksu. Savukārt gadījumā, kad tiek atteikts pieņemt apelācijas sūdzību, valsts nodevas atmaksa neesot paredzēta. Šādai atšķirīgai attieksmei neesot saprātīga pamata, tādēļ tā neatbilstot tiesiskās vienlīdzības principam.

Pirmkārt, Satversmes tiesa atzina, ka pēc vispārīgā principa valsts nodeva nav atmaksājama – tās atmaksa paredzēta tikai izņēmuma gadījumos. Apstrīdētajā normā likumdevējs ir izsmēļoši uzskaitījis izņēmuma gadījumus, attiecībā uz kuriem tas ir izšķiries par valsts nodevas atmaksāšanu. Tiesa uzsvēra, ka efektīva tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšana prasa pasargāt katru civilprocesā paredzēto tiesvedības stadiju no nepamatotas pārslodzes, kas rodas, personām nepārdomāti vērsties tiesā. Tādējādi likumdevējs ir tiesīgs, ievērojot vispārējos tiesību principus un citas Satversmes normas, noteikt izņēmumus no vispārīgā principa, ka valsts nodeva nav atmaksājama.

Otrkārt, Satversmes tiesa norādīja, ka izņēmuma gadījumi, attiecībā uz kuriem likumdevējs ir izšķiries par valsts nodevas atmaksāšanu, nav savstarpēji salīdzināmi – jo īpaši starp atšķirīgām civilprocesa stadijām. Tādēļ personas, kas iesniedz prasības

pieteikumu, un personas, kas iesniedz apelācijas sūdzību, izskatāmās lietas apstākļos nav salīdzināmas tiesiskās vienlīdzības principa aspektā. Proti, pieteikuma iesniedzējas identificētās personu grupas neatrodas salīdzināmos apstākļos. Līdz ar to apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta pirmajā teikumam.

Valstij ir pienākums ikvienā tiesas instancē noteikt tādu procesu, lai, tiesiskajām attiecībām un to izpratnei attīstoties, netiktu mazināta tiesību uz taisnīgu tiesu efektivitāte un uzticēšanās tiesu varai.

Lieta Nr. 2020-14-01

**Par lietu
Spriedums
Preses relīze**

Satversmes tiesa 2020. gada 2. novembrī pieņēma spriedumu lietā Nr. 2020-14-01 “Par Civilprocesa likuma 37. panta otrās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 105. pantam”.

Lietā tika vērtēta tiesību norma, kas tiesības uz valsts nodevas atmaksu civilprocesā ierobežo ar triju gadu termiņu.

Lietā tika ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības. Tajā norādīts, ka pieteikuma iesniedzēji 2011. gadā samaksāja valsts nodevu par prasības celšanu tiesā, bet 2013. gadā – par apelācijas sūdzības iesniegšanu. Savukārt 2017. gadā Augstākā tiesa izbeigusi tiesvedību, jo lietas izskatīšana neesot pakļauta tiesai. Pieteikuma iesniedzēji lūguši tiesu atmaksāt samaksāto valsts nodevu, taču lūgums noraidīts, jo viņi esot nokavējuši apstrīdētajā normā noteikto termiņu. Proti, pieteikums par valsts nodevas atmaksu jāiesniedz triju gadu laikā no summas iemaksas valsts budžetā. Pieteikuma iesniedzēji uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst

tiesiskās vienlīdzības principam, jo nepamatoti nostāda viņus sliktākā situācijā nekā personas, attiecībā uz kurām tiesa izbeigusi tiesvedību pirms triju gadu termiņa beigām. Turklāt apstrīdētā norma aizskarot arī pieteikuma iesniedzēju tiesības uz īpašumu.

Satversmes tiesa secināja, ka prasītājiem, kuru lietās tiesvedības ilgums nav pārsniedzis trīs gadus, ir iespēja iesniegt pieteikumu par valsts nodevas atmaksu. Savukārt tiem prasītājiem, kuru lietās tiesvedības ilgums no viņiem neatkarīgu apstākļu dēļ ir pārsniedzis trīs gadus, apstrīdētajā normā noteiktais termiņš izbeidzas jau pirms tam, kad viņiem varētu rasties iespēja izmantot tiesības iesniegt pieteikumu par valsts nodevas atmaksu. Šāda situācija ir pretēja termiņa notecējuma jēgai, kā arī taisnīguma un tiesiskās drošības principiem. Norma, kas noteiktai personu grupai tiesību izmantošanas termiņu padara atkarīgu no tādiem apstākļiem, kurus šīs personas faktiski nevar ietekmēt, ir uzskatāma par patvaļīgu, jo tā nav saistīta ar apstākļiem, kuri šīs personas būtiski atšķir no citiem šīs normas subjektiem. Tādējādi nav konstatējams objektīvs un saprātīgs pamats ar apstrīdēto normu noteiktajai vienādajai attieksmei pret atšķirīgos apstākļos esošām personām. Līdz ar to apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam. Tiesa arī uzsvēra, ka tiesības prasīt civilprocesā samaksātās valsts nodevas atmaksu likumdevējs ir tiesīgs ierobežot ar termiņu, bet tādā gadījumā likumdevējam ir jāievēro samērīguma un tiesiskās vienlīdzības principi un par atskaites punktu termiņa aprēķināšanai jāpieņem brīdis, no kura persona var izmantot savas tiesības.

Likumdevējam ir jāparedz visām personām, ievērojot to būtiski atšķirīgos apstākļus, nevis formāli vienādas, bet pēc būtības vienlīdzīgas tiesības uz valsts nodevas atmaksu.

3.6. KRIMINĀLTIESĪBAS UN KRIMINĀLPROCESS

Satversmes tiesa pārskata posmā izskatījusi divas ar krimināltiesībām un kriminālprocesu saistītas lietas. Tajās risināti jautājumi, kas saistīti ar termiņu kasācijas sūdzības iesniegšanai kriminālprocesā un valsts amatpersonas jēdziena skaidrību Krimināllikumā.

Lietā Nr. 2019-15-01 Satversmes tiesa pirmoreiz vērtēja kasācijas sūdzības krimināllietā iesniegšanas termiņa atbilstību Satversmes 92. panta pirmajā teikumā noteiktajām tiesībām uz taisnīgu tiesu. Tiesa atzina, ka kasācijas sūdzības sastādīšana un iesniegšana ir daļa no apsūdzētā aizstāvības. Lai rastu atbildi uz jautājumu, vai apstrīdētajās normās ietvertais kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņš īpaši sarežģītos un apjomīgos kriminālprocesos ir pietiekams tiesību uz aizstāvību izmantošanai, tiesa ņēma vērā un uzsvēra tās judikatūrā jau vairākkārt atzīto par kasācijas instances tiesas īpašo lomu, kā arī kriminālprocesa ietvaros noteiktās papildu garantijas, piemēram, apsūdzētā un tā aizstāvja iespēju piedalīties krimināllietas iztiesāšanā, iespēju iesniegt kasācijas sūdzības grozījumus un papildinājumus, kā arī iespēju atjaunot kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņu. Tiesa, pirmoreiz aplūkojot saīsinātā sprieduma institūtu, atzina, ka laikā no saīsinātā sprieduma saņemšanas dienas līdz pilnā tiesas sprieduma pieņemšanas dienai, no kuras sākas termiņa skaitījums kasācijas sūdzības iesniegšanai, ir iespējams sagatavoties tiesību uz aizstāvību izmantošanai.

Visbeidzot, nosakot kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņu, jāievēro ne tikai personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, tiesības, bet arī citu kriminālprocesa dalībnieku pamattiesības un sabiedrības interese panākt tiesisko noteiktību un krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulēšanu saprātīgā laikā.

Lietā Nr. 2019-22-01 Satversmes tiesa, vērtējot valsts amatpersonas jēdziena skaidrību, raksturoja normu skaidrību kā vienu no principa *nullum crimen, nulla poena sine lege* aspektiem. Tiesa jau iepriekš ir vērtējusi

Krimināllikuma normas skaidrību un saprotamību, lai noskaidrotu, vai uz tās pamata personu var saukt pie kriminālatbildības.⁸⁴ Tāpat iepriekš ir vērtēts tas, vai Krimināllikuma norma pietiekami skaidri nosaka papildsoda robežas.⁸⁵ Turklāt Satversmes tiesa jau ir analizējusi, kādas personas Krimināllikuma izpratnē tiek uzskatītas par valsts amatpersonām.⁸⁶ Tomēr šī bija pirmā reize, kad Satversmes tiesai bija jāvērtē Krimināllikumā ietvertas speciālā subjekta legāldefinīcijas skaidrība.

Skaidrojot speciālā subjekta – valsts amatpersonas – jēdzienu, Satversmes tiesa atzina, ka Krimināllikuma 316. panta pirmā daļa ietver patstāvīgu legāldefinīciju un ka likumā “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” un Krimināllikuma 316. pantā lietotie termini nav interpretējami identiski. Tomēr, lai noskaidrotu apstrīdētajā normā ietvērto valsts amatpersonas pazīmju, kuras ir autonomi interpretējamas, saturu, ir jāņem vērā arī citi normatīvie akti. Tomēr tas pats par sevi nav pretrunā ar prasību pēc krimināltiesību normu skaidrības un paredzamības. Turklāt, noskaidrojot krimināltiesību normu saturisko tvērumu interpretācijas ceļā, ir jāizmanto visas interpretācijas metodes, un tas, ka likumdevējs normu vēlāk ir grozījis, nolūkā to padarīt skaidrāku, pats par sevi nav pamats, lai atzītu, ka norma iepriekš ir bijusi neskaidra vai neparedzama.

Lieta Nr. 2019-15-01

[Par lietu](#)
[Spriedums](#)
[Preses relīze](#)

Satversmes tiesa 2020. gada 26. martā pieņēma spriedumu lietā Nr. 2019-15-01 “Par Kriminālprocesa likuma 564. panta septītās daļas trešā teikuma un 570. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam”.

Lietā tika vērtētas tiesību normas, kas regulē termiņu kasācijas sūdzības iesniegšanai kriminālprocesā īpaši apjomīgās un sarežģītās lietās.

Lieta tika ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības. Tajā norādīts, ka pieteikuma iesniedzējs ir apsūdzētais krimināllietā. Minētajā lietā apelācijas instances tiesa atbilstoši apstrīdētajām normām noteikusi, ka kasācijas sūdzību par tās spriedumu var iesniegt 20 dienu laikā. Tā kā konkrētā krimināllietā esot sarežģīta un apelācijas instances tiesas spriedums sastādīts uz 345 lappusēm, šāds termiņš neesot pietiekams kasācijas sūdzības sastādīšanai. Tādējādi apstrīdētās normas nesamērīgi ierobežojot tiesības uz taisnīgu tiesu.

Pirmkārt, Satversmes tiesa norādīja, ka kasācijas sūdzības sastādīšana un iesniegšana ir daļa no apsūdzētā aizstāvības. Savukārt tiesības uz pietiekamu laiku savas aizstāvības sagatavošanai ir viens no tiesību uz taisnīgu tiesu elementiem. Vērtējot, vai atvēlētais laiks aizstāvības sagatavošanai bijis pietiekams, ņemami vērā tādi apstākļi kā lietas sarežģītība, lietas procesuālā stadija, tas, vai personai bija laiks iepriekš iepazīties ar lietas materiāliem, vai apsūdzētais pats īsteno aizstāvību vai arī tam ir advokāts, vai noteiktais termiņš un tiesas procesa norises datums bija paredzams.

Otrkārt, Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētās normas nosaka pietiekamu laiku kasācijas sūdzības sastādīšanai un iesniegšanai un tādējādi atbilst tiesībām uz aizstāvību. Lai sastādītu kasācijas sūdzību, tās iesniedzējam nav nepieciešams atkārtoti analizēt visus lietas materiālus. Savukārt dalība tiesvedībā ļauj apsūdzētajam jau laikus atzīmēt tos argumentus, kuri varētu tikt iekļauti kasācijas sūdzībā. Turklāt jau no saīsinātā sprieduma var saprast, vai tiesa ir ievērojusi apsūdzētā izteiktos argumentus. Tiesa arī norādīja gan to, ka aizstāvības tiesību izmantošanu sekmē aizstāvja dalība krimināllietas iztiesāšanā, gan to, ka 10 dienu laikā pēc sprieduma pārsūdzības termiņa beigām vēl var iesniegt kasācijas sūdzības papildinājumus un grozījumus. Turklāt izņēmuma gadījumos personai, kura attaisnojoša iemesla dēļ nokavējusi kasācijas sūdzības iesniegšanai noteikto termiņu, ir tiesības lūgt šā termiņa atjaunošanu.

Treškārt, Satversmes tiesa noraidīja pieteikuma iesniedzēja argumentu, ka viņam liegtas tiesības brīvi izvēlēties aizstāvi, jo apstrīdētajās normās noteiktā kasācijas sūdzības iesniegšanas termiņa dēļ viņš neesot varējis piesaistīt papildu advokātus. Tiesa uzsvēra, ka Satversmes 92. panta ceturtais teikums neparedz personas tiesības uz vairākiem aizstāvjiem (advokātiem). Turklāt procesā iesaistītajam aizstāvim, izmantojot savas profesionālās zināšanas un pieredzi, būtu jāspēj saprātīgi novērtēt situāciju un laikus jānodrošina persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, piesaistīt vairākus aizstāvjus, ja tas nepieciešams. Tiesa arī noraidīja pieteikuma iesniedzēja argumentu, ka apstrīdētās normas nostāda viņu nelabvēlīgākā situācijā salīdzinājumā ar tiesu, kurai esot piešķirts neierobežots laiks gara sprieduma sagatavošanai.

Laiks, ko apelācijas instances tiesa izmanto sprieduma sastādīšanai, nav salīdzināms ar apstrīdētajās normās noteikto aizstāvības sagatavošanas termiņu.

Ievērojot minēto, Satversmes tiesa atzina apstrīdētās normas par atbilstošām Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Valstij ir jāatvēr apsūdzētajam pietiekams laiks un iespējas sagatavot aizstāvību kriminālprocesā, lai viņš varētu iesniegt tiesai nozīmīgus aizstāvības argumentus un tādējādi ietekmēt tiesvedības iznākumu.

Lieta Nr. 2019-22-01

[Par lietu](#)
[Spriedums](#)
[Preses relīze](#)
[Tiesneša video](#)

Satversmes tiesa 2020. gada 24. septembrī pieņēma spriedumu lietā Nr. 2019-22-01 “Par Krimināllikuma 316. panta pirmās daļas redakcijā, kas bija spēkā no 2004. gada 2. janvāra līdz 2013. gada 31. martam, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta otrajam teikumam”.

Lietā tika vērtēta tādas Krimināllikuma normas skaidrība, kas noteic valsts amatpersonas legāldefinīciju.

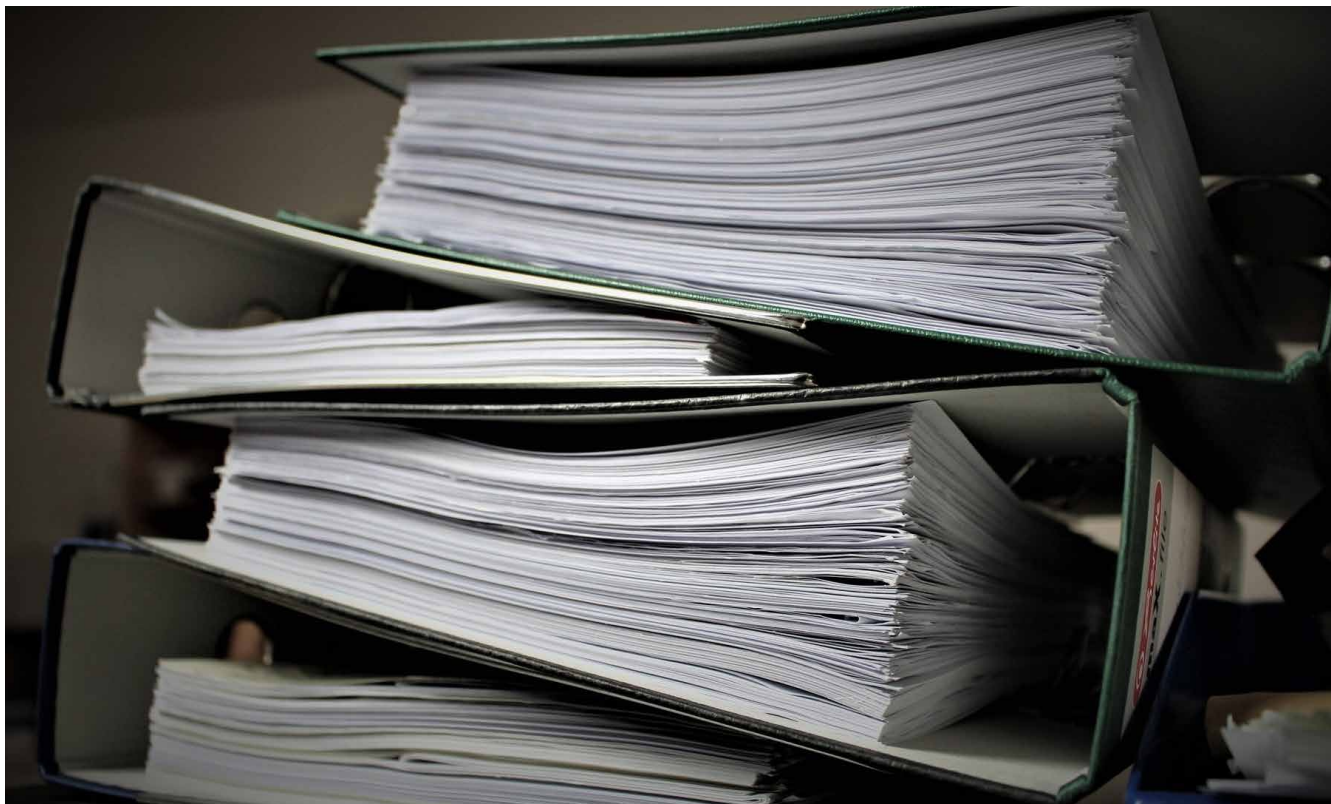
Lieta tika ierosināta pēc konstitucionālajām sūdzībām. Tajās norādīts, ka pieteikumu iesniedzēji ir atzīti par vainīgiem Krimināllikuma 320. panta trešajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā un ka par šāda nodarījuma izdarīšanu pie atbildības ir saucama valsts amatpersona. Apstrīdētā norma, kas noteicot valsts amatpersonas legāldefinīciju, noziedzīgo nodarījumu izdarīšanas laikā neesot bijusi pietiekami skaidra. Neesot bijis iespējams paredzēt, ka apstrīdētās normas tvērumā ietilpst arī tādi amati kā valsts kapitālsabiedrības valdes loceklis un valsts kapitālsabiedrības ražošanas tehniskais direktors. Līdz ar to pieteikumu iesniedzēji neesot varējuši paredzēt, ka tiks atzīti par valsts amatpersonām apstrīdētās normas izpratnē.

Pirmkārt, Satversmes tiesa atzina, ka atbilstoši Satversmes 92. panta otrajam teikumam personu var atzīt par vainīgu un sodīt tikai par tādu rīcību, kas ir atzīta par noziedzīgu saskaņā ar likumu. Līdz ar to brīdī, kad tiek veikts nodarījums, par kuru vēlāk iestājas kriminālatbildība, ir jābūt spēkā skaidrai un paredzamai tiesību normai, kas noteic, ka konkrētā personas rīcība ir atzīstama par noziedzīgu. Likumdevējam krimināltiesību normas ir jāformulē tā, lai personai tiktu nodrošinātas garantijas pret patvaļīgu apsūdzību izvirzīšanu, notiesāšanu un sodīšanu.

⁸⁴ Sk. Satversmes tiesas 2019. gada 21. februāra spriedumu lietā Nr. 2018-10-0103 un Satversmes tiesas 2008. gada 16. decembra spriedumu lietā Nr. 2008-09-0106.

⁸⁵ Sk. Satversmes tiesas 2015. gada 8. aprīļa spriedumu lietā Nr. 2014-34-01.

⁸⁶ Sk. Satversmes tiesas 2003. gada 29. oktobra spriedumu lietā Nr. 2003-05-01.

Otrkārt, Satversmes tiesa uzsvēra: nosakot, kāda darbība ir atzīstama par noziedzīgu nodarījumu, likumdevējs ir tiesīgs veidot normas ar dažādu saturiskās noteiktības pakāpi un izmantot jēdzienus, kuriem nepieciešams tiesas sniegts skaidrojums, tomēr šādām tiesību normām jābūt skaidrām un paredzamām. Vienlaikus šī normas skaidrība un paredzamība nevar tikt pārspīlēta, jo tiesībām ir jāspēj tikt līdzī mainīgajiem apstākļiem.

Treškārt, Satversmes tiesa norādīja, ka apstrīdētajā normā nav ietverts valsts amatpersonu amatu uzskaitījums. Tomēr tajā ir ietverts valsts amatpersonas pazīmju kopums – personu kategorijas (valsts varas pārstāvis vai persona, kura pastāvīgi vai uz laiku izpilda valsts vai pašvaldības dienesta pienākumus) – un tiesības (pieņemt lēmumus, kas saistoši citām personām; veikt uzraudzības, kontroles, izmeklēšanas vai sodīšanas funkcijas; rīkoties ar valsts vai pašvaldības mantu vai finanšu līdzekļiem). Nepieciešamība noskaidrot apstrīdētajā normā noteikto valsts amatpersonu pazīmju saturu pati par sevi nav pamats tiesību normas atzīšanai par neskaidru vai neparedzamu.

Ceturtkārt, Satversmes tiesa atzina, ka likumdevējs ir izvēlējies apstrīdētajā normā ietvert patstāvīgu legāldefinīciju un ka likumā “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” un Krimināllikuma 316. pantā lietotie termini nav interpretējami identiski. Apstrīdētā norma ir piemērojama, balstoties uz valsts amatpersonas pazīmēm, kuras ir interpretējamās autonomi. Lai noskaidrotu minēto pazīmju saturu, ir jāņem vērā arī citi normatīvie akti. Turklāt, kā uzsvēra tiesa, apstrīdētajā normā noteikto valsts amatpersonu pazīmju noskaidrošanai bija pieejama arī judikatūra.

Vienlaikus tiesa noraidīja Saeimas argumentu, ka tam, pēc kura Krimināllikuma panta personu var atzīt par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, neesot jābūt tikpat skaidri paredzamam kā tam, vai konkrēta rīcība vispār ir krimināli sodāma. Satversmes 92. panta otrajā teikumā ietvertā prasība par Krimināllikuma normas skaidrību un paredzamību attiecas ne tikai uz jautājumu, vai kāda rīcība vispār ir krimināli sodāma, bet arī uz sodu (soda veidu) un tā apmēru.

Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētā norma pietiekami skaidri nosaka to, kādas personas atzīstamas par krimināltiesību speciālajiem subjektiem – valsts amatpersonām –, un ikvienai personai, saņemot atbilstošu juridisko palīdzību, bija iespējams noskaidrot, vai tā var tikt saukta pie kriminālatbildības kā speciālais subjekts. Līdz ar to apstrīdētā norma tika atzīta par atbilstošu Satversmes 92. panta otrajam teikumam.

Krimināllikuma pantu formulēšanā Saeima ir tiesīga izmantot dažādus juridiskās tehnikas paņēmienus, ja vien to izmantošanas rezultātā tiek nodrošināta Satversmes 92. panta otrajā teikumā ietvertā garantija pret patvaļīgu apsūdzību izvirzīšanu, notiesāšanu un sodīšanu.

3.7. LĒMUMI PAR TIESVEDĪBAS IZBEIGŠANU

Satversmes tiesa 2020. gadā ir pieņēmusi četrus⁸⁷ lēmumus par tiesvedības izbeigšanu – lietās Nr. 2019-02-03, Nr. 2019-14-03, Nr. 2019-21-01 un Nr. 2020-22-01. Lēmumi par tiesvedības izbeigšanu lietās Nr. 2019-02-03, Nr. 2019-14-03 un Nr. 2019-21-01 tika pieņemti tiesas sēdē. Savukārt lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2020-22-01 – rīcības sēdē.

Lietā Nr. 2019-02-03 un lietā Nr. 2019-14-03 lēmumi par tiesvedības izbeigšanu pieņemti, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punktu, jo apstrīdētās normas bija zaudējušas savu spēku.

Satversmes tiesas judikatūrā daudzkārt ticis atzīts, ka, lemjot par tiesvedības izbeigšanu uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punkta pamata, ir nepieciešams izvērtēt: 1) vai apstrīdētā norma (tiesību akts) ir zaudējusi spēku un 2) vai nepastāv apstākļi, kas prasa tiesvedību turpināt.

Lietā Nr. 2019-02-03 un lietā Nr. 2019-14-03 institūcijas, kas bija izdevušas apstrīdētos aktus, tos bija grozījušas un atzinušas par spēku zaudējušiem. Līdz ar to jautājums par apstrīdētā akta spēkā esību lietas izskatīšanas laikā neprasīja padziļinātu izvērtējumu. Turpretim jautājumi par tādu apstākļu esību, kuri prasa tiesvedību turpināt, ir vērtēti jau salīdzinoši plašāk – tie pilnveido tiesas judikatūru un papildina to ar jaunām atziņām.

Izvērtējot minēto jautājumu, lietā Nr. 2019-02-03 tiesa īpaši uzsvēra, ka administratīvajai tiesai jāpiemēro tās tiesību normas, kuras ir spēkā brīdī, kad tā lemj par labvēlīga administratīvā akta izdošanu. Līdz ar to tiesa atzina, ka tiesvedību lietā var izbeigt, jo apstrīdētās normas nav nepieciešams atzīt par spēkā neesošām no kāda brīža pagātnē.

Lietā Nr. 2019-14-03 tiesa īpašu vērību pievērsa apstāklim, ka pašvaldības teritorijas plānojumu, iesniedzot konstitucionālo sūdzību, bija apstrīdējusi privātpersona. Savukārt pašvaldība apstrīdēto aktu bija atzinusi par spēkā neesošu no tā izdošanas brīža un tādejādi pilnībā novērsusi personas pamattiesību aizskārumu.

Lietā Nr. 2019-21-01 lēmums par tiesvedības izbeigšanu pieņemts, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu, jo netika konstatēts pieteikuma iesniedzēja tiesību uz atbilstīgu atlīdzinājumu aizskārumus. Kā tiesas judikatūru pilnveidojošu iespējams izcelt atziņu par Satversmes 92. panta trešajā teikumā ietverto pamattiesību aizskārumu. Proti, ja konkrētajā civillietā vai administratīvajā lietā tiesai, piešķirot atlīdzinājumu, nav nepieciešams noteikt lielāku atlīdzinājuma apmēru par apstrīdētajā normā⁸⁸ noteikto, tad uzskatāms, ka šī norma neaizskar personai Satversmes 92. panta trešajā teikumā ietvertās pamattiesības.

Savukārt lietā Nr. 2020-22-01 lēmums par tiesvedības izbeigšanu pieņemts, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 5. punktu, jo pieteikuma iesniedzēja prasījums tika izspriests jau spriedumā lietā Nr. 2019-23-01.

Lietā Nr. 2019-02-03

Par lietu

Lēmums par tiesvedības izbeigšanu

Preses relīze

Satversmes tiesa 2019. gada 12. decembrī pieņēma lēmumu par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2019-02-03 “Par Ministru kabineta 2017. gada 12. decembra noteikumu Nr. 724 “Noteikumi par Latvijas Zinātnes padomes

87 Piemēram, 2019. gadā tika pieņemti trīs lēmumi par tiesvedības izbeigšanu lietā, 2017. un 2018. gadā – četri lēmumi, bet 2016. un 2015. gadā – pieci šādi lēmumi.

88 Lietā Nr. 2019-21-01 apstrīdētā norma paredzēja: “Nemantiskā kaitējuma atlīdzību nosaka līdz 7000 *euro* apmērā. Ja nodarīts smags nemantiskais kaitējums, atlīdzību var noteikt līdz 10 000 *euro* apmērā, bet, ja nodarīts kaitējums dzīvībai vai sevišķi smags kaitējums veselībai, maksimālais atlīdzības apmērs var būt līdz 30 000 *euro*. Ar nepamatotu vai prettiesisku brīvības ierobežošanu nodarīta nemantiskā kaitējuma atlīdzības apmēru nosaka saskaņā ar šā likuma 15. pantu.”

ekspertu kvalifikācijas kritērijiem, ekspertu komisiju izveidošanu un to darbības organizēšanu” 3. punkta un Latvijas Zinātnes padomes 2018. gada 15. janvāra lēmuma Nr. 19-1-1 “Latvijas Zinātnes padomes eksperta tiesību piešķiršanas kārtība” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 64. pantam”.

Lieta tika ierosināta pēc Administratīvās rajona tiesas pieteikuma. Tajā tika lūgts atzīt, ka Ministru kabineta 2017. gada 12. decembra noteikumu Nr. 724 “Noteikumi par Latvijas Zinātnes padomes ekspertu kvalifikācijas kritērijiem, ekspertu komisiju izveidošanu un to darbības organizēšanu” (turpmāk – Noteikumi Nr. 724) 3. punkts un Latvijas Zinātnes padomes 2018. gada 15. janvāra lēmums Nr. 19-1-1 “Latvijas Zinātnes padomes eksperta tiesību piešķiršanas kārtība” neatbilst Satversmes 1. un 64. pantam, jo pārkāpj likumdevēja noteikto pilnvarojamu.

Lietā apstrīdētās normas regulēja ar Latvijas Zinātnes padomes ekspertu kvalifikāciju saistītus jautājumus. Ministru kabinets atbildes rakstā atzina, ka Noteikumu Nr. 724 3. punkts ticis izdots *ultra vires* un lietas sagatavošanas laikā šo punktu no noteikumiem svītvoja. Līdz ar to savu spēku zaudēja arī minētais Latvijas Zinātnes padomes lēmums.

Lemjot par tiesvedības izbeigšanu lietā, Satversmes tiesa ņēma vērā apstākli, ka ar mērķi atrisināt jautājumu par apstrīdēto normu izdošanas pilnvarojumu, īpaši grozījumi tika pieņemti Zinātniskās darbības likumā. Pēc šo likuma grozījumu spēkā stāšanās savu spēku zaudēja Noteikumi Nr. 724. Savukārt Ministru kabinets izdeva jaunus noteikumus, kuros atbilstoši Zinātniskās darbības likumā ietvertajam pilnvarojumam noteica Latvijas Zinātnes padomes eksperta kvalifikācijas kritērijus zinātnes nozarē, norādot arī sasniedzamos zinātniskās darbības rezultātus.

Atsaucoties uz savu judikatūru, Satversmes tiesa norādīja, ka Latvijas administratīvajam procesam tiesā ir raksturīgs tāds materiālo tiesību normu piemērošanas princips, ka, lemjot par labvēlīga administratīvā akta

izdošanu, tiek piemērotas tās materiālo tiesību normas, kuras ir spēkā, kad tiek pabeigta lietas izskatīšana pēc būtības, ja vien citas tiesību normas nenoteic citādi. Administratīvajai tiesai izskatāmajā lietā un citās administratīvajās lietās, kurās ir piemērojamas apstrīdētās normas, jāpiemēro tās tiesību normas, kuras ir spēkā brīdī, kad tā lemj par labvēlīga administratīvā akta izdošanu. Līdz ar to apstrīdēto normu atzīšana par spēkā neesošām no noteikta brīža pagātnē nebija nepieciešama.

Satversmes tiesa arī īpaši uzsvēra zinātnes lielo nozīmi valsts ilgtspējīgā attīstībā. Proti, tiesa norādīja, ka tās judikatūrā ir nostiprināts labas likumdošanas princips, kas citstarp ietver likumdevēja pienākumu ar parlamentārās kontroles starpniecību gādāt, lai tā dotais pilnvarojums tiktu izpildīts atbilstoši Satversmei. Šāda kontrole nepieciešama, lai tiesību sistēmā neveidotos pretrunas. Tas ir īpaši svarīgi valsts attīstības ilgtspējai tik nozīmīgā jomā kā zinātnes tiesiskais regulējums.

Lieta Nr. 2019-14-03

Par lietu

Lēmums par tiesvedības izbeigšanu

Preses relīze

Satversmes tiesa 2020. gada 17. martā pieņēma lēmumu par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2019-14-03 “Par Amatas novada domes 2018. gada 19. decembra saistošo noteikumu Nr. 12 “Amatas novada Teritorijas plānojuma 2014.–2024. gadam (ar 2018. gada grozījumiem) teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi un grafiskā daļa” daļā par Zaubes pagasta Annas ciema robežām un nekustamā īpašuma ar kadastra Nr. 4296 009 0047 teritorijas izmantošanas veidu atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 115. pantam”.

Lieta tika ierosināta pēc privātpersonas konstitucionālās sūdzības. Tajā tika lūgts atzīt, ka apstrīdētais tiesību akts daļā par konkrēta nekustamā īpašuma teritorijas izmantošanas veida maiņu neatbilst Satversmes 115. pantam.

Pieteikuma iesniedzējs norādīja, ka apstrīdētais tiesību akts pārkāpj vairākas teritorijas attīstības plānošanu regulējošu normatīvo aktu normas un teritorijas attīstības plānošanas principus. Turklāt apstrīdētais tiesību akts prettiesiski paplašinot ciema robežas, pieļaujot viena nekustamā īpašuma sadali un tādu apbūvi, kas konkrētajai teritorijai neesot raksturīga.

Lietas sagatavošanas laikā institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu – Amatas novada dome – izdeva jaunus saistošos noteikumus, ar kuriem apstrīdēto tiesību aktu atzina par spēku zaudējušu.

Lemjot par tiesvedības izbeigšanu, tiesa nozīmi piešķīra diviem aspektiem: 1) pašvaldība apstrīdēto tiesību aktu bija atzinusi par spēkā neesošu no tā izdošanas brīža. Proti, jaunie pašvaldības saistošie noteikumi atjaunoja iepriekšējo regulējumu, saskaņā ar kuru konkrētais nekustamais īpašums vairs neietilpst ciema robežās un tā izmantošanas veids ir “lauksaimniecības teritorija”; 2) pašvaldība nebija uzsākusi apstrīdētā tiesību akta īstenošanu, un tādejādi tas nebija radījis pieteikuma iesniedzējam negatīvas tiesiskās sekas. Iespējams, ka pašvaldības rīcību ietekmēja arī tas apstāklis, ka Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija Amatas novada domei jau iepriekš bija norādījusi, ka apstrīdētais tiesību akts daļā par ciema robežu grozīšanu un konkrētā nekustamā īpašuma teritorijas izmantošanas veida maiņu nav īstenojams.

Lieta Nr. 2019-21-01

Par lietu

Lēmums par tiesvedības izbeigšanu

Preses relīze

Tiesneša video

Satversmes tiesa 2020. gada 7. maijā pieņēma lēmumu par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2019-21-01 “Par Kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likuma 14. panta ceturtās daļas un pārejas noteikumu 4. punkta

atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam un 92. panta trešajam teikumam”.

Lieta tika ierosināta pēc privātpersonas konstitucionālās sūdzības. Tajā tika lūgts atzīt, ka Kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likuma (turpmāk – Atlīdzināšanas likums) 14. panta ceturtā daļa un pārejas noteikumu 4. punkts neatbilst Satversmes 1. pantam un 92. panta trešajam teikumam.

Pieteikuma iesniedzējs norādīja, ka Atlīdzināšanas likuma 14. panta ceturtā daļa neatbilst Satversmes 92. panta trešajam teikumam, jo tā paredz atlīdzinājuma maksimālo apmēru un nedod tiesai iespēju noteikt taisnīgu un atbilstīgu atlīdzinājumu. Savukārt Atlīdzināšanas likuma pārejas noteikumu 4. punkts neatbilstot Satversmes 1. pantam, jo ir aizskarta pieteikuma iesniedzēja tiesiskā paļāvība. Proti, likumdevējs ar atpakaļejošu spēku esot noteicis ierobežojumus nemantisko kaitējuma atlīdzības apmēram.

Lemjot par tiesvedības izbeigšanu lietā, Satversmes tiesa visupirms atklāja Satversmes 92. panta trešā teikuma saturu. Atsaucoties uz savu judikatūru, tā norādīja, ka minētā norma ietver vispārēju taisnīgas tiesas garantiju – ja kādas personas tiesības vai ar likumu aizsargātās intereses ir pārkāptas, tad personai ir tiesības saņemt atbilstīgu atlīdzinājumu. Atbilstīgs atlīdzinājums ietver taisnīgu gandarījumu, kas konkrētajā tiesiskajā situācijā ir samērojams ar personas tiesību aizskārumu. Šādam atlīdzinājumam ir vairākas funkcijas – visupirms jau kompensācijas, samierināšanas, kā arī vispārējās un speciālās prevencijas funkcija. Minēto funkciju mērķis ir panākt efektīvu taisnīguma atjaunošanu un pamattiesību aizsardzību. Savukārt, analizējot ar Konvencijas 13. pantu saistīto Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru, Satversmes tiesa secināja, ka valstij Konvencijā ietvertu tiesību un brīvību pārkāpuma gadījumā ir jānodrošina efektīvs

tiesību aizsardzības līdzeklis, kas ļauj kompetentajai iestādei atklāt konkrētā tiesību aizskāruma būtību, kā arī piešķirt atbilstošu atlīdzinājumu.

Nemantisko kaitējumu veido tādi elementi kā ciešanas, neērtības, reputācijas un goda aizskārums. Tomēr tas nenozīmē, ka tā tiesiskā novērtēšana būtu subjektīva. No tiesībām uz atbilstīgu atlīdzinājumu neizriet, ka personai būtu jāpiešķir tāds atlīdzinājums, kādu tā subjektīvi uzskata par pietiekamu un nepieciešamu. Atbilstīgam atlīdzinājumam jābūt samērīgam un taisnīgam, un tā noteikšanā jāņem vērā visi lietas apstākļi, tai skaitā aizskarto tiesību un ar likumu aizsargāto interešu raksturs, konkrētā aizskārums smagums un izpausmes, kā arī cietušā rīcība. Tā kā nemantiskais kaitējums nav tieši izsakāms materiālās vērtībās, tiesību normu piemērotājam ir īpaši liela loma par nemantisko kaitējumu piešķiramā atbilstīgā atlīdzinājuma novērtēšanā.

Tiesību normu piemērotājam – tiesai – ir jānorāda noteiktā atlīdzinājuma pamatojums, lai būtu iespējams pārliecināties par vērtējuma pamatā esošajiem apsvērumiem un to nozīmību. Turklāt vienlīdzības princips prasa, lai līdzīgās lietās tiktu piešķirts līdzīgs atlīdzinājums, līdz ar to tiesai ir jāņem vērā salīdzināmie gadījumi. Turklāt atbilstīgs atlīdzinājums nedrīkst būt acīmredzami nesamērīgs vai būtiski zemāks nekā Eiropas Cilvēktiesību tiesas piešķirtais atlīdzinājums līdzīgās lietās.

Satversmes tiesa uzvēra, ka demokrātiskā tiesiskā valstī tiesa ir viens no tiesību aizsardzības līdzekļiem. Tā nodrošina personai tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu un individualizēta taisnīguma sasniegšanu konkrētā situācijā. Izpildot no Satversmes 92. panta trešā teikuma izrietošo pozitīvo pienākumu, likumdevējam jāizveido tāds regulējums, kas neliedz tiesai īstenot tās lomu spriest taisnīgu tiesu. Citādi tiesas sniegtā aizsardzība kļūtu iluzora un neefektīva. Tiesiskais regulējums, kurā likumdevējs ir noteicis ietvarus publiskās personas atbildībai un nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumam, pats par sevi neierobežo tiesu noteikt atbilstīgu atlīdzinājumu un neaizskar Satversmes 92. pantā ietvertās personas tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu.

Piemērojot likumdevēja izveidoto regulējumu, kurā konkretizētas Satversmes 92. panta trešajā teikumā ietvertās personas tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu, tiesa ņem vērā arī vispārējos tiesību principus, lai sasniegtu šā regulējuma mērķi – nodrošinātu personai atbilstīgu un taisnīgu atlīdzinājumu. Likumdevēja noteiktie valsts atbildības ietvari personas tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu varētu aizskart tad, ja tie ierobežotu tiesu noteikt personai atbilstīgu atlīdzinājumu, izvērtējot visus izskatāmās lietas apstākļus.

Attiecinot minētos secinājumus uz pieteikuma iesniedzēja situāciju, Satversmes tiesa atzina, ka vispārējās jurisdikcijas tiesa, izvērtējot lietas faktiskos apstākļus, noteica pēc tās ieskatiem atbilstīgu

atlīdzinājumu un Atlīdzināšanas likuma 14. panta ceturtajā daļā norādītās atlīdzinājuma apmēra robežas neierobežoja to atbilstīga atlīdzinājuma noteikšanā. Līdz ar to Satversmes tiesa secināja, ka nav konstatējams pieteikuma iesniedzēja tiesību uz atbilstīgu atlīdzinājumu aizskārums, ko radītu Atlīdzināšanas likuma 14. panta ceturta daļa, un ir pamats izbeigt tiesvedību par šīs normas atbilstību Satversmes 92. panta trešajam teikumam.

Vienlaikus Satversmes tiesa atzina, ka nav pamata vērtēt Atlīdzināšanas likuma pārejas noteikumu 4. punkta atbilstību Satversmes 1. pantā ietvertajam tiesiskās paļāvības principam. Proti, tā kā pieteikuma iesniedzēja Satversmes 92. panta trešajā teikumā ietvertās pamattiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu ar Atlīdzināšanas likuma 14. panta ceturto daļu nav skartas, tad turpināt tiesvedību par Atlīdzināšanas likuma pārejas noteikumu 4. punkta atbilstību Satversmes 1. pantam nav iespējams. Līdz ar to, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu, tiesvedība lietā ir izbeidzama.

Lieta Nr. 2020-22-01

Par lietu

Lēmums par tiesvedības izbeigšanu

Preses relīze

Satversmes tiesa 2020. gada 15. septembrī pieņēma lēmumu par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2020-22-01 “Par Civilprocesa likuma 464. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam”.

Lieta tika ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības. Tajā tika apstrīdēta Civilprocesa likuma 464. panta pirmās daļas satversmība. Šīs lietas prasījuma priekšmets bija identisks prasījuma priekšmetam lietā Nr. 2019-23-01. Ņemot vērā to, ka 2019. gada 16. jūlijā tika pieņemts spriedums lietā Nr. 2019-23-01, ar kuru minētā Civilprocesa likuma norma atzīta par atbilstošu Satversmes 92. panta pirmajam teikumam, Satversmes tiesa, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 5. punktu, tiesvedību lietā Nr. 2020-22-01 izbeidza.

3.8. KOLĒGIJU LĒMUMI

Satversmes tiesas kolēģijām izskatīšanai no 2019. gada 9. decembra līdz 2020. gada 8. decembrim tika nodoti 258 pieteikumi par lietas ierosināšanu, un tika ierosinātas 70 lietas. Ierosināto lietu skaits 2020. gada pārskata posmā ir vairāk nekā divas reizes lielāks salīdzinājumā ar 2019. gada pārskata posmu.⁸⁹ Arī tiesā iesniegto pieteikumu skaits – 258 – ir lielāks nekā 2019. gada pārskata posmā.⁹⁰

Visvairāk lietu – 25 – ierosinātas pēc privātpersonu konstitucionālajām sūdzībām, no kurām aptuveni puse lietu – pēc fizisko personu sūdzībām, bet otra puse – pēc juridisko personu sūdzībām. Pēc tiesu pieteikumiem ierosinātas 22 lietas – 17 lietas pēc vispārējās jurisdikcijas tiesu pieteikumiem, tām izskatot civillietas, bet piecas lietas – pēc administratīvo tiesu pieteikumiem. Četras lietas ierosinātas pēc tiesībsarga pieteikuma, divas lietas – pēc ne mazāk kā divdesmit Saeimas deputātu pieteikuma un 17 lietas – pēc pašvaldības domes pieteikuma. 2020. gadā tika ierosinātas vairākas līdzīgas lietas,⁹¹ kurās skarts identisks vai līdzīgs tiesību jautājums tam, par kuru jau iepriekš ir tikusi ierosināta lieta. Jāpiebilst, ka šajā pārskata posmā pirmoreiz Satversmes tiesas vēsturē lietas sagatavošanas laikā tika pieņemts lēmums par lietas sadalīšanu.⁹²

Kā jau Satversmes tiesas procesā ir ierasts, vislielāko pieteikumu daļu veido konstitucionālās sūdzības. 2020. gadā Satversmes tiesā tika iesniegtas gandrīz 200 konstitucionālās sūdzības, kas veidoja aptuveni 75 procentus no visiem tiesā saņemtajiem pieteikumiem. Savukārt aptuveni 85 procentus no konstitucionālajām sūdzībām iesniegušas fiziskās personas, bet aptuveni 15 procentus – juridiskās personas (sabiedrības ar ierobežotu atbildību, akciju sabiedrības un biedrības). Jāpiebilst, ka konstitucionālo sūdzību īpatsvars

attiecībā pret kopējo pieteikumu skaitu 2020. gadā ir nedaudz samazinājies – piemēram, 2018. un 2019. gadā konstitucionālo sūdzību īpatsvars attiecībā pret kopējo pieteikumu skaitu pārsniedza 90 procentus.

Līdzīgi kā iepriekšējos gados otru lielāko pieteikumu daļu, pēc kuriem tiek ierosinātas lietas, veido vispārējās jurisdikcijas tiesu un administratīvo tiesu pieteikumi. 2020. gadā tās kopā iesniedza 37 pieteikumus.⁹³ Tas ir vislielākais viena gada laikā iesniegto vispārējās jurisdikcijas tiesu un administratīvo tiesu pieteikumu skaits Satversmes tiesas vēsturē. Lielākā daļa no šiem pieteikumiem aptvēra tiesību jautājumus, kas tika izlemti spriedumos lietās Nr. 2019-10-0103 un Nr. 2019-37-0103.

2020. gadā turpinājās arī jau iepriekšējos gados novērotā tendence, ka vairāki konstitucionālie orgāni – pieteikumu iesniedzēji, kas minēti Satversmes tiesas likuma 17. panta pirmās daļas 1.–12. punktā, proti, Valsts prezidents, Saeima un Ministru kabinets – pieteikumus Satversmes tiesā neiesniedz. Tāpat 2020. gadā neviens pieteikums nav ticis saņemts no Valsts kontroles padomes, Tieslietu padomes, ģenerālprokurora, tiesas, tai izskatot krimināllietu, zemesgrāmatu nodaļas tiesneša, tam veicot nekustamā īpašuma ierakstīšanu vai ar to saistīto tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā, kā arī pašvaldību domes, kad Ministru kabineta pilnvarotais ministrs ir apturējis tās pieņemtā ārējā vai iekšējā normatīvā akta darbību.

Lai pamatotu apstrīdētās normas neatbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normai, pieteikumu iesniedzēji līdzīgi kā citus gadus visbiežāk ir atsaukušies uz Satversmes 1. panta tvērumā ietilpstošajiem no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas atvasinātajiem vispārējiem tiesību principiem, 91. pantā

89 2019. gada pārskata posmā tika ierosinātas 32 lietas.

90 2019. gada pārskata posmā izskatīšanai kolēģijām tika nodoti 183 pieteikumi par lietas ierosināšanu.

91 Lietas Nr. 2019-34-0103, Nr. 2019-37-0103, Nr. 2020-03-0103, Nr. 2020-04-0103, Nr. 2020-06-0103, Nr. 2020-09-0103, Nr. 2020-10-0103, Nr. 2020-11-0103, Nr. 2020-12-0103, Nr. 2020-15-0103, Nr. 2020-17-0103, Nr. 2020-20-03, Nr. 2020-25-0103, Nr. 2020-27-01, Nr. 2020-28-01, 2020-44-03, 2020-56-01 un 2020-62-01.

92 2019. gada 9. decembra tiesneša lēmums par lietas Nr. 2019-23-01 sadalīšanu.

93 Piemēram, 2019. gada pārskata posmā vispārējās jurisdikcijas tiesas un administratīvās tiesas iesniedza deviņus pieteikumus.

ietverto vienlīdzības principu un diskriminācijas aizlieguma principu, 92. pantā nostiprinātajām tiesībām uz taisnīgu tiesu, 101. pantā ietvertajām tiesībām likumā paredzētajā veidā piedalīties valsts un pašvaldību darbībā un pildīt valsts dienestu, 105. pantā nostiprinātajām tiesībām uz īpašumu, kā arī 109. pantā ietvertajām tiesībām uz sociālo nodrošinājumu vecuma, darbnespējas, bezdarba un citos likumā noteiktajos gadījumos.

Turpretim uz vairākām Satversmes 8. nodaļā ietvertajām tiesībām pieteikumu iesniedzēji nav atsaukušies vispār. Piemēram, 2020. gadā nevienā pieteikumā nav lūgts izvērtēt kādas tiesību normas vai akta atbilstību Satversmes 108. pantam – tiesībām uz koplīgumu, tiesībām streikot un tiesībām uz arodbiedrību brīvību, 113. pantam – valsts pienākumam aizsargāt zinātniskās, mākslinieciskās un citādas jaunrades brīvību un 114. pantam – pie mazākumtautības piederošo personām tiesībām saglabāt un attīstīt savu valodu, etnisko un kultūras savdabību.

Pieteikumos visbiežāk tikušas apstrīdētas Civilprocesa likuma normas – 35 pieteikumos, Enerģētikas likuma normas un Kriminālprocesa likuma normas – 22 pieteikumos, Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma normas – 19 pieteikumos un Administratīvā procesa likuma normas – 11 pieteikumos.

Satversmes tiesas likuma 20. panta septītā daļa paredz, ka lēmumu par lietas ierosināšanu vai par atteikšanos ierosināt lietu pieņem mēneša laikā no pieteikuma iesniegšanas dienas. Sarežģītās lietās tiesa šo termiņu var pagarināt līdz diviem mēnešiem. 2020. gadā kolēģijas ir pieņēmušas deviņus lēmumus⁹⁴ par pieteikuma izskatīšanas termiņa pagarināšanu. Septiņus no minētajiem pieteikumiem bija iesniegušas privātpersonas, vienu – vispārējās jurisdikcijas tiesa, tai izskatot civillietu, bet vienu – 21 Saeimas deputāts.

Septiņos gadījumos⁹⁵ kolēģija secināja, ka pieteikums iesniegts par sarežģītu tiesību jautājumu un tādēļ ir nepieciešama tā juridiskā pamatojuma padziļināta analīze. Pēc padziļināta izvērtējuma un papildu informācijas saņemšanas trīs gadījumos tika pieņemts lēmums par atteikšanos ierosināt lietu,⁹⁶ bet trīs gadījumos – lēmums par lietas ierosināšanu.⁹⁷

Būtisks Satversmes tiesas procesa tiesiskā regulējuma pilnveidojums ietverts kolēģijas lēmumos par pieteikumu Nr. 21/2020 un Nr. 26/2020 izskatīšanas termiņa pagarināšanu. Šajos lēmumos kolēģija norādīja, ka ir iespējami gadījumi, kad Satversmes tiesai tiek iesniegts pieteikums par tādu prasījumu, kas jau tiek izvērtēts Satversmes tiesā, bet par kuru vēl nav pieņemts spriedums. Savukārt saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 30. panta ceturtās daļas pirmo teikumu tiesa pieņem spriedumu ne vēlāk kā 30 dienas pēc tiesas sēdes attiecīgajā lietā.

Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 20. panta piektās daļas 4. punktam tiesnešu kolēģija ir tiesīga atteikties ierosināt lietu, ja pieteikums ir iesniegts par jau izspriestu prasījumu. Savukārt saskaņā ar šā likuma 29. panta pirmās daļas 5. punktu tiesa var izbeigt tiesvedību lietā līdz sprieduma pasludināšanai, ja citā lietā pasludināts spriedums par to pašu prasījuma priekšmetu.

Tādējādi, ja Satversmes tiesai iesniegtajā pieteikumā ir ietverts prasījums, kas pirmšķietami sakrīt ar prasījumu, kas jau tiek izskatīts tiesā, bet par kuru vēl nav pieņemts spriedums, efektīvs tiesas resursu izlietojums tiktu nodrošināts, ja tiktu pagarināts pieteikuma izskatīšanas termiņš un jautājums par lietas ierosināšanu vai atteikšanos ierosināt lietu tiktu izlemts pēc attiecīgā sprieduma pieņemšanas.

Lēmumā par pieteikuma Nr. 21/2020 izskatīšanas termiņa pagarināšanu kolēģija secināja, ka pieteikumā ir ietverts tāds prasījums, kas pirmšķietami sakrīt ar lietā Nr. 2019-13-01 izvērtējamo prasījumu. Līdzīgi arī lēmumā par pieteikuma Nr. 26/2020 izskatīšanas termiņa pagarināšanu kolēģija secināja, ka pieteikumā ir ietverts tāds prasījums, kas pirmšķietami sakrīt ar lietā Nr. 2019-10-0103 izvērtējamo prasījumu. Līdz ar to šajos gadījumos kolēģija, pamatojoties uz efektivitātes principu, pieņēma lēmumu par pieteikumu izskatīšanas termiņa pagarināšanu. Pēc spriedumu lietās Nr. 2019-10-0103 un Nr. 2019-13-01 pieņemšanas kolēģija atzina, ka pieteikumos Nr. 21/2020 un Nr. 26/2020 ietvertais prasījums jau ir izspriests.⁹⁸

Satversmes tiesas likuma 20. panta 7.¹ daļa paredz: ja kolēģija lemj par atteikšanos ierosināt lietu un tiesnesis – kolēģijas loceklis – balso pret šādu kolēģijas nolēmumu, turklāt viņam ir motivēti iebildumi, pieteikuma izskatīšanu un lēmuma pieņemšanu nodod

rīcības sēdei pilnā tiesas sastāvā. 2020. gadā rīcības sēdē tika izskatīti trīs pieteikumi.⁹⁹ Par pieteikumu Nr. 158/2019 tika pieņemts lēmums atteikties ierosināt lietu.¹⁰⁰ Savukārt par pieteikumu Nr. 51/2020 tika pieņemts lēmums ierosināt lietu Nr. 2020-24-01¹⁰¹ un par pieteikumu Nr. 117/2020 – lēmums ierosināt lietu Nr. 2020-39-02.¹⁰²

Lēmumā par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 158/2019 ietvertas vairākas būtiskas atziņas par Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa un uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa likuma normu apstrīdēšanu Satversmes tiesā. Pirmkārt, ja persona apstrīd šajā likumā noteikto kārtību vai kritērijus, pēc kādiem tiek aprēķināts transportlīdzekļa ekspluatācijas nodoklis, tad termiņš pieteikuma iesniegšanai skaitāms no brīža, ka persona veikusi šā nodokļa samaksu. Otrkārt, pieteikumā jāsniedz juridiskais pamatojums tam, ka likumdevējs ir pārkāpis savu plašo rīcības brīvību, nosakot un realizējot transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa politiku.

Satversmes tiesas likums neliedz pieteikuma iesniedzējam tiesības iesniegt pieteikumu atkārtoti, ja par sākotnēji iesniegto pieteikumu Satversmes tiesas kolēģija ir pieņēmusi lēmumu atteikties ierosināt lietu. Šādos gadījumos pieteicējs var novērst kolēģijas konstatētos pieteikuma trūkumus.

2020. gadā kolēģijās tika izskatīti aptuveni 40 atkārtoti iesniegti pieteikumi. Par septiņiem no šiem atkārtoti

iesniegtajiem pieteikumiem¹⁰³ kolēģijas ir pieņēmušas lēmumus ierosināt lietu.¹⁰⁴ Tādējādi, ja pieteikums tiek iesniegts laikus, tad arī gadījumā, kad ticis pieņemts lēmums par atteikšanos ierosināt lietu, personai vēl ir iespēja novērst kolēģijas konstatētos trūkumus un iesniegt atkārtotu, likuma prasībām atbilstošu pieteikumu.

Tie kolēģiju lēmumi par atteikšanos ierosināt lietu, kuri norāda uz būtiskiem Satversmes tiesas likuma piemērošanas aspektiem, izlases veidā tiek publicēti Satversmes tiesas mājaslapas sadaļā “Kolēģiju lēmumi par atteikšanos ierosināt lietu”.¹⁰⁵ Minētie lēmumi ļauj pieteikumu sagatavotājiem labāk izprast Satversmes tiesas likumu un atvieglo likuma prasībām atbilstoša pieteikuma sagatavošanu. Pārskata posmā publicēti 94 anonimizēti¹⁰⁶ kolēģiju lēmumi.

Lēmumi par lietas ierosināšanu

Ierosinātajās lietās risināti visdažādākie tiesību jautājumi. Kā jau ierasts Satversmes tiesas judikatūrā, visvairāk ir to lietu, kuras attiecas uz **pamattiesībām**. Šīs lietas ir saistītas, piemēram, ar īslaicīgu cietuma atstāšanu tuva radnieka bēru gadījumā; aizliegumu notiesātajai personai tīkties ar citu notiesāto; atvaļinājumu bērna mātes partnerei; iekšlietu ministra noteiktā ieceļošanas aizlieguma pārsūdzēšanu; zāļu reklamēšanas kārtību; aizliegumu sodītai personai būt par valdes locekli valsts kapitālsabiedrībā; liegumu organizēt azartspēles Covid-19 pandēmijas apstākļos; aizliegumu no alkohola atkarīgai personai kļūt par apsargu; termiņu kaitējuma

94 Piemēram, 2019. gadā Satversmes tiesas kolēģijas pieņēma trīs lēmumus par pieteikuma izskatīšanas termiņa pagarināšanu, 2018. gadā – deviņus lēmumus, 2017. gadā – divus lēmumus, bet 2016. gadā – desmit lēmumus.

95 Kolēģijas lēmums par pieteikumu Nr. 218/2020 tika pieņemts pēc šā pārskata posma beigām.

96 Satversmes tiesas 1. kolēģijas 2020. gada 9. marta lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 7/2020, 3. kolēģijas 2020. gada 16. jūnija lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 82/2020 un 4. kolēģijas 2020. gada 15. jūlija lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 101/2020.

97 Satversmes tiesas 2020. gada 30. aprīļa rīcības sēdes lēmums par lietas ierosināšanu pēc pieteikuma Nr. 51/2020, 3. kolēģijas 2020. gada 28. maija lēmums par lietas ierosināšanu pēc pieteikuma Nr. 64/2020 un 2020. gada 3. augusta rīcības sēdes lēmums par lietas ierosināšanu pēc pieteikuma Nr. 117/2020.

98 Satversmes tiesas 1. kolēģijas 2020. gada 26. marta lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 21/2020 un 2. kolēģijas 2020. gada 2. aprīļa lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 26/2020, Nr. 43/2020 un Nr. 55/2020.

99 Pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 158/2019, Nr. 51/2020 un Nr. 117/2020.

100 Satversmes tiesas 2019. gada 17. decembra rīcības sēdes lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 158/2019.

101 Satversmes tiesas 2020. gada 30. aprīļa rīcības sēdes lēmums par lietas ierosināšanu pēc pieteikuma Nr. 51/2020.

102 Satversmes tiesas 2020. gada 3. augusta rīcības sēdes lēmums par lietas ierosināšanu pēc pieteikuma Nr. 117/2020.

103 Pieteikumi par lietas ierosināšanu Nr. 162/2019, Nr. 31/2020, Nr. 36/2020, Nr. 51/2020, Nr. 65/2020, Nr. 156/2020 un Nr. 157/2020.

104 Lietas Nr. 2019-32-01, Nr. 2020-14-01, Nr. 2020-15-0103, Nr. 2020-22-01, Nr. 2020-24-01 un Nr. 2020-49-01.

105 Visi kolēģiju lēmumi par lietu ierosināšanu tiek publicēti Satversmes tiesas mājaslapas sadaļā “Ierosinātās un izskatītās lietas”.

106 Kolēģiju lēmumi par pieteikumiem, kurus iesniegušas tiesas un abstraktās kontroles subjekti, netiek anonimizēti. Anonimizēti tiek kolēģiju lēmumi par pieteikumiem, kurus iesniegušas privātpersonas.

atlīdzinājuma saņemšanai; soda naudas apmēru nodokļu tiesībās; valsts nodevas apmēru par īpašuma tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā mantojuma atstājēja partnerim; aizliegumu personām, kuras sodītas par noziedzīgiem nodarījumiem, strādāt bērnu izglītības iestādē; komercdarbības atbalsta kontroli; personas, kura sodīta par tišu noziedzīgu nodarījumu, tiesībām atrasties Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādes dienestā; pārkompensācijas novēršanu elektroenerģijas ražotājiem; nekustamā īpašuma īpašnieka pienākumu par saviem līdzekļiem pārvietot ceļu inženierbūves; virszemes ūdenstilpnes – ezera – publiski tiesisko statusu.

Starp lietām, kuras attiecas uz pamattiesībām, īpaši var izcelt lietas par **tiesībām uz sociālo nodrošinājumu** – tostarp par personas ar invaliditāti sociālo apdrošināšanu, minimālo vecuma pensijas apmēru, pabalstu priekšlaikus dzimuša bērna vecākiem, sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru un tiesībām uz valsts sociālo apdrošināšanu bērna kopšanas atvaļinājuma laikā.

Civilprocesa jautājumi skarti lietās par pieeju kasācijas instances tiesai, valsts nodevas atmaksāšanu un negatīvo atzišanas prasību.

Valststiesības un administratīvās tiesības aptver lietas par kompensācijas apmēru dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpuma gadījumā, Rīgas domes atlaišanu, administratīvi teritoriālo reformu un valsts budžetā paredzēto veselības aprūpes darbinieku darba samaksu.

Uz **starptautisko un Eiropas Savienības tiesību** jomu ir attiecināmas lietas par pievienotās vērtības nodokļa nomaksu piespiedu nomas gadījumā un vairāku Konvencijas par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu normu satversmību.

Visbeidzot **krimināltiesību** jomā ietilpst lieta par Krimināllikuma normas par šaujamieroča nevērīgu glabāšanu skaidrību un spēku laikā.

Satversmes tiesa 2020. gadā ierosināja salīdzinoši daudz lietu,¹⁰⁷ kurās bija līdzīgs prasījums, faktisko apstākļu izklāsts un juridiskais pamatojums salīdzinājumā ar tiesā jau ierosinātām vai izskatītām lietām. Tādēļ 16 kolēģiju lēmumos par lietas ierosināšanu procesuālās ekonomijas nolūkā tika norādīts, ka nav nepieciešams atkārtoti uzaicināt institūciju, kas izdevusi apstrīdēto

aktu, iesniegt atbildes rakstu ar lietas faktisko apstākļu izklāstu un juridisko pamatojumu.

2020. gadā lietas visbiežāk tikušas ierosinātas par Satversmes 1. pantu – 31 lieta, Satversmes 105. pantā noteiktajām tiesībām uz īpašumu – 29 lietas, Satversmes 101. pantā ietvertajām tiesībām piedalīties valsts un pašvaldību darbībā – 19 lietas, Satversmes 91. pantā ietverto vienlīdzības principu un diskriminācijas aizlieguma principu – 14 lietas un Satversmes 92. pantā ietvertajām tiesībām uz taisnīgu tiesu – 8 lietas. Tāpat tiesā ierosinātas lietas par tiesību normas (akta) atbilstību Satversmes 64., 66., 90., 96., 99., 100., 106., 109., 110. un 112. pantam, kā arī Eiropas vietējo pašvaldību hartai un Enerģētikas likumam.

2020. gads bijis nozīmīgs ar to, ka pirmo reizi Satversmes tiesas vēsturē tikusi ierosināta lieta par apstrīdētās normas atbilstību Satversmes ievadam.¹⁰⁸ Savukārt otro reizi tikusi ierosināta lieta par apstrīdētās normas atbilstību kādai Līguma par Eiropas Savienības darbību normai.¹⁰⁹ Šis apstāklis zināmā mērā liecina par pēdējā laika tendenci, ka palielinās to gadījumu īpatsvars, kuru izlemšanā būtiska nozīme ir tieši Eiropas Savienības tiesībām.

Četrpadsmit¹¹⁰ pērn ierosinātajās lietās tiek lūgts vērtēt arī tiesību normas (akta) atbilstību Satversmes 64. pantam. Proti, līdzīgi kā 2019. gadā arvien palielinās to pieteikumu skaits, kuros pieteikuma iesniedzēji argumentē, ka tiesību normas izdevējs – visbiežāk Ministru kabinets – ir rīkojies *ultra vires* un pārkāpis likumdevēja pilnvarojumu.

Ja tiesā iesniegtais pieteikums tiek atzīts par atbilstošu Satversmes tiesas likumam, tad Satversmes tiesas kolēģija uz tā pamata ierosina lietu. Līdz ar to lēmumos par lietas ierosināšanu parasti nav iekļauts plašs izvērtējums par pieteikuma saturu vai formu. Tomēr atsevišķos gadījumos kolēģijai ir jāizlemj jautājumi, kas ir būtiski gan lietas ierosināšanai, gan arī tās sagatavošanai izskatīšanai. Pārskata posmā minētie jautājumi visbiežāk skāra kolēģijas lēmuma, pieteikuma vai kādas tā daļas, kā arī pieteikumam pievienoto dokumentu anonimizēšanu. Minēto jautājumu kolēģijas izlēma vai nu, pamatojoties uz pieteikuma iesniedzēja lūgumu, vai arī pēc savas iniciatīvas.

Piemēram, pieteikumā, pēc kura tika ierosināta lieta Nr. 2019-33-01,¹¹¹ pieteikuma iesniedzēja lūdza kolēģijas lēmumā par lietas ierosināšanu, preses relīzēs par lietu, Satversmes tiesas mājaslapā un

citviet publiski visa tiesas procesa laikā neatklāt pieteikuma iesniedzējas un viņas ģimenes locekļu vārdus, uzvārdus, personas kodus un informāciju par dzīvesvietu. Lūgums tika pamatots ar to, ka konkrētā lieta ir saistīta ar bērnu interesēm un atklāj informāciju par pieteikuma iesniedzējas un viņas ģimenes locekļu privāto dzīvi.

Satversmes tiesas kolēģija, lemjot par lūgumu ierobežot pieteikumā ietvertās informācijas pieejamību, vispirms norādīja, ka tā izvērtēs, vai šāda lūguma apmierināšana aizsargās personas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību, tostarp personas datu aizsardzību, neaizskars personas tiesības uz taisnīgu tiesu un netraucēs objektīvai tiesas procesa norisei, kā arī nepārkāps sabiedrības tiesības iegūt informāciju par konstitucionālo tiesvedību. Tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību nozīmē, ka indivīdam ir tiesības uz savu privāto telpu un tiesības dzīvot pēc sava prāta, iespējami minimāli ciešot no valsts vai citu personu iejaukšanās. Savukārt tiesības uz taisnīgu tiesu citstarp ietver tiesības uz pušu līdztiesību, iespēju tikt uzklašitām, kā arī tiesas neatkarību un objektivitāti arī Satversmes tiesas procesā. Savukārt sabiedrības tiesības uz informāciju par konstitucionālo tiesvedību izriet no Satversmes 100. pantā ietvertajām tiesībām uz informāciju un citstarp ļauj personai iegūt informāciju par Satversmes tiesā izskatāmajām lietām.

Līdz ar to kolēģija secināja, ka pieteikumā un tam pievienotajos dokumentos minētā informācija par fizisku personu privāto dzīvi, tostarp seksuālo orientāciju un seksuālo dzīvi, ietilpst šo personu tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību tvērumā. Turklāt šāda informācija kopā ar attiecīgo personu vārdu, uzvārdu, personas kodu un dzīvesvietu ir uzskatāma par personas datiem Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 27. aprīļa regulas (ES) 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ direktīvu 95/46/EK Vispārīgā datu aizsardzības regula (turpmāk – Vispārīgā datu aizsardzības regula) 4. panta 1. punkta izpratnē. Savukārt šo personas datu iekļaušana kolēģijas lēmumā par lietas ierosināšanu un publicēšana oficiālajā izdevumā “Latvijas Vēstnesis” ir uzskatāma par datu apstrādi regulas 4. panta 2. punkta izpratnē.

Saskaņā ar Vispārīgās datu aizsardzības regulas 9. panta pirmo daļu ir aizliegts apstrādāt datus par personas seksuālo orientāciju, bet saskaņā ar minētās regulas 9. panta otrās daļas “f” apakšpunktu šo aizliegumu nepiemēro, ja apstrāde ir vajadzīga, lai celtu, īstenotu vai aizstāvētu likumīgas prasības, vai ikreiz, kad tiesas pilda savus uzdevumus. Tomēr jebkurai personas datu apstrādei jāatbilst, pirmkārt, regulas 5. pantā ietvertajiem datu kvalitātes principiem un, otrkārt, vienam no Regulas 2016/679 6. pantā noteiktajiem kritērijiem datu apstrādes atzišanai par likumīgu.

Turklāt regulas ievada 38. apsvērumš paredz bērnu datu īpašu aizsardzību.

Atbilstoši Vispārīgās datu aizsardzības regulas 6. panta pirmās daļas “c” apakšpunktam pieteikuma iesniedzējas personas datu apstrādes tiesiskais pamats ir uz Satversmes tiesu attiecināms juridisks pienākums. Proti, Satversmes tiesas likuma 20. panta devītās daļas 4. punkts noteic: ja pieņemts lēmums par lietas ierosināšanu, triju dienu laikā pēc tā pieņemšanas publicēšanai oficiālajā izdevumā “Latvijas Vēstnesis” nosūta informāciju par lietas ierosināšanu, kurā norāda kolēģiju, kas lietu ierosinājusi, pieteikuma iesniedzēju un lietas nosaukumu. Tomēr atbilstoši regulas 5. panta pirmās daļas “c” apakšpunktam personas datiem jābūt adekvātiem, atbilstīgiem un jāietver tikai tas, kas nepieciešams to apstrādes nolūkā.

Izvērtējusi pieteikuma iesniedzējas lūgumu un norādītos faktiskos apstākļus, kolēģija secināja, ka pieteikuma iesniedzēju identificējošas informācijas iekļaušana kolēģijas lēmumā par lietas ierosināšanu un publicēšana oficiālajā izdevumā “Latvijas Vēstnesis” radītu tādu pieteikuma iesniedzējas, viņas partneres un bērnu pamattiesību ierobežojumu, kas būtu lielāks nekā sabiedrības ieguvums no šādas informācijas publicēšanas.

Vienlaikus kolēģija arī vērsa uzmanību uz to, ka ierobežotas pieejamības noteikšana lietas materiāliem ir nošķirama no ierobežotas pieejamības noteikšanas informācijai par tiesas darbu. Likuma “Par tiesu varu” 28.³ panta otrā daļa noteic, ka lietas materiāli līdz brīdim, kad spēkā stāties tiesas galīgais nolēmums šajā lietā, ir pieejami tikai tām personām, kurām šādas tiesības paredzētas procesuālajos likumos. Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 24. pantam tiesības iepazīties ar vēl neizskatītas lietas materiāliem ir tikai konkrētās lietas dalībniekiem – pieteikuma iesniedzējam un institūcijai vai amatpersonai, kas izdevusi apstrīdēto aktu. Lai ievērotu personas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību, lietas dalībniekiem, iepazīstoties ar ierobežotās pieejamības informāciju, ir pienākums to izmantot vienīgi nolūkā efektīvi piedalīties Satversmes tiesas procesā.¹¹²

Arī pieteikumā, pēc kura tika ierosināta lieta Nr. 2020-18-01,¹¹³ pieteikuma iesniedzējs lūdza kolēģijas lēmumā par lietas ierosināšanu, preses relīzēs par lietu, Satversmes tiesas mājaslapā un citviet publiski visa tiesas procesa laikā neatklāt viņa vārdu, uzvārdu un personas kodu. Lūgums tika pamatots ar to, ka pieteikuma iesniedzēja vārds, uzvārds un personas kods, skatot tos kontekstā ar apstrīdētās normas saturu, jebkurai personai padarītu pieejamu informāciju par pieteikuma iesniedzēja sodāmību.

Izvērtējot pieteikumu un tam pievienotos dokumentus, kolēģija secināja, ka no tiem izrietošā informācija

107 Lietas Nr. 2019-34-0103, Nr. 2019-37-0103, Nr. 2019-38-01, Nr. 2020-01-01, Nr. 2020-03-0103, Nr. 2020-04-0103, Nr. 2020-06-0103, Nr. 2020-09-0103, Nr. 2020-10-0103, Nr. 2020-11-0103, Nr. 2020-12-0103, Nr. 2020-15-0103, Nr. 2020-17-0103, Nr. 2020-19-0103, Nr. 2020-20-03, Nr. 2020-22-03, Nr. 2020-25-0103, Nr. 2020-27-01, Nr. 2020-28-03, Nr. 2020-32-01, Nr. 2020-38-0106, Nr. 2020-41-0106, Nr. 2020-42-0106, Nr. 2020-43-0106, Nr. 2020-44-03, Nr. 2020-45-0106, Nr. 2020-46-0106, Nr. 2020-47-0106, Nr. 2020-48-0106, Nr. 2020-51-0106, Nr. 2020-53-01, Nr. 2020-54-0106, Nr. 2020-55-0106, Nr. 2020-57-0106, Nr. 2020-58-0106, Nr. 2020-56-01, Nr. 2020-60-0106, Nr. 2020-61-0106, 2020-62-01 un Nr. 2020-64-0106.

108 Lieta Nr. 2020-39-02.

109 Lietas Nr. 2017-28-0306, Nr. 2020-02-0306 un Nr. 2020-26-0106.

110 Lielākā daļa no šīm lietām bija par kompensācijas apmēru dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpuma gadījumā.

111 Pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 157/2019.

112 Satversmes tiesas 3. kolēģijas 2019. gada 16. decembra lēmums par lietas ierosināšanu pēc pieteikuma Nr. 157/2019.

113 Pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 38/2020.

par pieteikuma iesniedzēja sodāmību ietilpst viņa Satversmes 96. pantā noteikto tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību tvērumā. Turklāt šāda informācija kopā ar pieteikuma iesniedzēja vārdu, uzvārdu un personas kodu ir uzskatāma par personas datiem Vispārīgās datu aizsardzības regulas 4. panta 1. punkta izpratnē. Savukārt šo personas datu iekļaušana kolēģijas lēmumā par lietas ierosināšanu un publicēšana oficiālajā izdevumā “Latvijas Vēstnesis” ir uzskatāma par datu apstrādi regulas 4. panta 2. punkta izpratnē.

Atbilstoši Vispārīgās datu aizsardzības regulas 10. pantam datu par personas sodāmību apstrādi, ievērojot regulas 6. panta 1. punktu, veic tikai oficiālas iestādes kontrolē vai tad, ja apstrādi atļauj Eiropas Savienības vai dalībvalsts tiesību akti, paredzot atbilstošas garantijas datu subjektu tiesībām un brīvībām. Turklāt jebkurai personas datu apstrādei jāatbilst, pirmkārt, regulas 5. pantā ietvertajiem principiem uz datu kvalitāti un, otrkārt, vienam no regulas 6. pantā noteiktajiem kritērijiem datu apstrādes atzīšanai par likumīgu.

Līdz ar to kolēģija secināja, ka pieteikuma iesniedzēja identificējošas informācijas iekļaušana kolēģijas lēmumā par lietas ierosināšanu un publicēšana oficiālajā izdevumā “Latvijas Vēstnesis” radītu tādu viņa pamattiesību ierobežojumu, kas būtu lielāks nekā sabiedrības ieguvums no šādas informācijas publicēšanas. Konkrētajā gadījumā Satversmes tiesai tās kompetences īstenošanai un likumā noteikto pienākumu veikšanai nav nepieciešams iepriekšminētajā veidā apstrādāt datus par pieteikuma iesniedzēja sodāmību. Tādēļ kolēģija izlēma, ka lēmumā

ieteikuma iesniedzēju identificējošā informācija ir anonimizējama un tai nosakāma ierobežota pieejamība, kas ir spēkā līdz Satversmes tiesas galīgā nolēmuma pieņemšanai.¹¹⁴

Ļoti līdzīgs izvērtējums tika ietverts arī lēmumā, ar kuru tika ierosināta lieta Nr. 2020-30-01.¹¹⁵ Proti, pieteikuma iesniedzējs lūdza Satversmes tiesu nodrošināt viņa anonimitāti Satversmes tiesas procesā attiecībā uz trešajām personām. Lūgums pamatots ar to, ka lietas materiāli satur informāciju par kriminālprocesu, kurā pieteikuma iesniedzējs bija iesaistīts.

Kolēģija secināja, ka konkrētajā gadījumā Satversmes tiesai tās kompetences īstenošanai un likumā noteikto pienākumu veikšanai nav nepieciešams apstrādāt pieteikuma iesniedzēja personas datus, iekļaujot tos kolēģijas lēmumā par lietas ierosināšanu un publicējot oficiālajā izdevumā “Latvijas Vēstnesis”. Tādēļ kolēģijas lēmumā nav iekļauta informācija par kriminālprocesu, kurā pieteikuma iesniedzējs bija iesaistīts, bet pieteikuma iesniedzēju identificējošā informācija (vārds un uzvārds) ir anonimizēta. Lai aizsargātu pieteikuma iesniedzēja tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību, pieteikumā un tam pievienotajos dokumentos ietvertajai pieteikuma iesniedzēju identificējošai informācijai, tas ir, viņa vārdam, uzvārdam un personas kodam, ir noteikta ierobežota pieejamība, kas ir spēkā līdz Satversmes tiesas galīgā nolēmuma pieņemšanai.¹¹⁶

2020. gadā kolēģijas vairākos gadījumos anonimizēja informāciju par personas identitāti arī pēc savas iniciatīvas. Piemēram, pieņemot lēmumu par lietas

Nr. 2020-13-01 ierosināšanu,¹¹⁷ kolēģija atzina, ka pieteikuma iesniedzējas identitātes norādīšana Satversmes tiesas nolēmumos un to publicēšana radītu tādu pieteikuma iesniedzējas un viņas bērna pamattiesību ierobežojumu, kas būtu lielāks nekā sabiedrības ieguvums no šādas informācijas publicēšanas. Līdz ar to, pamatojoties uz Satversmes 96. pantu un nolūkā aizsargāt šo personu tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību, tiesas nolēmumos šajā lietā ir anonimizējama informācija par pieteikuma iesniedzējas identitāti.¹¹⁸

Savukārt, lemjot par lietas Nr. 2020-34-03 ierosināšanu,¹¹⁹ kolēģija secināja, ka tiesībsarga pieteikumā un tam pievienotajos dokumentos ir ietverta informācija par personas, kura vērsusies pie tiesībsarga ar iesniegumu, privāto dzīvi, tostarp seksuālo orientāciju un seksuālo dzīvi. Šāda informācija ietilpst personas tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību tvērumā. Turklāt šāda informācija kopā ar informāciju par attiecīgās personas vārdu un uzvārdu ir uzskatāma par personas datiem Vispārīgās datu aizsardzības regulas 4. panta 1. punkta izpratnē. Savukārt šo personas datu izpaušana ir uzskatāma par datu apstrādi regulas 4. panta 2. punkta izpratnē.

Atbilstoši regulas 9. panta pirmajai daļai datu par personas seksuālo orientāciju apstrāde ir aizliegta, bet saskaņā ar minētās regulas 9. panta otrās daļas “f” apakšpunktu datu par personas seksuālo orientāciju apstrādes aizliegumu nepiemēro, ja apstrāde ir vajadzīga, lai celtu, īstenotu vai aizstāvētu likumīgas prasības, vai ikreiz, kad tiesas pilda savus uzdevumus.

Kolēģija atzina, ka Satversmes tiesai tās kompetences īstenošanai un likumā noteikto pienākumu veikšanai nav nepieciešams apstrādāt personas, kura vērsusies pie tiesībsarga ar iesniegumu, identificējošu informāciju. Līdz ar to, lai aizsargātu šo personu tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību, pieteikumā un tā 4. pielikumā norādītās personas, kura vērsusies pie tiesībsarga ar iesniegumu, identificējošai informācijai, tas ir, viņas vārdam un uzvārdam, tika noteikta ierobežota pieejamība, kas ir spēkā līdz Satversmes tiesas galīgā nolēmuma pieņemšanai.¹²⁰

Arī lemjot par lietas Nr. 2020-50-01 ierosināšanu,¹²¹ kolēģija secināja, ka no pieteikuma un tam pievienotajiem dokumentiem izrietošā informācija par pieteikuma iesniedzēja sodāmību ietilpst tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību tvērumā. Līdz ar to kolēģija nolēma, ka lēmumā pieteikuma iesniedzēju

identificējošā informācija ir anonimizējama un tai nosakāma ierobežota pieejamība, kas ir spēkā līdz Satversmes tiesas galīgā nolēmuma pieņemšanai. Kolēģijas lēmumā ietvertais pamatojums bija ļoti līdzīgs lēmumā par lietas Nr. 2020-18-01 ierosināšanu ietvertajam pamatojumam.¹²²

2020. gadā kolēģijas arī lēma par jautājumiem, kas attiecas uz pagaidu aizsardzības līdzekļu piemērošanu. Piemēram, pieteikumā, pēc kura tika ierosināta lieta Nr. 2020-26-0106,¹²³ un pieteikumā, pēc kura tika ierosināta lieta Nr. 2020-27-01,¹²⁴ pieteikuma iesniedzēji lūdza lemt par pagaidu aizsardzības līdzekļa piemērošanu, tas ir, par apstrīdētās normas darbības apturēšanu. Pieteikuma iesniedzēji uzskatīja, ka jautājums par apstrīdētās normas darbības apturēšanu ir Satversmes tiesas likumā un Satversmes tiesas reglamentā neregulēts procesuālais jautājums, kas būtu izlemjams tiesas rīcības sēdē.

Satversmes tiesas kolēģija, atsaucoties uz tiesas judikatūru, norādīja, ka konstitucionālās sūdzības gadījumā Satversmes tiesas likums noteic tikai vienu pagaidu tiesību aizsardzības līdzekli – likuma 19.² panta piektajā daļā paredzēto tiesas nolēmuma izpildes apturēšanu. Tā kā šajā normā likumdevējs ir noteicis regulējumu attiecībā uz pagaidu tiesību aizsardzības līdzekļu piemērošanu konstitucionālās sūdzības iesniegšanas gadījumā, lūgums apturēt apstrīdētās normas darbību nav uzskatāms par neregulētu procesuālo jautājumu. Līdz ar to kolēģija secināja, ka lūgums apturēt apstrīdētās normas darbību ir iesniegts par neregulētu procesuālu jautājumu un tas ir atstājams bez izskatīšanas.¹²⁵

Savukārt, lemjot par lietu ierosināšanu, kas attiecas uz Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma pielikuma “Administratīvās teritorijas, to administratīvie centri un teritoriālā iedalījuma vienības” normu satversmību, kolēģija īpašu vērību pievērsa jautājumam par pašvaldības tiesību aizskārumu. Proti, pašvaldības pienākumu sniegt juridisko pamatojumu tam, ka apstrīdētais akts aizskar tās tiesības, paredz Satversmes tiesas likuma 19. panta pirmā daļa kopsakarā ar likuma 18. panta pirmās daļas 4. punktu. Kā atzinusi Satversmes tiesa, lemjot par to, vai pašvaldība ir tiesīga iesniegt pieteikumu tiesā, ir jāvērtē, vai pieteikuma iesniedzēja ir pamatojusi viedokli, ka apstrīdētais akts aizskar tās tiesības. Proti, vai no tām normām, atbilstība kurām tiek apstrīdēta, izriet tiesības konkrētajai pašvaldībai un vai apstrīdētais akts aizskar šīs tiesības, t. i., rada tai kādas nelabvēlīgas

¹¹⁴ Satversmes tiesas 1. kolēģijas 2020. gada 19. marta lēmums par lietas ierosināšanu pēc pieteikuma Nr. 38/2020.

¹¹⁵ Pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 64/2020.

¹¹⁶ Satversmes tiesas 3. kolēģijas 2020. gada 28. maija lēmums par lietas ierosināšanu pēc pieteikuma Nr. 64/2020.

¹¹⁷ Pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 19/2020.

¹¹⁸ Satversmes tiesas 4. kolēģijas 2020. gada 27. februāra lēmums par lietas ierosināšanu pēc pieteikuma Nr. 19/2020.

¹¹⁹ Pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 120/2020. Pieteikumu Satversmes tiesā iesniedza tiesībsargs.

¹²⁰ Satversmes tiesas 3. kolēģijas 2020. gada 7. jūlija lēmums par lietas ierosināšanu pēc pieteikuma Nr. 120/2020.

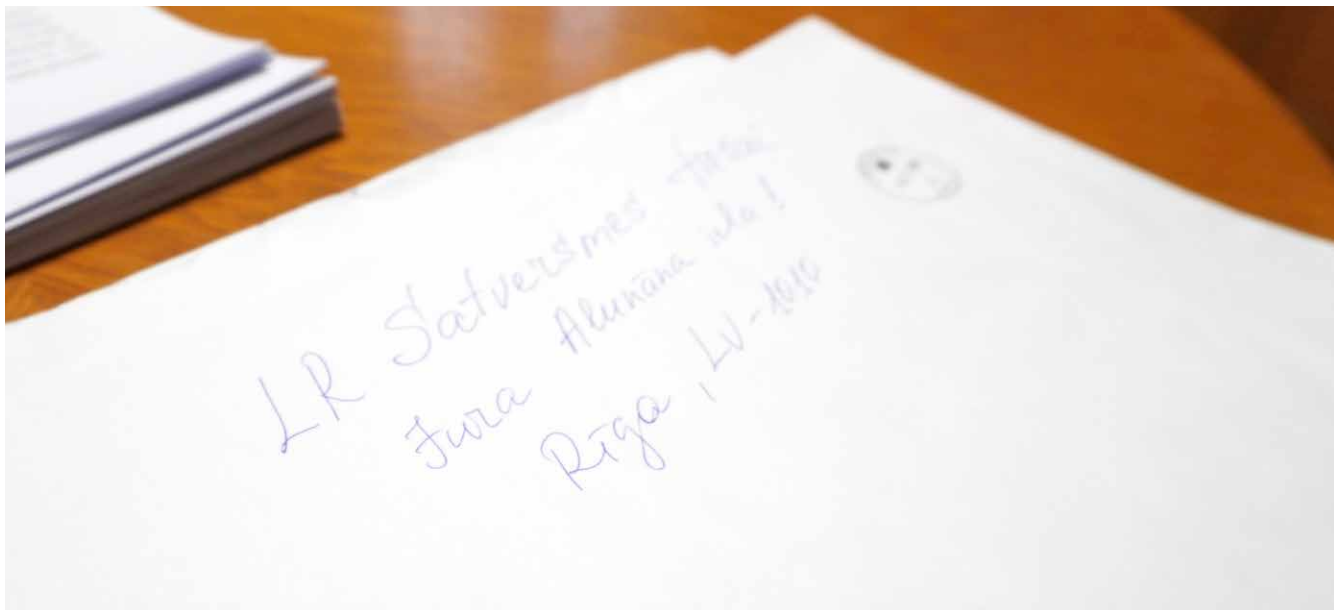
¹²¹ Pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 160/2020.

¹²² Satversmes tiesas 4. kolēģijas 2020. gada 11. septembra lēmums par lietas ierosināšanu pēc pieteikuma Nr. 160/2020.

¹²³ Pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 73/2020.

¹²⁴ Pieteikums par lietas ierosināšanu Nr. 81/2020.

¹²⁵ Satversmes tiesas 1. kolēģijas 2020. gada 8. maija lēmums par lietas ierosināšanu pēc pieteikuma Nr. 73/2020 un 2020. gada 12. maija lēmums par lietas ierosināšanu pēc pieteikuma Nr. 81/2020.

sekas.¹²⁶ Tātad, lemjot par lietas ierosināšanu vai atteikšanos ierosināt lietu, kolēģija citstarp pārliecinās, vai pieteikuma iesniedzēja ir pamatojusi viedokli par savu tiesību aizskārumu.

Lēmumos par lietu ierosināšanu kolēģijas atzina, ka pieteikuma iesniedzējas – pašvaldību domes – ir sniegušas pamatojumu savam tiesību aizskārumam, kas radies, piemēram, grozot pašvaldību administratīvo teritoriju robežas. Vienlaikus kolēģijas arī uzsvērušas, ka pieteikumu iesniedzēju viedoklis saistībā par Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma normu radīto pašvaldību tiesību aizskārumu pēc būtības ir izvērtējams lietu sagatavošanas un izskatīšanas gaitā.¹²⁷

Nobeigumā uzsveramas vēl dažas tendences par konstitucionālajām sūdzībām, pēc kurām 2020. gadā tikušas ierosinātas lietas.

Pirmkārt, 2020. gadā nevienā no pieteikumiem, pēc kuriem tika ierosināta lieta, konstitucionālās sūdzības iesniedzēji nelūdza apturēt tiesas nolēmuma izpildi.

Otrkārt, ievērojami ir palielināties to ierosināto lietu skaits, kurās persona pirms vēršanās Satversmes tiesā ir izmantojusi tai pieejamos vispārējos tiesību aizsardzības līdzekļus. Ja 2018. gadā šādas ierosinātās lietas bija tikai divas, bet 2019. gadā – piecas, tad 2020. gadā jau 10 lietās persona pirms vēršanās tiesā bija izmantojusi visus tai pieejamos vispārējos tiesību aizsardzības līdzekļus. Minētais apstāklis, visticamāk, liecina par to, ka subsidiaritātes principa nozīme Satversmes tiesas procesā ir palielinājusies.

Lēmumi par atteikšanos ierosināt lietu

Satversmes tiesas kolēģijas 2020. gadā ir pieņēmušas 172 lēmumus par atteikšanos ierosināt lietu. Šis skaits ir lielāks nekā iepriekšējos gados.¹²⁸ Tiesiskais pamats kolēģijai atteikt lietas ierosināšanu ir Satversmes tiesas likuma 20. panta piektā un sestā daļa. Šajās normās regulēti vairāki gadījumi, kad kolēģija var pieņemt šādu lēmumu.

Lietas piekritība Satversmes tiesai

Satversmes tiesas likuma 20. panta piektās daļas 1. punkts paredz, ka tiesa atsakās ierosināt lietu, ja tā nav piekritīga Satversmes tiesai. Šī norma 2020. gadā tika piemērota 14 lēmumos par atteikšanos ierosināt lietu.

Tiesas kompetenci nosaka Satversme un Satversmes tiesas likums. Šī kompetence ir izsmeltoši norādīta minētā likuma 16. pantā. Tas nozīmē, ka pieteikumā tiesai nevar tikt ietverts tāds prasījums, kas nav minēts Satversmes tiesas likuma 16. pantā. Kā piemērus prasījumiem, kas atbilstoši kolēģiju 2020. gadā lemtajam neietilpst tiesas kompetencē, iespējams minēt šādus lūgumus:

1) lūgumu atzīt Valsts robežsardzes priekšnieka 2016. gada 30. decembra pavēles Nr. 1803 pielikuma “Metodiskie norādījumi par transportlīdzekļu robežpārbaudi” (turpmāk – Metodiskie norādījumi) 9.1.1.1. apakšpunktu par neatbilstošu Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 21. pantam. Satversmes tiesas kolēģija īpaši norādīja, ka pēc Administratīvā procesa likuma spēkā stāšanās iekšējo normatīvo aktu tiesiskuma izvērtēšana varētu būt

Satversmes tiesas kompetencē vienīgi izņēmuma gadījumā, ja pieteikumā ir pamatots, ka ar iekšējo normatīvo aktu tiek aizskartas personas pamattiesības un šo aizskārumu administratīvajā procesā novērst nav iespējams. Saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 104. panta trešo daļu administratīvā tiesa ir tā, kas veic kontroli pār iekšējo normatīvo aktu atbilstību ārējiem normatīvajiem aktiem un pretrunu gadījumā nepiemēro iekšējo normatīvo aktu. Savukārt no administratīvo tiesu nolēmumiem izrietēja, ka lietā citstarp tika izvērtēta Metodisko norādījumu juridiskā daba un atbilstība ārējiem normatīvajiem aktiem. Ņemot vērā minēto, kolēģija konkrētajā situācijā nekonstatēja tādu apstākļu, kuru dēļ pieteikumā ietvertais prasījums par iekšējā normatīvā akta normas atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normai būtu piekritīgs Satversmes tiesai;¹²⁹

2) lūgumu grozīt apstrīdēto normu un atļūdzināt nodarīto nemantisko kaitējumu;¹³⁰

3) lūgumu izvērtēt ģenerālprokurora rīcības tiesiskumu un aicināt Ģenerālprokuratūru likumā noteiktajā kārtībā vērsties tiesā ar iesniegumu par pieteikuma iesniedzējam piespriedē brīvības atņemšanas soda samazināšanu;¹³¹

4) lūgumu piemērot tiesību aizsardzības līdzekli pieteikuma iesniedzējam un viņa bērna mātei;¹³²

5) lūgumu uzlikt pienākumu Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldei izbeigt diskrimināciju personu apliecinošu dokumentu izsniegšanā;¹³³

6) lūgumu atzīt vispārējās jurisdikcijas tiesas rīcību vai tās nolēmumu par neatbilstošu Satversmei;¹³⁴

7) lūgumu izvērtēt vienāda juridiska spēka tiesību normu savstarpējo pretrunu;¹³⁵

8) lūgumu atzīt satiksmes ministra rīkojumu – vispārīgo administratīvo aktu – par neatbilstošu Satversmei;¹³⁶

9) lūgumu Satversmes tiesai izstrādāt vai ierosināt likumdevējam izstrādāt pieteikuma iesniedzējam vēlamu tiesisko regulējumu.¹³⁷

Iesniedzējs nav tiesīgs iesniegt pieteikumu

Satversmes tiesas likuma 20. panta piektās daļas 2. punkts paredz, ka Satversmes tiesa var atteikties ierosināt lietu, ja iesniedzējs nav tiesīgs iesniegt pieteikumu. Šī norma 2020. gadā nav tikusi piemērota nevienā kolēģijas lēmumā. Satversmes tiesas likuma 20. panta piektās daļas 2. punktu kolēģijas arī iepriekš ir piemērojušas vien retos izņēmuma gadījumos.

Pieteikuma neatbilstība Satversmes tiesas likuma prasībām

Satversmes tiesas likuma 20. panta piektās daļas 3. punkts paredz, ka Satversmes tiesa var atteikties ierosināt lietu, ja pieteikums neatbilst šā likuma 18. vai 19.–19.³ panta prasībām. Minētā likuma norma kolēģiju lēmumos par atteikšanos ierosināt lietu tiek piemērota visbiežāk.

Pieteikumā nav pamatots personas pamattiesību aizskārumš

No Satversmes tiesas likuma 19.² panta pirmās daļas, sestās daļas 1. punkta un 18. panta pirmās daļas 4. punkta izriet konstitucionālās sūdzības iesniedzēja pienākums pamatot to, ka apstrīdētā norma aizskar tam Satversmē noteiktās pamattiesības. Kolēģiju lēmumos daudzkārt norādīts, ka personas pamattiesību aizskārumš ir konstatējams, ja: pirmkārt, personai Satversmē ir noteiktas konkrētās pamattiesības, proti, apstrīdētā norma ietilpst konkrēto pamattiesību tvērumā; otrkārt, tieši apstrīdētā norma aizskar personai Satversmē noteiktās pamattiesības.¹³⁸ Pamatojoties uz minētajām Satversmes tiesas likuma normām, kolēģijas 2020. gadā pieņēma nedaudz vairāk par 60 lēmumiem par atteikšanos ierosināt lietu attiecībā uz visu pieteikumu vai arī par kādu tā daļu. Līdzīgi kā iepriekšējos gados arī 2020. gadā liela daļa šo kolēģiju lēmumu attiecās uz gadījumiem, kad persona nevis apstrīd tiesību normas satversmību, bet gan pēc būtības vērsās pret to, kā tiesību norma ir tikusi interpretēta un piemērota.

Satversmes tiesas likuma 19.² panta pirmā daļa un sestās daļas 1. punkts kā pamats atteikumam ierosināt lietu tiek piemērots arī tādos gadījumos, kad apstrīdētā norma neaizskar pieteikuma iesniedzēja pamattiesības.

¹²⁶ Satversmes tiesas 2008. gada 16. aprīļa lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2007-21-01 5. punkts un 2017. gada 24. oktobra sprieduma lietā Nr. 2016-23-03 14. punkts.

¹²⁷ Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2. kolēģijas 2020. gada 16. jūlija lēmumu par lietas ierosināšanu pēc pieteikuma Nr. 127/2020 un 2020. gada 4. septembra lēmumu par lietas ierosināšanu pēc pieteikuma Nr. 165/2020.

¹²⁸ 2018. gadā Satversmes tiesas kolēģijas pieņēma 147 lēmumus par atteikšanos ierosināt lietu, bet 2019. gadā – 151 lēmumu.

¹²⁹ Satversmes tiesas 3. kolēģijas 2019. gada 19. decembra lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 166/2019.

¹³⁰ Satversmes tiesas 4. kolēģijas 2020. gada 5. marta lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 27/2020.

¹³¹ Satversmes tiesas 1. kolēģijas 2020. gada 16. marta lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 32/2020.

¹³² Satversmes tiesas 3. kolēģijas 2020. gada 11. maija lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 90/2020.

¹³³ Satversmes tiesas 4. kolēģijas 2020. gada 28. maija lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 95/2020.

¹³⁴ Satversmes tiesas 4. kolēģijas 2020. gada 2. jūnija lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 104/2020, 2. kolēģijas 2020. gada 17. jūnija lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 111/2020 un Nr. 112/2020, 1. kolēģijas 2020. gada 4. septembra lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 153/2020, 3. kolēģijas 2020. gada 6. novembra lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 210/2020, 4. kolēģijas 2020. gada 10. novembra lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 211/2020 un 1. kolēģijas 2020. gada 30. novembra lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 220/2020.

¹³⁵ Satversmes tiesas 1. kolēģijas 2020. gada 27. augusta lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 162/2020.

¹³⁶ Satversmes tiesas 1. kolēģijas 2020. gada 25. jūnija lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 110/2020.

¹³⁷ Satversmes tiesas 4. kolēģijas 2020. gada 1. jūlija lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 114/2020.

¹³⁸ Satversmes tiesas 1. kolēģijas 2020. gada 8. aprīļa lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 48/2020.

Piemēram, izskatot pieteikumu Nr. 16/2020, tika secināts, ka pieteikuma iesniedzējam ir piemērots Kriminālprocesa likuma 272. panta pirmajā daļā paredzētais drošības līdzeklis – apcietinājums. Pieteikuma iesniedzējs vairākkārt bija vērsies tiesā ar lūgumu atcelt piemēroto drošības līdzekli, tomēr tiesa šos lūgumus bija noraidījusi, jo uzskatījusi, ka pastāv apstrīdētajā normā noteiktais pamats, lai turpinātu tā piemērošanu. Pieteikuma iesniedzējs norādīja, ka apcietinājums viņam piemērots nepamatoti, jo viņš neesot izdarījis noziedzīgu nodarījumu, kura izdarīšanā tiekot apsūdzēts, kā arī neplānojot izdarīt jaunu noziedzīgu nodarījumu. Savukārt Kriminālprocesa likuma 272. panta pirmā daļa pieļaujot, ka pret pieteikuma iesniedzēju izturas tā, it kā jau būtu pierādīts, ka viņš ir izdarījis noziedzīgu nodarījumu. Tādējādi esot aizskartas viņam Satversmes 92. pantā noteiktās tiesības uz nevainīguma prezumpciju.

Satversmes tiesas kolēģija, atsaucoties uz Satversmes tiesas judikatūru, norādīja, ka Satversmes 92. panta otrajā teikumā noteiktais nevainīguma prezumpcijas princips kriminālprocesā prasa nodrošināt personai tiesības tikt uzskatītai par nevainīgu izvirzītajās apsūdzībās līdz brīdim, kad ar spēkā stājušos tiesas spriedumu tiek atzīta personas vaina. Taču nevainīguma prezumpcijas princips neliedz apsūdzību izvirzošajām un uzturošajām iestādēm veikt kriminālprocesuālus pasākumus un piemērot aizdomas turētajai vai apsūdzētajai personai kriminālprocesuālus drošības līdzekļus, tostarp apcietinājumu. Tāpat nevainīguma prezumpcijas princips neliedz kompetentajām iestādēm celt apsūdzību un apgalvot, ka persona ir vainīga noteikta noziedzīga nodarījuma izdarīšanā.

Ņemot vērā minētās Satversmes tiesas atziņas, kolēģija secināja, ka pieteikumā nav sniegts juridiskais pamatojums tam, ka Satversmes 92. pantā noteiktais nevainīguma prezumpcijas princips liedz personai kā kriminālprocesuālu drošības līdzekli piemērot apcietinājumu, ja pastāv apstrīdētajā normā norādītais pamats tā piemērošanai. Tādējādi pieteikumā nav pamatots, ka Kriminālprocesa likuma 272. panta pirmā daļa aizskar pieteikuma iesniedzējam Satversmes 92. pantā noteiktās pamattiesības uz nevainīguma prezumpciju.¹³⁹

Pieteikuma iesniedzējs nav izsmēlis visus vispārējos tiesību aizsardzības līdzekļus

Satversmes tiesas likuma 19.² panta otrā daļa paredz, ka konstitucionālo sūdzību var iesniegt tikai tad, ja ir izmantotas visas iespējas aizstāvēt aizskartās tiesības ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem – sūdzību augstākai institūcijai vai augstākai amatpersonai, kā arī sūdzību vai prasības pieteikumu vispārējās jurisdikcijas tiesai – vai arī šādu iespēju personai nav.

Šī norma paredz konstitucionālās sūdzības iesniedzēja pienākumu pirms vēšanās Satversmes tiesā izsmelt visus tam pieejamos vispārējos tiesību aizsardzības līdzekļus. Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 19.² panta otro daļu, kolēģijas 2020. gadā pieņēma 12 lēmumus par atteikšanos ierosināt lietu.

Pārskata posmā kolēģijas ir vairākkārt norādījušas uz personas pienākumu pirms vēšanās Satversmes tiesā savu aizskarto tiesību aizsardzībai vērsties administratīvajā tiesā. Piemēram, pieteikumā par lietas ierosināšanu Nr. 146/2020 pieteikuma iesniedzējas norādīja, ka iespēja apstrīdēt un pārsūdzēt iepriekš izdoto administratīvo aktu grozīšanu nenovērsīs viņu pamattiesību aizskārumu. Ņemot vērā pašvaldības saistošo noteikumu normas imperatīvo raksturu¹⁴⁰ un nepārprotamo formulējumu, pieteikuma iesniedzējam pieejamie vispārējie tiesību aizsardzības līdzekļi neesot efektīvi.

Satversmes tiesas kolēģija visupirms norādīja, ka gadījumā, kad pamattiesības tiek aizskartas ar tiesību piemērošanas aktu, personai jāizmanto vispārējie tiesību aizsardzības līdzekļi, kas paredz iespēju apstrīdēt vai pārsūdzēt tiesību piemērošanas aktu, ar kura starpniecību tiesību norma ir aizskārusi personas pamattiesības. Konstitucionālā sūdzība galvenokārt ir subsidiārs (papildu) personas pamattiesību aizsardzības mehānisms gadījumos, kad ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem nav iespējams novērst pamattiesību aizskārumu. Satversmes tiesas likumā ietvertā subsidiaritātes principa mērķis ir panākt, lai Satversmes tiesas nodrošinātā pamattiesību aizsardzība netiktu izmantota pāragri, bet pilnvērtīgi tiktu izmantots valsts noteiktais tiesību aizsardzības mehānisms.

Atbilstoši subsidiaritātes principam privātpersonai, vērsoties pret administratīvajā aktā noteikto subjektīvo tiesību aizskārumu, visupirms ir jāizmanto likumā noteiktie tiesību aizsardzības līdzekļi administratīvā procesa ietvaros – ar apstrīdēšanas iesniegumu jāapstrīd izdots administratīvais akts augstākā iestādē un visbeidzot ar pieteikumu jānodod administratīvais akts administratīvās tiesas kontrolei. Apstrīdēšanas un pārsūdzēšanas procesā tiek noteikts lietas faktiskais sastāvs un pārbaudīta tiesību normu piemērošanas pareizība, tostarp, tiesību normu atbilstība augstāka juridiska spēka tiesību normām. Izmantojot objektīvās izmeklēšanas principu, administratīvā tiesa pati noteic konkrētās lietas faktisko sastāvu, bet tiesību normu juridiskā spēka hierarhijas kontrole administratīvajā tiesā¹⁴¹ ļauj novērst augstāka juridiska spēka tiesību normām neatbilstošu zemāka juridiska spēka tiesību normu piemērošanu.

Kolēģija uzsvēra – lai arī apstrīdētā norma samērā skaidri noteic nodokļa atlaizu summāro ierobežojumu, tomēr kolēģijai nav pamata uzskatīt, ka apstrīdēšanas iesniegums vai pieteikums administratīvajā tiesā par noteikto nodokļa maksāšanas pienākumu (atlaides ierobežojumu) nebūtu efektīva iespēja pieteikuma iesniedzējam pārbaudīt sava tiesību aizskāruma esību un nepamatota aizskāruma gadījumā arī aizstāvēt savas aizskartās nodokļa maksātāja tiesības.

Pirmkārt, gan augstāka iestāde, gan administratīvā tiesa ir tiesīga atcelt vai grozīt izdoto administratīvo aktu, ja tas neatbilst tiesību normām. Otrkārt, gan augstākai iestādei, gan administratīvajai tiesai ir pienākums administratīvā akta tiesiskuma kontroles gadījumā ievērot tiesiskās palāvības principu, par kura pārkāpumu konkrētajos faktiskajos apstākļos pieteikumā argumentē pieteikuma iesniedzējas. Treškārt, augstāka iestāde var informēt tiesību normas izdevēju par savu secinājumu par apstrīdētās normas atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām un pirms tiesas iesaistes panākt tiesiskā regulējuma izmaiņas. Ceturtkārt, administratīvajai tiesai ir piešķirtas tiesības nepiemērot apstrīdēto normu, ja tā konstatē, ka apstrīdētā norma neatbilst likumiem, vai iesniegt pieteikumu Satversmes tiesai, ja tā uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmei. Visbeidzot, arī pati lietas izskatīšana augstākā iestādē un administratīvajā tiesā, konkrētizējot lietas apstākļus, sniedzot juridiskus argumentus un pretargumentus par piemērojamo normu leģitimitāti, var pārliecināt pieteikuma iesniedzējas par apstrīdētās normas

atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām konkrētajā gadījumā.

Tādējādi kolēģija secināja, ka pieteikuma iesniedzējam bija pieejami vispārējie tiesību aizsardzības līdzekļi savu aizskarto tiesību aizsardzībai, jo saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 77. un 79. pantu Rīgas domes Pašvaldības ieņēmumu pārvaldes lēmumus viena mēneša laikā no šo lēmumu spēkā stāšanās dienas bija iespējams apstrīdēt Rīgas domē. Savukārt atbilstoši Administratīvā procesa likuma 103. panta pirmajai daļai un 184. panta pirmās daļas 1. punktam Rīgas domes lēmums bija pārsūdzams administratīvajā tiesā. Pieteikuma iesniedzējas tām piešķirtās tiesības nav izmantojušas. Līdz ar to pieteikums neatbilst Satversmes tiesas likuma 19.² panta otrās daļas prasībām.¹⁴²

Arī pieteikumos, kuros tika apstrīdēta Ministru kabineta 2020. gada 31. marta noteikumu Nr. 179 “Noteikumi par dikstāves pabalstu pašnodarbinātām personām, kuras skārusi Covid-19 izplatība” normu satversmību, kolēģijas norādīja uz nepieciešamību izmantot visus pieejamos vispārējos tiesību aizsardzības līdzekļus aizskarto tiesību aizsardzībai. Piemēram, pieteikumā Nr. 76/2020 persona apstrīdēja minēto noteikumu normu, kas noteic, ka Valsts ieņēmumu dienests dikstāves pabalstu nepiešķir pašnodarbinātām personām, kuras saņem vecuma vai izdienas pensiju. Savukārt kolēģija norādīja, ka, pat neskatoties uz to, ka pieteikuma iesniedzējs atrodas apstrīdētās normas tvērumam tipiskā situācijā, tā negūst apstiprinājumu

139 Satversmes tiesas 3. kolēģijas 2020. gada 6. februāra lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 16/2020.

140 Pieteikumā tika apstrīdēta Rīgas domes 2019. gada 18. decembra saistošo noteikumu Nr. 111 “Nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumu piešķiršanas kārtība Rīgā” 11. punktā ietvertā nodokļa atvieglojuma apmēra satversmība.

141 Sk. Administratīvā procesa likuma 104. pantu.

142 Satversmes tiesas 1. kolēģijas 2020. gada 28. augusta lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 146/2020.

tam, ka konkrētajā gadījumā nepastāv šaubas par apstrīdētās normas piemērošanu.

Kolēģija īpaši uzsvēra, ka administratīvā tiesa, īstenojot savu kompetenci, noskaidro un izvērtē visus lietā nozīmīgos tiesību un faktu jautājumus. Līdz ar to administratīvajā procesā tiek īstenota visaptveroša tiesas kontrole. Tāpat administratīvajai tiesai lietas izskatīšanas ietvaros atbilstoši tās kompetencei citstarp ir jāpārbauda tas, vai piemērojamā Ministru kabineta noteikumu norma atbilst likumdevēja dotajam pilnvarojumam un citām likumu normām. Ja šī norma tiktu atzīta par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, kas nav Satversmes vai starptautiska līguma norma, tā pieteikuma iesniedzējam netiktu piemērota.

Tā kā apstrīdētā norma ir Ministru kabineta noteikumu norma, administratīvā tiesa, konstatējot tās neatbilstību likumam, atbilstoši Administratīvā procesa likuma 104. panta trešajai daļai var to nepiemērot. Tādējādi konkrētajā gadījumā pieteikuma iesniedzējam ir pieejami vispārējie tiesību aizsardzības līdzekļi savu aizskarto tiesību aizsardzībai, kurus viņš vēl nav izmantojis. Līdz ar to kolēģija atzina, ka pieteikums neatbilst Satversmes tiesas likuma 19.² panta otrajā daļā noteiktajām prasībām.¹⁴³

Savukārt pieteikuma Nr. 99/2020 iesniedzējs jau bija apstrīdējis Valsts ieņēmumu dienesta lēmumu

par atteikumu piešķirt dīkstāves pabalstu. Tomēr pieteikuma iesniedzējs Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā nebija pārsūdzējis dienesta ģenerāldirektora lēmumu tiesā. Līdz ar to kolēģija secināja, ka pieteikuma iesniedzējs vēl nav izmantojis visus viņam pieejamos vispārējos tiesību aizsardzības līdzekļus aizskarto tiesību aizsardzībai un arī šis pieteikums neatbilst Satversmes tiesas likuma 19.² panta otrajā daļā noteiktajām prasībām.¹⁴⁴

Pieteikuma iesniedzējs ir nokavējis sešu mēnešu termiņu pieteikuma iesniegšanai

Satversmes tiesas likuma 19.² panta ceturtais daļa paredz, ka konstitucionālo sūdzību var iesniegt sešu mēnešu laikā pēc pēdējās institūcijas nolēmuma spēkā stāšanās. Ja nav iespēju Satversmē noteiktās pamattiesības aizstāvēt ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, konstitucionālo sūdzību Satversmes tiesai var iesniegt sešu mēnešu laikā no pamattiesību aizskāruma brīža. Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 19.² panta ceturto daļu, kolēģijas 2020. gadā pieņēma sešus lēmumus par atteikšanos ierosināt lietu.

Izskatot pieteikumu Nr. 25/2020, kolēģija atzina, ka viens no pieteikuma iesniedzēja prasījumiem ir atzīt Latvijas Sodu izpildes kodeksa 50.⁴ pantu par neatbilstošu Satversmes 96. pantam. Savukārt Latvijas Sodu izpildes kodeksa 50.⁴ pants jau iepriekš ar spriedumu lietā Nr. 2018-25-01¹⁴⁵ bija atzīts par neatbilstošu Satversmes

91. pantam. Lieta Nr. 2018-25-01 bija ierosināta pēc tā paša pieteikuma iesniedzēja pieteikuma, kurš iesniedza arī pieteikumu Nr. 25/2020.

Kolēģija, atsaucoties uz lietas Nr. 2018-25-01 materiāliem, secināja, ka pieteikuma iesniedzējam nav iespēju aizstāvēt savas tiesības ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, jo saskaņā ar Latvijas Sodu izpildes kodeksa 13.¹ pantu lēmums par notiesātā ievietošanu brīvības atņemšanas iestādē nav apstrīdams un pārsūdzams. Līdz ar to pieteikums par Latvijas Sodu izpildes kodeksa 50.⁴ panta iespējamo neatbilstību Satversmes 96. pantam atbilst Satversmes tiesas likuma 19.² panta otrajā daļā noteiktajām prasībām.

Tomēr vienlaikus arī termiņš konstitucionālās sūdzības iesniegšanai ir skaitāms no tā paša brīža, no kura tas tika skaitīts lēmumā par lietas Nr. 2018-25-01 ierosināšanu, proti, brīža, kad Ieslodzījuma vietu pārvaldes priekšnieks pieņēma lēmumu par pieteikuma iesniedzēja ievietošanu brīvības atņemšanas iestādē. Tā kā pieteikums Nr. 25/2020 Satversmes tiesā bija iesniegts vairāk nekā sešus mēnešus pēc minētā lēmuma pieņemšanas, pieteikuma iesniedzējs ir nokavējis termiņu pieteikuma iesniegšanai, un tādējādi pieteikums neatbilst Satversmes tiesas likuma 19.² panta ceturtais daļas otrā teikuma prasībām.¹⁴⁶

Pieteikumā nav ietverts juridiskais pamatojums

Satversmes tiesas likuma 18. panta pirmās daļas 4. punkts paredz, ka pieteikumā Satversmes tiesai ir jāietver tā juridiskais pamatojums. Konstatējot, ka pieteikumā tas nav ietverts, kolēģijas 2020. gadā pieņēma nedaudz vairāk par 50 lēmumiem par atteikšanos ierosināt lietu. Vairākus no šiem pieteikumiem tiesā bija iesniegušas gan vispārējās jurisdikcijas tiesas, gan administratīvā tiesa, gan arī pašvaldības dome, gan 20 Saeimas deputāti.

Izskatot Ikšķiles novada domes iesniegto pieteikumu Nr. 159/2020, kolēģija konstatēja, ka pieteikuma iesniedzēja lūdz izvērtēt Ministru kabineta 2020. gada 12. maija noteikumu Nr. 278 “Noteikumi par nosacījumiem un kārtību, kādā pašvaldībām izsniedz valsts aizdevumu ārkārtējās situācijas ietekmes mazināšanai un novēršanai saistībā ar Covid-19 izplatību” 3.2.3. apakšpunkta atbilstību Satversmes ievadam, 1. un 101. pantam, kā arī Eiropas vietējo pašvaldību hartas 4. pantam.

Izvērtējot pašvaldības domes sniegto juridisko pamatojumu, kolēģija norādīja, ka pieteikumā ir citēti vairāki Satversmes ievadā ietvertie principi un konstitucionālās vērtības. Tomēr no pieteikuma satura izriet, ka pieteikuma iesniedzēja uzskata apstrīdēto normu par neatbilstošu tieši vienlīdzības principam. Kolēģija uzsvēra, ka apstrīdētā norma regulē tiesiskās attiecības starp diviem publisko tiesību subjektiem –

pašvaldību un valsti. Pašvaldības ir atvasinātas publisko tiesību juridiskās personas, kas atbilstoši Valsts pārvaldes iekārtas likuma 1. panta 2. un 6. punktam īsteno pastarpināto pārvaldi. Saskaņā ar Valsts pārvaldes iekārtas likuma 10. panta ceturto daļu valsts pārvaldei, īstenojot valsts pārvaldes funkcijas, nav savu interešu. Savukārt pieteikumā nav sniegts juridiskais pamatojums tam, kādēļ, ņemot vērā tiesiskās attiecības, ko regulē apstrīdētā norma, vienlīdzības princips būtu attiecināms arī uz pašvaldību kā publisko tiesību juridisko personu.

Vērtējot juridisko pamatojumu par apstrīdētās normas iespējamo neatbilstību Satversmes 1. pantam, kolēģija, atsaucoties uz Satversmes tiesas judikatūru, norādīja, ka Satversmes 1. panta tvērumā ietilpstošo tiesiskās valsts principu pamatfunkcija ir aizsargāt privātpersonu no nepamatotas publiskās varas izmantošanas pret to un publisko tiesību subjektu savstarpējās tiesiskās attiecībās tie piemērojami tikai tiktāl, ciktāl to pieļauj šo attiecību specifika. Turpretim pieteikumā vienīgi vispārīgi norādīts, ka apstrīdētā norma pārkāpj tiesiskās paļāvības principu un tajā nav pamatots tas, vai un kādā veidā, ņemot vērā Ministru kabineta un vietējās pašvaldības savstarpējo tiesisko attiecību specifiku, Satversmes 1. panta tvērumā ietilpstošais tiesiskās paļāvības princips apstrīdētajā normā regulētajā situācijā būtu attiecināms uz pieteikuma iesniedzēju – pašvaldības domi.

Visbeidzot, vērtējot pieteikuma iesniedzējas prasījumu atzīt apstrīdēto normu par neatbilstošu pašvaldības principam, kas ietilpst Satversmes 1. panta tvērumā, Satversmes 101. pantam un Eiropas vietējo pašvaldību hartas 4. pantam, kolēģija atzina, ka pieteikumā ir sniegts konkrētās situācijas faktisko apstākļu izklāsts, citētas dažādas tiesību normas, kā arī Satversmes tiesas judikatūra par pašvaldības principa tvērumu. Tomēr pieteikumā nav sniegts juridiskais pamatojums tam, kādēļ apstrīdētā norma neatbilst katrai no minētajām augstāka juridiska spēka tiesību normām. Lietas faktisko apstākļu, tiesību normu vai tiesu nolēmumu atreferējums bez nepieciešamās juridiskās argumentācijas nav uzskatāms par pieteikuma juridisko pamatojumu Satversmes tiesas likuma izpratnē. Līdz ar to pieteikums neatbilst Satversmes tiesas likuma 18. panta pirmās daļas 4. punkta prasībām.¹⁴⁷

Pieteikums neatbilst citām Satversmes tiesas likumā noteiktajām prasībām

Satversmes tiesas likuma 18. pantā ir noteiktas vispārīgās prasības, kuras jāievēro katram šā likuma 17. panta pirmajā daļā minētajam pieteikuma iesniedzējam. Par šādu prasību uzskatāms arī pieteikuma iesniedzēja pienākums pieteikumam citstarp pievienot dokumentus, kas nepieciešami lietas apstākļu noskaidrošanai.

¹⁴³ Satversmes tiesas 1. kolēģijas 2020. gada 11. maija lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 76/2020.

¹⁴⁴ Satversmes tiesas 2. kolēģijas 2020. gada 11. jūnija lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 99/2020.

¹⁴⁵ Satversmes tiesas 2019. gada 7. novembra spriedums lietā Nr. 20182501.

¹⁴⁶ Satversmes tiesas 3. kolēģijas 2020. gada 9. marta lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 25/2020.

¹⁴⁷ Satversmes tiesas 3. kolēģijas 2020. gada 2. septembra lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 159/2020.

Izskatot pieteikumu Nr. 12/2020, kolēģija atzina, ka pieteikuma iesniedzēja nav pievienojusi pieteikumam dokumentus, kas nepieciešami lietas apstākļu noskaidrošanai, tostarp pašvaldības novada domes administratīvās komisijas lēmumu, ar kuru, pēc pieteikuma iesniedzējas norādītā, viņa tikusi saukta pie administratīvās atbildības. Kolēģija pēc savas iniciatīvas ieguva informāciju no Tiesu informatīvās sistēmas un norādīja, ka arī saskaņā ar sistēmā pieejamo informāciju nav iespējams precīzi noskaidrot to, saskaņā tieši ar kuru tiesību normu pieteikuma iesniedzēja tikusi saukta pie administratīvās atbildības. Līdz ar to tika atzīts, ka pieteikums neatbilst Satversmes tiesas likuma 18. panta ceturtās daļas 2. punkta un 19.² panta septītās daļas 1. punkta prasībām.¹⁴⁸

Attiecībā uz pašvaldības domes pieteikumu Satversmes tiesas likuma 19. panta pirmā daļa noteica, ka šādu pieteikumu saskaņā ar šā likuma 17. panta pirmās daļas 7. punktu pašvaldības dome var iesniegt tikai tad, ja apstrīdētais akts aizskar attiecīgās pašvaldības tiesības. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka pašvaldības dome ir tiesīga iesniegt pieteikumu Satversmes tiesā tikai un vienīgi tad, ja apstrīdētā norma aizskar tās tiesības, t. i., no tām normām, atbilstība kurām tiek apstrīdēta, izriet tiesības konkrētai pašvaldībai, un apstrīdētā norma aizskar šīs tiesības, proti, rada tieši pašvaldībai kādas nelabvēlīgas sekas.¹⁴⁹ Tādējādi pašvaldības domei pieteikumā ir jāpamato, ka apstrīdētā norma rada pašvaldības tiesību aizskārumu.

Izskatot Alsungas novada domes iesniegto pieteikumu Nr. 152/2020, kolēģija konstatēja, ka pieteikuma iesniedzēja lūdz izvērtēt Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma pielikuma “Administratīvās teritorijas, to administratīvie centri un teritoriālā iedalījuma vienības” 21.1. apakšpunkta atbilstību Satversmes 1. pantam un Eiropas vietējo pašvaldību hartas 4. panta sestajai daļai un 5. pantam.

Attiecībā uz prasījumu izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 1. pantam, kolēģija, atsaucoties uz Satversmes tiesas judikatūru, norādīja, ka Satversmes 1. pantā ietverta tiesiskās valsts principu pamatfunkcija ir aizsargāt privātpersonu no nepamatotas publiskās varas izmantošanas pret to, un publisko tiesību subjektu savstarpējās tiesiskās attiecībās tie piemērojami tikai tiktāl, ciktāl to pieļauj šo attiecību specifika. Savukārt pieteikumā nav ietverts pamatojums tam, kādas tiesības pašvaldībai kā publisko tiesību juridiskai personai izriet no Satversmes 1. pantā ietvertā labas pārvaldības principa un kādā veidā apstrīdētā norma šīs tiesības aizskar. Pieteikumā nav pamatots arī tas, vai un kādā veidā, ņemot vērā Saeimas un vietējās pašvaldības savstarpējo tiesisko attiecību specifiku, Satversmes 1. pantā ietvertais labas pārvaldības princips apstrīdētajā normā regulētajā situācijā būtu

attiecināms uz pieteikuma iesniedzēju.

Savukārt, izvērtējot prasījumu atzīt apstrīdēto normu par neatbilstošu Eiropas vietējo pašvaldību hartas 4. panta sestajai daļai un 5. pantam, kolēģija, atsaucoties uz Satversmes tiesas judikatūru, norādīja, ka pašvaldību kā viena no demokrātiskas iekārtas īstenošanas pamatinstrumentiem stiprināšana var izpausties dažādi. Proti, harta nenoteic, kādam jābūt vietējo pašvaldību administratīvajam iedalījumam. Minētā demokrātijas stiprināšana vienlīdz lielā mērā ir iespējama, arī īstenojot vietējo pašvaldību apvienošanu lielākās pašvaldībās, ja vien tiek ievēroti likumu un hartas nosacījumi un netiek apdraudēts pašvaldības princips kā tāds. Minētais princips neprasa konkrētu uzklaušanās procedūras formu un saturu, ciktāl tas nav konkretizēts likumos. Turklāt no hartas 5. panta neizriet prasība pēc konkrētas konsultēšanās procedūras.

Kolēģija secināja, ka pieteikumā ir citētas tiesību normas un Satversmes tiesas nolēmumu atziņas. Tāpat sniegts faktisko apstākļu izklāsts, kā arī ietverti vispārīgi apgalvojumi par hartas 4. panta sestajā daļā un 5. pantā noteikto tiesību saturu. Tomēr pieteikumā nav sniegts juridiskais pamatojums tam, kā konkrētajā situācijā izpaudies pašvaldības principa pārkāpums. Līdz ar kolēģija atzina, ka pieteikums neatbilst Satversmes tiesas 18. panta pirmās daļas 4. punktam un 19. panta pirmajai daļai.¹⁵⁰

Izspriests prasījums

Satversmes tiesas likuma 20. panta piektās daļas 4. punkts paredz, ka Satversmes tiesa var atteikties ierosināt lietu, ja pieteikums iesniegts par jau izspriestu prasījumu. Pamatojoties uz šo normu, kolēģijas 2020. gadā ir pieņēmušas 14 lēmumus. Salīdzinājumam varētu minēt, ka, piemēram, 2019. gadā šī norma netika piemērota nevienā kolēģijas lēmumā. Lielākā daļa no minētajiem lēmumiem tika pieņemti attiecībā uz vispārējās jurisdikcijas tiesu iesniegtajiem pieteikumiem pēc tam, kad Satversmes tiesa jau bija pieņēmusi spriedumu lietā Nr. 2019-10-0103.

Satversmes tiesas likuma 20. panta piektās daļas 4. punkts 2020. gadā ticis piemērots arī attiecībā uz konstitucionālajām sūdzībām un Saeimas deputātu iesniegtajiem pieteikumiem. Piemēram, izskatot Saeimas deputātu iesniegto pieteikumu Nr. 58/2020, kolēģija izvērtēja, vai pieteikums iesniegts par jau izspriestu prasījumu. Proti, pieteikumā tika lūgts atzīt likuma “Par valsts pensijām” pārejas noteikumu 41. punkta pirmo teikumu,¹⁵¹ ciktāl tas paredz, ka piemaksa par apdrošināšanas stāžu, kas uzkrāts līdz 1995. gada 31. decembrim, tiek piešķirta vienīgi tām personām, kas pensionējušās līdz 2011. gada

31. decembrim, par neatbilstošu Satversmes 1. pantam, 91. panta pirmajam teikumam un 109. pantam. Savukārt Satversmes tiesa jau spriedumā lietā Nr. 2012-12-01 bija atzinusi šo normu par atbilstošu Satversmes 91. un 109. pantam.

Lai izvērtētu, vai pieteikums iesniegts par jau izspriestu prasījumu, kolēģija secīgi noskaidroja, vai: 1) prasījums formāli ir izspriests; 2) prasījums ir mainījies pēc būtības; 3) pastāv būtiski jauni apstākļi, kuru dēļ prasījumu nevarētu uzskatīt par jau izspriestu. Tā atzina, ka formāli prasījums attiecībā uz apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 109. pantam ir izspriests. Savukārt likuma “Par valsts pensijām” pārejas noteikumu 41. punkts pēc būtības nav mainījies salīdzinājumā ar lietā Nr. 2012-12-01 apstrīdēto regulējumu.

Attiecībā uz to, vai pastāv būtiski jauni apstākļi, kuru dēļ prasījumu nevarētu uzskatīt par jau izspriestu, pieteikumā bija norādīts, ka Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2012-12-01 esot ticis pieņemts straujas ekonomiskās lejupslīdes laikā, tomēr šobrīd Latvijas ekonomika esot pārsniegusi pirmskrīzes augstāko punktu un 2020. gada valsts budžets esot lielākais valsts vēsturē. Turklāt sprieduma lietā Nr. 2012-12-01 pieņemšanas laikā piemaksas pie pensijas esot tikušas veiktas no speciālā budžeta. Kopš 2014. gada piemaksas pie pensijām vairs netiekot

izmaksātas no valsts speciālā budžeta, bet no valsts pamatbudžeta. Visbeidzot, no 2019. gada notiekot pensiju indeksācija.

Izvērtējot minētos apsvērumus, kolēģija atzina: lai gan sprieduma lietā Nr. 2012-12-01 secinājumos ietvertas atsaucis uz speciālo budžetu, nav pamata uzskatīt, ka tiesas secinājumi nebūtu vienlīdz attiecināmi uz valsts pamatbudžetu. Pieteikuma iesniedzējs nav norādījis, kādā veidā valsts budžeta izmaiņas kopš 2013. gada šobrīd liegtu apstrīdētajai normai sasniegt tās leģitīmo mērķi – citu personu tiesību aizsardzību. Tāpat pieteikuma iesniedzējs nav norādījis, kādā veidā minētie argumenti ietekmē likumdevēja rīcības brīvību politisko jautājumu izlemšanā. Līdz ar to pieteikuma iesniedzēja argumenti par pašreizējo valsts pamatbudžeta apmēru vai speciālā un pamatbudžeta funkciju iedalījumu nevar tikt atzīti par jauniem apstākļiem, kuru dēļ prasījumu nevarētu uzskatīt par jau izspriestu. Savukārt attiecībā uz pensiju indeksācijas atsākšanu pieteikuma iesniedzējs nav norādījis, kādā veidā šie apsvērumi būtu uzskatāmi par būtiskiem jauniem apstākļiem, kuru dēļ prasījumu nevarētu uzskatīt par jau izspriestu. Līdz ar to kolēģija atzina, ka prasījums izvērtēt likuma “Par valsts pensijām” pārejas noteikumu 41. punkta atbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 109. pantam ir iesniegts par jau izspriestu prasījumu.¹⁵²

¹⁴⁸ Satversmes tiesas 3. kolēģijas 2020. gada 24. februāra lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 12/2020.

¹⁴⁹ Satversmes tiesas 2008. gada 16. aprīļa lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2007-21-01 5. punkts.

¹⁵⁰ Satversmes tiesas 2. kolēģijas 2020. gada 4. septembra lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 152/2020.

¹⁵¹ Likuma “Par valsts pensijām” pārejas noteikumu 41. punkta pirmais teikums paredz, ka Latvijā un Eiropas Ekonomikas zonas dalībvalstīs dzīvojošiem vecuma un invaliditātes pensijas saņēmējiem par apdrošināšanas stāžu, kas uzkrāts līdz 1995. gada 31. decembrim un ņemts

vērā, piešķirot (pārreķinot) pensiju, līdz 2011. gada 31. decembrim piešķir piemaksu par katru apdrošināšanas stāža gadu.

¹⁵² Satversmes tiesas 4. kolēģijas 2020. gada 14. aprīļa lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 58/2020.

Juridiskā pamatojuma vai faktisko apstākļu izklāsta izmaiņas

Satversmes tiesas likuma 20. panta piektās daļas 5. punkts piešķir Satversmes tiesas kolēģijai tiesības atteikties ierosināt lietu, ja pieteikumā ietvertais juridiskais pamatojums vai faktisko apstākļu izklāsts pēc būtības nav mainījies salīdzinājumā ar iepriekš iesniegto pieteikumu, par kuru lēmusi kolēģija. Pamatojoties uz šo normu, kolēģijas 2020. gadā pieņēma 19 lēmumus par atteikšanos ierosināt lietu.

Satversmes tiesas likuma 20. panta piektās daļas 5. punkts balstās uz procesuālās ekonomijas principu un atslogo kolēģiju darbu gadījumos, kad tiesā atkārtoti tiek iesniegti pieteikumi, kuru juridiskā argumentācija vai lietas faktisko apstākļu izklāsts ir līdzīgs iepriekš iesniegtā pieteikuma apstākļu izklāstam vai juridiskajai argumentācijai.

Attiecībā uz 2020. gadā saņemtajiem pieteikumiem, par kuriem ticis pieņemts lēmums par atteikšanos ierosināt lietu saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 20. panta piektās daļas 5. punktu, iespējams atzīmēt vienu apstākli. Proti, ir bijuši gadījumi, kad būtībā identisku konstitucionālo sūdzību persona atkārtoti iesniedza vairākas reizes un kolēģija vairākos lēmumos norādīja uz to, ka pieteikumā ietvertais faktisko apstākļu izklāsts un juridiskais pamatojums pēc būtības nav mainījies salīdzinājumā ar iepriekš iesniegto pieteikumu, par kuru jau lēmusi Satversmes tiesas kolēģija.¹⁵³ No vienas puses, Satversmes tiesas likums neliedz novērst

kolēģijas konstatētos trūkumus un iesniegt atkārtotu, likuma prasībām atbilstošu pieteikumu. Tomēr, no otras puses, personai savas tiesības ir jāizmanto godprātīgi un šādu atkārtotu, pēc būtības identisku, pieteikumu vairākkārtēja iesniegšana ir vērtējama negatīvi, jo tā kolēģijām rada papildu slodzi.

Juridiskais pamatojums ir acīmredzami nepietiekams prasījuma apmierināšanai

Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 20. panta sesto daļu kolēģijai ir tiesības atteikties ierosināt lietu, ja konstitucionālajā sūdzībā sniegtais juridiskais pamatojums ir acīmredzami nepietiekams prasījuma apmierināšanai. Pamatojoties uz minēto normu, kolēģijas 2020. gadā pieņēma 23 lēmumus par atteikšanos ierosināt lietu.

Satversmes tiesas likuma 20. panta sestā daļa attiecas tikai uz tādiem gadījumiem, kad Satversmes tiesā tiek iesniegta konstitucionālā sūdzība. Minētie kolēģiju lēmumi pamatā skāruši jautājumus, līdzīgus kuriem Satversmes tiesa jau ir aplūkojusi savā judikatūrā. Piemēram, pieteikumā Nr. 103/2020 tā iesniedzējs apstrīdēja Komerclikuma 169. panta pirmās un trešās daļas¹⁵⁴ atbilstību Satversmei. Pieteikumā tika norādīts, ka apstrīdētajās normās ietvertais Satversmes 105. panta pamattiesību ierobežojums neesot noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, jo apstrīdētās normas nav pietiekami skaidri un saprotami formulētas un neatbilst Satversmes 90. pantam. No apstrīdētajām normām neesot skaidri izsecināms jēdziena “krietns un

rūpīgs saimnieks” tvērums un šo tiesību normu patieso jēgu neesot iespējams noskaidrot arī ar interpretācijas metožu palīdzību.

Kolēģija, atsaucoties uz Satversmes tiesas judikatūru, norādīja: lai cik precīzi un skaidri būtu formulētas tiesību normas, to saturs vienmēr būs noskaidrojams interpretācijas ceļā. Tā kā likumi pēc savas juridiskās dabas ir abstrakti uzvedības priekšraksti, to formulējums nevar būt absolūti precīzs. Viena no tiesiskā regulējuma izstrādes tehnikām ir vispārīgu apzīmējumu izmantošana izsmeltoša uzskaitījuma vietā. Arī ģenerālklausulu jeb atklātu juridisku jēdzienu iestrādāšana likumā ir pieļaujama, ja kopumā ir skaidrība par to mērķi, tvērumu un saistībā ar tiem paredzētajām sekām. Ģenerālklausulas piemērošanas gadījumā tās konkretizācijai var tikt izmantotas juridiskas vadlinijas, kas izriet no visu tiesību avotu kopuma.

Savukārt Komerclikuma 169. panta pirmajā daļā lietotais jēdziens “krietns un rūpīgs saimnieks” ir ģenerālklausula, no kuras atbilstoši, piemēram, komercsabiedrības lielumam, komercdarbības veidam vai situācijai tirgū ir atvasināmi konkrēti valdes locekļa amata pienākumi. Krietna un rūpīga saimnieka iezīmes veido virkne objektīvu pienākumu, citstarp pienākums ievērot likumus, statūtus un dalībnieku sapulces lēmumus, pienākums būt lojālam un izvairīties no lēmumu pieņemšanas interešu konflikta situācijā, kā arī pienākums uz izsvērtas informācijas pamata pieņemt ekonomiski pamatotus lēmumus. Būtisks kritērijs komercsabiedrības valdes locekļa darbības tiesiskuma izvērtēšanai ir viņa rīcības atbilstība konkrētās komercsabiedrības darbības mērķiem. Valdes loceklim ir pienākums pastāvīgi kontrolēt un pārzināt komercsabiedrības finansiālo stāvokli. Tādējādi valdes locekļa atbildība saglabājas arī tādos gadījumos, kad viņš nav spējis adekvāti novērtēt komercsabiedrības finansiālo stāvokli.

Ņemot vērā minētās Satversmes tiesas atziņas, kolēģija secināja, ka pieteikumā nav pamatots, ka apstrīdētajās normās lietotā jēdziena “krietns un rūpīgs saimnieks” saturiskā nozīme nav skaidra. Tāpat pieteikumā nav arī pamatots, kādēļ no Satversmes izrietētu likumdevēja pienākums likumā konkretizēt jēdziena “krietns un rūpīgs saimnieks” saturu. Līdz ar to kolēģija atzina, ka pieteikumā sniegtais juridiskais pamatojums par apstrīdēto normu iespējamo neatbilstību Satversmei ir uzskatāms par acīmredzami nepietiekamu prasījuma apmierināšanai.¹⁵⁵

Citi pieteikuma iesniedzēju lūgumi

Satversmes tiesas kolēģijas lēmumos par atteikšanos ierosināt lietu ir tikuši izņemti arī citi jautājumi. Vairumā gadījumu, secinot, ka pieteikums neatbilst Satversmes

tiesas likuma prasībām un tādēļ lieta nav ierosināma, kolēģija šos lūgumus atstāj bez izskatīšanas. Vienlaikus atsevišķos gadījumos pieteikuma iesniedzēja lūgumam ir izšķiroša ietekme uz pieteikuma turpmāko virzību. Piemēram, pēc pieteikuma Nr. 102/2020 saņemšanas tā iesniedzējs iesniedza pieteikuma papildinājumus, ar kuriem atsauc savu pieteikumu. Šis personas lūgums kolēģijas lēmumā tika izvērtēts visupirms. Kolēģija norādīja, ka Satversmes tiesas likuma 18. pantā ir regulēta pieteikuma iesniegšana. Citstarp šajā tiesību normā ir nostiprināts pieteikuma princips, kas nozīmē, ka Satversmes tiesa lemj par lietas ierosināšanu tikai uz likuma prasībām atbilstoša pieteikuma pamata. Tā kā tiesā ir saņemti pieteikuma papildinājumi, ar kuriem pieteikuma iesniedzējs atsauc savu pieteikumu, uzskatāms, ka pieteikums vairs neatbilst Satversmes tiesas likuma 18. pantā ietvertajam pieteikuma principam. Līdz ar to lieta Satversmes tiesā nav ierosināma.¹⁵⁶

Savukārt pieteikuma Nr. 186/2020 iesniedzējs lūdza nosūtīt viņam atpakaļ pieteikumam pievienotos dokumentus, jo tie esot attiecīgo dokumentu oriģināli. Satversmes tiesas kolēģija norādīja, ka no pieteikuma un tam pievienotajiem dokumentiem secināms, ka pieteikuma iesniedzējs atrodas brīvības atņemšanas iestādē. Tādējādi viņam var būt objektīvas grūtības sagatavot dokumentu atvasinājumus. Ņemot vērā minēto un ievērojot labas pārvaldības principu, kolēģija atzina, ka glabāšanai Satversmes tiesas arhīvā nododamas pieteikumam pievienoto dokumentu kopijas, bet pieteikumam pievienotie dokumentu oriģināli nosūtāmi pieteikuma iesniedzējam.¹⁵⁷

Juridiskā palīdzība Satversmes tiesas procesā

Atbilstoši Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likumam šāda juridiskā palīdzība pieejama arī Satversmes tiesas procesā. Pārskata posmā Juridiskās palīdzības administrācija saņēma septiņus iesniegumus, bet juridiskā palīdzība tika sniegta vienā gadījumā. Savukārt pēc pieteikumiem, kuri sagatavoti valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības ietvaros, Satversmes tiesa pērn izskatīja divas lietas. Vienā lietā apstrīdētā norma tika atzīta par atbilstošu Satversmei, bet otrā – par neatbilstošu.

¹⁵³ Pieteikums Nr. 91/2019, Nr. 113/2019, Nr. 30/2020 un Nr. 145/2020.

¹⁵⁴ Komerclikuma 169. panta pirmā daļa noteic: “Valdes un padomes loceklim savi pienākumi jāpilda kā krietnam un rūpīgam saimniekam.” Savukārt šā panta trešā daļa paredz, ka valdes un padomes loceklis neatbild par zaudējumiem, ko tas nodarījis sabiedrībai, ja pierāda, ka rīkojies kā krietns un rūpīgs saimnieks.

¹⁵⁵ Satversmes tiesas 2. kolēģijas 2020. gada 4. jūnija lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 103/2020.

¹⁵⁶ Satversmes tiesas 1. kolēģijas 2020. gada 15. jūnija lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 102/2020.

¹⁵⁷ Satversmes tiesas 1. kolēģijas 2020. gada 14. oktobra lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 186/2020.

4 | DIALOGS

Dialogs kā viens no efektīvas komunikācijas stūrakmeņiem veido uz savstarpēju uzticēšanos un palāvību balstītas attiecības. Latvijā kā demokrātiskā tiesiskā valstī kvalitatīvs dialogs ir nepieciešams valsts un sabiedrības attīstības veicināšanai. Satversmes tiesa veido dialogu nacionālā, Eiropas un starptautiskā līmenī. Satversmes tiesas īstenotais dialogs visos līmeņos atbilstoši katrai mērķauditorijai ir vērsts uz korektas, saprotamas un savlaicīgas informācijas sniegšanu, savstarpēju viedokļu apmaiņu un Satversmē noteikto pamatvērtību stiprināšanu. Informācijas pieejamība un aktīva komunikācija sekmē sabiedrības uzticēšanos tiesu varai. Dialoga formā Satversmes tiesa ikdienā aktīvi komunicē ar sabiedrību un plašsaziņas līdzekļu pārstāvjiem. Satversmes tiesas tiesneši veido ciešu dialogu arī ar valsts augstākajām amatpersonām, kolēģiem tiesu varas institūcijās nacionālā, Eiropas un starptautiskā līmenī.

Līdz 2020. gada martam Satversmes tiesa darbojās ierastajā režīmā, taču pēc tam Covid-19 pandēmija radīja būtiskas izmaiņas un papildu izaicinājumus, kas ietekmēja Satversmes tiesas dialoga veidošanu visos līmeņos. Nacionālā līmenī plānotie dialoga pasākumi notika attālināti, izmantojot tehnoloģiju sniegtās iespējas. Savukārt dialoga pasākumi Eiropas un starptautiskajā līmenī tika atcelti vai pārcelti uz nākamo gadu, atsevišķi notikumi tika organizēti attālināti.

Tiesas darbs Covid-19 pandēmijas laikā

Satversmes tiesai kā valsts konstitucionālajam orgānam ir nozīmīga loma demokrātijas un tiesiskuma stiprināšanā un cilvēka pamattiesību aizsardzībā

Latvijā. Divas reizes izsludinātā ārkārtējā situācija, epidemioloģiskās drošības prasības un piesardzības pasākumi Covid-19 infekcijas izplatības ierobežošanai no marta līdz pat pārskata posma beigām radīja būtisku ietekmi uz tiesas darba organizāciju, komunikācijas stratēģiju un plānoto dialoga pasākumu norisi.

Satversmes tiesa operatīvi pielāgojās jaunajiem apstākļiem, pieņēma stratēģiski pārdomātus un efektīvus lēmumus, lai nodrošinātu pilnvērtīgu tiesas darba turpināšanu un lietu izskatīšanu likumā noteiktajos termiņos, vienlaikus novēršot riskus tiesnešu, tiesas darbinieku, lietas dalībnieku un apmeklētāju veselībai.

Par tiesas sēdēm

Pēc ārkārtējās situācijas izsludināšanas pavasarī Satversmes tiesas vadība nolēma maksimāli izmantot tiesā pieejamās tehnoloģijas un ieviest jaunus tehnoloģiskos risinājumus, lai Satversmes tiesas tiesneši un darbinieki varētu strādāt attālināti. Īpaši svarīgi bija nodrošināt tiesnešiem iespēju attālināti sanākt uz apspriedēm un veikt nepieciešamos uzlabojumus, lai arī tiesas sēdes ar lietas dalībnieku piedalīšanos varētu notikt attālināti.

Tiesas sēdes ar lietas dalībnieku piedalīšanos nevarēja organizēt tiesas sēžu zālē, jo tur nebija iespējams nodrošināt valstī noteikto distancēšanās pienākumu. Tiesas sēžu norise tika pārcelta uz jauno konferenču zāli, kurā tiesnešu sēdvietas varēja izkārtot, ievērojot divu metru distanci. Tiesas sēdes ar lietas

dalībnieku piedalīšanos notika attālināti, izmantojot videokonferences režīmu. Lietas dalībnieki un lietā pieaicinātās personas tika informētas par kārtību, kā attālināti piedalīties šādās tiesas sēdēs.

Nolēmumu pasludināšana, kā arī pēc nolēmuma pasludināšanas organizētās preses konferences arī tika organizētas attālināti. Publiskās tiesas sēdes, nolēmumu pasludināšana un preses konferences tika translētas tiešraidē tiesas mājaslapā un *You Tube* kanālā, tur ikvienam interesentam pastāvīgi pieejami arī visi videoieraksti.

Satversmes tiesa ir vienīgā konstitucionālā tiesa Eiropā, kas pavasarī ārkārtējās situācijas laikā turpināja lietu izskatīšanu un noturēja publiskās tiesas sēdes, izmantojot tehnoloģiju sniegtās iespējas. Aprīlī pirmoreiz tiesas vēsturē notika attālināta Satversmes tiesas sēde ar lietas dalībnieku piedalīšanos lietā **Nr. 2019-12-01** par privāto augstskolu studiju programmu īstenošanu valsts valodā. Pārskata posmā Satversmes tiesa attālināti izskatīja vēl sešas lietas: **Nr. 2019-24-03** par garantētā minimālā ienākuma līmeni; **Nr. 2019-27-03** par valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru; **Nr. 2019-23-01** par tiesībām pieteikt noraidījumu tiesnešiem, kuri lemj par kasācijas tiesvedības ierosināšanu civillietā; **Nr. 2019-29-01** par valsts budžetā noteikto finansējuma apjomu studijām valsts dibinātās augstskolās; **Nr. 2019-33-01** par bērna mātes partneres tiesībām uz atvaļinājumu pēc bērna piedzimšanas; **Nr. 2020-07-03** par valsts vecuma pensijas minimālo apmēru.

Par tiesas apmeklētājiem

Līdz ar ārkārtējās situācijas izsludināšanu martā mainījās arī apmeklētāju pieņemšanas kārtība. Satversmes tiesa regulāri informēja sabiedrību par tiesas darba turpināšanu un kārtību, kā atbilstoši epidemioloģiskās drošības prasībām tiek organizēta pieteikumu iesniegšana, lietas dalībnieku iepazīšanās ar lietas materiāliem un apmeklētāju pieņemšana.

Lai novērstu riskus tiesas darbinieku un apmeklētāju veselībai, tiesas apmeklētājiem tika noteikti dažādi ierobežojumi. Visiem apmeklētājiem pirms ienākšanas tiesā bija jāveic roku dezinfekcija, obligāti jālieto sejas maska un jāievēro distancēšanās. Satversmes tiesa aicināja pieteikumu iesniedzējus, lietas dalībniekus un pieaicinātās personas saziņai izmantot tikai elektroniskās saziņas iespējas vai pastkasti pie tiesas ārdurvīm. Atbildes uz apmeklētāju jautājumiem tiesas darbinieki sniedza telefoniski.

Rudenī Satversmes tiesa izstrādāja vadlīnijas, kas nosaka tiesas darba organizāciju dažādos Covid-19 infekcijas izplatības apstākļos. Satversmes tiesa seko stratēģiskajam rīcības plānam un pielāgo savu darbu atbilstoši situācijai.

Satversmes tiesa, atsaucoties uz Latvijas Nacionālā vēstures muzeja publiski izskanējušo aicinājumu,

muzeja rīcībā nodeva vairākas vēstures liecības par tiesas darbu ārkārtējās situācijas laikā 2020. gada pavasarī.

Satversmes tiesas publiskie paziņojumi par darbu Covid-19 pandēmijas laikā

Preses relizes: **1; 2; 3; 4; 5.** Tvīti: **1; 2; 3; 4; 5; 6.**

Izmaiņas Satversmes tiesas vadībā

Priekšsēdētāja un viņa vietnieka vēlēšanas

Ārkārtējās situācijas laikā 2020. gada 6. maijā notika Satversmes tiesas priekšsēdētāja un viņa vietnieka vēlēšanas. Satversmes tiesas sēde notika attālināti videokonferences režīmā, pirmoreiz tiesneši par amatu kandidātiem balsoja, izmantojot elektronisko balsošanas sistēmu. Tiesas sēde tika translēta tiešraidē. Tiesas sēdes videoieraksts pieejams tiesas *You Tube* kanālā. Par Satversmes tiesas priekšsēdētāju atkārtoti ievēlēja Inetu Ziemeli, savukārt par viņas vietnieci atkārtoti ievēlēja Sanitu Osipovu.

Septembrī Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemeļe sasauca preses konferenci, lai informētu sabiedrību par Eiropas Savienības Padomes 2020. gada 2. septembrī pieņemto lēmumu Nr. (ES) 2020/1251, ar kuru viņa iecelta par Eiropas Savienības Tiesas tiesnesi no Latvijas. 2020. gada 2. oktobrī Satversmes tiesas priekšsēdētājai Inetai Ziemeļei bija pēdējā darba diena Satversmes tiesā. 2020. gada 6. oktobrī Ineta Ziemeļe deva svinīgo tiesneša solījumu un stājās Eiropas Savienības Tiesas tiesneša amatā uz atlikušo bijušā Eiropas Savienības Tiesas tiesneša Egila Levita pilnvaru termiņu līdz 2024. gada 6. oktobrim. Līdz jauna Satversmes tiesas priekšsēdētāja ievēlēšanai amata pienākumus pildīja priekšsēdētājas vietniece Sanita Osipova.

2020. gada 14. oktobrī Satversmes tiesas sēdē attālināti notika Satversmes tiesas priekšsēdētāja vēlēšanas. Par Satversmes tiesas priekšsēdētāju tiesneši vienbalsīgi ievēlēja esošo Satversmes tiesas priekšsēdētājas vietnieci Sanitu Osipovu. Priekšsēdētājas amatu viņa pildīs līdz 2021. gada 17. augustam, līdz izbeigsies viņas Satversmes tiesas tiesneša amata pilnvaras. Tiesas sēde tika translēta tiešraidē.

2020. gada 28. oktobrī Satversmes tiesas sēdē attālināti notika Satversmes tiesas priekšsēdētājas vietnieka vēlēšanas. Par Satversmes tiesas priekšsēdētājas vietnieku tiesneši vienbalsīgi uz trim gadiem ievēlēja Satversmes tiesas tiesnesi Aldi Laviņu. Tiesas sēde tika translēta tiešraidē.

Pārskata posmā Satversmes tiesa noslēdza sešu tiesnešu sastāvā. Satversmes tiesas tiesnešu amata kandidātus apstiprināšanai virza visi trīs valsts varas atzari. Tiesnesi Inetu Ziemeli apstiprināšanai Satversmes tiesas tiesneša amatā virzīja Saeima, pārstāvot likumdevēja varu, tāpēc arī jauno Satversmes tiesas tiesneša amata kandidātu apstiprināšanai virzīs Saeima.

06.05.2020.

Satversmes tiesas priekšsēdētāja un viņa vietnieka vēlēšanas.

Preses relize. Tvīti: 1; 2; 3. Video.

04.09.2020.

Satversmes tiesas priekšsēdētāja turpina darbu Satversmes tiesā līdz svinīgā solījuma došanai Eiropas Savienības Tiesā.

Preses relīzes: 1; 2. Preses konference. Tvīti: 1; 2.

21.09.2020.

Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemeļe sāks pildīt Eiropas Savienības Tiesas tiesneša amata pienākumus 6. oktobrī.

Preses relize. Tvīti.

02.10.2020.

Satversmes tiesas priekšsēdētāja amata pienākumus līdz jauna priekšsēdētāja ievēlēšanai pildīs vietniece Sanita Osipova.

Preses relize. Tvīti.

14.10.2020.

Satversmes tiesas priekšsēdētāja amatā ievēl Sanitu Osipovu.

Preses relīze. Tvīti: 1; 2.

28.10.2020.

Satversmes tiesas priekšsēdētājas vietnieka amatā ievēl Aldi Laviņu.

Preses relize. Tvīti: 1; 2.

Satversmes tiesas Administrācija

Pārskata posmā Satversmes tiesā izveidots Satversmes tiesas Administrācijas vadītāja amats, lai nostiprinātu Satversmes tiesas administrācijas pārvaldības modeli atbilstoši Eiropas labās prakses piemēriem. Administrācijas vadītāja pienākums ir nodrošināt Satversmes tiesas administratīvo darbību, piedalīties attīstības plānošanā un īstenošanā, atbilstoši tiesas priekšsēdētāja norādījumiem pārstāvēt Satversmes tiesas Administrāciju Latvijas, ārvalstu un starptautiskajās institūcijās, nodrošināt finanšu vadību, plānot un kontrolēt tiesas budžetu izpildi. Kopš augusta beigām Satversmes tiesas Administrācijas vadītājas pienākumus pilda Marika Laizāne-Jurkāne.

Izveidojot Satversmes tiesas Administrācijas vadītāja amatu, nodrošinot katru tiesnesi ar diviem tiesneša palīgiem un apgūstot jauno tiesas ēkas korpusu, Satversmes tiesā ir noslēdzies nozīmīgs modernizācijas posms.

31.08.2020.

Satversmes tiesas Administrācijas vadītāja amatā darbu uzsāk Marika Laizāne-Jurkāne.

Preses relize. Tvīti.

No kreisās: Satversmes tiesas tiesnesis Jānis Neimanis, Satversmes tiesas tiesnese Daiga Rezevska, Satversmes tiesas priekšsēdētājas vietnieks Aldis Laviņš, Satversmes tiesas priekšsēdētāja Sanita Osipova, Satversmes tiesas tiesnesis Gunārs Kušīns, Satversmes tiesas tiesnesis Artūrs Kučs. Foto: Zanda Meinarte.

4.1. DIALOGS AR SABIEDRĪBU

Satversmes tiesa regulāri informē sabiedrību par ierosinātajām un izskatītajām lietām, kā arī par tiesas darba aktualitātēm un organizētajiem dialoga pasākumiem. Tā sniedz atbildes uz plašsaziņas līdzekļu pārstāvju jautājumiem, kā arī informāciju par pieteikumiem un lietām, kas izraisījušas plašāku sabiedrības interesi. Satversmes tiesa informē sabiedrību arī par tiesas sadarbību nacionālā, Eiropas un starptautiskā līmenī. Satversmes tiesa uzņēmusies īstenot arī vairākas nacionāla līmeņa aktivitātes ar mērķi pilnveidot iedzīvotāju zināšanas par Satversmē ietvertajām Latvijas kā demokrātiskas tiesiskas valsts pamatvērtībām.

Satversmes tiesa dialogu ar sabiedrību veido atbilstoši Satversmes tiesas komunikācijas stratēģijai, ievērojot Tieslietu padomes apstiprināto “Tiesu komunikācijas stratēģiju” un “Tiesu sistēmas komunikācijas vadlīnijas”.

Nēmot vērā mūsdienu sabiedrības vajadzību pēc ērti pieejamas informācijas, Satversmes tiesa veido aktīvu komunikāciju arī sociālajā tīklā *Twitter* un *YouTube* kanālā. *Twitter* kontā tiek publicēti kodolīgi un viegli uztverami tvīti ar katram tvītam pievienotu vizuālo materiālu, kas papildina publicēto informāciju. Tvīti tiek veidoti, lai izceltu ar tiesvedību saistītos jautājumus, piemēram, par lietu ierosināšanu, nolēmumu pieņemšanu, vērsanos Eiropas Savienības Tiesā, publisko tiesas sēžu un preses konferenču norisi. Tvīti tiek publicēti arī, lai informētu sabiedrību par ārpus tiesvedības aktualitātēm – sniegtajām intervijām, organizētajiem pasākumiem, dalību dialoga pasākumos un citām norisēm. Tvītos tiek izceltas Satversmes tiesas nolēmumos paustās atziņas, kā arī spilgti tiesnešu citāti no priekšlasījumiem un intervijām. Pārskata posmā tiesas *Twitter* kontā @Satv_tiesa veikti 466 ieraksti, kontam ir 910 sekotāji. *Twitter* ierakstu administrācijas vide *Tweetdeck* apliecina, ka pārskata posmā ierakstiem bijuši vairāk nekā 949 500 skatījumu un vairāk nekā 27 000 interakciju. Tiesas *YouTube* kanālā saglabāti visi veidotie videoieraksti: tiesas sēdes ar lietas dalībnieku piedalīšanos, vebināri, video no pasākumiem, apsveikumu video un cita audiovizuāla informācija. *YouTube* kontam pievienojušies 238 sekotāji, pārskata posmā kanālam bijuši 27 767 skatījumi.

Informācija par tiesvedību

Lai pilnvērtīgi un vispusīgi atspoguļotu pieņemto nolēmumu, jau trešo gadu atsevišķās lietās Satversmes tiesa sadarbībā ar LV portāla radošo komandu veido tiesnešu video. Šajā video tiesnesis informē par lietu, akcentē tiesas vērtētos tiesību jautājumus un galvenos secinājumus, kā arī vērš uzmanību uz nolēmuma ietekmi uz sabiedrību. Pārskata posmā tapuši divpadsmit videokomentāri šādās lietās: Nr. 2019-08-01 par kriminālvajāšanai izdota Saeimas deputāta atstādināšanu; Nr. 2019-09-03 par Finanšu un kapitāla tirgus komisijas darbības finansēšanu; Nr. 2019-13-01 par atteikumu ierosināt kasācijas tiesvedību civilprocesā rezolūcijas veidā; Nr. 2019-11-01 par atteikumu ierosināt kasācijas tiesvedību noteikta veida mantiskajos strīdos; Nr. 2019-17-05 par iedzīvotāju viedokļa noskaidrošanu par plānotajām administratīvās teritorijas robežas izmaiņām; Nr. 2019-21-01 par nemantiskā kaitējuma atlīdzināšanas apmēru; Nr. 2019-25-03 par personas atzīšanu par trūcīgu; Nr. 2019-31-01 par islaicīgu cietuma atstāšanu tuva radnieka bērnu gadījumā; Nr. 2019-22-01 par valsts amatpersonas jēdziena skaidrību Krimināllikumā; Nr. 2019-35-01 par iekšlietu ministra noteiktā iecelšanas aizlieguma pārsūdzēšanu; Nr. 2019-37-0103 par kompensāciju dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpuma gadījumā; Nr. 2020-16-01 par Rīgas domes atļaušanu tādēļ, ka tā pieļauj nelikumīgu rīcību un nepilda savu autonomo funkciju organizēt sadzīves atkritumu apsaimniekošanu.

Ja lieta izskatīta tiesas sēdē ar lietas dalībnieku piedalīšanos, pēc nolēmuma pasludināšanas tiek organizēta preses konference. Šādās preses konferencēs parasti piedalās tiesas priekšsēdētājs un tiesnesis, kurš sagatavojis lietu izskatīšanai. Uz preses konferenci tiek aicināti plašsaziņas līdzekļu pārstāvji. Pērn preses konferences notika attālināti, tās tika raidītas tiešraidē. Visi videoieraksti saglabāti un ir pieejami ikvienam interesentam Satversmes tiesas *YouTube* kanālā. Pārskata posmā rīkotas septiņas preses konferences par nolēmumiem šādās lietās: Nr. 2019-12-01 par privāto augstskolu studiju programmu īstenošanu valsts valodā; Nr. 2019-20-03 par izglītības valodu pirmsskolas izglītības iestādēs; Nr. 2019-24-03 par garantēto minimālo ienākumu līmeni; Nr. 2019-27-03 par valsts sociālā

nodrošinājuma pabalsta apmēru; **Nr. 2019-23-01** par lietas dalībnieku tiesībām pieteikt noraidījumu tiesnešiem kasācijas tiesvedības ierosināšanas stadijā civilprocesā; **Nr. 2019-29-01** par valsts budžetā noteikto finansējuma apjomu studijām valsts dibinātās augstskolās; **Nr. 2019-33-01** par bērna mātes partneres tiesībām uz atvaļinājumu pēc bērna piedzimšanas.

Ārpus tiesvedības aktualitātes

2019. gada decembra sākumā Satversmes tiesas priekšsēdētājs palidze Ketija Strazda piedalījās ikgadējā cilvēktiesību un labas pārvaldības konferencē. Viņa dalījās pieredzē un stāstīja par Satversmes tiesas īstenotajiem komunikācijas projektiem, ar kuru starpniecību tiesa aktualizē tēmas par Satversmi, pamattiesībām un Latvijas kā demokrātiskas tiesiskas valsts pamatvērtībām.

Pērnā gada aprīlī klajā nāca Satversmes tiesas veidotais grāmatžurnāls “Latvijas Republikas Satversmes 92. pants: tiesības uz taisnīgu tiesu. Satversmes tiesas judikatūra”. Tas ir pirmais Satversmes tiesas izdevums publikāciju sērijā, kas veltīts tiesas judikatūrai pamattiesību jautājumos. Pirmo izdevumu sagatavoja Satversmes tiesas padomnieki Alla Spale, Elīna Podzorova, Gatis Bārdiņš, Sandijs Statkus, Kristaps Tamužs un Uldis Krastiņš, kā arī Administratīvās rajona tiesnese Līga Biksiniece-Martinova, kura Satversmes tiesas īstenotā tiesu dialoga ietvaros 2019. gada pirmajā pusē pildīja Satversmes tiesas padomnieka pienākumus. Grāmatžurnāla sagatavošanā izmantoti vairāk nekā 90 Satversmes tiesas nolēmumi, kas pieņemti līdz 2019. gada 21. februārim. Šis ir pilnīgākais un apjomīgākais Latvijā publicētais izdevums, kas veltīts tiesību uz taisnīgu tiesu saturam. Tajā ietverts pārskatāms Satversmes 92. pantā ietvertu principu un tiesību katalogs. Šis izdevums būs noderīgs gan tiem, kas vēlas aizstāvēt Satversmes 92. pantā noteiktās tiesības, gan tiesību politikas veidotājiem. Grāmatžurnāls simboliski tika atvērts jūlija sākumā. Par godu šim notikumam Satversmes tiesa pirmoreiz organizēja vebināru, aktualizējot tēmu par tiesībām uz taisnīgu tiesu. Vebinārā piedalījās vairāk nekā 90 dalībnieki: tiesneši, prokurori, tiesību zinātnieki, Saeimas Juridiskā biroja, Tieslietu ministrijas un citu valsts institūciju pārstāvji, mācībspēki, kā arī advokāti.

Maija sākumā Satversmes tiesa piedalījās demokrātijas nedēļas norisēs. *Twitter* kontā tika publicētas deviņas Satversmes tiesas spriedumu atziņas, kas rosināja iedzīvotājus domāt par Latvijas kā demokrātiskas tiesiskas valsts pamatvērtībām.

Jūlija vidū tika atklāts tiesneses Sanitas Osipovas rakstu krājums “Nācija, valoda, tiesiska valsts: ceļā uz rītidienu”, kas veltīts Latvijas valstiskuma izveides vēsturiskajam ceļam un vērtībām, kas liktas tā pamatā. Pasākumā piedalījās arī Valsts prezidents Egils Levits.

Augusta beigās Satversmes tiesā notika preses konference, kurā Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemeles un Tīrgus un sabiedriskās domas pētījumu

centra SKDS direktors Arnis Kaktiņš informēja par pirmoreiz veiktu **pētījumu**, kurā Latvijas iedzīvotāji sniedza skatījumu par Satversmes tiesu un tās darbības dažādiem aspektiem. Dati apliecināja, ka Satversmes tiesa ir tā tiesu varas institūcija, kurai iedzīvotāji uzticas visvairāk – apstiprinošas atbildes sniedzis 51 % respondentu. Pētījuma dati liecina, ka tikai 30 % respondentu par Satversmes saturu “labi zina” vai “kopumā zina, bet ne sīkumos”. Savukārt liela daļa – 54 % respondentu – atzinuši, ka “ir dzirdējuši, bet neko tuvāk nezina”, 14 % respondentu teikuši, ka par Satversmi neko nav dzirdējuši, 4 % respondentu sacījuši, ka “grūti pateikt”. Līdzīgs atbilžu sadalījums ir arī uz jautājumiem par to, kāda ir informētība par Satversmē noteiktajām tiesībām, tostarp tiesībām aizstāvēt savas tiesības tiesā. Aplūkojot datus par iedzīvotāju informētību par Satversmes tiesu, redzams, ka 23 % respondentu snieguši atbildes, ka “labi zina” un “kopumā zina, bet ne sīkumos”, 51 % respondentu atzinuši, ka “esmu dzirdējis, bet neko tuvāk nezina”, savukārt 19 % respondentu saka, ka “neesmu dzirdējis”, 7 % respondentu pauduši viedokli, ka “grūti pateikt”. Raksturojot sabiedrības informētību par Satversmes tiesas funkcijām, jāatzīmē, ka 28 %–54 % iedzīvotāju norādīja pareizās tiesas funkcijas. Taču liela daļa – 47 % respondentu – atzīmēja, ka Satversmes tiesa pārskata zemāku instanču tiesu spriedumus un atceļ tos, ja tie neatbilst Satversmei, tomēr šādas kompetences Satversmes tiesai nav. Pētījuma dati rāda, ka galvenais informācijas avots respondentiem par Satversmes tiesas darbu ir Latvijas Televīzija, to minēja 60 % aptaujāto. 30 % respondentu minējuši TV3, 27 % respondentu – *Facebook*, 23 % respondentu – Latvijas Radio, 21 % respondentu – Tvnet.lv, 21 % respondentu – Delfi.lv un 27 % respondentu – citus interneta ziņu portālus. 38% respondentu atzinuši, ka Satversmes tiesas spriedumi “noteikti tiek” un “drīzāk tiek” izpildīti, savukārt līdzīgi 35 % respondentu pauduši uzskatu, ka “drīzāk netiek” un “noteikti netiek” izpildīti. 27 % respondentu atzinuši, ka viņiem “grūti pateikt”. Dati liecina, ka tikai 17 % respondentu uzskata, ka iespējas aizstāvēt tiesības Satversmes tiesā ir “pilnībā pietiekamas” un “drīzāk pietiekamas”, savukārt 53 % respondentu uzskata, ka iespējas ir “drīzāk nepietiekamas” un “pilnībā nepietiekamas”, 30 % respondentu ir “grūti pateikt”. Atbildot uz jautājumu, kāpēc cilvēki salīdzinoši reti vēršas Satversmes tiesā, respondenti kā tipiskākos šķēršļus norādījuši zināšanu nepietiekamību, informācijas trūkumu, pārāk lielu sarežģītību un finansiālos aspektus.

Septembra sākumā Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemeles un tiesnesis Gunārs Kušīņš piedalījās sarunu festivāla LAMPA organizētajās diskusijās par Latvijas sabiedrībai aktuāliem jautājumiem. Ineta Ziemeles piedalījās Augstākās tiesas rīkotajā diskusijā “Kopā celt tiesiskumu”, diskusijā “Vai Latvijā cīņa par cilvēktiesībām ir beigusies?” un Publisko tiesību institūta organizētajā tiešsaistes sarunā “Par Satversmi un taisnīgumu”. Gunārs Kušīņš piedalījās Publisko tiesību institūta organizētajā tiešsaistes diskusijā “Par Latvijas tautu un valsti”.

Arī pērn Satversmes tiesa aicināja iedzīvotājus izmantot Satversmes tiesas judikatūras **datubāzi**. Tajā ietvertas būtiskākās atziņas no Satversmes tiesas spriedumiem, lēmumiem par tiesvedības izbeigšanu un tiesnešu atsevišķajām domām. Minētās atziņas sakārtotas pēc atslēgvārdiem un kategorijām. Datubāzē apkopota arī statistika par pieteikumu iesniedzējiem, apstrīdētajām normām, tās izdevušajām institūcijām, kā arī cita ar Satversmes tiesas procesu saistīta informācija. Datubāze ir pieejama pēc programmas *Citavi* lejupielādes un instalēšanas datorā.

Skolēni un pedagogi

Satversmes tiesa aizvadītajā gadā mērķtiecīgi turpināja dialogu ar skolu jaunatni un pedagogiem. Satversmes tiesa vērsa skolēnu uzmanību uz Latvijas valsts pamatiem, tiesiskās sistēmas uzbūvi, skaidroja, kāpēc sabiedrībai vajadzīga valsts un tiesības. Joprojām tika izcelta Satversmes un pamattiesību nozīme, kā arī Satversmes tiesas loma Latvijas kā demokrātiskas tiesiskas valsts attīstībā.

Arī pērn tika turpināta Satversmes tiesas 20. gadadienā iedibinātā tradīcija, kad Satversmes tiesas tiesneši un darbinieki apmeklēja mācību iestādēs ar izglītojošu lekciju par valsts uzbūves pamatprincipiem, Satversmi un Satversmes tiesu. Pārskata posmā tika apmeklētas divas mācību iestādes: Rīgas Valsts 2. ģimnāzija un Rīgas 21. vidusskola. Vairāki Satversmes tiesas tiesnešu un darbinieku izbraukumi uz mācību iestādēm tika atcelti epidemioloģiskās situācijas dēļ.

Satversmes tiesa arī turpināja sadarbību ar jauniešu žurnālu “Ilustrētā Junioriem”. Satversmes tiesas tiesneša Artūra Kuča intervija par cilvēktiesību nozīmi publicēta 2020. gada janvāra numurā, savukārt Satversmes tiesas tiesneses Inetas Ziemeles palīdzes Kristīnes Zubkānes raksts par personas datu aizsardzību publicēts 2020. gada februāra numurā.

Februārī Satversmes tiesā notika skolēnu zīmējumu konkursa “Manas pamattiesības Satversmē” un domrakstu konkursa “Latvijas Satversmes nākamie

simts gadi” noslēguma **ceremonija**. Radošo darbu konkursā dalību pieteica 100 skolas, tika iesūtīti 329 darbi. Uz laureātu apbalvošanas ceremoniju tika aicināti skolēni un pedagogi no 20 skolām. Pasākumā piedalījās amatpersonas no Izglītības un zinātnes ministrijas, Kultūras ministrijas, Tieslietu ministrijas, konkursa sadarbības partneri – pārstāvji no Latvijas Mākslas akadēmijas, žurnāla “Jurista Vārds”, žurnāla “Ilustrētā Junioriem”, žurnāla “Domuzīme”, Publisko tiesību institūta –, kā arī pirmā Latvijas Valsts prezidenta Jāņa Čakstes mazmazmeita Kristīne Čakste. No apbalvošanas ceremonijas tapis arī atskata **video**. Lai nodrošinātu konkursa darbu apskati visā Latvijā, Satversmes tiesa arī pērn izdeva skolēnu darbu **katalogu**. Tajā publicēti 11 domraksti, 35 zīmējumi, kā arī Satversmes tiesas tiesnešu domugraudi par brīvību un atbildību. Katalogi nosūtīti skolām, kas piedalījās konkursā, kā arī lielākajām Latvijas bibliotēkām.

Septembrī Satversmes tiesa par godu Satversmes 99. gadadienai izsludināja ceturto skolēnu zīmējumu un domrakstu **konkursu** par Satversmē ietvertajām pamatvērtībām. Radošo darbu konkurss tika atklāts neierastā veidā, organizējot **vebināru** 9. un 12. klašu skolēniem “Skolēns – atbildīgs Latvijas pilsonis”. Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemeles tajā runāja par vienlīdzību un cilvēka tiesībām demokrātiskā tiesiskā valstī, savukārt tiesas priekšsēdētājas vietniece Sanita Osipova jauniešiem stāstīja par Satversmi un tās lomu Latvijas attīstībā. Vebinārā piedalījās klases no 66 skolām, aptverot visus Latvijas reģionus. Vebinārā tika demonstrēti tieši skolēniem veidoti izglītojoši informatīvi **video** par Satversmes tiesu un tās darbu. Vebināra ieraksts un sagatavotās prezentācijas elektroniski tika nosūtītas izmantošanai visām Latvijas skolām.

Vebinārs ievadīja skolu jauniešu konkursa tēmas: 6. klašu zīmējumu konkursa tēma ir “Katrs bērns ir vienlīdzīgs savās tiesībās”, 9. klašu domrakstu tēma – “Kā es varētu palīdzēt manai ģimenei un skolasbiedriem īstenot savas vienlīdzīgās tiesības?”, 12. klašu domrakstu tēma – “Kā Satversme man palīdz veidoties par atbildīgu Latvijas pilsoni?”. Iesūtītos

Skolēnu zīmējumu un domrakstu konkursa noslēguma ceremonija Satversmes tiesā. Foto: Toms Norde.

darbus vērtēs visi Satversmes tiesas tiesneši. Konkursa laureāti, atzinības rakstu saņēmēji un viņu pedagogi tiks aicināti uz apbalvošanas ceremoniju 2021. gada februārī. Konkursa tēmas aktualizēja arī Radio 5 radošā komanda, kura aicināja uz interviju Satversmes tiesas priekšsēdētāju Inetu Ziemeļi un izveidoja saturu sociālajā vietnē *TikTok*.

Tiesību zinātņu studenti un studentu organizācijas

Jūnijā Satversmes tiesas tiesnesis Artūrs Kučs un tiesneša palidze Eva Viksna vadīja Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes studentu komandu, kas attālināti piedalījās VIII Eiropas tiesību zinātņu studentu apvienības rīkotajā Eiropas Cilvēktiesību tiesas procesa izspēlē un finālā ieguva pirmo vietu. Komandas sastāvā bija arī Satversmes tiesas tiesneses Daigas Rezevskas palidze Kristiāna Pētersone.

Augustā Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemeļe piedalījās trešajā profesora Kārļa Dišlera publisko tiesību vasaras skolā, kurā attālināti lasīja ievadlekciju par privātuma ideju un vērtību digitālajā laikmetā.

Satversmes tiesas tiesneši un juridiskie darbinieki atbalstīja profesora Kārļa Dišlera fonda un Eiropas tiesību zinātņu studentu asociācijas Latvijā (*ELSA Latvia*) organizētās profesora Kārļa Dišlera XXII Konstitucionālās tiesas procesa izspēles, kuras notika attālināti.

Aizvadītajā gadā ierastie vietējo un ārvalstu studentu apmeklējumi Satversmes tiesas telpās nenotika. Arī prakses iespējas tiesību zinātņu studentiem Juridiskajā departamentā Satversmes tiesa nepiedāvāja. Izpalika arī ikgadējā sadarbība ar tiesībsarga biroju saistībā ar tiesas procesa izspēles fināla organizēšanu Satversmes tiesas telpās.

Tiesību zinātnieki

Pārskata posma sākumā Satversmes tiesā notika otrā Konstitucionālo tiesību ekspertu **domnīca**, kas tika organizēta par godu Satversmes tiesas 23. gadadienai. Notikums vienkopus pulcināja Latvijā atzītus konstitucionālo tiesību pētniekus. Domnīcas dalībnieki dalījās pārdomās par šādām tēmām: likumdošanas procesa pilnveidošana kā demokrātiskas tiesiskas valsts attīstības pamats un Satversmes tiesas nolēmumu nozīme Latvijā.

Februārī Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemeļe piedalījās Valsts prezidenta Egila Levita rīkotajā diskusijā par godu 25. gadadienai kopš Latvijas iestāšanās Eiropas Padomē. Diskusijas dalībnieki runāja par Latvijas dalības Eiropas Padomē nozīmi tiesiskuma un cilvēktiesību stiprināšanā Latvijā un izaicinājumiem Eiropas Padomē šodien un nākotnē.

Februārī Latvijas Universitātē notika 78. starptautiskās zinātniskās konferences tiesību zinātņu programmas plenārsēde, kuru atklāja Satversmes tiesas tiesnesis

Artūrs Kučs. Viņš sniedza priekšlasījumu par starptautisko cilvēktiesību piemērošanu Satversmes tiesā. Konferencē piedalījās arī tiesneša palidze Lolita Buka, kura runāja par tiesībām, kas nodrošina to, ka personas dati var tikt dzēsti no interneta meklētājprogrammu meklēšanas rezultātiem un šo tiesību alternatīvām.

Septembrī Saeimā notika izdevuma “Latvijas Republikas Satversmes komentāri. II nodaļa “Saeima”” svinīgā atklāšana. Apjomīgais sējums iekļauj zinātniskus skaidrojumus par Satversmes II nodaļu. Tas ir noslēdzošais izdevums Satversmes zinātnisko komentāru sērijā. Pasākumā piedalījās arī Satversmes tiesas tiesneši Gunārs Kusiņš un Jānis Neimanis, kā arī Satversmes tiesas Juridiskā departamenta vadītāja Alla Spale. Tiesnesis Gunārs Kusiņš ir Satversmes 15. panta komentāra autors, kā arī zinātniskās redaklējijas loceklis. Savukārt tiesnesis Jānis Neimanis sagatavojis komentāru Satversmes 24. pantam. Sējuma veidošanā piedalījās arī tiesas Juridiskā departamenta vadītāja Alla Spale, kura ir līdzautore Satversmes 28. panta komentāram. Satversmes zinātnisko komentāru projekts aizsākts 2008. gada vasarā. Tas ir kolektīvs tiesību zinātnieku, lietpratēju, mācībspēku un nozares profesionāļu pētījums, kas sniedz ieskatu par Satversmes pantu vēsturisko izcelsmi, skaidro panta tvērumu un mūsdienu izpratni. Lielu ieguldījumu komentāru veidošanā, skaidrojot Satversmes normas, snieguši vairāki Satversmes tiesas bijušie un esošie tiesneši, kā arī tiesas juristi.

Oktobrī Satversmes tiesas tiesnesis Jānis Neimanis kā eksperts piedalījās Tieslietu ministrijas un Tiesu administrācijas rīkotajā vebinārā “Tiesu loma ekonomikas attīstībā”. Tiesnesis sniedza skatījumu par tiesiskuma un likuma varas lomu valsts ekonomiskajā izaugsmē.

Novembrī Satversmes tiesas priekšsēdētāja Sanita Osipova attālināti piedalījās Rīgas Juridiskās augstskolas un Ārlietu ministrijas gadskārtējā konferencē par aktuālajiem cilvēktiesību jautājumiem Latvijā. Sanita Osipova savā priekšlasījumā runāja par vairākām pērn Satversmes tiesā izskatītām lietām, kas atklāj cilvēka cieņas konceptu un dažādos aspektos skar cilvēka pamattiesību ievērošanu. Konferencē piedalījās arī bijusī Satversmes tiesas priekšsēdētāja, Eiropas Savienības Tiesas tiesnese Ineta Ziemeļe.

Radošo industriju pārstāvji

Satversmes tiesa sadarbībā ar Latvijas Nacionālo bibliotēku turpināja 2018. gada pavasarī aizsākto tradīciju organizēt dažādu nozaru pārstāvju starpdisciplināras sarunas par Latviju, valsti, sabiedrību un Satversmē nostiprinātajām pamatvērtībām. Sarunu dalībnieki, iedvesmojoties no latviešu vēstures un kultūras mantojuma spilgtākajām epizodēm un nozīmīgākajiem darbiem, diskutē par dažādām tēmām, kas skar sabiedrību, Latvijas valsts esību un būtību. Pārskata posmā notika divas *Sarunas par*

Sarunas par Latviju “Personība un valsts” Latvijas Nacionālajā bibliotēkā. No kreisās: rakstniece Rudīte Kalpiņa, Satversmes tiesas priekšsēdētāja Sanita Osipova un grāmatzinātnieks Viesturs Zanders. Ekrānā: Eiropas Savienības Tiesas tiesnese Ineta Ziemeļe, pedagoge Zane Ozola, “Ziedot.lv” vadītāja Rūta Dimanta un ekonomikas antropologs Andris Šuvajevs. Foto: Satversmes tiesa. Foto: Ketija Strazda.

Latviju. Ievērojot epidemioloģiskās drošības prasības, abi pasākumi notika attālināti bez aicināto viesu piedalīšanās. Ikvienam interesentam bija iespēja skatīties sarunas tiešraidē.

Jūnija vidū notika piektās *Sarunas par Latviju* “Vai atbildība ir brīvība?”. Šoreiz tās rosināja domu apmaiņu par Satversmes ievada piektajā rindkopā ietvertu teikumu: “Ikviens rūpējas par sevi, saviem tuviniekiem un sabiedrības kopējo labumu, izturoties atbildīgi pret citiem, nākamajām paaudzēm, vidi un dabu”. Sarunas saturu atklāja žurnāliste Marta Selecka, filozofs Raivis Bičevskis, režisors Viesturs Kairiņš un ārsts Kārlis Rāčenis. Diskusiju vadīja Latvijas Nacionālo bibliotēkas vadošā pētniece Vija Daukšte. Sarunas beigās kopsavilkumu veidoja Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemeļe.

Oktobra beigās tika organizētas sestās *Sarunas par Latviju* “Personība un valsts”. Sarunu ievadīja Kārļa Skalbes pasakas “Kā es braucu Ziemeļmeitas lūkoties” citāts “Cik zemas, cik zemas bij viņu debesis!”. Šajā reizē sarunas rosināja domu apmaiņu par personības un valsts mijiedarbību. Tās atklāja Satversmes tiesas priekšsēdētāja Sanita Osipova, vadīja rakstniece Rudīte Kalpiņa. Savu viedokli pauda pedagoge Zane Ozola, “Ziedot.lv” vadītāja Rūta Dimanta, ekonomikas antropologs Andris Šuvajevs un grāmatzinātnieks Viesturs Zanders. Sarunas noslēgumā kopsavilkumu veidoja bijusī Satversmes tiesas priekšsēdētāja, Eiropas Savienības Tiesas tiesnese Ineta Ziemeļe.

Konferences, diskusijas un citas aktualitātes

09.12.2019.

Informācija par Satversmes tiesas 23. gadadienu.

Tvīts.

10.12.2019.

Satversmes tiesas priekšsēdētājas palidze Ketija Strazda piedalās ikgadējā cilvēktiesību un labas pārvaldības konferencē.

Tvīts.

13.12.2019.

Satversmes tiesā notiek otrā Konstitucionālo tiesību ekspertu domnīca par godu tiesas 23. gadadienai.

Preses relīze. Foto. Video. Tvīti: 1; 2; 3.

13.12.2020.

Satversmes tiesas konferenci zāles atklāšana.

Tvīts.

24.12.2019.

Satversmes tiesas apsveikums Latvijas iedzīvotājiem Ziemassvētkos un Jaunajā gadā.

Apsveikums.

29.01.2020.

Satversmes tiesas priekšsēdētājas vietniece Sanita Osipova sniedz izglītojošu lekciju Rīgas Valsts 2. ģimnāzijā.

Preses relīze. Foto. Tvīts.

29.01.2020.

Iznāk Satversmes tiesas tiesneša Jāņa Neimaņa grāmata “Satversmes tiesas procesa tiesības”.

Tvīts.

10.02.2020.

Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemeļe piedalās Valsts prezidenta Egila Levita rīkotajā diskusijā par godu 25. gadadienai kopš Latvijas iestāšanās Eiropas Padomē.

Preses relīze. Foto. Tvīts.

10.02.2020.

Satversmes tiesas tiesnesis Artūrs Kučs atklāj Latvijas Universitātes 78. starptautiskās zinātniskās konferences tiesību zinātņu programmas plenārsēdi, konferencē priekšlasījumu sniedz arī tiesneša palidze Lolita Buka.

Preses relīze. Tvīti: 1; 2.

15.02.2020.

Informācija par Satversmes 98. gadadienu.

Tvīts.

17.02.2020.
Satversmes tiesā notiek 6. klašu skolēnu zīmējumu konkursa un 9. un 12. klašu skolēnu domrakstu konkursa laureātu apbalvošanas ceremonija.
Preses relīzes: [1](#); [2](#). [Foto](#). [Video](#). Tvīti: [1](#); [2](#); [3](#); [4](#).

08.04.2020.
Satversmes tiesa publicē pirmo grāmatžurnālu “Latvijas Republikas Satversmes 92. pants: tiesības uz taisnīgu tiesu. Satversmes tiesas judikatūra”.
[Preses relīze](#). [Tvīts](#).

12.04.2020.
Satversmes tiesas apsveikums Latvijas iedzīvotājiem Lieldienās.
[Apsveikums](#).

01.05.2020.
Satversmes tiesas apsveikums Latvijas iedzīvotājiem Satversmes sapulces sasaukšanas simtgadē un Neatkarības deklarācijas pieņemšanas 30. gadadienā.
[Apsveikums](#).

01.05.2020.
Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemeļe un Satversmes tiesas tiesnesis Gunārs Kušīņš noliek ziedus pie pirmā Latvijas Valsts prezidenta Jāņa Čakstes pieminekļa.
[Foto](#). [Tvīts](#).

01.–09.05.2020.
Satversmes tiesas dalība “Demokrātijas nedēļā”, publicējot nolēmumus paustās atziņas.
Tvīti: [1](#); [2](#); [3](#); [4](#); [5](#); [6](#); [7](#); [8](#); [9](#).

04.05.2020.
Satversmes tiesas tiesneši piedalās ziedu nolikšanas ceremonijā pie Brīvības pieminekļa par godu Latvijas Neatkarības deklarācijas pieņemšanas 30. gadadienai.
[Foto](#). [Tvīts](#).

09.05.2020.
Satversmes tiesas apsveikums Latvijas iedzīvotājiem Eiropas dienā.
[Apsveikums](#).

05.06.2020.
Satversmes tiesas tiesneša Artūra Kuča un viņa palīdzes Evas Viksnas vadībā Latvijas Universitātes studentes

uzvar prestižā starptautiskā tiesu izspēlē.
[Preses relīze](#). [Tvīts](#).

14.06.2020.
Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemeļe Komunistiskā genocīda upuru piemiņas dienā piedalās ziedu nolikšanas ceremonijā pie Brīvības pieminekļa.
[Foto](#). [Tvīts](#).

17.06.2020.
Satversmes tiesa sadarbībā ar Latvijas Nacionālo bibliotēku organizē piektās *Sarunas par Latviju* par tēmu “Vai atbildība ir brīvība?”.
[Preses relīze](#). [Foto](#). [Video](#). Tvīti: [1](#); [2](#); [3](#); [4](#); [5](#).

21.06.2020.
Satversmes tiesas apsveikums Latvijas iedzīvotājiem vasaras saulgriežos.
[Apsveikums](#).

09.07.2020.
Satversmes tiesa organizē vebināru par tēmu “Satversmes 92. pantā ietvertu tiesību aizsardzība Satversmes tiesā”.
[Preses relīze](#). [Foto](#). [Video](#). [Tvīts](#).

17.07.2020.
Satversmes tiesā tiek atklāts Satversmes tiesas priekšsēdētājas vietnieces Sanitas Osipovas rakstu krājums “Nācija, valoda, tiesiska valsts: ceļā uz rītdienu”.
[Preses relīze](#). [Foto](#). [Tvīts](#).

21.08.2020.
Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemeļe un viņas vietniece Sanita Osipova apmeklē ANO Jauniešu delegātu programmas organizēto sarunu “Latvijas cilvēkkapitāls – jaunieši”.
[Tvīts](#).

24.08.2020.
Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemeļe piedalās trešajā profesora Kārļa Dišlera publisko tiesību vasaras skolā.
[Tvīts](#).

27.08.2020.
Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemeļe un Tirgus un sabiedriskās domas pētījumu centra SKDS

direktors Arnis Kaktiņš informē par pirmoreiz veiktu pētījumu par sabiedrības uzticēšanos Satversmes tiesai.
Preses relīzes: [1](#); [2](#); [3](#). [Preses konference](#). Tvīti: [1](#); [2](#); [3](#).
[Pētījums](#).

03.–04.09.2020.
Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemeļe un tiesnesis Gunārs Kušīņš piedalās sarunu festivāla LAMPA organizētajās diskusijās.
[Preses relīze](#). [Video](#): [1](#); [2](#); [3](#); [4](#). Tvīti: [1](#); [2](#); [3](#); [4](#).

07.09.2020.
Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemeļe apmeklē Likteņdārzu, kur atklāta Latvijas valsts dibinātājiem un neatkarības atjaunotājiem veltīta piemiņa vieta.
[Tvīts](#).

08.09.2020.
Satversmes tiesas tiesneši Gunārs Kušīņš un Jānis Neimanis, kā arī Satversmes tiesas Juridiskā departamenta vadītāja Alla Spale piedalās Saeimai veltītā Satversmes komentāru sējuma atklāšanā.
[Preses relīze](#). [Foto](#). [Tvīts](#).

23.09.2020.
Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemeļe piedalās Valsts prezidenta Egila Levīta rīkotajā piemiņas pasākumā par godu ievērojamā Latvijas valsts un sabiedriskā darbinieka Miķeļa Valtera pārapbedīšanai Latvijā.
[Foto](#). [Tvīts](#).

28.09.2020.
Satversmes tiesa ar vebināru atklāj skolēnu zīmējumu un domrakstu konkursu par Satversmi.
[Preses relīze](#). [Video](#). [Tvīts](#).

28.09.2020.
Satversmes tiesa publicē informatīvu video par tiesas kompetenci, Satversmes tiesas tiesnešiem, tiesas darbiniekiem un tiesa darba specifiku.
[Video](#).

08.10.2020.
Satversmes tiesas tiesnesis Artūrs Kučs piedalījās “Jurista Vārds” grāmatžurnāla par datu aizsardzību un drošību tehnoloģiju laikmetā atklāšanā.
[Video](#). [Tvīts](#).

09.10.2020.
Satversmes tiesas tiesnesis Artūrs Kučs un viņa palīdzes Eva Viksna piedalās ANO Jauniešu delegātu programmas konferencē “Cilvēktiesības un veselība”.
[Tvīts](#).

15.10.2020.
Satversmes tiesas priekšsēdētāja Sanita Osipova piedalās Valsts prezidenta Egila Levīta rīkotajā diskusijā, kas veltīta Valsts valodas dienai.
[Foto](#). [Tvīts](#).

21.10.2020.
Satversmes tiesas tiesnesis Jānis Neimanis piedalās Tieslietu ministrijas un Tiesu administrācijas rīkotajā vebinārā “Tiesu loma ekonomikas attīstībā”.
[Preses relīze](#). [Video](#). [Tvīts](#).

27.10.2020.
Satversmes tiesa sadarbībā ar Latvijas Nacionālo bibliotēku organizē sestās *Sarunas par Latviju* par tēmu “Personība un Valsts”.
Preses relīzes: [1](#); [2](#). [Foto](#). [Video](#). Tvīti: [1](#); [2](#); [3](#); [4](#); [5](#); [6](#); [7](#); [8](#); [9](#); [10](#); [11](#).

11.11.2020.
Satversmes tiesas apsveikums Latvijas iedzīvotājiem Lāčplēša dienā.
[Apsveikums](#).

17.11.2020.
Satversmes tiesas priekšsēdētāja Sanita Osipova piedalās Latvijas Republikas proklamēšanas 102. gadadienai veltītā Latvijas Universitātes pasākumā.
[Video](#). Tvīti: [1](#); [2](#).

18.11.2020.
Satversmes tiesas apsveikums Latvijas Republikas 102. gadadienā.
[Apsveikums](#). [Video](#).

18.11.2020.
Satversmes tiesas tiesneši piedalās ziedu nolikšanas ceremonijā par godu Latvijas Republikas 102. gadadienai.
[Tvīts](#).

27.11.2020.
Satversmes tiesas priekšsēdētāja Sanita Osipova attālināti piedalās Rīgas Juridiskās augstskolas un Ārlietu ministrijas gadskārtējā konferencē par aktuālajiem cilvēktiesību jautājumiem Latvijā.
[Preses relīze](#). Tvīti: [1](#); [2](#).

30.11.2020.
Satversmes tiesas tiesnesis Aldis Laviņš saņem Tieslietu ministrijas Pateicības rakstu par būtisku ieguldījumu Civilprocesa likuma pastāvīgās darba grupas darbā un civilprocesa attīstībā.
[Tvīts](#).

4.2. DIALOGS AR VALSTS INSTITŪCIJĀM

Pastāvīgs dialogs starp valsts institūcijām demokrātiskā tiesiskā valstī ir nepieciešams, lai nodrošinātu efektīvu līdzsvara un atsvara mehānisma darbību valsts varas atzaru starpā. Raugoties no efektīvas valsts funkcionēšanas perspektīvas, ir svarīgi, lai visi valsts varas atzari pienācīgi pildītu savas funkcijas, nepārsniegtu tiem piešķirtās kompetences robežas un respektētu cits citu. Cieša konstitucionālo orgānu sadarbība īpaši nozīmīga ir ārkārtējās situācijas apstākļos.

Satversmes tiesa katru gadu organizē tikšanos ar visiem valsts konstitucionālo orgānu vadītājiem, kā arī tieslietu ministru. Pērn uz tikšanos tika aicināts arī kultūras ministrs saistībā ar 2022. gadā gaidāmo Satversmes simtgadi. Dialoga galvenās tēmas bija Satversmes tiesas darba nepārtrauktība ārkārtējās situācijas apstākļos un Satversmes tiesas savlaicīga un efektīva nolēmumu izpilde. Pārrunātas tika arī konstitucionālo tiesību aktualitātes Latvijā un citi svarīgi aspekti, kas saistīti ar sabiedrības uzticēšanās celšanu tiesu varai un tiesiskuma stiprināšanu Latvijā.

Februārī Saeimā norisinājās Latvijas Valsts prezidenta kancelejas un Satversmes tiesas kopīgi organizētā diskusija “Valsts padomes loma likumdošanā”. Tās mērķis bija rosināt viedokļu apmaiņu par ideju Latvijā izveidot neatkarīgu Valsts padomi, kas veicinātu likumdošanas procesa kvalitāti un sekmētu valsts ilgtspēju.

Martā un septembrī Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemeles piedalījās Valsts prezidenta Egila Levita sasauktajā valsts konstitucionālo orgānu vadītāju kopsēdē, kurā tika pārrunāti valsts varas atzaru – likumdošanas, izpildes un tiesu varas – darbības pamatprincipi valstī Covid-19 pandēmijas apstākļos. Amatpersonas kopīgi lēma, kādā veidā nodrošināt valsts konstitucionālās iekārtas nepārtrauktu darbību. Šī kopsēde bija svarīga, lai iedzīvotāji varētu būt droši un pārliecināti, ka situācija valstī ir stabila un kontrolēta. Tā apliecināja konstitucionālo orgānu pārstāvju spēju būt vienotiem un saskaņotiem, risinot visiem Latvijas iedzīvotājiem nozīmīgus jautājumus.

07.02.2020.

Norisinās Valsts prezidenta kancelejas, Saeimas un Satversmes tiesas kopīgi organizētā diskusija “Valsts padomes loma likumdošanā”.

Preses relīze. Foto. Video. Tvīti: 1; 2.

23.03.2020

Satversmes tiesas priekšsēdētājā Ineta Ziemeles piedalās Valsts prezidenta Egila Levita sasauktajā valsts konstitucionālo orgānu vadītāju kopsēdē.

Preses relīze. Tvīti. Preses konference.

Valsts konstitucionālo orgānu kopīgais paziņojums sabiedrībai.

03.06.2020.

Satversmes tiesas tiesneši tiekas ar Valsts prezidentu Egilu Levitu.

Preses relīze. Foto. Tvīti.

15.06.2020.

Satversmes tiesas priekšsēdētājā Ineta Ziemeles tiekas ar kultūras ministru Nauri Puntuli.

Tvīti.

08.09.2020.

Satversmes tiesas tiesneši tiekas ar Saeimas priekšsēdētāju Ināru Mūrnieci.

Preses relīze. Foto. Tvīti.

30.09.2020.

Satversmes tiesas priekšsēdētājā Ineta Ziemeles piedalās otrajā Valsts prezidenta Egila Levita sasauktajā valsts konstitucionālo orgānu vadītāju kopsēdē.

Foto. Tvīti.

03.11.2020.

Satversmes tiesas priekšsēdētājā Sanita Osipova tiekas ar Valsts prezidentu Egilu Levitu.

Preses relīze. Foto. Tvīti.

13.11.2020.

Satversmes tiesas priekšsēdētājā Sanita Osipova oficiālā vizītē tiekas ar tieslietu ministru Jāni Bordānu.

Preses relīze. Tvīti.

4.3. TIESU DIALOGS EIROPAS TIESISKAJĀ Telpā

Eiropas tiesisko telpu veido Eiropas Savienības dalībvalstu tiesību telpas, kuras aptver Eiropas Savienības tiesību sistēma un kurās tieši piemērojama Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Eiropas tiesiskajā telpā noris Satversmes tiesas dialogs ar Latvijas tiesām, citu Eiropas Savienības dalībvalstu konstitucionālajām tiesām, kā arī Eiropas Savienības Tiesu un Eiropas Cilvēktiesību tiesu. Šis tiesu dialogs ļauj dalīties pieredzē, uzkrāt jaunas zināšanas, izvērst konstruktīvas diskusijas un apmainīties viedokļiem par konstitucionālo tiesību aktualitātēm un tiesību problēmjautājumiem ne tikai nacionālā, bet arī Eiropas un globālā līmenī.

Tiesu dialogs Latvijā

Septembrī Satversmes tiesas tiesneši pirmoreiz tiesu dialogā klātienē tikās ar Augstākās tiesas tiesnešiem. Tikšanās laikā puses pārrunāja tiesu varas aktualitātes, diskutēja par vairākiem tiesību problēmjautājumiem un apsprieda jaunākās Satversmes tiesas spriedumu atziņas.

Lai stiprinātu Latvijas valsts konstitucionālo iekārtu un veicinātu tiesu dialogu, Satversmes tiesa sadarbībā ar Tieslietu ministriju un Tiesu administrāciju oktobrī ceturto reizi izsludināja konkursu, kurā vispārējās jurisdikcijas un administratīvo tiesu tiesneši tika aicināti uz sešiem mēnešiem pieteikties pieredzes apmaiņā Satversmes tiesā. Pieredzes apmaiņas laikā izvēlētajam tiesnesis būs iespēja piedalīties pieteikumu izvērtēšanā, strādāt ar lietām dažādās Satversmes tiesas procesa stadijās, kā arī pētīt Satversmes tiesas judikatūru.

Rudenī plānotais Satversmes tiesas tiesnešu dialogs ar Vidzemes apgabaltiesas tiesnešiem pārcelts uz 2021. gadu.

Tiesu dialogs Eiropas un starptautiskajā līmenī

Pārskata posma pašā sākumā Satversmes tiesas priekšsēdētājā Ineta Ziemeles un Satversmes tiesas priekšsēdētājas padomnieks Inguss Kalniņš oficiālā vizītē apmeklēja Slovēnijas Konstitucionālo tiesu.

Satversmes tiesas tiesnešu tikšanās ar Augstākās tiesas tiesnešiem. Foto: Augstākā tiesa.

Ineta Ziemele tiesas svinīgajā sēdē uzstājās ar priekšlasījumu “Cilvēka cieņa tehnoloģiju laikmetā un konstitucionālo tiesu loma tajā”. Viņa akcentēja konstitucionālo tiesu īpašo pienākumu tehnoloģiju laikmetā uzturēt spēkā savas valsts konstitūcijā ietvertās vērtības, starp kurām cilvēka cieņai demokrātiskā pasaulē ir īpaša vieta. Vizītes ietvaros Satversmes tiesas priekšsēdētāja tikās arī ar Slovēnijas Valsts prezidentu Borutu Pahoru (*Borut Pahor*).

Janvāra beigās Satversmes tiesas tiesnese Daiga Rezevska pieredzes apmaiņas vizītē apmeklēja Eiropas Savienības Vispārējo tiesu Luksemburgā. Viņa tikās ar minētās tiesas tiesnesi Ingu Reini un tiesneses biroja juridiskajiem darbiniekiem. Vizītes laikā tiesnese Daiga Rezevska guva ieskatu Eiropas Savienības Vispārējās tiesas ikdienas darba organizācijā, lietu sagatavošanas un izskatīšanas procesā, kā arī klātienē apmeklēja četras tiesas sēdes. Tiesnese Daiga Rezevska ar tiesnesi Ingu Reini un viņas biroja darbiniekiem apsprieda vairākus aktuālus tiesību jautājumus, tostarp līdzšinējo Eiropas Savienības Vispārējās tiesas judikatūru lietās, kas skar Eiropas Savienības civildienestu, konkurences tiesības, intelektuālo īpašumu un publiskos iepirkumus.

Februāra sākumā Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemele apmeklēja ikgadējo Eiropas Cilvēktiesību tiesas svinīgo tiesas gada atklāšanas pasākumu Strasbūrā, Francijā. Tiesas gads tika atklāts ar starptautisku semināru, kura dalībnieki no visām Eiropas Padomes dalībvalstīm runāja par Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas attīstību, vērtējot Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru no zinātnes un tehnoloģiju attīstības perspektīvas.

Martā Satversmes tiesa sadarbībā ar Eiropas Savienības Tiesu plānoja Rīgā organizēt starptautisku konferenci par tēmu “Vienoti dažādībā: starp kopīgām konstitucionālajām tradīcijām un nacionālo identitāti Eiropas Savienībā”. Vairāku mēnešu garumā ciešā abu tiesu sadarbībā tika veikti vērienīgi sagatavošanās darbi, taču Covid-19 infekcijas straujā uzliesmojuma un valstī izsludinātās ārkārtējās situācijas dēļ konference martā nenotika. Tā pārcelta uz 2021. gada rudenī.

Decembra sākumā Satversmes tiesas tiesneši attālināti tikās ar Vācijas Federālās konstitucionālās tiesas tiesnešiem. Divās sesijās tiesneši pārrunāja tiesu darbu aizvadītā gada ietvaros, apsprieda cilvēka cieņas principa saturu abu tiesu nesenantos nolēmumos un dalījās pieredzē par dialoga īstenošanu ar Eiropas Savienības Tiesu.

Pārskata posmā tika plānotas arī vairākas Satversmes tiesas tiesnešu divpusējās un trīspusējās klātienes tikšanās ar kolēģiem no Austrijas, Francijas, Igaunijas, Itālijas, Lietuvas un Slovēnijas. Tāpat vairāki Satversmes tiesas tiesneši gatavojās doties pieredzes apmaiņas vizītēs uz Nīderlandes Augstāko tiesu un Vācijas Federālo konstitucionālo tiesu. Atcelta arī darbinieku

pieredzes apmaiņas vizīte Eiropas Savienības Tiesā. Atceltie pasākumi tiks īstenoti tad, kad būs ierobežota Covid-19 izplatība un kopējā situācija Eiropā kļūs stabila.

19.12.2019.

Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemele un Satversmes tiesas priekšsēdētājas padomnieks Inguss Kalniņš oficiālā vizītē apmeklēja Slovēnijas Konstitucionālo tiesu un tiekas ar Slovēnijas Valsts prezidentu Borutu Pahoru (*Borut Pahor*).

Preses relīze. Foto. Tvīti: **1**; **2**.

27.–31.01.2020.

Satversmes tiesas tiesnese Daiga Rezevska apmeklēja Eiropas Savienības Vispārējo tiesu Luksemburgā.

Preses relīze. Tvīts.

29.01.–03.02.2020.

Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemele apmeklēja ikgadējo Eiropas Cilvēktiesību tiesas svinīgo tiesas gada atklāšanas pasākumu Strasbūrā, Francijā.

Preses relīze. Video. Tvīti: **1**; **2**.

21.04.2020.

Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemele piedalās *Strasbourg Observers* akadēmiskā bloga vebinārā.

Preses relīze. Video. Tvīti: **1**; **2**.

25.09.2020.

Satversmes tiesas tiesneši tiekas ar Augstākās tiesas tiesnešiem.

Preses relīze. Foto. Tvīts.

22.10.2020.

Satversmes tiesa sadarbībā ar Tieslietu ministriju un Tiesu administrāciju izsludina konkursu vispārējās jurisdikcijas un administratīvo tiesu tiesnešiem pieteikties pieredzes apmaiņā.

Preses relīze. Tvīts.

08.12.2020.

Satversmes tiesas tiesneši attālināti tiekas ar Vācijas Federālās konstitucionālās tiesas tiesnešiem.

Preses relīze. Tvīts.

4.4. STARPTAUTISKĀ SADARBĪBA

Pēdējos gados Satversmes tiesa un tiesneši guvuši plašu atpazīstamību starptautiskā līmenī – to veicinājusi Satversmes tiesas tiesnešu biežā dalība dažādās starptautiskās konferencēs un pasākumos. Satversmes tiesas tiesneši regulāri saņem aicinājumus piedalīties un sniegt priekšlasījumus ārvalstu rīkotajās starptautiskajās konferencēs un forumos. Pārskata posmā lielākā daļa ielānoto starptautisko pasākumu tika atcelti vai pārcelti uz 2021. gadu. Taču daži organizatori uzņēmās atsevišķas diskusijas noturēt attālināti, tādējādi veicinot aktīvu dialogu par tiesību problēmjautājumiem arī Covid-19 pandēmijas laikā. Tajā ir svarīgi uzturēt komunikāciju ar ārvalstu kolēģiem, lai varētu apmainīties ar informāciju un idejām, dalīties viedokļiem, apspriest aktuālus tiesību jautājumus un iedvesmoties viens no otra.

Februārī pirms pandēmijas sākuma Satversmes tiesas tiesnesis Artūrs Kučs un viņa palīdze Eva Viksna apmeklēja Kišiņevu, kur piedalījās Moldovas Konstitucionālās tiesas 25. gadadienai veltītajā konferencē “Konstitucionālā tiesa un sabiedrības reakcija: kad konstitucionālās tiesas risinājumi nesaskan ar sabiedrības vairākuma viedokli”. Tajā Satversmes tiesas tiesnesis Artūrs Kučs uzstājās ar priekšlasījumu par Satversmes tiesas pieredzi, veidojot dialogu ar sabiedrību.

Augustā tiesnesis Artūrs Kučs attālināti piedalījās Kazahstānas Konstitucionālās padomes rīkotajā starptautiskajā konferencē “21. gadsimta konstitūcija – tiesiskums, cilvēka vērtība un valsts efektivitāte”, kurā runāja par Satversmes nozīmi Latvijā un Satversmes tiesas lomu tiesiskuma un cilvēka pamattiesību attīstībā. Savukārt novembrī viņš attālinātīsniedzapriekšlasījumu par tiesiskuma situāciju Latvijā Nīderlandes Karalistes Ārlietu ministrijas un Nīderlandes vēstniecību Eiropā organizētajā starptautiskajā konferencē par Covid-19 pandēmijas ietekmi uz tiesiskumu un vārda brīvību Eiropā.

Septembrī Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemele attālināti piedalījās Mikola Romera Universitātes (*Mykolas Romeris University*) rīkotajā tiešsaistes konferencē “Eiropas Cilvēka tiesību un

pamatbrīvību aizsardzības konvencijai 70 gadi: izaicinājumi un perspektīvas”. Savā priekšlasījumā viņa runāja par Covid-19 pandēmijas radītajiem izaicinājumiem Eiropas valstīm un dalījās pieredzē, kā Latvijas konstitucionālie orgāni pavasarī nodrošināja darbības nepārtrauktību ārkārtējās situācijas laikā.

Arī 2020. gadā Satversmes tiesas pievērsās aktīvai sadarbībai ar ārvalstu pilnvarotajiem pārstāvjiem Latvijā. Lai pārrunātu valstu aktualitātes konstitucionālo tiesību jomā un jautājumus, kas saistīti ar konstitucionālās identitātes stiprināšanu un konstitucionālovērtībuizpratnesveicināšanasabiedrībā, Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemele tikās ar jauno Francijas ārkārtējo un pilnvaroto vēstnieci Latvijā Aurēliju Ruajē-Gunēnu (*AurélieRoyet-Gounin*), Slovākijas vēstnieku Latvijā Ladislavu Babčanu (*Ladislav Babčan*) un Nīderlandes Karalistes vēstnieku Latvijā Hovertu Janu Kornelisu Beilu de Vrū (*Govert Jan Cornelis Bijl de Vroe*). Februāra sākumā visi Satversmes tiesas tiesneši apmeklēja arī Francijas vēstniecību Latvijā, kur viņus uzņēma Francijas ārkārtējā un pilnvarotā vēstniece Latvijā Odile Supizona (*Odile Soupison*).

Novembrī Satversmes tiesas tiesneši attālināti tikās ar ārvalstu diplomātiskajiem pārstāvjiem Latvijā. Šāda tikšanās notika otro reizi. Šī tradīcija tika aizsākta pagājušā gada maijā, kad diplomātiskā korpusa pārstāvji apmeklēja Satversmes tiesu un klātienē tikās ar tiesnešiem, lai apspriestu konstitucionālo tiesību aktualitātes Latvijā. Tikšanos atklāja Satversmes tiesas priekšsēdētāja Sanita Osipova, kura diplomātiem stāstīja par Satversmes tiesas pieredzi ārkārtējā situācijā, nodrošinot pilnvērtīgu tiesas darba turpināšanu. Viņa akcentēja arī jūlijā veiktā sabiedriskās domas pētījuma rezultātus, kuros atspoguļojas sabiedrības viedoklis par Satversmes tiesu un tās darbības dažādiem aspektiem. Tiesnesis Artūrs Kučs diplomātiskā korpusa pārstāvjus informēja par plaši apspriestām lietām, kas saistītas ar vairākuma un mazākuma attiecībām demokrātiskā tiesiskā valstī. Pasākumā piedalījās diplomāti no 24 valstīm, kā arī pārstāvis no Eiropas Komisijas pārstāvniecības Latvijā.

Oktobra un novembra sākumā Satversmes tiesā norisinājās pieredzes apmaiņas projekts “Ukrainas Konstitucionālās tiesas Juridiskā dienesta kapacitātes stiprināšana”. Šā projekta ietvaros Satversmes tiesas eksperti – projekta vadītāja Alla Spale, Satversmes tiesas padomnieki Elīna Podzorova un Kristaps Tamužs – izstrādāja plašus teorētiskos un praktiskos mācību materiālus, organizēja lekcijas, diskusijas un patstāvīgos darbus Ukrainas Konstitucionālās tiesas Juridiskā dienesta darbiniekiem. Lekcijas un diskusijas notika attālināti vebināru formātā. Apmācību saturs tika veidots tā, lai kolēģi no Ukrainas Konstitucionālās tiesas varētu iepazīt Satversmes tiesas darbu un padziļināti izziņāt konstitucionālās sūdzības modeli Latvijā, kā arī apgūt dažādas metodoloģijas, ko Satversmes tiesa izmanto, lai pārbaudītu apstrīdēto normu atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām. Projekts saņēmis Ārlietu ministrijas finansējumu atbilstoši Latvijas Attīstības sadarbības politikas plānam 2020. gadā un šā plāna sadaļai “Latvijas ekspertīzes nodošana partnervalstīm”. Projekts tiek īstenots otro gadu. Pirmoreiz tas notika 2019. gadā, kad Satversmes tiesa organizēja pieredzes apmaiņu ar Moldovas Konstitucionālās tiesas tiesnešiem un juristiem.

10.02.2020.
Satversmes tiesas tiesneši apmeklēja Francijas vēstniecību.
Tvīts.

19.–20.02.2020.
Satversmes tiesas tiesnesis Artūrs Kučs un tiesneša palīdzē Eva Viksna piedalās Moldovas Konstitucionālās tiesas 25. gadadienai veltītajā konferencē “Konstitucionālā tiesa un sabiedrības reakcija: kad konstitucionālās tiesas risinājumi nesaskan ar sabiedrības vairākuma viedokli”.
Preses relīze. Foto. Tvīts.

21.02.2020.
Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemeles tiekas ar Slovākijas vēstnieku Latvijā Ladislavu Babčanu (*Ladislav Babčan*).
Preses relīze. Tvīts.

23.07.2020.
Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemeles tiekas ar Francijas vēstnieci Latvijā Aurēliju Ruajē-Gunēnu (*Aurélie Royet-Gounin*).
Tvīts.

27.08.2020.
Satversmes tiesas tiesnesis Artūrs Kučs attālināti piedalās Kazahstānas Konstitucionālās padomes rīkotajā starptautiskajā konferencē. Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemeles sveic Kazahstānas Konstitucionālo padomi valsts konstitūcijas 25. gadadienā.
Preses relīze. Video. Tvīts. Apsveikums.

28.08.2020.
Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemeles un priekšsēdētājas padomnieks Inguss Kalniņš

tiekas ar Nīderlandes Karalistes vēstnieku Latvijā Hovertu Janu Kornelisu Beilu de Vrū (*Govert Jan Cornelis Bijl de Vroe*).
Preses relīze. Tvīts.

18.09.2020.
Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemeles piedalās Mikola Romera Universitātes (*Mykolas Romeris University*) rīkotajā tiešsaistes konferencē “Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijai 70 gadi: izaicinājumi un perspektīvas”.
Preses relīze. Video. Tvīts.

05.–16.10.2020.
Satversmes tiesā norisinās pieredzes apmaiņas projekta “Ukrainas Konstitucionālās tiesas Juridiskā dienesta kapacitātes stiprināšana” I posms.
Preses relīzes: **1; 2; 3; 4.**
Foto: **1; 2; 3; 4; 5.**
Tvīti: **1; 2; 3; 4; 5.**

09.–12.11.2020.
Satversmes tiesā norisinās pieredzes apmaiņas projekta “Ukrainas Konstitucionālās tiesas Juridiskā dienesta kapacitātes stiprināšana” II posms.
Foto: **1; 2.**

19.11.2020.
Satversmes tiesas tiesneši attālināti tiekas ar ārvalstu diplomātiskajiem pārstāvjiem Latvijā.
Preses relīze. Tvīti: 1; 2; 3.

30.11.2020.
Satversmes tiesas tiesnesis Artūrs Kučs attālināti piedalās Nīderlandes Karalistes Ārlietu ministrijas un Nīderlandes vēstniecību Eiropā organizētā starptautiskā konferencē par tiesiskumu un vārda brīvību Eiropā un Covid-19 pandēmijas ietekmi uz šīm vērtībām.
Preses relīze. Tvīts.

4.5. SATVERSMES TIESAS DARBA GADA ATKLĀŠANA

Janvāra sākumā otro reizi notika Satversmes tiesas svinīgā **sēde**, ar kuru simboliski, klātesot amatpersonām no visiem valsts varas atzariem, tika atklāts jaunais Satversmes tiesas darba gads. Svinīgo sēdi atklāja Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemeles, sniedzot priekšlasījumu par konstitucionālo tiesību aktualitātēm Latvijā Satversmes tiesas 2019. gada nolēmumu gaismā. Svinīgajā sēdē priekšlasījumu sniedza sēdes goda viesis – Latvijas Valsts prezidents Egils Levits. Pēc svinīgās sēdes notika preses konference, kurā tiks prezentēts pārskats par Satversmes tiesas darbu 2019. gadā. Satversmes tiesas svinīgā sēde un pēc tam sekojošā preses konference tika translēta tiešraidē.

Satversmes tiesas priekšsēdētājas Inetas Ziemeles runa Satversmes tiesas darba gada atklāšanas svinīgajā sēdē 2020. gada 10. janvārī

I. Ievads
Augsti godātais Valsts prezidenta kungs, augsti godātais Ministru prezidenta kungs, ļoti cienījamās Saeimas priekšsēdētājas biedres kundzes, augsti godātais Augstākās tiesas priekšsēdētāja kungs, ļoti cienījamā valsts kontrolīeres kundze un augsti godātais tiesībsarga kungs, dāmas un kungi!

Tieši pirms gada Satversmes tiesa pirmoreiz atklāja savu jauno darba gadu ar svinīgo sēdi. Tajā tika uzsvērtas Satversmes tiesas loma Latvijā kā demokrātiskas tiesiskas valsts attīstībā – tieši Satversmes tiesai ir suverēna dota kompetence vērtēt, vai tiesību akti atbilst Satversmei –, kā arī tika atklāta svinīgās sēdes būtība – moderniem izaicinājumiem atbilstoša dialoga veidošana starp valsts varas atzariem, vienlaikus ievērojot, ka tiesu varai ir svarīgi saglabāt savu neatkarību.

Satversmes tiesa ir viens no diviem konstitucionālajiem orgāniem, kas īsteno tiesu varu Latvijā. Satversmes tiesas uzdevums ir gādāt, lai tiesu vara tiktu saredzēta, sadzirdēta un tiktu labāk izprasta. Proti, valstij nozīmīgos brīžos parasti tiek akcentēta likumdevējvara un izpildvara, taču demokrātiski tiesisku valsti veido

trīs valsts varas atzari. Tādējādi šāda svinīgā sēde ir viens no veidiem, kā Satversmes tiesa var vērst uzmanību uz tās novērotajām sabiedrības aktualitātēm un sekmēt konstitucionālo orgānu savstarpējo cieņu.

Satversmes tiesa 2019. gadā konkretizēja no varas dalīšanas principa izrietošo starpinstitucionālās lojalitātes principu, kurš demokrātiskas tiesiskas valsts institūcijām ir jāievēro savstarpējās attiecībās. Minētais princips prasa tādu rīcību, kas veicina visu konstitucionālo orgānu pienākumu izpildi un savstarpējo cieņu.¹⁵⁸ Jūsu klātbūtne šajā svinīgajā sēdē ir cieņa pret Satversmes tiesu, tās neatkarību un lomu demokrātiskā tiesiskā valstī.

Eiropas Savienības tiesiskajā telpā Satversmes tiesa nav vienīgā augstākā nacionālā tiesa, kas šādi uzrunā gan pārējos valsts varas atzarus, gan sabiedrību kopumā. Aizsākot šo tradīciju Latvijā, Satversmes tiesa ir smēlusies iedvesmu vairāku Eiropas valstu piemēros. Turklāt ir jāatzīst, ka šobrīd – tehnoloģiju laikmetā – arī tiesu varai ir nepieciešams aktīvi uzrunāt sabiedrību, lai citstarp sargātu demokrātiskas tiesiskas valsts vērtības un principus un stiprinātu valsts imunitāti pret iespējamu apdraudējumu, kuru varētu sekmēt tehnoloģiju attīstība. Es novēlu, lai šī tradīcija Latvijā kļūst par neatņemamu un jēgpilnu demokrātiskas tiesiskas kultūras sastāvdaļu.

II. Statistika
Satversmes tiesa šorīt publicēja pārskatu par savu darbu 2019. gadā. Pārskatā norādītas aktualitātes Latvijas tiesību sistēmas attīstībā un arī tas, cik atbilstoši Satversmei šo attīstību ir virzījis likumdevējs un izpildvara. Pārskatā ietverta detalizēta informācija par Satversmes tiesas 2019. gada darba kvalitatīvajiem un kvantitatīvajiem rādītājiem.

Aplūkojot Satversmes tiesas darba kvantitatīvos rādītājus, redzams, ka 2019. gadā salīdzinājumā ar 2018. gadu par aptuveni 40 procentiem ir pieaudzis ierosināto lietu skaits. Savukārt saņemto pieteikumu skaits ir palicis gandrīz nemainīgs – tiesa saņēmusi

¹⁵⁸ Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta sprieduma lietā Nr. 2018-11-01 18.3.1. punkts.

182 pieteikumus. Ievērojami ir palielināties pēc konstitucionālajām sūdzībām ierosināto lietu skaits – pamatojoties uz pieteikumiem, kuros personas norādījušas uz Satversmē ietvertu pamattiesību aizskārumu, 2019. gadā ir ierosinātas par aptuveni 70 procentiem vairāk lietu nekā pirms tam. Pieaudzis arī Satversmes tiesas izvērtēto tiesību normu skaits – 2019. gadā tas ir aptuveni par 35 procentiem lielāks nekā iepriekšējā gadā. Proti, 17 spriedumos izvērtēts 38 tiesību normu (aktu) tiesiskums un par neatbilstošām Satversmei atzītas 15 normas (akti). Savukārt 23 tiesību normas tika atzītas par atbilstošām Satversmei. Tiesvedība izbeigta trīs lietās. Savu vērtējumu tiesa paudusi uz 768 lappusēm, kas ir par 200 lappusēm vairāk nekā 2018. gadā.

Satversmes tiesas darbības kvantitatīvie dati ir tikai viens no tās darba atspulgiem. Satversmes tiesa ir turpinājusi strādāt pie tā, lai būtu redzamāka un saprotamāka gan Latvijā, gan arī Eiropas kopējā tiesiskajā telpā. Satversmes tiesas tiesneši un darbinieki ar priekšlasījumiem un bērnu zīmējumu konkursa ceļojošo izstādi ir ciemojušies Kapsēdes pamatskolā, Dagdas vidusskolā, pamatskolā “Rīdze”, Kuldīgā, Liepājā, Siguldā, Madonā, Rūjienā. Par tradīciju kļuvusi cieša sadarbība ar Vācijas Federālo konstitucionālo tiesu, Francijas augstākajām tiesu instancēm un Valsts padomi, Slovēnijas Konstitucionālo tiesu, trīspusējā sadarbība ar Beļģijas un Čehijas konstitucionālajām tiesām. Turpinās arī trīspusējais dialogs ar Lietuvas Konstitucionālās tiesas un Igaunijas Augstākās tiesas tiesnešiem, kura iniciatore ir Satversmes tiesa. 2019. gadā nostiprinājās dialogs ar Austrijas Konstitucionālo tiesu un Armēnijas Konstitucionālo tiesu. Satversmes tiesas uzkrātā pieredze ir kļuvusi noderīga Latvijas īstenotajā Austrumu partnerības programmā, apmācot Moldovas Konstitucionālās tiesas tiesnešus un juristus. Turpinās interesants un darbietilpīgs dialogs ar abām Eiropas tiesām. Vienas vai abu Eiropas tiesu nolēmumi izvērsti analizēti 70 procentos pārskata posmā pieņemto nolēmumu. Turklāt vienā lietā saistībā ar Vispārīgo datu aizsardzības regulu Satversmes tiesa ir apturējusi tiesvedību un vērsusies Eiropas Savienības Tiesā ar lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu.

Jaunā tiesas darba gada nozīmīgākais Eiropas līmeņa notikums, kas norisināsies Rīgā 20. un 21. martā, ir Satversmes tiesas un Eiropas Savienības Tiesas kopīgi rīkotā konference ar nosaukumu “*EU*nited in diversity: *between common constitutional traditions and national identities*”. Konferences mērķis ir veidot uzticamu un strukturētu dialogu starp Eiropas Savienības Tiesu un Eiropas Savienības dalībvalstu konstitucionālajām tiesām. Šāds dialogs ir viens no būtiskiem faktoriem Eiropas Savienības nākotnes procesos.

III. Satversmes tiesas judikatūras aktualitātes

Satversmes tiesa jau 24 gadus ar savu judikatūru veido arvien plašāku un vienotāku izpratni par Satversmi –

tiesisko ietvaru, kurā mēs dzīvojam un attīstām sevi un savu valsti. Vienlaikus Satversmes tiesa nodrošina arī stabilitāti un paredzamību, kas valstīs ar senām demokrātijas tradīcijām ir normāli, bet Latvijā vēl samērā nepierasti, jo visu laiku esam dzīvojuši nepārtrauktā pārmaiņu režīmā. Aizgājušais gads spilgti parādīja, ka arī desmit gadus vecām un pat vēl senākām tiesas atziņām ir ne tikai būtiska loma pašas tiesas darbā, bet tām ir praktiska pielietojamība lēmumu pieņemšanas procesā arī pārējiem varas atzariem. Satversmes tiesa savos spriedumos ir izveidojusi un pielieto metodoloģiju, kas iezīmē skaidru un tiesisku ceļu, kā nonākt pie tiesiskiem politikas lēmumiem. Ievērojot Satversmes un līdz ar to Satversmes tiesas lomu nepārtrauktajā mūsu sabiedrības attīstībā, viens no šīs sēdes uzdevumiem ir, atzīmējot atsevišķas pērn Satversmes tiesā skatītās lietas un tiesas konkretizētās atziņas, sniegt ievirzi būtiskām tēmām jaunajā gadā, lai turpinātu stiprināt tiesiskos procesus valstī.

Pagājušā gadā taisītie nolēmumi aptver dažādas mūsu sabiedrībā pastāvošas tiesisko attiecību jomas. Tiesa pērn vērtēja tādus jautājumus kā kriminālatbildību nosakoša regulējuma skaidrību, sociālo pabalstu pieejamību, virsstundu apmaksu, azartspēļu izvietojšanas aizliegumu, aizliegumu laulātajam adoptēt otru laulātā bērnu, atsevišķus īpašuma tiesību aspektus. Es gribētu pievērst uzmanību diviem jautājumiem, kuri ir vienojoši visām tiesā skatītajām lietām. Proti, Satversmes tiesai 2019. gadā nācies konkretizēt cilvēka cieņas saturu Latvijā un sniegt būtiskas norādes attiecībā uz labas likumdošanas principu.

IV. Cilvēka cieņa

Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) ievada ceturtnā rindkopa noteic, ka Latvija kā demokrātiska tiesiska valsts balstās uz cilvēka cieņu. Tieši cilvēka cieņa kā konstitucionāla vērtība raksturo cilvēku kā augstāko demokrātiskas tiesiskas valsts vērtību. Tā ir jāaizsargā gan attiecībās starp valsti un cilvēku, gan cilvēku savstarpējās attiecībās. Ikviens cilvēks ir visas valsts vērtība, un demokrātiskā tiesiskā valstī gan likumdevējam, pieņemot tiesību normas, gan tiesību normu piemērotājam, tās piemērojot, ir jārespektē cilvēka cieņa.¹⁵⁹ Tā par cilvēka cieņu sprieda Satversmes tiesa pērn.

Ir svarīgi atzīmēt, ka Satversmes tiesa nav vienīgais konstitucionālais orgāns, kuram nācies izteikties par cilvēka cieņu. Šīs svinīgās sēdes goda viesis – Valsts prezidents Egils Levits – ir rosinājis konstitucionālos orgānus, sabiedrību un katru Latvijas iedzīvotāju uz sarunu par solidaritāti. Uzdodot jautājumu – kas šodien Latvijai visvairāk nepieciešams –, Valsts prezidents ir atbildējis: “Solidaritāte un taisnīgums. Solidaritāte ir atslēga atsvešinātības mazināšanai sabiedrībā. [...] Solidarā un taisnīga sabiedrība piedāvā ikkatram cilvēkam nodzīvot labu dzīvi. Tā stiprina piederības

sajūtu savai valstij.”¹⁶⁰ Valsts prezidenta redzējums sasaucas ar Satversmes tiesas pausto dažādās tiesā skatītās lietās, tostarp, nodokļu lietās. Proti, 2017. gadā izskatot lietas par solidaritātes nodokļa ieviešanu, tiesa norādīja, ka atbilstoši Satversmes ievadam ikvienam ir jā rūpējas ne tikai par sevi un saviem tuviniekiem, bet arī par sabiedrības kopējo labumu. Tiesa atzīmēja, ka ikviena nodokļa maksāšanas pienākuma izpilde ir solidaritātes principa izpausme. Nodokļu maksāšana ir veids, kādā personas uzņemas kopīgu atbildību par sabiedrības vajadzību apmierināšanu un Latvijas valsts uzturēšanu. Tiesa atgādināja, ka no sociāli atbildīgas valsts principa izriet valsts pienākums īstenot taisnīgu, solidāru, efektīvu un savlaicīgu nodokļu politiku sabiedrības labklājības nodrošināšanai.¹⁶¹ Tādējādi Satversmes tiesa ir konkretizējusi, kādu nodokļu politiku pieprasa Satversme, ir norādījusi uz ikviena iedzīvotāja līdzdalības lomu, veidojot solidāru sabiedrību – citstarp ar savām iespējām atbilstošiem nodokļu maksājumiem. Solidārā sabiedrībā vislabāk var tikt ievērota katra cilvēka cieņa.

Sabiedrība, valsts un tiesības balstās uz šīs sabiedrības vispāratzītām vērtībām, kuras organizēta sabiedrība parasti ietver tās pamatlikumā. Valsts varas dalīšanas princips, varas atzaru dialogs vai jau pieminētā savlaicīgā, efektīvā un solidārā nodokļu politika nav pašmērķis. Tie ir svarīgi mehānismi, lai nonāktu pie tādiem valstiskiem lēmumiem, kas sekmē brīva Latvijas cilvēka cieņas respektēšanu. Vienkārši sakot, valsts ir mehānisms šo valsti veidojošo cilvēku nepārtrauktas sevis pilnveides nodrošināšanai, lai tauta pastāvētu ilgtermiņā. Tiem, kam suverēns uzticējis atbildīgo uzdevumu īstenot valsts varu, tā jāīsteno tādējādi, lai tiktu stiprināta katra cilvēka brīvība un cieņa.

Satversmes tiesa savā judikatūrā ir atzinusi, ka cilvēka cieņa un katra indivīda vērtība ir cilvēktiesību būtība. Demokrātija un cilvēka cieņa ir savstarpēji atkarīgas un viena otru nostiprinošas vērtības. Pienācīgs, taisnīguma principam atbilstošs un uz cilvēka cieņas aizsardzību vērstis pamattiesību ierobežojuma izvērtējums nozīmē, ka ir izsvērtas un līdzsvarotas iesaistīto personu intereses, uzlūkojot katru cilvēku kā augstāko vērtību demokrātiskā tiesiskā valstī.¹⁶² Valsts mērķis – aizsargāt cilvēka cieņu – ietver arī pienākumu nodrošināt personām vienlīdzīgas iespējas īstenot savas tiesības. Jau Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 1. pantā tika noteikts: “Visi cilvēki piedzimst brīvi un vienlīdzīgi cieņā un tiesībās.” Vienlīdzīgās tiesības un vienlīdzīgas iespējas kā cilvēka cieņas aspekts aplūkots vairākās pērn izskatītajās lietās.

Lietās par izglītības ieguves valodu¹⁶³ Satversmes tiesa atzina, ka no vispārējās izglītības kvalitātes ir atkarīga personas spēja patstāvīgi funkcionēt valstī un sabiedrībā. Izglītība dod iespēju cilvēkam veidoties par brīvu personību, pilnveidot sevi, kā arī gūt pilnvērtīgai dzīvei nepieciešamās zināšanas, prasmes un sociālās iemaņas. Valstij ir pienākums izveidot ikvienam izglītojamam pieejamu izglītības sistēmu, kurā citstarp ir iespēja apgūt valsts valodu.

Satversmes tiesa uzsvēra, ka tiesības uz izglītību raksturo vismaz trejāda daba. Tostarp tās raksturo arī solidaritātes elements, kas attiecas uz noteiktām sabiedrības grupām (piemēram, personām ar īpašām vajadzībām) un prasa gan valsts, gan sabiedrības, tostarp pašu izglītojamo, atbalstu noteiktas sabiedrības grupas izglītības tiesību īstenošanai. Turklāt tiesa secināja, ka tieši valsts valoda Latvijā ir demokrātisko sabiedrību vienojošs elements. Tiesa īpaši uzsvēra, ka valsts valodas apgušana un mazākumtautību tiesību īstenošana nav savstarpēji pretstatāmi mērķi. Ja persona vispārējās izglītības procesā neapgūst valsts valodu pietiekamā līmenī, lai varētu to brīvi lietot, šai personai sniegto izglītību nevar uzskatīt par kvalitatīvu. Indivīdam, kas prot valsts valodu, ir iespēja salīdzināt un kritiski izvērtēt iegūto informāciju un kvalitatīvi piedalīties publiskajā diskursā, kas ir neatņemama demokrātiskas sabiedrības sastāvdaļa. Tāpat tiesa akcentēja vienu no Latvija valsts mērķiem – stiprināt Eiropas Savienības valodu apguvi, lai nodrošinātu pēc iespējas pilnvērtīgu Latvijas iedzīvotāju piedalīšanos vienotas Eiropas nākotnes veidošanā. Citiem vārdiem, lai Latvijā dzīvotu iekšēji brīvi, radoši un uzņēmīgi cilvēki, modernas un pilnvērtīgas izglītības nodrošināšana ir šā brīža neatliekamais uzdevums.

Tiesības uz izglītību tika analizētas arī lietā par ieslodzīto tiesībām lietot personisko datoru ar īpašu doktora studijām nepieciešamo programmu.¹⁶⁴ Satversmes tiesa atzina, ka tiesības turpināt studijas doktora studiju programmā attiecas arī uz ieslodzītajiem, ciktāl tas ir savienojams ar soda izciešanas mērķi un ieslodzījuma režīmu. Ierobežojumiem, kas paredzēti ieslodzījuma vietās, jābūt minimāliem un samērīgiem. Tiesa arī uzsvēra, ka izglītība ir viens no sociālās rehabilitācijas galvenajiem līdzekļiem, tāpēc izglītības pieejamība ieslodzītajiem ir jo īpaši svarīga. Savukārt augstskolu profesūras lietā¹⁶⁵ tiesa norādīja, ka izglītības nozīme valsts un sabiedrības sociālajā attīstībā ir neatsverama un ka izglītība ir atzīta par labāko ieguldījumu, kādu vien valsts var veikt. Augstākā izglītība un zinātne ir būtiska indivīda un visas sabiedrības kultūras, ekonomikas un vides ilgtspējīgas attīstības sastāvdaļa.

¹⁵⁹ Satversmes tiesas 2019. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2018-08-03 11. punkts.

¹⁶⁰ Valsts prezidenta Egila Levita runa Latvijas Republikas proklamēšanas dienai veltītajā svētku koncertā Latvijas Nacionālajā teātrī 2019. gada 18. novembrī. Pieejams: <https://www.president.lv/>

¹⁶¹ Satversmes tiesas 2017. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2016-14-01 26. punkts.

¹⁶² Satversmes tiesas 2017. gada 19. decembra sprieduma lietā Nr. 2017-02-03 20. punkts.

¹⁶³ Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa spriedums lietā Nr. 2018-12-01 un 2019. gada 13. novembra spriedums lietā Nr. 2018-22-01.

¹⁶⁴ Satversmes tiesas 2019. gada 24. oktobra spriedums lietā Nr. 2018-23-01.

¹⁶⁵ Satversmes tiesas 2019. gada 7. jūnija spriedums lietā Nr. 2018-15-01.

Citā lietā¹⁶⁶ Satversmes tiesa vērtēja, vai tiesiskais regulējums, kas vīriešiem paredz atšķirīgu brīvības soda izciešanas režīmu salīdzinājumā ar sievietēm, atbilst vienlīdzības principam. Tiesa vēlreiz norādīja, ka visi cilvēki piedzimst brīvi un vienlīdzīgi cieņā un tiesībās. Tāpēc valstij ir tiesības un dažkārt arī pienākums paredzēt īpašus pasākumus tādu personu grupu aizsardzībai, attiecībā uz kurām pastāv nevienlīdzība. Tomēr šādi pasākumi ir jāatceļ, tiklīdz sasniegtas vienādas iespējas un līdztiesīga attieksme. Tiesa aicināja likumdevēju izvērtēt, cik atbilstoša Satversmei ir Latvijā īstenotā sodu izciešanas politika.

Minētais rāda, ka Satversmes tiesa turpina konkretizēt cilvēka cieņas saturu un to lietu ietvaros, kas nonāk līdz tiesai, vērtē, kā likumdevēja pieņemtie tiesisko attiecību regulējumi ir apzinājuši un izsvēruši dažādās iespējamās intereses, lai rastu pēc iespējas labāko risinājumu cilvēka cieņas aizsardzībai. Šādu labāko iespējamo risinājumu nodrošina arī labas likumdošanas principa ievērošana likumdošanas procesā.

V. Labas likumdošanas princips

Satversmes tiesai vairākās lietās bijis jāvērtē tas, vai Saeima, pieņemot apstrīdēto normu, ir rīkojusies atbilstoši labas likumdošanas principam. Jau 2016. un 2017. gadā pieņemtajos spriedumos Satversmes tiesa ieskicēja labas likumdošanas principa nozīmi likumdošanā.¹⁶⁷ Savukārt 2019. gadā labas likumdošanas principa saturs tika tālāk konkretizēts, atklājot vairākus nozīmīgus tā aspektus.¹⁶⁸

No tiesiskas valsts principa izriet noteiktas prasības attiecībā uz likumdošanas procesu. Šajā procesā jāievēro vispārējie tiesību principi, Satversmē un Saeimas kārtības rullī reglamentētie procesuālie priekšnoteikumi un prasības – arī attiecībā uz to likumprojektu pieņemšanas gaitu, kuri ir saistīti ar valsts budžetu. Likumdevējam jāizvērtē likumprojektā paredzēto tiesību normu atbilstība augstāka juridiska spēka tiesību normām, tostarp Satversmei, starptautiskajām un Eiropas Savienības tiesību normām, un jāsaskaņo likumprojektā paredzētās tiesību normas un tiesību sistēmā jau pastāvošās tiesību normas atbilstoši racionāla likumdevēja principam. Likumdevējam tiesību normas pieņemšanas gaitā ir jāizvērtē argumenti par šīs normas iespējamo neatbilstību Satversmes tiesas judikatūrai attiecīgajā jautājumā.

Saskaņā ar Satversmes ievadu valsts darbībai jābūt vērstai uz ilgtspējīgu attīstību. Tādējādi likumdošanas procesam ir jābūt vērstam uz ilgtspējīga tiesiskā regulējuma izstrādi. Līdz ar to tiesību normu jaunradē likumdevējam, īpaši gadījumos, kad tiek ierobežotas pamattiesības, jābalstās, kur nepieciešams, plānotā tiesiskā regulējuma sociālās ietekmes izvērtējuma pētījumā un jāapsver šā tiesiskā regulējuma ieviešanai

un izpildei nepieciešamie pasākumi. Likumdevējam jāapsver nozaru speciālistu izteiktās riska prognozes.

Minētās prasības veido labas likumdošanas principa saturu. Tās ir galvenie, bet ne vienīgie labas likumdošanas principa konkretizācijas elementi, kas citstarp dod iespēju saprast, kāpēc likumdevējs noteicis konkrētu cilvēka pamattiesību ierobežojumu un kādu apsvērumu dēļ šāds ierobežojums demokrātiskā tiesiskā valstī ir pieļaujams. Labas likumdošanas principa ievērošana sekmē to, ka cilvēki izprot valsts darbības procesu un līdz ar to tiek sekmēta personu uzticēšanās valstij un tiesībām.

Labas likumdošanas princips negarantē konkrētu vienai personai vai personu grupai vēlamu rezultātu, tomēr tā ievērošana ikvienam dod pārliecību par to, ka attiecīgais jautājums ir demokrātiski apspriests, proti, dažādi viedokļi ir pausti un analizēti, un labākais iespējamais līdzsvars starp dažādām konfliktējošām tiesībām un interesēm ir ticis meklēts. Tieši šāda likumdošanas procesa īstenošana arī novestu pie tā, ka tiktu noraidīts un atspēkots tiesiskai valstij pašos pamatos neatbilstošais, bet Latvijā vēl arvien bieži paustais viedoklis, ka likumdošana tiek pielāgota konkrētam gadījumam un atsevišķu grupu interesēm.

VI. Nobeigums

Demokrātiska tiesiska republika ir valsts iekārta, kas vienmēr raugās, kā aizsargāt katra indivīda tiesības, nodrošinot cilvēka cieņu un brīvību, no vienas puses, un nodrošināt visas sabiedrības kopējo labumu, meklējot labāko iespējamo risinājumu, kas vērsts uz tautas un valsts ilgtspēju, no otras puses. Šādi risinājumi prasa katra atbildību un savstarpējo solidaritāti. Satversmei atbilstoša līdzsvara kontrole (uztraudzība) ir un būs Satversmes tiesas galvenais uzdevums. Tādēļ katra iedzīvotāja un valsts ilgtspējas interesēs ir nodrošināt arī tādu Satversmes tiesas darbību regulējošo tiesisko ietvaru, kas garantē patiesu Satversmes tiesas neatkarību, to, ka labākie savas paaudzes juristi tiek apstiprināti par tiesas tiesnešiem, kā arī to, lai tiesai būtu pieejami tai nepieciešamie resursi, īstenojot konstitucionālās kontroles funkciju pilnvērtīgi un atbilstoši laikmeta īpašajiem izaicinājumiem. Lai Latvija būtu tā vieta, kur tās cilvēki varētu vislabāk pilnveidoties un īstenot savas idejas, katram konstitucionālajam orgānam, tostarp Satversmes tiesai, ir strauji jāmainās uz augšu. Jāsaprot, ka Satversmē noteiktā valsts konstitucionālā iekārta nav vis pašmērķis, bet gan līdzeklis Latvijas cilvēka cieņas un brīvības nostiprināšanas un attīstības sekmēšanā.

Valsts prezidenta Egila Levita runa Satversmes tiesas darba gada atklāšanas svinīgajā sēdē 2020. gada 10. janvārī

Ļoti cienītā Satversmes tiesas priekšsēdētājas kundze!

Augsti godātie tiesneši!

Augsti godātie Latvijas konstitucionālo orgānu pārstāvji!

Satversmes tiesa pērn aizsāka jaunu tradīciju, kas ir eiropiska, moderna un progresīva, juridiskajai kultūrai atbilstoša tradīcija, – iesākt gadu ar šāda veida svinīgu sanāksmi, kurā piedalās visu konstitucionālo orgānu pārstāvji. Kādēļ konstitucionālo orgānu pārstāvji? Tādēļ, ka tie tiešā veidā realizē Satversmi ikdienā.

Satversmes tiesas atskats uz aizvadīto gadu, kas ir jūsu rīcībā, ļauj labāk saskatīt gada aktualitātes, tiesiskajā sistēmā risināmos jautājumus un Satversmes tiesas jaunākās atziņas.

Ļoti svarīgi ir tas, ka Satversmes tiesa sava darba aktualitātes skaidro citiem konstitucionālajiem orgāniem un sabiedrībai. Citiem konstitucionālajiem orgāniem tādēļ, ka tiem šīs atziņas ir jāīsteno tālākajā praksē. Šīs atziņas nevar palikt spriedumā, nevar palikt izdrukātas sprieduma tekstā, tās pavada Saeimas, Ministru kabineta un citu konstitucionālo orgānu darbu visu laiku kopš brīža, kad spriedums stājies spēkā.

Kā jau priekšsēdētājas kundze ir norādījusi, Satversmes tiesa ir aizvadījusi intensīvu gadu ar vairākiem būtiskiem spriedumiem, kas ietekmēs sabiedrību un mūsu tiesiskās sistēmas attīstību. Es minētu divus virzienus, neminēšu kādus spriedumus, jo tos jau priekšsēdētājas kundze nosauca.

Viens ir “Izglītības reformas” jautājums. Satversmes tiesas ieskatā, “Izglītības reforma” ir vērsta uz solidaritātes nostiprināšanu sabiedrībā, getoizācijas samazināšanu mūsu sabiedrībā un mūsu sabiedrības vienotību ap latviešu valodu un latviešu kultūru, kur skolu uzdevums ir dot tālāk skolēniem šīs pamatvērtības, vienlaikus pastāvot iespējai un konstitucionāli aizsargātai iespējai arī mazākumtautībām attīstīt, veicināt un lietot savu valodu, attīstīt savu kultūru. Taču tā nevar būt alternatīva kopējai valodai, tas ir, valsts valodai, un tas izriet no Satversmes tiesas sprieduma. Tāpat šajos spriedumos Satversmes tiesa, kā saka, “svēra” un konstatēja par labu esam pašreizējās reformas plānus, ko valdība un Saeima ir akceptējusi.

Attiecībā uz otru aspektu, kas ir Satversmes tiesas spriedumos ļoti svarīgs, tas ir labas likumdošanas jautājums, ko Satversmes tiesa ir kā uzdevumu konstatējusi, un tieši šo nepilnību novēršana tagad ir valdības un Saeimas uzdevums. Kādā veidā to novērst, tur arī ir zināmi plāni un domas, un viens no tiem ir Valsts padomes kā jauna konstitucionālā orgāna ieviešana,

jo to darbu neveic neviens. Uzsveru – neveic neviena pašreizējā struktūrvienība, bet tas ir tālāku diskusiju jautājums, tāpēc es gribētu uzsvērt, ka Satversmes tiesa 2019. gadā ir devusi būtisku ieguldījumu mūsu tiesiskās sistēmas uzlabošanā. Vismaz devusi uzdevumu, kā to vajadzētu uzlabot. Arī konstatējusi, ka tas, ko valdība un Saeima ir darījusi, ir labi, runājot par “Izglītības reformu”, – labi un vajadzīgi.

Satversmes tiesa šajā laikā, beidzamajos gados, ir nostiprinājusi savu lomu un prestižu Eiropas un starptautiskajā līmenī, un tā ir jauna attīstība. Pirmkārt, tas ir saistīts ar Satversmes tiesas darbību, bet, otrkārt, tas ir saistīts arī ar to, ka globalizācijas apstākļos tiesiskās sistēmas tuvinās cita citai un arī attiecību idejas ļoti ātri pārceļo no vienas valsts uz otru – vienas tiesiskās sistēmas uz otru. Tādēļ tas automātiski rada šo nepieciešamību pēc ciešākas sadarbības konstitucionālajā, un es pat teiktu plašāk – arī visu tiesu –, sadarbības jomā.

Man jāsaka, ka Satversmes tiesa šajā līmenī ir viena no aktīvākajām Eiropas tiesām. Es teiktu (un tas ir mans personīgais novērojums), viena no divām pašām aktīvākajām, un tās ir Latvijas Satversmes tiesa un Vācijas Federālā konstitucionālā tiesa. Abas kopā tās lielā mērā rīkos pirmo Eiropas Savienības Konstitucionālo tiesu konferenci, un tā notiks tieši Rīgā sadarbībā ar Eiropas Savienības Tiesu. Savā laikā pirms šī amata es piedalījos šīs idejas veidošanā Eiropas Savienības Tiesā ar domu radīt vienu sadarbības tīklu Eiropas Savienības Konstitucionālajām tiesām.

Es gribētu pievērsties specifiski dažiem tiesiskuma jautājumiem Latvijā. Mēs daudz Latvijā lietojam vārdu “tiesiskums”. Apdomājot mēs varam konstatēt, ka vārdam “tiesiskums” nav tieša tulkojuma citās valodās. Angļu valodā “*justice*”, franču “*justice*” un vācu valodā “*die Rechtllichkeit*” netiek tādā pašā veidā lietots, kā mēs lietojam vārdu “tiesiskums”. Tā ir samērā interesanta, teiksim, latviešu juridiskās kultūras īpatnība. Ir tuvi jēdzieni, bet ne tieši tāds jēdziens. Tuvi jēdzieni ir, piemēram, jautājums par tiesisku valsti, kas arī lietots Satversmes ievadā, bet starpība starp tiesiskumu un tiesisku valsti ir tāda, ka es definētu tiesiskumu kā principu, ka visu publisko varu – amatpersonu un institūciju – rīcība, kā arī privātpersonas rīcība atbilst tiesībām. Šī ir atšķirība no, teiksim, “*justice*” (angļu val.) vai “*justice*” (franču val.), kad ir runa tikai par publiskām personām. Piemēram, ja es pārku avīzi *Narvesen* kioskā, tad šim darījumam ir jābūt tiesiskam. Tuvs jēdziens ir “tiesiska valsts”. Tas ir tiešais tulkojums, vismaz vācu valodā – “*der Rechtsstaat*”, un aptuvens tulkojums angļiski “*rule of law*”. Tiesiska valsts nozīmē valsts iekārtu, kurā tiesiskums darbojas, bet tiesiskums ir ideja, tiesiskums ir princips, un šis princips attiecas uz visiem sabiedrības locekļiem, kuri darbojas, dzīvo tādā sabiedrībā, kurā valda tiesiskuma ideja.

Tiesiskums ir Latvijas konstitucionālās identitātes obligāts elements. Latvija ir tiesiska valsts, tātad valsts iekārta, kas nodrošina tiesiskumu, un tas nozīmē, ka

166 Satversmes tiesas 2019. gada 7. novembra spriedums lietā Nr. 2018-25-01.

167 Piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 19. oktobra spriedums lietā Nr. 2016-14-01 un 2018. gada 12. aprīļa spriedums lietā Nr. 2017-17-01.

168 Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta spriedums lietā Nr. 2018-11-01.

visi tiesiskas valsts principi tiek īstenoti un par to gādā visi konstitucionālie orgāni, bet beidzamā instancē par to gādā tieši Satversmes tiesa. Ja visi pārējie konstitucionālie orgāni neizdara savu darbu pareizi, tad beidzamā institūcija ir Satversmes tiesa, un tās uzdevums mūsu konstitucionālajā iekārtā ir gādāt par to, lai tomēr tiesiskums uzvarētu.

Tiesiskumam ir tuva nozīme ar jēdzienu “taisnīgums”, bet tas vēl nav “tiesiskums”. Es redzu to tādā veidā, ka taisnīgums ir saturisks jautājums – vai kaut kas ir taisnīgi vai nav taisnīgi. Savukārt tiesiskums ir procedurāls princips, kas nodrošina taisnīguma īstenošanu.

Tātad, lai gan simtprocentīgi nav iespējams novilkt robežas, tomēr lielā mērā mēs varam teikt, ka tiesiskums ir procedurāls princips, kas saka, ka visai cilvēka rīcībai no rīta līdz vakaram, visiem Latvijas iedzīvotājiem ir jādarbojas un jādzīvo tā, ka viņu rīcība saskan ar tiesībām. Tiesiska valsts ir konstitucionāla iekārta, kas nodrošina, ka tiešām šī rīcība saskan ar tiesībām. Ja tā nesaskan, tad ir jābūt zināmām konsekvencēm, kas liek novērst trūkumus.

Tiesiskums, taisnīgums un tiesiska valsts veido kompleksu, un šis komplekss ir Satversmes neaizskaramā kodola sastāvdaļa. Es teiktu, pat viens no centrālajiem neaizskaramā kodola elementiem. Tas nozīmē to, ka šo elementu nav tiesīgs aizskart neviens konstitucionāls orgāns – ne Saeima, ne Ministru kabinets, ne arī tiesa, lemjot konkrētas lietas, un arī ne pilsoņu kopums. Kamēr vien darbojas Satversme, šo neaizskaramo kodolu nevar svītrot vai modificēt tā, ka vienā jomā šis komplekss nedarbojas.

Tādēļ tiesiskums raksturo mūsu sabiedrību, kur ir būtiska taisnīguma nodrošināšana un tiesības kā taisnīguma sasniegšanas veids. Visi trīs vārdi semantiski ir līdzīgi, taču tie nav identiski, un tiem katram ir savs saturs tādā veidā, ka tie veido vienu kompleksu sistēmu. Kompleksu sistēmu, kas raksturo mūsu sabiedrību.

Taču tiesiska valsts nav tikai konstitucionālā deklarācija vai lozungs. Tiesiskas valsts principam ir jābūt īstenotam, tas ir tiesiskas valsts uzdevums, bet to nevar īstenot tikai ar tiesu un konstitucionālo orgānu un tam padoto iestāžu palīdzību. Šim kompleksam (un tas ir mūsu Satversmē noteikts kā viena no pamatvērtībām) ir jābūt internalizētam sabiedrībā. Katram cilvēkam automātiski vajadzētu domāt, ka es rīkojos tiesiski, un nav viņam, teiksim, jābūt juristam, lai to katru reizi konstatētu.

Katrā ziņā šai apziņai ir jābūt, un šī apziņa, tāpat kā daudzas vērtības kā tādas, neiedzimst. Zīdainim vienas dienas vecumā nav nekādas šāda veida apziņas. Tas nozīmē, ka tas ir sabiedrības uzdevums šādu apziņu ieaudzināt tādā veidā, ka tad, kad viņš kļūs pilngadīgs, vismaz tad šī apziņa jau būs, un tā darbosies automātiski.

Tas ir arī, starp citu, viens no izglītības sistēmas uzdevumiem – šādu apziņu veidot. Šī apziņa nav tikai

mācāma no mācību grāmatām. Parasti apziņa veidojas kompleksi jaunam cilvēkam, redzot praksi, ko saskata uz ielas vai savā ģimenē, vai skolā, un, protams, arī tas, ko viņš iemācās apzināti.

Arī jautājumā par “Izglītības reformu” redzam, ka šāda tiesiskā apziņa apzināti sabiedrībā un valstī tiek ieaudzināta jaunajā paaudzē, lai visa sabiedrība attiecīgi funkcionētu.

Liberālais filozofs Popers 1942. gadā sarakstīja samērā ietekmīgu grāmatu “Demokrātija un tās ienaidnieki”, ko viņš uzrakstīja emigrācijā Jaunzēlandē, kamēr Eiropā notika karstas cīņas, un viņš tur runā par atklātumu sabiedrībā. Viņš bija demokrātijas minimālists, un viņš teica, ka demokrātijas lielākā priekšrocība, salīdzinot ar visām citām valsts iekārtām, ir tā, ka pilsoņiem ir iespēja nomainīt valdību. Jo, ja viņi nav apmierināti ar valdību, tad, lūk, ir viens mehānisms, kā valdību nomainīt, bet viņš teica, ka mēs nevaram panākt demokrātiskā ceļā labu valdību, mēs varam tikai nomainīt sliktu valdību pēc kāda laika. Ja, pilsoņu ieskatā, valdība paliek sliktā, tad to nomaina, un tas nozīmē, ka demokrātija funkcionē.

Es gribētu šo uzstādījumu – demokrātija un tās ienaidnieki – pārnest uz “tiesiskums un tā ienaidnieki”. Kas tad ir tiesiskuma ienaidnieki? Es tādus saredzu četrus. Viens ienaidnieks ir tiesību nihilisms. Tā ir tāda sistēma jeb tāda sabiedrība, kas darbojas ikdienā. Cilvēki strādā no rīta un vakarā iet gulēt, bet savā ikdienas rīcībā nedz institūcijas, nedz sabiedrība neņem vērā tiesības. Tātad tas ir tiesību nihilisms. Šādā sabiedrībā, protams, darbojas citi mehānismi lēmumu pieņemšanā, jo lēmumi tiek pieņemti jebkurā sabiedrībā, tiesības savukārt tādā veidā, kā to mēs pazīstam Rietumu sabiedrībā, tiek pieņemtas demokrātiskās procedūras ceļā un vairāk vai mazāk atbilst sabiedrības un sabiedrības vairākuma interesēm. Savukārt tur, kur darbojas tiesību nihilisms, tādā gadījumā darbojas spēcīgs princips. Ja mēs paskatīsimies vēsturē, tiesiska valsts un tiesiskums ir ļoti jaunas parādības vēsturē, es teiktu, tās pastāv pēdējos 150–200 gadus.

Ja mēs paskatāmies kaut vai mūsu Livonijas vēsturi (un nupat ir iznākusi jauna grāmata par Livonijas vēsturi), tur mēs redzam, ka nekāda tiesiskuma īsti nav. Tur, kur savāc lielāku karaspēku un kas uzmetas par nodokļu iekasētājiem, tas arī valda. Tas ir tiesību nihilisms.

Latvijā šodien tam ir jau diezgan maza nozīme, kaut gan 90. gados tiesību nihilisms bija ļoti izplatīts, saistīts ar to, ko socioloģijā sauc par anomiju, tas nozīmē, ka normas īsti nedarbojas.

Nākamais ienaidnieks tiesiskumam ir tiesību formāla piemērošana, un šeit mēs joprojām īsti neesam stingri attālinājušies no tās tiesību sistēmas, kas mums bija uzspiesta okupācijas periodā. Es teiktu, zināmā veidā esam pārejas periodā, kaut gan pārejas periods iet uz beigām, un it sevišķi, pateicoties Satversmes tiesas judikatūrai, jo Satversmes tiesa ir parādījusi, ka tiesības tiek piemērotas pēc būtības.

Mēs tomēr mēdzam vēl redzēt tiesību normu formālu piemērošanu, mēs redzam piemērus, kur tas notiek, un visi zina, ka tas ir nepareizi, bet attiecīgā amatpersona saka: “Es esmu likumu izpildījis!” Tā tas nevar būt, dārgie kolēģi! Tiesiskā valstī un valstī, kur valda tiesiskums, tas nevar būt, un tas nozīmē, ka šeit, mūsu Latvijā, ir jāpiestrādā pie tiesību formālas piemērošanas.

Nākamais tiesību ienaidnieks ir tiesību apiešana. Tas nenozīmē tiesību normu formālu piemērošanu, bet tiesību apiešanu kā vienu no metodēm, kā tiesības nepiemērot konkrētā gadījumā, kā tas ir vajadzīgs, vai nepiemērot pēc būtības. Tas atšķiras no jautājuma par tiesību normu formālu piemērošanu. Ir arī Civillikumā zināma norma, un arī faktiski visos man zināmos citos valstu Civillikumos ir noteikts, ka darījums, kas ir veikts, lai apietu tiesības, nav spēkā. Taču tiesām ir jāprot piemērot šo normu, kas ir arī mūsu Civillikumā, lai nepieļautu tiesību apiešanu.

Ir vēl viens beidzamais no manis minētajiem tiesiskuma ienaidniekiem, un tā ir tiesību ļaunprātīga izmantošana. Tiesību ļaunprātīga izmantošana ir tas, ka cilvēki atsaucas uz savām tiesībām, bet ļaunā nolūkā. Šeit man jāsaka, ka Eiropas Savienības judikatūrā ir diezgan plaša judikatūra, kas nepieļauj tiesību ļaunprātīgu izmantošanu. Es īsti nezinu, cik tālu ir mūsu tiesu sistēma šajā cīņā ar vienu no tiesiskuma ienaidniekiem. Ja formāli kāds raugās, teiksim, nāk kāds cilvēks un norāda – šis ir manas tiesības –, tad tiesnesis var konstatēt, ka jūs izmantojat šīs tiesības ļaunprātīgā nolūkā, un tādā gadījumā šīs tiesības nedrīkst tikt izmantotas. Šis ir, man šķiet, vēl samērā jauns aspekts, ko mūsu tiesu sistēma vēl nav īsti apsvērusi, tas izriet arī no Civillikuma pirmā panta. Tātad tiesiskie darījumi ir jāveic labā ticībā, nevis ļaunprātīgi.

Piemēram, citu valstu Civillikumos tas ir arī noteikts specifiski, bet Šveices Civillikuma otrajā pantā ir noteikts tā: “Tiesību ļaunprātīga izmantošana nav pieļaujama.” Viss.

Šie četri ienaidnieki joprojām Latvijā ir dzīvi – daži vairāk, daži mazāk. Ne tikai tiesas, bet arī citu konstitucionālo orgānu pārstāvji, kas ikdienā īsteno tiesības, ir aicināti cīnīties ar šiem tiesiskuma ienaidniekiem. Problēma daļēji ir tā, ka viena daļa no atbildīgajām amatpersonām nemaz neatpazīst šos tiesiskuma ienaidniekus, un šeit droši vien arī ir zināms izglītības darbs Satversmes tiesai gan savos spriedumos, ko tā ir iezīmējusi, gan arī, teiksim, ar cita veida problematizēšanu panākt to, lai tiesiskums tiktu simtprocentīgi īstenots mūsu valstī. Tiesiskums tādā veidā kā mēs, latvieši, lietojam šo jēdzienu, kas ir specifisks Latvijā, bet citos jēdzienos ietverts citās valstīs.

Kolēģi!

Es gribētu nobeigumā minēt vēl vienu jautājumu. Tas ir jautājums par Satversmes tiesas nolēmuma īstenošanu, jo Satversmes tiesa ir vadošais konstitucionālais orgāns

tiesiskuma īstenošanā mūsu valstī, un Satversmes tiesa strādā ar savu instrumentu, kas ir nolēmums, spriedums. Līdzīgi to dara Augstākā tiesa un pārējās tiesas, bet Satversmes tiesai ir īpaša loma, un Satversmes tiesa šo savu uzdevumu ļoti apzināti un disciplinēti katru reizi pielieto. Satversmes tiesas spriedumos ir arī bieži minēti uzdevumi citiem konstitucionālajiem orgāniem.

Valsts prezidentam līdz šim nav dots, šķiet, neviens uzdevums, bet ir noteikti uzdevumi, kas ir doti citiem, un tas ir normāli, jo mūsu politiskā vara ir koncentrēta Saeimā, Ministru kabinetā. Ministru kabinetam un Saeimai ir doti uzdevumi, lai nodrošinātu to, ka tiesiskums tiek īstenots. Šeit mums ir zināms vājums, proti, ka nav tādu īstu mehānismu, kā panākt, lai šie uzdevumi tiktu izpildīti. Teorētiski ir iespējams vēlreiz vērsties Satversmes tiesā, bet tas ir ļoti neērts mehānisms, un ne vienmēr arī tas varētu novestu pie rezultāta. Eiropas Savienības Tiesā šāds mehānisms ir tā saucamais sekundārais process. Piemēram, Eiropas Savienības Tiesa ir noteikusi kaut ko (un ļoti retos gadījumos Eiropas Savienības Tiesas spriedumi netiek pildīti), un šajā gadījumā Komisija nāk otrreiz uz Eiropas Savienības Tiesā sūdzēties par to, ka pirmais spriedums netiek izpildīts. Šādi gadījumi tiešām ir ļoti maz, jo valstis ir likumpaklausīgas, bet tas ir interesants mehānisms, ko īsteno Eiropas Savienības Tiesa. Ja otrreiz tiesa konstatē, ka spriedums netiek izpildīts, tad tādā gadījumā tiek “ieslēgts pulkstenis”, un ar nākamo dienu pēc otrā sprieduma spēkā stāšanās valstij sāk krāties soda nauda, un šī soda nauda tiek aprēķināta pēc zināmas formulas, ņemot vērā iedzīvotāju skaitu, iekšzemes kopproduktu un pārkāpuma smagumu. Tad ļoti ātri šis jautājums tiek atrisināts. Parastā argumentācija tādām valstīm ir, ka mūsu parlamentā rit ilgas diskusijas un ir citi jautājumi, tāpēc mēs nespējam laicīgi to spriedumu ieviest, bet, ja pēc šī otrā sprieduma katru dienu jāsāk maksāt, teiksim, 100 000 eiro, tādā gadījumā ļoti ātri šie likumi tiek pieņemti. Es nedomāju, ka tas Latvijā tieši šādā veidā jāievieš, bet es teiktu, ka tas ir viens iedvesmas avots mehānismiem, kādā veidā var panākt uzdevumu izpildi.

Varbūt nav vajadzīgs tieši šādu pātagu iestrādāt likumā, bet katrā ziņā tas ir viens aspekts, kas pieder pie modernas juridiskās kultūras. Varbūt vispirms var “pakratīt ar pirkstu” un teikt: “Ja šis jautājums netiks atrisināts, tādā gadījumā mēs pieņemsim likumu.” Es nezinu, vai tas būtu vajadzīgs, bet katrā ziņā uz šo problēmu es gribēju norādīt, proti, padomāt, vai tiešām mums vajadzētu likumā šāda veida instrumentu iestrādāt, lai nodrošinātu tiesiskumu.

Dāmas un kungi!

Paldies par šo izdevību pateikt dažas domas par Satversmes tiesas darbību un tiesiskumu valstī, norādot uz tiesiskuma idejas būtību un saistību ar citiem līdzīgiem jēdzieniem, piemēram, tiesiska valsts un taisnīgums. Ir vēl citi, kas arī tuvu, – likuma vara, likumība, bet tiem ir katram sava nozīme. Taču

tie visi veido vienu kopēju kompleksu zem jēdziena “tiesiskums”.

30 gadus pēc neatkarības atjaunošanas mēs simtprocentīgi esam tiesiska valsts, un šodien es teiktu, ka mēs esam tiesiska valsts. Ja mēs nebūtu tiesiska valsts, tad mēs nevarētu darboties Eiropas Savienībā. Bet, kā jebkurai valstij, ne tikai Latvijai, mums ir zināmi trūkumi, un šie trūkumi ir normāli jebkurai sistēmai jebkurā tiesību sistēmā jebkurā valstī. Nav valstu bez trūkumiem.

Jo labāk darbojas šo trūkumu novēršanas mehānismi, jo šo trūkumu ir mazāk. Tas nozīmē, ka valsts tiesiskuma kvalitāti var novērtēt arī, raugoties uz to, kā darbojas šie korektūras mehānismi – tiesa un Satversmes tiesa, dažādas citas institūcijas. Šeit man jāsaka, ka patiešām mums šie korektūras mehānismi vēl nav tik spēcīgi, kā vajadzētu būt, un līdz ar to kļūdu procents mums ir augstāks, nekā vajadzētu būt. Es neteiktu arī, ka Eiropas Savienības salīdzinājumā mēs esam vissliktākā valsts. Noteikti ne. Ir dažādi rādītāji, kas norāda uz to, ka mēs esam apmēram pa vidu, un tiesas priekšsēdētāja zina šo statistiku. Katru gadu Eiropas Savienība izvērtē 28 valstu tiesību sistēmas, un mēs esam apmēram pa vidu, kas, protams, ir labi, bet, tā kā mūsu mērķi ir lielāks par to, tas nozīmē, ka mums vajadzētu uzlabot arī šo sistēmu.

Es nosaucu četrus tiesiskuma ienaidniekus, un es speciāli lietoju vārdu “ienaidnieki”, lai uzsvērtu šo momentu, jo ir cilvēki, amatpersonas, kuras neatpazīst

šos ienaidniekus. Tātad tie ir tiesību nihilisms, kas šodien nav pārāk izplatīts vairs. Tas ir viens ienaidnieks, kurš jau ir “iebēdzis mežā”. Tad ir tiesību formāla piemērošana, un šeit ir problēma, kolēģi, es lūdzu pievērst uzmanību tiesību apiešanai. Un tad ir tiesību ļaunprātīga izmantošana. Šeit primāri ir runa par privātpersonām, kuras izmanto institūcijas, tiesu varu savu ļaunprātīgo nolūku īstenošanā, būtībā padarot institūcijas un tiesu varu par saviem līdzatbildīgajiem. Tātad šogad vajadzētu runāt par šiem tiesiskuma deficītiem.

Kolēģi, liels paldies par iespēju dalīties ar jums savās pārdomās par šo jautājumu! Es novēlu Satversmes tiesai veiksmīgu gadu!

Satversmes tiesas svinīgā sēde. No kreisās: Satversmes tiesas tiesnesis Jānis Neimanis, Satversmes tiesas tiesnesis Gunārs Kušīņš, Satversmes tiesas priekšsēdētāja Sanita Osipova, bijusī Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemeļe, Satversmes tiesas priekšsēdētājas vietnieks Aldis Laviņš, Satversmes tiesas tiesnese Daiga Rezevska, Satversmes tiesas tiesnesis Artūrs Kučs. Foto: Aleksandrs Kravčuks.

4.6. PUBLIKĀCIJAS

Šajā nodaļā apkopotas pārskata posmā tapušās Satversmes tiesas tiesnešu un darbinieku publikācijas – grāmatas un atsevišķi raksti grāmatās, raksti periodiskajos izdevumos, intervijas, runas, ieraksti emuāros un enciklopēdiju šķirklī.

INETA ZIEMELE

GRĀMATAS:

Ziemeļe I. Par grāmatu. Grām.: Osipova S. Nācija, valoda, tiesiska valsts: ceļā uz rītdienu. Rakstu krājums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020, 13.–16. lpp.

Ziemeļe I. Priekšvārds. Grām.: Pārskats par Satversmes tiesas darbu 2019. Rīga: Latvijas Republikas Satversmes tiesa, 2020, 9. lpp.

Ziemeļe I. Priekšvārds. Grām.: Tiesības uz taisnīgu tiesu: Latvijas Republikas Satversmes 92. pants. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020, 4.–5. lpp.

Ziemeļe I. A Non-Recognition Policy with Regards to the Occupation of Latvia. In: Sprūds A., Ščerbinskis V., Bukovskis K. The Centenary of Latvia's Foreign Affairs. Global Thought and Latvia. Rīga: Latvian Institute of International Affairs, 2020, pp. 100–116.

Ziemeļe I. Foreword. In: Report on the work of the Constitutional Court of the Republic of Latvia in 2019. Rīga: Constitutional Court of the Republic of Latvia, 2020, p. 9.

Ziemeļe I. Preface. In: Ziemeļe I. (Ed.) International Law from a Baltic Perspective. Leiden: Brill–Nijhoff, 2020, pp. 1–2.

Ziemeļe I. Redefining the Balance between Freedom of Expression and the Right to Privacy in the Digital Age: The Role of the Judiciary. In: Leysen R. et al (Eds.) Semper perseverans. Liber amicorum André Alen. Antwerpen: Intersentia, 2020, pp. 839–848.

Ziemeļe I. State Continuity, Succession and Responsibility: Reparations to the Baltic States and their Peoples? In: Ziemeļe I. (Ed.) International Law from a Baltic Perspective. Leiden: Brill–Nijhoff, 2020, pp. 54–76.

Ziemeļe I. The Functions of the International Law Commission: Identifying Existing Law or Proposing New Law? In: Seventy Years of the International Law Commission. Drawing a Balance for the Future. Brill–Nijhoff, 2020, pp. 265–276.

Ziemeļe I., Spale A., Jurcēna L. The Constitutional Court of the Republic of Latvia. In: von Bogdandy A., Huber P. M., Grabenwarter C. (Eds.) The Max Planck Handbooks in European Public Law. Volume III. Constitutional Adjudication: Institutions. Oxford: Oxford University, 2020, pp. 505–564.

PERIODISKIE IZDEVUMI:

Ziemeļe I. Eiropas Savienības tiesību konstitucionalitātes kontrole Latvijā. Jurista Vārds, 07.07.2020., Nr. 27, 12.–19. lpp.

Ziemeļe I. Moderno tehnoloģiju ietekme uz privātumu. Jurista Vārds, 06.10.2020., Nr. 40, 8.–10. lpp.

Ziemeļe I. Satversmei atbilstoša līdzsvara kontrole ir un būs Satversmes tiesas galvenais uzdevums. Jurista Vārds, 21.01.2020., Nr. 3, 5.–8. lpp.

Ziemeļe I. Satversme jāpiemēro atbilstoši apstākļiem, nav nepieciešams normativizēt katru situāciju. Jurista Vārds, 05.05.2020., Nr. 18, 12.–13. lpp.

Ziemeļe I. Vai patiesībai var iestāties noilgums? Domuzīmes, 02.03.2020., Nr. 1, 70.–72. lpp.

Ziemeļe I., Osipova S., Endziņš A. Par un pret Valsts padomes ideju Latvijā. Jurista Vārds, 04.02.2020., Nr. 5, 12. lpp.

Ziemeļe I. Case Law of the European Court of Human Rights as a Source of Human Rights Law. In: Baltic

Yearbook of International Law, Volume 17 (2017/2018). Leiden: Brill–Nijhoff, 2019, pp. 143–165.

Ziemele I. Liberal Values, COVID-19 and the Judiciary. European Convention on Human Rights Law Review, 2020, Volume 1, Issue 2, pp. 159–164.

INTERVIJAS:

Broka I. Jaunā ES Tiesas tiesnese Ineta Ziemele: “Cilvēks nav viņa amats”. Intervija ar I. Ziemeli. Jauns.lv, 27.10.2020. Pieejams: <https://jauns.lv/>

Domburs J. “Delfi TV ar Jāni Domburu” atbild Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemele. Intervija ar I. Ziemeli. Delfi.lv, 21.09.2020. Pieejams: <https://delfi.lv/>

Gailīte D. Satversmes tiesas tiesnešiem “visas antenas” ir jānoregulē uz procesiem, kas notiek sabiedrībā. Intervija ar I. Ziemeli. Jurista Vārds, 17.11.2020., Nr. 46, 8.–14. lpp.

Gailīte D. Virsmērķis ir viens – valstij jāturpina darboties. Intervija ar I. Ziemeli. Jurista Vārds, 31.03.2020., Nr. 13, 6.–7. lpp.

Jansone M., Unāma E. Garantētā minimālā ienākuma līmenis neatbilst Satversmei. Kādas būs izmaiņas? Diskutē: I. Ziemele, J. Jansons, R. Petrāviča, G. Kaminskis. Latvijas Radio 1 “Krustpunktā”, 02.07.2020. Pieejams: <http://lr1.lsm.lv/>

Jurkāns I. Saruna ar Satversmes tiesas priekšsēdētāju Inetu Ziemeli. Intervija ar I. Ziemeli. TV3 “900 sekundes”, 28.04.2020. Pieejams: <https://skaties.lv/>

Kikusts G., Abu Meri L. Intervija ar Satversmes tiesas priekšsēdētāju Inetu Ziemeli. Intervija ar I. Ziemeli.

LTV “Rīta Panorāma”, 24.09.2020. Pieejams: <https://ltv.lsm.lv/lv/>

Kozins I. Ziemele: Pamatlikuma ievērošanai ir jābūt pašaprotamībai. Intervija ar I. Ziemeli. Tvnet.lv, 08.07.2020. Pieejams: <https://www.tvnet.lv/>

Krūzkopa S. Atteikums ierosināt kasācijas tiesvedību noteikta veida mantiskajos strīdos atbilst Satversmei. Intervija ar I. Ziemeli. LV portāls, 13.03.2020. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/>

Laganovskis G. Ineta Ziemele: Valsts pastāv cilvēka dēļ. Intervija ar I. Ziemeli. LV portāls, 08.10.2020. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/>

Laganovskis G. Valsts padome. Par un pret. Intervija ar I. Goldbergu, I. Kažoku, I. Mūrnieci, I. Ziemeli, G. Kusiņu. LV portāls, 12.02.2020. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/>

Lulle B. Jāspēj paņemt mūsu sniegtās atziņas valsts attīstībai. Intervija ar I. Ziemeli. Neatkarīgā Rīta Avīze Latvijai, 12.12.2019., Nr. 241, 6.–7. lpp.

Peipiņa A. Satversmi izlasījāt? Intervija ar I. Ziemeli. Ieva, 19.02.2020., Nr. 7, 27.–29. lpp.

Plauka J. Atgriezeniskās saites trūkums – tiesiskas valsts vājā vieta. Intervija ar I. Ziemeli. Diena, 06.07.2020., Nr. 126, 4.–5. lpp.

Puriņa V. “Dienas personība”: Saruna ar Satversmes tiesas priekšsēdētāju Inetu Ziemeli. Intervija ar I. Ziemeli. TV24 “Dienas personība”. 02.09.2020. Pieejams: <https://xtv.lv/rigatv24/>

Puriņa V. “Dienas personība”: Saruna ar Satversmes tiesas priekšsēdētāju Inetu Ziemeli. Intervija ar

I. Ziemeli. TV24 “Dienas personība”. 26.06.2020. Pieejams: <https://xtv.lv/rigatv24/>

Puriņa V. “Dienas personība”: Saruna ar Satversmes tiesas priekšsēdētāju Inetu Ziemeli. Intervija ar I. Ziemeli. TV24 “Dienas personība”. 22.05.2020. Pieejams: <https://xtv.lv/rigatv24/>

Puriņa V. “Dienas personība”: Saruna ar Satversmes tiesas priekšsēdētāju Inetu Ziemeli. Intervija ar I. Ziemeli. TV24 “Dienas personība”. 13.01.2020. Pieejams: <https://xtv.lv/rigatv24/>

Siliņš S., Abu Meri L. Noslēgts aizgājušais un atklāts jaunais Satversmes tiesas darba gads Intervija ar I. Ziemeli. LTV “Rīta Panorāma”, 10.01.2020. Pieejams: <https://ltv.lsm.lv/lv/>

Sprūde V. Līgums, ko nevar nolikt plauktā. Intervija ar I. Ziemeli. Latvijas Avīze, 11.08.2020., Nr. 152, 4.–5. lpp.

Hladnik-Milharčič E. Moja generacija se je morala naučiti, kaj je demokracija. [Manai paaudzei bija jāiemācās, kas ir demokrātija.] Intervija ar I. Ziemeli. Objektiv, 04.01.2020., 8.–10. lpp.

RUNAS:

Ziemele I. Cilvēka cieņa tehnoloģiju virzītā pasaulē: Konstitucionālo tiesu loma. Runa Slovēnijas Konstitūcijas pieņemšanas gadadienas svinībās Ljubļanā 2020. gada 9. janvārī. Pieejams: www.satv.tiesa.gov.lv/

Ziemele I. Runa Satversmes tiesas svinīgajā sēdē Rīgā 2020. gada 10. janvārī. Pieejams: www.satv.tiesa.gov.lv/

Ziemele I. Valsts padome Latvijas konstitucionālajā iekārtā. Runa diskusijā “Valsts padomes loma likumdošanā” Rīgā 2020. gada 7. februārī. Pieejams: www.satv.tiesa.gov.lv/

Ziemele I. Council of Europe: The Conscience of Europe in a Time of Crisis. Webinar, Strasbourg Observers, 21.04.2020. Pieejams: <https://www.youtube.com>

Ziemele I. Human Dignity in Technology Driven World: Role of Constitutional Courts. Speech at the Constitution Day of the Republic of Slovenia, Ljubljana, 19 December 2019. Pieejams: www.satv.tiesa.gov.lv/

Ziemele I. The European Convention on Human Rights: Living Instrument at 70 – Science and Technology. In: Dialogue between Judges. Proceedings of the Seminar 31 January 2020. European Court of Human Rights, Council of Europe, 2020, pp. 22–24. Pieejams: <https://www.echr.coe.int>

ŠĶIRKĻI ENCIKLOPĒDIJĀ:

Ziemele I. Cilvēktiesības. Nacionālā enciklopēdija, 31.08.2020. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/>

Ziemele I. Starptautiskās tiesības. Nacionālā enciklopēdija, 20.08.2020. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/>

CITAS PUBLIKĀCIJAS

Ziemele I. Satversmes sapulces sasaukšanas simtgades nozīmīgums. Delfi.lv, 01.05.2020. Pieejams: <https://www.delfi.lv/>

Ziemele I. Tauta, Satversme un Satversmes tiesa. Ir.lv, 02.12.2020. Pieejams: <https://ir.lv/>

SANITA OSIPOVA

GRĀMATAS:

Osipova S. Nācija, valoda, tiesiska valsts: ceļā uz rītdienu. Rakstu krājums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020.

Osipova S. Brīvība – tiesību normās un tiesiskajā apziņā. Grām: Starptautisko un Eiropas Savienības tiesību piemērošana nacionālajās tiesās. Latvijas Universitātes 78. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: Latvijas Universitāte, 2020, 333.–340. lpp.

Osipova S. Anforderungen an das Notarsamt: Garantie für die Sicherheit von Rechtsgeschäften auf dem Gebiet Lettlands (Ende 19. Jh. – erste Hälfte 20. Jh.). In: Luts-Sootak M., Schäfer Fr. L. (Eds.) Recht und Wirtschaft in Stadt und Land und Law and Economics in Urban and Rural Environment. Berlin: Lang, 2020, S. 243–260.

Osipova S. Bioethics in the Jurisprudence of the Latvian Constitutional Court. In: Ziemele I. (Ed.) International Law from a Baltic Perspective. Leiden: Brill–Nijhoff, 2020, pp. 310–332.

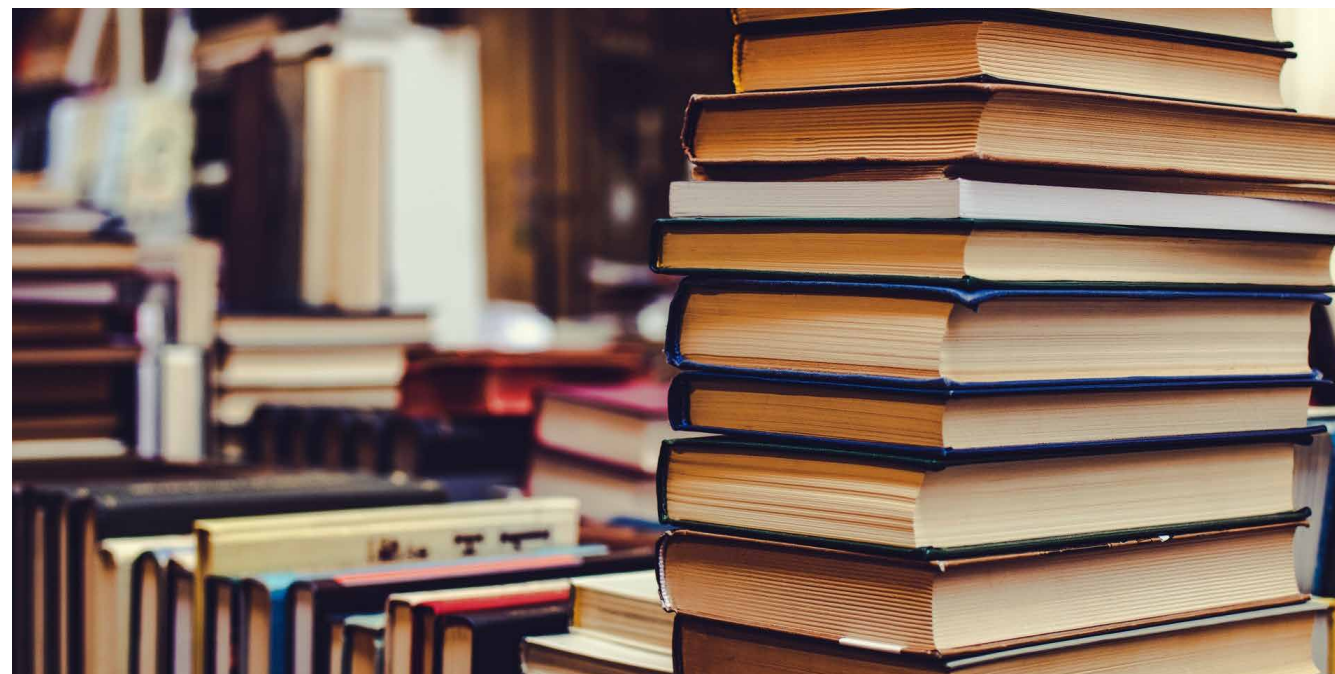
Osipova S. Establishing the University of Latvia. In: Legal Science: Functions, Significance and Future in Legal Systems II. Collection of Research Papers in Conjunction with the 7th International Scientific Conference of the Faculty of Law of the University of Latvia. Rīga: University of Latvia, 2020, pp. 86–98.

Osipova S. “The Borders” of the Legislator’s Freedom in the Legislation. In: Chmielnicki P., Sulikowski A. (Eds.) New Perspectives on Legislation. A Comparative Approach. Berlin: Lang, 2020, pp. 183–200.

PERIODISKIE IZDEVUMI:

Osipova S. Latvijas Universitātes dibināšanas juridiskie aspekti. Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls, 2020, Nr. 1, 32.–56. lpp.

Ziemele I., Osipova S., Endziņš A. Par un pret Valsts padomes ideju Latvijā. Jurista Vārds, 04.02.2020., Nr. 5, 12.–13. lpp.

Osipova S. Bioethics in Correlation with the Principle of Human Dignity. In: Journal of the University of Latvia “Law”, No. 13, 2020, pp. 121–136.

INTERVIJAS:

Elkins A. Rīts Baltkom – jaunievēlētā Satversmes tiesas vadītāja Sanita Osipova. Intervija ar S. Osipovu. Radio Baltkom “Утро на Балтконе”, 26.10.2020. Pieejams: <https://mixnews.lv/>

Jurkāns I. Osipova: Šis gads vairāk nekā jebkurš cits iezīmējis, ka politiķi ilgstoši atlikuši daudzu jautājumu risināšanu. Intervija ar S. Osipovu. TV3 “900 sekundes”, 15.10.2020. Pieejams: <https://skaties.lv/>

Krūzkopa S. Pašvaldībai ir tiesības noskaidrot iedzīvotāju viedokli par plānotajām administratīvās teritorijas robežas izmaiņām. Intervija ar S. Osipovu. LV portāls, 18.05.2020. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/>

Krūzkopa S. Satversmes tiesas spriedums par maksājumu apmēru FKTK darbības finansēšanai. Intervija ar S. Osipovu. LV portāls, 21.02.2020. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/>

Labucs J. Saruna ar Satversmes tiesas priekšsēdētāju Sanitu Osipovu. Intervija ar S. Osipovu. TV24 “Uz līnijas”, 08.12.2020. Pieejams: <https://xtv.lv/rigatv24/>

Laizāne S. Satversmes tiesas spriedums par Rīgas domes atļaušanas likuma normas atbilstību Satversmei. Intervija ar S. Osipovu. LV portāls, 04.12.2020. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/>

Libeka M. “Brīvības sajūta ir jāaudzina”. Intervija ar S. Osipovu. Latvijas Avīze, 18.02.2020., Nr. 34, 4.–5. lpp.

Ozoliņš A. Cilvēka cieņai. Intervija ar S. Osipovu. Ir, 5.–11.11.2020., Nr. 44, 10.–11. lpp.

Ozoliņš A. Es joprojām ticu ideāliem. Intervija ar S. Osipovu. Ir, 09.11.2020. Pieejams: <https://ir.lv/>

Puriņa V. “Dienas personība”: Saruna ar Satversmes tiesas priekšsēdētāju Sanitu Osipovu. Intervija ar S. Osipovu. TV24 “Dienas personība”, 19.10.2020. Pieejams: <https://xtv.lv/rigatv24/>

Rēders G. Intervija ar S. Osipovu. LTV “1:1. Aktuālā intervija”, 01.12.2020. Pieejams: <https://ltv.lsm.lv/>

Unāma E., Jansone M. ST priekšsēdētāja Sanita Osipova: Esam neiecietīgi, un mūs nav mācījuši būt iecietīgiem. Intervija ar S. Osipovu. Latvijas Radio 1 “Krustpunktā”, 23.11.2020. Pieejams: <http://lr1.lsm.lv/>

Zīle D., Semjonova E. Satversmes tiesā strauji pieaug lietu skaits, sagaida arī sūdzības Covid krīzes sakarā. Intervija ar S. Osipovu. Latvijas Radio 1 “Labrīt”, 16.10.2020. Pieejams: <http://lr1.lsm.lv/>

RUNAS:

Osipova S. Demokrātija un varas dalīšana mūsdienu Eiropā. Runa diskusijā “Valsts padomes loma likumdošanā” Rīgā 2020. gada 7. februārī. Pieejams: www.satv.tiesa.gov.lv/

Osipova S. Latvijas Universitātes dibināšanas juridiskie pamati. Runa Latvijas Universitātes svinīgajā pasākumā Latvijas Republikas proklamēšanas 102. gadadienā Rīgā 2020. gada 17. novembrī. Pieejams: <https://www.youtube.com>

Osipova S. Runa Satversmes tiesas tiesnešu attālinātajā tikšanās reizē ar ārvalstu diplomātskajiem pārstāvjiem Latvijā 2020. gada 19. novembrī. Pieejams: www.satv.tiesa.gov.lv/

Osipova S. Satversmes tiesa sveic Latvijas Republikas 102. gadadienā! Apsveikums Latvijas Republikas proklamēšanas 102. gadadienā 2020. gada 17. novembrī. Pieejams: www.satv.tiesa.gov.lv/

Osipova S. Speech at the meeting of the judges of the Constitutional Court of the Republic of Latvia and representatives of foreign diplomatic missions in Latvia, 19 November 2020. Pieejams: www.satv.tiesa.gov.lv/

ŠĶIRKĻI ENCIKLOPĒDIJĀ:

Osipova S. Alariha breviārs. Nacionālā enciklopēdija, 01.10.2020. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/>

Osipova S. Bazilikas. Nacionālā enciklopēdija, 01.10.2020. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/>

Osipova S. Burgundiešu tiesības. Nacionālā enciklopēdija, 28.09.2020. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/>

Osipova S. Eisagoga. Nacionālā enciklopēdija, 25.09.2020. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/>

Osipova S. Ekloga, tiesībās. Nacionālā enciklopēdija, 03.10.2020. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/>

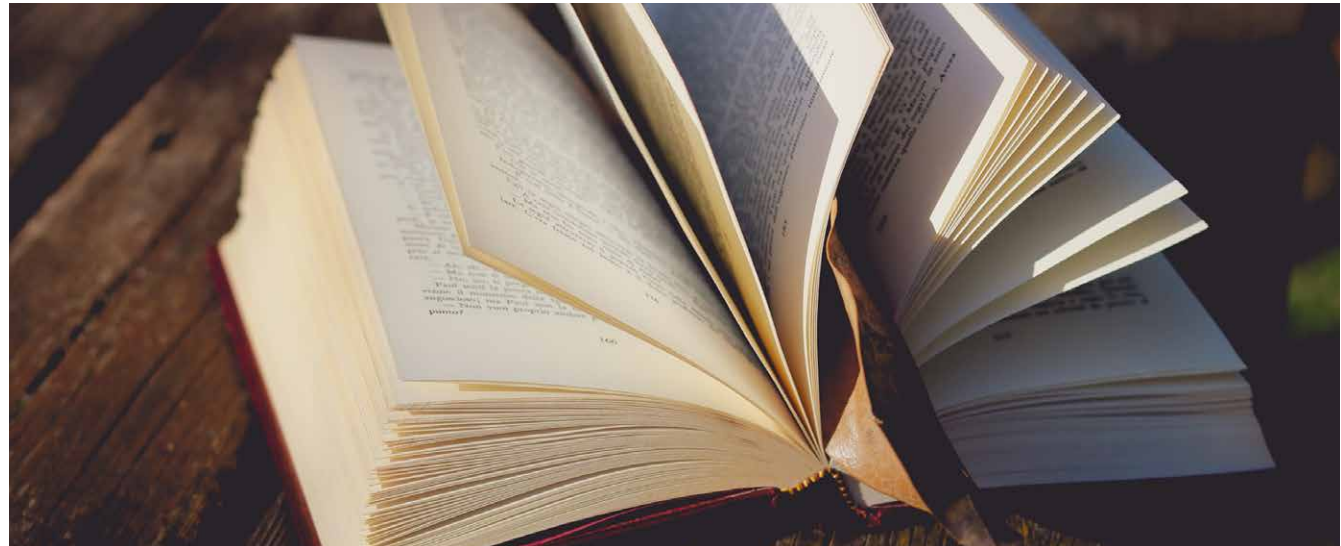
Osipova S. Proheirona. Nacionālā enciklopēdija, 06.10.2020. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/>

Osipova S. Saliešu tiesa. Nacionālā enciklopēdija, 28.09.2020. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/>

Osipova S. Teodorika edikts. Nacionālā enciklopēdija, 28.09.2020. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/>

CITAS PUBLIKĀCIJAS

Osipova S. Satversmes tiesas priekšsēdētāja: pamattiesību īstenošana ir iespējama tikai tiesiskā valstī. LV portāls, 03.12.2020. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/>

ALDIS LAVIŅŠ

INTERVIJAS:

Kesnere R. GMI būs lielāks par 80 eiro. Intervija ar A. Laviņu. Diena, 29.06.2020., Nr. 121, 3. lpp.

Laizāne S. Iekšlietu ministra noteiktā ieceļošanas aizlieguma pārsūdzēšana. Intervija ar A. Laviņu. LV portāls, 29.09.2020. Pieejams: <https://lvportals.lv/>

Libeka M. “Mūsu spriedums nav saprasts.” Intervija ar A. Laviņu. Latvijas Avīze, 08.07.2020., Nr. 128, 4.–5. lpp.

Skuja A., Zeiza I. Satversmes tiesa: Garantētā minimālā ienākuma apmērs neatbilst Satversmei. Intervija ar A. Laviņu, R. Petraviču, J. Jansonu. Latvijas Radio 1 “Pēcpusdiena”, 25.06.2020. Pieejams: <http://lr1.lsm.lv/>

GUNĀRS KUSIŅŠ

GRĀMATAS:

Kusiņš G. 15. panta komentārs. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. II nodaļa. Saeima. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2020, 243.–251. lpp.

INTERVIJAS:

Krūzkopa S. Atteikums ierosināt kasācijas tiesvedību civilprocesā rezolūcijas veidā. Intervija ar G. Kusiņu. LV portāls, 13.03.2020. Pieejams: <https://lvportals.lv/>

Krūzkopa S. Valsts amatpersonas jēdziena skaidrība Krimināllikumā. Intervija ar G. Kusiņu. LV portāls, 28.09.2020. Pieejams: <https://lvportals.lv/>

Laganovskis G. Valsts padome. Par un pret. Intervija ar I. Goldbergu, I. Kažoku, I. Mūrnieci, I. Ziemeļi, G. Kusiņu. LV portāls, 12.02.2020. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/>

Unāma E., Jansone M. Valstij ir pienākums aizsargāt arī viendzimuma partneru ģimenes. Vērtējam ST lēmumu. Diskutē: G. Kusiņš, J. Jurašs, L. Grāvere, I. Kažoka. Latvijas Radio 1 “Krustpunktā”, 17.11.2020. Pieejams: <http://lr1.lsm.lv/>

RUNAS:

Kusiņš G. Izpētes nozīme normatīvo aktu sagatavošanā. Runa diskusijā “Valsts padomes loma likumdošanā” Rīgā 2020. gada 7. februārī. Pieejams: www.satv.tiesa.gov.lv/

DAIGA REZEVSKA

GRĀMATAS:

Rezevska D. Deriving and Concretization of the Principle of Good Legislation. In: Legal Science: Functions, Significance and Future in Legal Systems II. Collection of Research Papers in Conjunction with the 7th International Scientific Conference of the Faculty of Law of the University of Latvia. Riga: University of Latvia, 2020, pp. 72–78.

INTERVIJAS:

Laizāne S. Kompensācija dabasgāzes lietošanas noteikumu pārkāpuma gadījumā. Intervija ar D. Rezevsku. LV portāls, 02.10.2020. Pieejams: <https://lvportals.lv/>

Krūzkopa S. Satversmes tiesas spriedums lietā par adopcijas aizliegumu. Intervija ar D. Rezevsku. LV portāls, 05.12.2019. Pieejams: <https://lvportals.lv/>

ŠĶIRKĻI ENCIKLOPĒDIJĀ:

Rezevska D. Latvijas tiesiskā sistēma. Nacionālā enciklopēdija, 29.05.2020. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/>

JĀNIS NEIMANIS

GRĀMATAS:

Neimanis J. 24. panta komentārs. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. II nodaļa. Saeima. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2020, 381.–388. lpp.

INTERVIJAS:

Krūzkopa S. Satversmes tiesas spriedums – personas atzišana par trūcīgu. Intervija ar J. Neimani. LV portāls, 17.07.2020. Pieejams: <https://lvportals.lv/>

Krūzkopa S. Kriminālvajāšanai izdots Saeimas deputāts ir tiesīgs piedalīties Saeimas darbā. Intervija ar J. Neimani. LV portāls, 23.12.2019. Pieejams: <https://lvportals.lv/>

Libeka M. Jābeidz bezatbildīgā tukšsolīšana. Intervija ar J. Neimani. Latvijas Avīze, 25.11.2020., Nr. 227, 4. lpp.

ARTŪRS KUČS

GRĀMATAS:

Kučs A. Starptautisko cilvēktiesību avotu un Eiropas Savienības tiesību avotu piemērošana Satversmes tiesā. Grām: Starptautisko un Eiropas Savienības tiesību piemērošana nacionālajās tiesās. Latvijas Universitātes 78. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: Latvijas Universitāte, 2020, 13.–23. lpp.

Kučs A. Importance of Legislative Process in Evaluation of Human Rights. Limitations in Case Law of the European Court of Human Rights and the Constitutional Court of Latvia. In: Legal Science: Functions, Significance and Future in Legal Systems II. Collection of Research Papers in Conjunction with the 7th International Scientific Conference of the Faculty of Law of the University of Latvia. Rīga: University of Latvia, 2020, pp. 231–240.

INTERVIJAS:

Krūzkopa S. Īslaicīga cietuma atstāšana tuva radnieka bērū gadījumā. Intervija ar A. Kuču. LV portāls, 21.09.2020. Pieejams: <https://lvportals.lv/>

Krūzkopa S. Kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likuma atbilstība Satversmei. Intervija ar A. Kuču. LV portāls, 19.05.2020. Pieejams: <https://lvportals.lv/>

Kuzmina A. Kas ir cilvēktiesības? Intervija ar A. Kuču. Ilustrētā Junioriem, Janvāris, 2020, Nr. 121, 16. lpp.

RUNAS:

Kučs A. Daži pret daudziem: minoritāšu aizsardzība

Satversmes tiesā. Priekšlasījums ārvalstu diplomātiem Latvijā 2020. gada 20. novembrī. Pieejams: www.satv.tiesa.gov.lv/

Kučs A. The Few Against Many: Protection of Minorities in the Constitutional Court. Presentation at the meeting of the judges of the Constitutional Court of the Republic of Latvia and representatives of foreign diplomatic missions in Latvia, 19 November 2020. Pieejams: www.satv.tiesa.gov.lv/

Kučs A. Speech at the Conference “XXI Century Constitution – Rule of Law, Value of Person and Effectiveness of State”. 27 August 2020. Pieejams: <https://www.youtube.com/>

GATIS BĀRDIŅŠ

GRĀMATAS:

Spale A., Bārdiņš G., Statkus S., Tamužs K., Krastiņš U., Podzorova E., Biksiniece-Martinova L. Tiesības uz taisnīgu tiesu: Latvijas Republikas Satversmes 92. pants. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020.

LOLITA BUKA

GRĀMATAS:

Buka L. Tiesību tikt aizmirstam interneta meklētājprogrammās mijiedarbība ar izteiksmes brīvību. Promocijas darba kopsavilkums. Rīga: Latvijas Universitāte, 2020.

PERIODISKIE IZDEVUMI:

Buka L. Īpašu kategoriju personas datu apstrāde interneta meklētājprogrammās. Jurista Vārds, 06.10.2020., Nr. 40, 92.–96. lpp.

Nani A., Buka L., Lentine G. Media Policy in a Pandemic: Lessons from Moldova, Ukraine and Latvia. Media Forward, 2020, No. 14.

EMUĀRI:

Buka L. Sociālajiem tīkliem ir pienākums dzēst prettiesisku informāciju, spriež Eiropas Savienības Tiesa. 23.04.2020. Pieejams: www.cilvektiesibas.info/

INGUSS KALNIŅŠ

PERIODISKIE IZDEVUMI:

Kalniņš I. Tiesiskuma izaicinājumi Eiropas Savienībā. Latvijas intereses Eiropas Savienībā, Nr. 2020/1, 52.–78. lpp.

LĪNA KOVALEVSKA

PERIODISKIE IZDEVUMI:

Kovalevska L., Austers I. Uzticēšanās tiesnešiem un sociālais cinisms. Jurista Vārds, 26.05.2020., Nr. 21, 25.–33. lpp.

ULDIS KRASTIŅŠ

GRĀMATAS:

Spale A., Bārdiņš G., Statkus S., Tamužs K., Krastiņš U., Podzorova E., Biksiniece-Martinova L. Tiesības uz taisnīgu tiesu: Latvijas Republikas Satversmes 92. pants. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020.

MADARA MEĻŅIKA

PERIODISKIE IZDEVUMI:

Meļnika M. Personas, par kuras iespējamo rīcību celta trauksme, tiesību aizsardzība. Jurista Vārds, 21.01.2020., Nr. 3, 10.–14. lpp.

EMUĀRI:

Meļnika M. ANO aicina ikkatru piedalīties sarunā par pasaules attīstību. 31.01.2020. Pieejams: www.cilvektiesibas.info/

Meļnika M. ANO: Klimata bēgļiem ir pamats lūgt patvērumu. 13.02.2020. Pieejams: www.cilvektiesibas.info/

Meļnika M. ANO Spīdzināšanas novēršanas komiteja analizē Latvijas ziņojumu. 23.12.2019. Pieejams: www.cilvektiesibas.info/

Meļnika M. ANO vērš uzmanību uz situāciju Kongo Demokrātiskajā Republikā: te, iespējams, tika īstenots genocīds. 14.04.2020. Pieejams: www.cilvektiesibas.info/

Meļnika M. COVID-19 un cilvēktiesības. 01.06.2020. Pieejams: www.cilvektiesibas.info/

Meļnika M. COVID-19 un žurnālisti. 05.08.2020. Pieejams: www.cilvektiesibas.info/

Meļnika M. Jānovērš nāvējošā, bet neredzamā ceļu satiksmes drošības krīze. 23.12.2019. Pieejams: www.cilvektiesibas.info/

Meļnika M. Saharova balvas kandidāti izgaismo 2020. gada problēmas. 12.11.2020. Pieejams: www.cilvektiesibas.info/

Meļnika M. Sievietes un stereotipi: ANO pētījums atspoguļo skaudro realitāti. 24.04.2020. Pieejams: www.cilvektiesibas.info/

ELĪNA PODZOROVA

GRĀMATAS:

Spale A., Bārdiņš G., Statkus S., Tamužs K., Krastiņš U., Podzorova E., Biksiniece-Martinova L. Tiesības uz taisnīgu tiesu: Latvijas Republikas Satversmes 92. pants. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020.

PERIODISKIE IZDEVUMI:

Podzorova E. Satversmes tiesa aizsāk jaunu publikāciju sēriju par pamattiesībām. Jurista Vārds, 05.05.2020., Nr. 18, 49. lpp.

ALLA SPALE

GRĀMATAS:

Spale A., Bārdiņš G., Statkus S., Tamužs K., Krastiņš U., Podzorova E., Biksiniece-Martinova L. Tiesības uz taisnīgu tiesu: Latvijas Republikas Satversmes 92. pants. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020.

Jurcēna L. Spale A. 28. panta komentārs. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. II nodaļa. Saeima. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2020, 448.–477. lpp.

Rodiņa A., Spale A. The Constitutional Court of the Republic of Latvia as a Law-Maker: Current Practice. In: Florczak-Wątor M. (Ed.) Judicial Law-Making in European Constitutional Courts. London: Routledge, 2020, pp. 145–164.

Ziemele I., Spale A., Jurcēna L. The Constitutional Court of the Republic of Latvia. In: von Bogdandy A., Huber P. M., Grabenwarter C. (Eds.) The Max Planck Handbooks in European Public Law. Volume III. Constitutional Adjudication: Institutions. Oxford: Oxford University, 2020, pp. 505–564.

SANDIJS STATKUS

GRĀMATAS:

Spale A., Bārdiņš G., Statkus S., Tamužs K., Krastiņš U., Podzorova E., Biksiniece-Martinova L. Tiesības uz taisnīgu tiesu: Latvijas Republikas Satversmes 92. pants. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020.

KRISTAPS TAMUŽS

GRĀMATAS:

Spale A., Bārdiņš G., Statkus S., Tamužs K., Krastiņš U., Podzorova E., Biksiniece-Martinova L. Tiesības uz

taisnīgu tiesu: Latvijas Republikas Satversmes 92. pants. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020.

PERIODISKIE IZDEVUMI:

Tamužs K. Republic of Latvia Materials on International Law 2016. In: Baltic Yearbook of International Law, Volume 17 (2017/2018). Leiden: Brill–Nijhoff, 2019, pp. 291–333.

EVA VĪKSNA

EMUĀRI:

Viksna E. Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumi janvārī. 18.03.2020. Pieejams: www.cilvektiesibas.info/

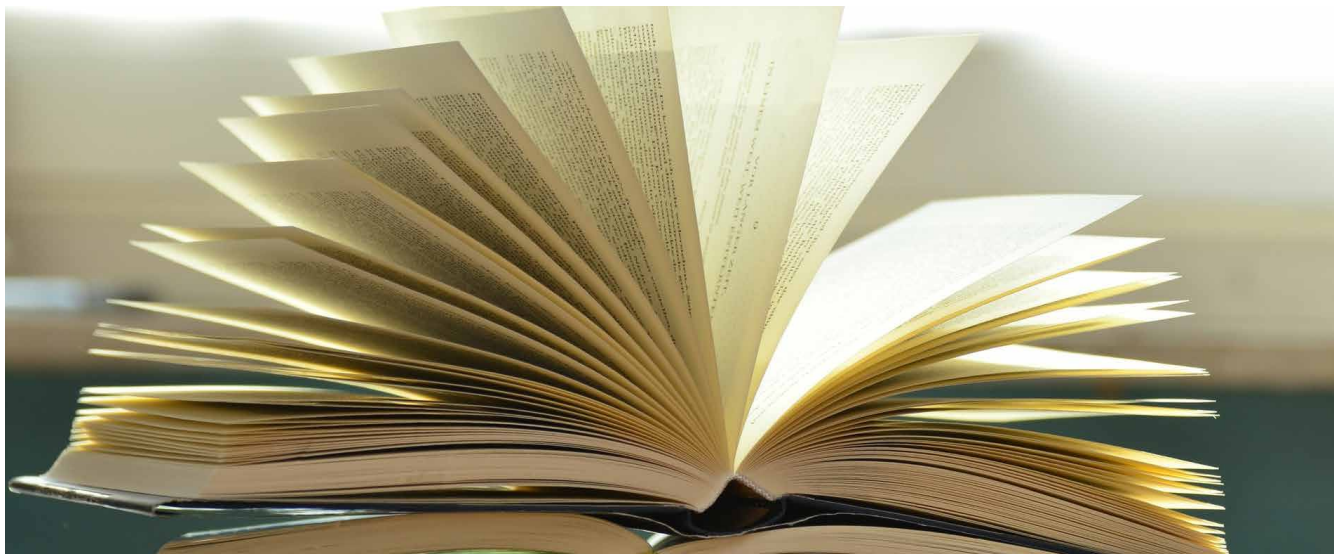
Viksna E. Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumi septembrī un oktobrī. 16.12.2019. Pieejams: www.cilvektiesibas.info/

Viksna E. Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumi novembrī un decembrī. 15.01.2020. Pieejams: www.cilvektiesibas.info/

KRISTĪNE ZUBKĀNE

INTERVIJAS:

Bubiere A. Kāpēc personas dati ir slēpjama informācija? Intervija ar K. Zubkāni. Ilustrētā Junioriem, Februāris, 2020, Nr. 122, 17. lpp.

4.7. ATZIŅAS NO PUBLIKĀCIJĀM

Šajā nodaļā ietvertas atziņas no iepriekš norādītajām publikācijām. Atziņas apkopotas par tādiem tematiem kā sabiedrība, valsts, Satversme un tiesas.

Sabiedrība

Mūsdienu sabiedrība turas kopā tikai tāpēc, ka valsts to satur. Tāpēc, ka nav vairs visai sabiedrībai vienas reliģijas, kā tas bija ļoti ilgi, attiecīgi – nav vienas vērtības, nav viena pareizā uzvedības stereotipa. Tāpēc tas ir normāli, ka šajā postmodernajā sabiedrībā, informācijas sabiedrībā valsts ir tā, kura satur cilvēkus kopā.¹⁶⁹

Lai sabiedrība pastāvētu, egoismam ir jābūt sinerģijā ar altruismu. Koncentrēšanās tikai uz savu labumu faktiski ir pretdabiska, jo cilvēkam nepieciešama sabiedrība un valsts, bez kuras nodrošinātajiem pakalpojumiem, infrastruktūras un drošības viņš kā indivīds nevar pastāvēt. Egoisma pārvarēšana ir nepieciešama mūsu pašcieņai un attīstībai.¹⁷⁰

Mēs katrs lielu daļu laika dzīvojam savā sociālajā burbulī – un tā ir lielākā bīstamība demokrātijai. Jo demokrātijas spēks ir katra iesaistīšana kopējo aktualitāšu un problēmu apspriešanā.¹⁷¹

Valsts

Mēs esam atguvuši savu valsti, lai nodrošinātu pēc iespējas veiksmīgāku kopā sadzīvošanu mums katram, jo katrs cilvēks ir vērtība.¹⁷²

Personiskā pašizpaušme raisa radošumu, rada jaunas idejas un nostiprina sabiedrību un valsti. Valstij savukārt ir jānodrošina, lai radošu ideju plūsma būtu mūžīga.¹⁷³

Valstij ir jābūt organizētai tā, lai cilvēks bez liekiem šķēršļiem varētu īstenot savas iespējas un idejas. Ja iekārta to neļauj, tad pareizā attieksme ir iet un cīnīties par to.¹⁷⁴

Lai arī tas ir vispārzināms, tomēr mūsu valstij, ejot cauri visām iespējamām krīzēm, nav bijis laika apstāties un padomāt par to, kas ir valsts centrālā vērtība un kā mēs sekmējam tās īstenošanu. Protams, ka valsts pastāv ikkatram cilvēkam, viņa cieņpilnai dzīvei.¹⁷⁵

Cilvēka cieņa ir demokrātiskas tiesiskas valsts galvenā vērtība. Parlamentam un valdībai, pieņemot jaunus tiesību aktus, šī vērtība ir jāņem vērā.¹⁷⁶

Valstij ir jābūt līdzās brīdī, kad cilvēkam nav neviena cita, kas palīdz.¹⁷⁷

Ja cilvēks kādā dzīves brīdī nespēj veidot cieņpilnu dzīvi vismaz minimālā apmērā, valsti ir jābūt izveidotai jēgpilnai un sistēmiskai sociālās drošības sistēmai, lai viņu restartētu.¹⁷⁸

Valsts nedrīkst izturēties tā, ka cilvēks, kuram dzīvē nav veicies, ir mazāk vērtīgs nekā tas, kuram ir veicies labāk. Ja Latvijas tauta ir pateikusi, ka mūsu valsts ir sociāli atbildīga valsts, tad cilvēkam, kurš ir nonācis

169 Ozoliņš A. Es joprojām ticu ideāliem. Intervija ar S. Osipovu. Ir, 09.11.2020. Pieejams: <https://ir.lv/>
170 Laganovskis G. Ineta Ziemeļe: Valsts pastāv cilvēka dēļ. Intervija ar I. Ziemeli. LV portāls, 08.10.2020. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/>
171 Broka I. Jaunā ES Tiesas tiesnese Ineta Ziemeļe: “Cilvēks nav viņa amats”. Intervija ar I. Ziemeli. Jauns.lv, 27.10.2020. Pieejams: <https://jauns.lv/>
172 Ziemeļe I. Tauta, Satversme un Satversmes tiesa. Ir.lv, 02.12.2020. Pieejams: <https://ir.lv/>
173 Ziemeļe I. Cilvēka cieņa tehnoloģiju virzītā pasaulē: Konstitucionālo tiesu loma. Runa Slovēnijas Konstitūcijas pieņemšanas gadadienas svinībās Ļubļanā 2020. gada 9. janvārī. Pieejams: www.satv.tiesa.gov.lv/
174 Laganovskis G. Ineta Ziemeļe: Valsts pastāv cilvēka dēļ. Intervija ar I. Ziemeli. LV portāls, 08.10.2020. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/>
175 Turpat.
176 Libeka M. “Mūsu spriedums nav saprasts.” Intervija ar A. Laviņu. Latvijas Avīze, 08.07.2020., Nr. 128, 5. lpp.
177 Ozoliņš A. Es joprojām ticu ideāliem. Intervija ar S. Osipovu. Ir, 09.11.2020. Pieejams: <https://ir.lv/>
178 Laganovskis G. Ineta Ziemeļe: Valsts pastāv cilvēka dēļ. Intervija ar I. Ziemeli. LV portāls, 08.10.2020. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/>

trūkumā, ir jāsniedz pietiekama sociālā palīdzība, lai viņš spētu nodrošināt savas pamatvajadzības.¹⁷⁹

Padomju valsts mūs pieradināja, ka mums no valsts pienākas, mums valsts visu laiku ir parādā. Un mēs šobrīd no Latvijas Republikas sagaidām to, ko mums solīja padomju valsts. Tajā pašā laikā padomju valsts degradēja mūsu attieksmi pret valsti, pret kopējo īpašumu. Uzskatīja, ka zagt no valsts – tas nav grēks. Padomju valstī nevarēja izvairīties no nodokļu maksāšanas. Nu, tikai tie, kas kaut ko privāti darīja. Šobrīd mēs gribam no valsts sagaidīt visu, lai dzīvotu cilvēka cienīgu dzīvi, bet negribam likt kopējā katlā. Un te arī veidojas tas disbalanss budžetā – ka kopējā katlā nenonāk viss, kam pienāktos tur nonākt.¹⁸⁰

Mēs diemžēl gadu no gada konstatējam, ka ir nopietna problēma ar sabiedrības uzticēšanos valstij. Arī likumdošanas procesa norises neveicina uzticēšanās veidošanos. Cilvēkiem ir sajūta, ka valsts institūcijas sēž “stikla kalnā” un nesaprot viņus.¹⁸¹

Ja cilvēki netic, ka tiesiskās sistēmas strādā viņu labā, tiem ir mazāka izturētspēja. Izturētspēja ir ilgtermiņa projekts nākotnes ievainojamību pārvarēšanai.¹⁸²

Demokrātija var pastāvēt tikai caurspīdīgā procesā, visu būtisko publiski izrunājot. Tad šādi lēmumi sabiedrībā tiks saprasti un arī atbilstoši atzīti.¹⁸³

Demokrātiskā tiesiskā valstī lēmumu pieņēmēji, proti, politiķi, uz sevi pašsaprotami attiecina demokrātiskā atbildīguma principu – viņi pieņem lēmumus sabiedrības interesēs nevis tāpēc, ka par pretēju rīcību draudētu sods, bet gan sava atbildīguma dēļ. Mums joprojām pietrūkst šāda līmeņa politiskās un tiesiskās kultūras, kuru raksturo demokrātiskais atbildīgums kā pašsaprotamība, kur cilvēks pieņem labāko lēmumu attiecībā uz cilvēku grupu, par kuru ir atbildīgs, ievērojot sabiedrības attīstības intereses kopumā.¹⁸⁴

Parlamenta politiskie spēki nav atlidojuši no Marsa. Viņi ir mūsu izvēle un apliecina to, kāda šobrīd ir sabiedrība.¹⁸⁵

Lai savas valsts esība būtu pašsaprotamība uz mūžīgiem laikiem, tautai ir nepārtraukti sava valsts jālolo, tā ir jāsargā un jāstiprina. Valsts sargāšana sākas visupirms ar sevi, ar katra iedzīvotāja sevis pilnveidošanas vēlmi, katra pilsoniskās un tiesiskās kultūras nepārtrauktu veidošanu mainīgajā pasaulē. Lai katrs Latvijas iedzīvotājs varētu sevi pilnveidot, ir nepieciešams patiesi īstenot demokrātiskas tiesiskas Latvijas valsts

modeli, jo tikai šādas valsts iekārtā dzīvo brīvi cilvēki, valsts varas patvaļa netiek pieļauta un cilvēka tiesības tiek ievērotas.¹⁸⁶

Satversme

Satversme ir ikviena Latvijas iedzīvotāja piekrišana, ka kopā kā sabiedrība, kā Latvijas tauta savu šodien un nākotni veidojam atbilstoši vērtībām un principiem, kas ir ietverti Satversmē.¹⁸⁷

Satversme acīmredzami pārstāv tieši Rietumeiropas kultūrtelpai raksturīgu sabiedrības vienošanos par tādām vērtībām kā ikviena cilvēka cieņa un vienvērtība, viedokļu dažādība, izvēles brīvība, reliģijas brīvība u. c.¹⁸⁸

Satversmes ievads nav plakans. Tas ir daudzslāņains un daudzdimensionāls. Tajā savijas vēstures gaitā Latvijas tautas veiktās izvēles par labu savai valstij, tās demokrātiski tiesiskai iekārtai, brīvam un atbildīgam cilvēkam un ikviena valsts iedzīvotāja tiesībām.¹⁸⁹ Iespējams, lielākais Satversmes autoru sasniegums ir tajā, ka mūsu Satversme ir uzrakstīta tādējādi, ka

tā aptver nenodefinējamo, jo nav iespējams precīzi nodefinēt un iekalt akmenī cilvēku tiesiskās attiecības. Satversme ietver atvērtus jēdzienus un ļauj tautai caur demokrātijas un savas valsts mehānismiem ik pa brīdim formalizēt nepieciešamo tiesisko attiecību.¹⁹⁰

Tiesas

Tiesu varas loma, stiprinot demokrātiju kopumā un uzticēšanos tiesiskumā balstītai valstij, strauji palielinās.¹⁹¹

Tiesas spriedums ir “fotogrāfija” – kā “šajā konkrētajā” laikā un telpā darbojas tiesības. Iespējams, ka pēc kāda laika sociālā realitāte, sabiedrības un arī likumdevēja izpratne par konkrēto sociālo mijiedarbību būs izmainījusies. Tiesnesis noskaidro tiesību saturu mijiedarbībā ar šiem sabiedrības nepārtrauktajiem attīstības procesiem.¹⁹²

Satversmes tiesas tiesnešiem “visas antenas” nepārtraukti ir jānoregulē uz procesiem, kas notiek Latvijas sabiedrībā. Un, protams, arī tiesību zinātnē Latvijā un Eiropā, un citu valstu tiesu praksē. Līdz ar

179 Libeka M. “Mūsu spriedums nav saprasts.” Intervija ar A. Laviņu. Latvijas Avīze, 08.07.2020., Nr. 128, 5. lpp.

180 Ozoliņš A. Es joprojām ticu ideāliem. Intervija ar S. Osipovu. Ir, 09.11.2020. Pieejams: <https://ir.lv/>

181 Gailīte D. Satversmes tiesas tiesnešiem “visas antenas” ir jānoregulē uz procesiem, kas notiek sabiedrībā. Intervija ar I. Ziemeli. Jurista Vārds, 17.11.2020., Nr. 46, 13.–14. lpp.

182 Ziemeļe I. Cilvēka cieņa tehnoloģiju virzītā pasaulē: Konstitucionālo tiesu loma. Runa Slovēnijas Konstitūcijas pieņemšanas gadadienas svinībās Ļubļanā 2020. gada 9. janvārī. Pieejams: www.satv.tiesa.gov.lv/

183 Libeka M. “Brīvības sajūta ir jāaudzina”. Intervija ar S. Osipovu. Latvijas Avīze, 18.02.2020., Nr. 34, 4. lpp.

184 Laganovskis G. Ineta Ziemeļe: Valsts pastāv cilvēka dēļ. Intervija ar I. Ziemeli. LV portāls, 08.10.2020. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/>

185 Libeka M. “Brīvības sajūta ir jāaudzina”. Intervija ar S. Osipovu. Latvijas Avīze, 18.02.2020., Nr. 34, 4. lpp.

186 Ziemeļe I. Satversmes sapulces sasaukšanas simtgades nozīmīgums. Delfi.lv, 01.05.2020. Pieejams: <https://www.delfi.lv/>

187 Ziemeļe I. Tauta, Satversme un Satversmes tiesa. Ir.lv, 02.12.2020. Pieejams: <https://ir.lv/>

188 Turpat.

189 Turpat.

190 Turpat.

191 Ziemeļe I. Cilvēka cieņa tehnoloģiju virzītā pasaulē: Konstitucionālo tiesu loma. Runa Slovēnijas Konstitūcijas pieņemšanas gadadienas svinībās Ļubļanā 2020. gada 9. janvārī. Pieejams: www.satv.tiesa.gov.lv/

192 Gailīte D. Satversmes tiesas tiesnešiem “visas antenas” ir jānoregulē uz procesiem, kas notiek sabiedrībā. Intervija ar I. Ziemeli. Jurista Vārds, 17.11.2020., Nr. 46, 11. lpp.

to šis process ir ļoti sarežģīts un reizē arī ļoti kvalitatīvs, un tā tam ir arī jābūt.¹⁹³

Konstitucionālās iekārtas loģikā Satversmes tiesai ir ļoti svarīga un īpaša kompetence. Tā ir tiesa, kas stāv starp politiku un tiesībām un kuras uzdevums ir novērst patvaļīgus valsts lēmumus, un tā ir viena no būtiskākajām lietām demokrātiskā tiesiskā valstī.¹⁹⁴

Satversmes tiesa nav tiesīga saglabāt Latvijas tiesību sistēmā tādas tiesību normas, kas neatbilst Satversmei un citām augstāka juridiskā spēka tiesību normām. Šāds pienākums tiesai izriet no tās kompetences nodrošināt tiesiskas valsts principa ievērošanu tiesību sistēmā tādējādi, ka no tās tiek iztīrītas tiesību normas, kuras ir pretrunā tiesiskas valsts tiesību sistēmu veidojošiem principiem.¹⁹⁵

Satversmes tiesai, piemērojot Eiropas Savienības tiesības, vienmēr ir jāpārlicinās, ka šīs normas atbilst Satversmē ietvertajiem valsts pamatiem, proti, Satversmē ietvertajam valsts konstitucionālajam kodolam. Satversmes tiesa nebūtu tiesīga piemērot tādu Eiropas Savienības tiesību normu vai arī citu starptautisko tiesību normu, kas varētu apdraudēt valsts konstitucionālo identitāti.¹⁹⁶

Satversmes tiesa bauda ļoti augstu uzticēšanās līmeni no izglītotiem cilvēkiem, kuriem ir saprašana par to, ko mēs darām. Un Satversmes tiesai neuzticas lielākā daļa to cilvēku, kuriem nav zināšanu par to, ko mēs darām.¹⁹⁷

Latvijā nav īsti skaidrs, kāda ir atgriezeniskā saite pēc Satversmes tiesas sprieduma. Tā mūsu tiesiskajā valstī ir vājā vieta.¹⁹⁸

Nobriedušas sabiedrības diskusijai vajadzētu būt par to, kādu nākamo darbību Satversmes tiesas spriedums prasa no parlamenta un valdības. Pēc laiciņa pajautāt – vai tas ir izdarīts?¹⁹⁹

Visa valsts konstitucionālā uzbūve balstās uz konstitucionālo orgānu savstarpējo lojalitāti – ka mēs cienām viens otru un ievērojam viens otru. Mēs paļaujamies uz to, ka likumdevējs un valdība strādā, cienot mūsu nolēmumus. Gadījumā, ja personai ir šaubas, ka mūsu nolēmums ir izpildīts, tiesvedība sākas no jauna.²⁰⁰

193 Gailīte D. Satversmes tiesas tiesnešiem “visas antenas” ir jāneregulē uz procesiem, kas notiek sabiedrībā. Intervija ar I. Ziemeli. Jurista Vārds, 17.11.2020., Nr. 46, 11. lpp.

194 Turpat, 9.–10. lpp.

195 Ziemele I. Eiropas Savienības tiesību konstitucionalitātes kontrole Latvijā. Jurista Vārds, 07.07.2020., Nr. 27, 15. lpp.

196 Turpat.

197 Ozoliņš A. Es joprojām ticu ideāliem. Intervija ar S. Osipovu. Ir, 09.11.2020. Pieejams: <https://ir.lv/>

198 Plauka J. Atgriezeniskās saites trūkums – tiesiskas valsts vājā vieta. Intervija ar I. Ziemeli. Diena, 06.07.2020., Nr. 126, 5. lpp.

199 Turpat.

200 Ozoliņš A. Es joprojām ticu ideāliem. Intervija ar S. Osipovu. Ir, 09.11.2020. Pieejams: <https://ir.lv/>

www.satv.tiesa.gov.lv

 @Satv_tiesa

 Latvijas Republikas Satversmes tiesa